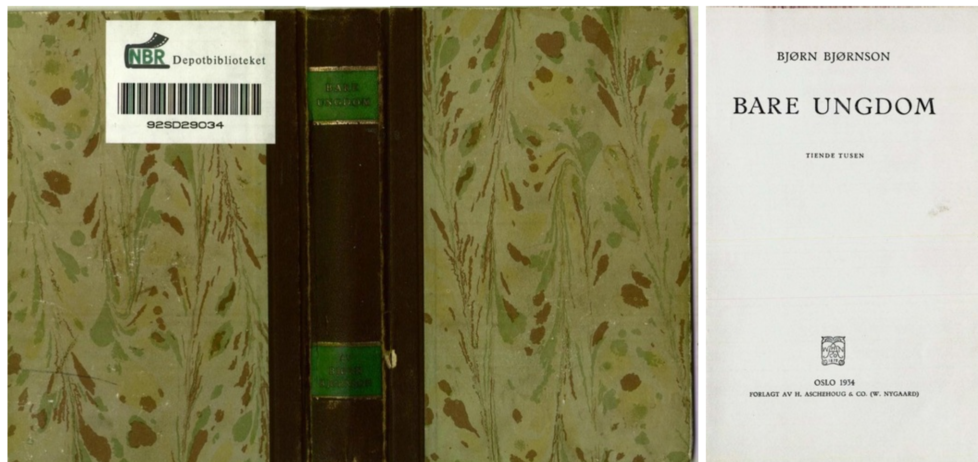

Bare ungdom

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna direkta fortsättning på **Aulestadsminner** av **Bjørn Bjørnson** (1859-1942) har digitaliserats i januari 2007 av Nasjonalbiblioteket i Oslo och anpassats för Projekt Runeberg i juli 2013 av Ralph E.

Bjørn Bjørnsons sista minnesbok är **Det gamle teater**.

BARE UNGDOMBJØRN BJØRNSON

BARE UNGDOM

TIENDE TUSEN OSLO 1934

FORLAGT AV H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)

I'rinted in Sorumy Det Mallingske BogtrykkeriTilegn ei

Olav Thommessen

min v en n fra ungdommen avINNHOLD

Side

AULESTAD - KJØBENHAVN

Så blev det bestemt en høstens dag, at Bjørn skulde ut. Bort fra gården for alvor.

Det var far, han gikk og stod omkring nede i stuen. Han talte til mor.

«Gutten er henimot 17 år. Det er på høi tid. Han skvulper omkring for vær og vind. Det vil si, snart på hodet ned i en eller annen tilfeldig bok, eller foran tangentene, så hele huset oversvømmes av hans toner, og drukner i larm og helvedes leven. Ja, jo selvfølgelig også av blidere toner. Han er jo lyrisk, gutten. En rundbrenner som må ledes inn i bevisste baner. Lutres og renses. Jeg orker ikke å se ham slik lenger. Ja, det vil koste penger, Karo* line. Mange. Han har vei ikke greie på å stelle med dem. De kommer nok til å flyte utover som stemningene løper avsted med ham. Gud bedre oss begge. Men vi har jo engang satt ham inn i verden, så vi plikter å bringe ham videre. Han bør til Berlin. Det prøisiske vil

foreløbig ikke gjøre nogen skade. Ut skal han. Her går han opi det bare ingenting.»

«At du kan si det, Bjørnstjerne.»

«Du hører jeg kan det, Karoline.»

«Tenk alle de fristelser.»

«De klarer han nok, Karoline. I det hele og store. Han er en renslig natur.»

At far gikk og sa dette til mor kan en for« stå. Men at han lot som om jeg ikke var i stuen, forstod jeg ikke. Jeg vilde liste mig ut. Jeg satt like ved døren.

«Nei, du behøver ikke å gå,» sa han uten særlig snildhet. «Jeg slipper da å si dette op igjen. Til slikt har jeg ikke tid. Ja, så blir det til det da, Karoline.»

Han gikk ovenpå. Lenge hørte vi ham rast« løs frem og tilbake på kontoret.

Mor satte sig hen til mig. Hun så bekymret ut. Jeg gråt. Mine tårer løp sammen fra alle sjelens kilder. Men gleden og forventningene tok overhånd. Og da mor klappet mig på håret, tok jeg det for en avslutning og sprang min vei. Stormet ut. Den første jeg måtte si det til var Lina.

«Hvad du gjør i verden, så glem ikke din far og mor,» hulket hun. Så lo hun.

«Skal du lage toner over alle de du forelsker dig i, blir det mye til musikk. Jeg forstår ikke at frua slipper dig ut, så ung og gal som du er.»

«Far vil det,» svarte jeg, og var ikke billig.

Så løp jeg videre for å rope det store ut til alt levende og dødt på gården. I vilt overmot satte jeg begge hendene for munnen og skrek utover at nu skulde det gå for sig.

«Hurra!» Og dalen som lå der med sne-klatter og drivende skyer over sig, hørte godt efter og forstod mig. Det merket jeg. Og jeg sprang omkring på tunet for å få luft for all min fryd. Budeien fikk vite det. Hun skvatt i, da jeg skrek det innover fjøset.

«Si det også til kua og geita og grisene,» lo jeg, og løp videre.

Ved bordet moret far sig over mig.

«Du er allerede på langfart, ser jeg, med blanke øine. En livsgla' gutt, Karoline.»

«Måtte han komme tilbake med Guds hjelp, som han nu er,» sa farmor beveget og småsmi« lende.

«Du skal se han sendes hit igjen som et for« bedret eksemplar,» svarte far og lo.

Alle var ute på gården med mor i spissen den dagen jeg reiste, mens snefillene føk om« kring dem.

«Farvel, farvel, farvel.»

Far fulgte mig til Lillehammer. Han stod på bryggen. Jeg stirret efter ham fra skibet. Hans lange, svarte romerkappe vilde slite sig i stor« men. Den var villevendes. Han måtte fange den inn. Så løftet han sin brede hatt. Håret- 4 -

føk rett op og bølget om pannen hans. Stridt og sterkt. Men hatten holdt han høit til værs. Lenge. Jeg vinket og vinket. Og da gråt jeg i smerte. Da hadde den mig helt. Stormen tok overhånd. Den føk omkring i snegyv og mørke, og han forsvant inne i den. Et frysende øde la sig omkring skibet.

Dette farvel den gangen har aldri forlatt mig siden. Var min lengsel derute sår og slitsom, stod han der med hatten høit til værs og gjorde det verre for mig.

Kort efter var jeg på et skib igjen. På båten som gikk fra Kristiania til Kjøbenhavn. Onkel Peter, fars bror, var på bryggen. Meget høi med kortklippet mørkt skjegg, litt lutende. Han holdt en paraply under armen, og nikket smi« lende til sin nevø som lenet sig utover relingen, tynn, rødhåret, med livlighet i de blå øinene, fordi de stirret inn i det forjettede land han alltid var på veien til. Når han talte hadde han flere armer enn de fleste på de kanter. En ung» dom som skulde ut i verden alene. Han stod der som en eneste optakt mot det kommende. De hjemmesydde klærne og fettlærsstøvlene generte ham ikke. Overfrakken, som stedig holdt sig vekk fra nakken, brydde han sig ikke om. At han fra øverst til nederst så ut som en bondegutt på farten til fattige slektninger i Amerika, vørte han ikke. Hans glede kunde- 5 -

sikkert brukes til å sette skuta igang gjennem alle hav. Dens styrke hadde ingen grenser.

«Du kjære onkel Peter, takk fordi du har vært så søt og snild.»

Jeg ropte det høit ned til den litt generte mann. Alle ørene og øinene nær innpå og lengere borte gjorde ikke noget inntrykk på mig. Å nei, luften var flimrende fylt av alt det som var kjært og muntert, og onkel Peter hørte til der. Han var alltid oplagt når nevøen kom farende inn til ham på kontoret. Dengang var det musikken. Hver takt han skulde sette i noter måtte erobre nytt land for Norge. Minst. Onkel Peter var alltid enig. Han knegget, men hørte en godt efter, var der en lyrisk lykke« følelse bak den litt tørre bekreftelse som hans latter var, til det han hørte. En hemmelighet lå gjemt bak hans varme hjerte. Han hadde der en festsal som sjelden blev åpnet, og slett ikke for uvedkommende. Men derinne var han helt sin brors bror. Den første lot alle dørene stå på vidt gap til festlig møte. Et helt folk, ja flere, gikk ut og inn der. Men tenk onkel Peter som vandret omkring med departemental forsiktighet til daglig, og måtte skrive mest gretne, reviderende bemerkninger på store ark i Revisjonsdepartementet, han torde ikke sette nøkkelen i låsen uten enkelte særskilte ganger, for å la det lyse og skinne fra det bortgjemte, festlige sted. Jeg kom nu alltid ditinn.- 6 -

«Du ligner på Bjørnstjern og Richard Nord-råk,» sa han. Det var det sesam som lukket op for mig. Det likte jeg vei å høre. Det løftet mig høit til værs. Jeg blev lyrisk bedåret av det. Onkel Peter knegget og lot porten stå høit åpen. Slik var han, og jeg har ikke holdt av mange i min ungdom som av den mannen der nede med paraplyen under armen.

Vi la fra bryggen.

Jeg var akterut og så propellen lage en stripe av skummende godt humør efter sig. Den gikk tvers igjennem alle mine tanker og sprudlet inn i alt jeg ønsket og trodde og håpet på.

Utenfor Drøbak lå styggværet og ventet. Til å begynne med var det en godslig lek mellem baugen og de småsinte, hvite bølgetoppene, som blev kløvet eftersom de kom rullende innpå. En ufarlig lek i frisk bris og salt sjøsprøit inn« over dekket. Så kom vi utpå, og det store an« grep begynte. Det var som et usynlig øie så på, og en usynlig hånd pekte og kommanderte skrikende de tuseners tusen som veltet fremover slagmarken uten stans. De høinet sig angri* pende over oss, det var som flenget de hver« andre innbyrdes, fordi de ikke nådde å rive oss i filler og sluke oss helt. Fråden stod dem ut av kjeften som på mordlystne rovdyr.

«Enda ikke, enda ikke,» tenkte vi hvert øie= blikk vi veltet overende med gulvet, det stod skrått under oss, og seg fremstupes med skibet- 7 -

når det styrtet på hodet i sluket foran baugen. Akterenden blev hivd i været. Propellen snurret ynkelig rundt i luften, og skibet skalv for sitt liv.

Vi lærte snart å holde oss fast fra stol til stol og annet vi kunde gripe fatt i, som orangutanger når de går omkring i et bur med bohave i de zoologiske haver. Så hendte der noget. Jeg vilde ned til mig selv. Trappen klarte jeg. Men i den smale korridor mellem kahyttene var det verre. Den levde under mine føtter. I et par lugarer blev mavesekkene vrengt ned i et eller annet som tok imot slikt. Det hørtes forferdelig. Så veltet skibet uforvarende. Et uventet angrep efter høiere kommando. Jeg fait inn i en mørk kahytt med bare et teppe for åpningen. Jeg ramlet ned i noget bløtt og varmt. Svært bløtt og varmt. Det varte et par sekunder innen jeg kunde komme mig op igjen, ellers var jeg falt helt ned i enda mere varme.

Et kvalt kvinneskrik og nogen armer strøm* met op mot mig. Skibet reiste sig. Angrepet var tilbakeslått, og jeg ravet ut på gangen, gikk og snublet, reiste mig og falt baklengs ned i min kahytt. Der lå jeg stille en stund og vens tet på nye angrep. Jeg visste ikke hvad jeg tenkte på. Hjernen skvulpet, men maven holdt sig der den var anbragt. Den slet sig ikke, skjønt skuten hugget og hakket og stupte ned i uendeligheten gang på gang.Den maven har siden vært min stolthet i mangen en dyst på sjøen. Far kunde ikke se en båt uten å bli kvalm. Jeg tør simpelthen ikke fortelle om en reise fra Gøteborg til Fre« drikshavn. Han var aldeles rasende da han kom iland.

«Det er nedverdigende å måtte la sig behandle slik av nogen aldeles tilfeldige naturkrefter,» på« stod han.

Vi kom frem sent om kvelden til Kjøbenhavn, minst 24 timer forsinket. Bommen for havnen var allerede stengt, som den blev den gangen. Vi lå utpå og småduvet akkurat nok til å bli vugget i søvn på. Før bommen åpnedes om morgenen kom jeg meget tidlig op på dekket. Jeg lengtet efter å se min ungdoms giede med spir og tårn. De steg op mot høstens klare himmel. Ikke et vindpust. I denne ro virket det vi hadde gjennemgått ennu brutalere enn i virkeligheten. Hvor jeg nød denne store tause byen den morgenen.

Heroppe på dekket satt sandelig kapteinen og en eldre, fet herre fra Kristiania med et sørg« modig, lasket alvor over et altfor stort ansikt. De snakket intimt sammen. Kapteinen var især ivrig. Grossereren hadde jeg tait med, også med datteren, som var en yppig liten kvinne med fyldighet og store øine.

«Kom hit, unge herr Bjørnson,» ropte kap« teinen. Den ånnen sa:- 9 -

«Nei, nei.»

«Jo,» svarte kapteinen, «Jeg vil nettop la Bjørnson vite det. Han er da en dannet ung' dom.»

Kapteinen fortalte mig en reddsom oplevelse som grossererens datter hadde hatt om natten. En fyr var stormet inn til henne og hadde vært — nærgående. Meget nærgående. Rent krimi» neit. Hun ønsket ikke å gå i detaljer. Da hun endelig fikk skrike — han hadde forsøkt å hindre det — flyktet udyret.

Jeg blev selvfølgelig fullstendig himmelfallen. Noget så rått mellem skikkelige mennesker hadde jeg aldri hørt tale om.

«Alle mannfolk ombord må forhøres,» sa jeg. Nei ropte jeg til dem.

«For Guds skyld, la oss tie med hele histo= rien,» bad hennes far. «Der blir alltid noget klebende ved den uskyldige. I dette tilfelle min datter altså.»

Jeg gav mig ikke. Kapteinen og grossereren måtte bønnfalle mig om ikke å berøre dette til nogen. Endelig lot jeg mig bevege. Nødig selvfølgelig. Min frekkhet var like så stor, da jeg snart efter stanset den lille og spurte henne hvad hun hadde oplevet om natten. Hun blev sprutrød, gav mig et blink fra de store pupillene og sendte dem straks efter ned i dekket, hvor de blev til hun forlot mig.- 10 -

«Var det så forferdelig?»

«Ja, jamen jeg vil så nødig —.»

«Altså i den grad ufyselig —.»

«Jeg ber Dem, herr Bjørnson —.»

«Gid jeg visste hvem den slyngelen var. Jeg skulde ta ham.»

Jeg brukte mange sterke ord.

«Det er forferdelig snildt av Dem,» sa hun næsten smilende. «Men jeg vil helst ikke tenke mere på det.» Pupillene fikk jeg igjen. Så gikk hun.

Mangfoldige år efter kom jeg inn i en kupé i Drammen. Jeg skulde langs kysten på turné. Der satt en dame, nokså søt, med øine og et smil jeg synes jeg skulde kjenne igjen. Jeg gikk selvfølgelig like på med en gang.

«Dem har jeg da sett før,» sa jeg.

«Og jeg Dem.»

Jeg så spørrende på henne.

KJa> Jeg var den unge piken på skibet.»

Da lo jeg høit.

«Og jeg den unge mannen.»

Hun svarte skøieraktig:

«Det hadde jeg på følelsen.»

«Hvad?» sa jeg.

«Ja,» hun blev meget rød, «jeg mener efterpå da vi talte sammen — De var så påfallende ivrig.»

«Er det ikke det jeg sier! Kvinner forstår ofte livets små detaljer meget bedre enn mannfolkene.»- 11 -

«Men, hvorfor overdrev De så svært ? Skibet hadde jo skyld?»

«Jeg var vei så ung, så jeg ikke syntes det var nok sensasjon med skibet. Jeg har angret det siden.»

«Hvad kan det nytte å angre. Gjør det ikke op igjen.»

«Nei vet De hvad!»

Da lo vi meget muntert sammen. Hun blev ganske ung igjen.

Jeg hadde min håndkoffert. Den større var gått over land, Jeg støvlet inn i Kjøbenhavn med den. Fant så frem til en liten kafé. Der skrev jeg hjem. Jeg beskrev mest hvad jeg følte ute alene. Jeg syntes det var et hyggelig brev. Far svarte siden at jeg ikke måtte forfatte slike bedrøveligheter. Jeg burde ikke gjøre som mor: «bare hun tok pennen i hånden, blev det til regn* vær, hun som ellers lot sin sol skinne, nårsom* helst».

Jeg satt i kafeen og talte mine penger, og jeg kunde ikke begripe hvor de fleste var blitt av. Det kan jeg ikke enda. De hadde ligget i min håndkoffert i kahytten. Den var ikke låst. Jeg hadde glemt det. Jeg fikk frysninger. Jeg orket ikke å skrive om det. Så fant jeg ut at jeg måtte tenke på om nogen kunde hjelpe mig her? Jeg vilde spare i Berlin og betale tilbake. Jeg fant denne løsning meget heldig. Navnet Hegel stod plutselig for mig som en sol over- 12 -

Danmark. Jeg hadde jo hørt det i alle om« skifteiser. Alltid som den hjelpende, den løf* tende hånd, når humøret ikke var på høiden. Men når det skjedde, som det som oftest gjorde — da for Hegels navn til topps omkapp med gleden. Det var jo som sagt næsten alitid øko« nomien som rådet over husets følsomme baro* meter.

Jeg innlosjerte mig i et lite hotell i en liten bakgate i et lite mørkt rum til en bakgård. Så vandret jeg til Klarebodene. Flere ganger spurte jeg om veien.

En gråhåret herre med langt skjegg stod plutselig foran mig. Jeg spurte ham også. Uten å se riktig på ham.

«Du er nok en ung nordmann ?»

«Ja.»

«Kjenner ikke du Kjøbenhavn?»

«Jo, jeg har gått på skole her.»

«Ja, men — du er da — ?»

«Jeg er sønn til Hansen i Kristiania,» lo jeg.

«Du lyver, min kjære Bjørn. Kjenner du ikke din mors onkel?»

Jeg lyste op i stor giede.

«Onkel Jahn, onkel Konrad.»

Han lo med hele sitt kjære ansikt, og de vei* signede øine, for å tale med H. C. Andersen, gav det en glans jeg sjelden har sett hos nogen ånnen.

Han var fra Bergen. Var havnet i Danmark.- 13 -

Kom til Als i Sønderjylland. Blev embedsmann. Giftet sig der med en dansk«tysk ung pike. Efter krigen bød tyskerne ham et utmerket embede. Men han vilde være tro mot Danmark og gikk dit. Der gjorde man ingenting for ham. Glemte ham, og han fikk sig en slags stilling i et eller annet institutt. En kontorkrakk«tilværelse som mekanisk snurret rundt efter de høie herrers befaling. Fattig var han uten klage. Hans vakre brud blev til en aldrende kone med øine i «evig solregn», som far sa. Alitid smilende mot ham, men fylt med tårer over en forspilt tilværelse.

«Men mit liv, min dreng, er ikke forspildt,» sa hun, «jeg har jo min kære, kønne, dumme mand. Jo, han har ladet dem rumstere med sig, som de bedst vilde. Men jeg elsker ham skal jeg sige dig.»

Og så lo hun med lange tårer nedover kinnet.

Engang i alle de år vi så hverandre, hadde jeg en del penger som vi gikk på Tivoli for. Også sønnen Konrad. Der fikk maten og vinen fritt spillerum, og da tendtes bluss på bluss. Ord og stemninger gav det grå landskap et nytt an= sikt. Et de hadde sett ned i da de var unge. Tante sa de enkle og klassiske ord:

«Jeg er så glad i å være glad, min elskede dreng. Og jeg sier som du i aften: «Skitt i pengene.»»

Hennes kysehatt satt litt på snurr, og hennes søte ansikt strålte.

*- 14 -

Onkel Konrad tok mig under armen og førte mig til Gyldendal i Klareboderne, til etatsråden. Til mors og fars Hegel. Allerede som meget ung i Kjøbenhavn hadde jeg sett Hegel. Nu syntes jeg det var fælt å komme til ham for å be om penger. Skjønt det bare var et lån. Jeg skulde nok klare det. Sikkert! Allikevel hørte jeg fars stemme.

«Det er ikke mitt navn verdig å bære sig slik ad.»

Mor innprentet mig ofte med små, faste ord aldri å gjøre gjeld.

Jeg kom inn i det ytre kontor. Jeg har aldri hatt talent for venteværelser foran usikre avgjø« reiser. Der stod jeg nu, ung som jeg var, og så ut som en tåpelig kopi av en glad gutt. Stod der og slåpet med en enfoldig lue i hånden. Resten av min person har jeg jo beskrevet.

Alle som var der, så op og undret sig. Åpen« bart den første blandt dem spurte: «Hvad den unge herre vilde?»

Den unge herre rettet litt på sig og sang ut sin beste melodi.

«Jeg er sønn til Bjørnstjerne Bjørnson. Jeg heter Bjørn.»

Melodien slo an. Alle så velvillig, smilende på mig.

«Men du godeste Gud,» sa han hurtig. «Jeg vil øieblikkelig melde det til etatsråden. Sæt- 15 -

Dem, kære unge herre, så længe. Etatsråden vil glæde sig.»

Jeg satte mig ned og tvilte på etatsrådens giede.

Men han reiste sig meget hjertelig og gav mig hånden, da jeg stod foran ham. En fin gammel herre var han. På alle hans spørsmål svarte jeg næsten før jeg fikk tait ut. Jeg stod som på sprang for ham i min trang til å tekkes ham. Han var jo den som støttet oss. I min ungdommelighet mente jeg at vi ikke kunde leve uten ham. Omtrent sånn fornam jeg det Hegelske moment i vår tilværelse. Og nu skulde jeg attpå komme og plage ham. Men med en gang hoppet jeg uti og basket løs.

«Jeg har tapt mine penger,» sa jeg til Hegel. «De fleste. Jeg tror de er stjålet.»

Solen fikk en gråsky. Jeg skimtet så vidt at den så mistroisk på mig.

Jeg satte min store trumf inn:

«Jeg vil betale tilbake fra Berlin.»

Skyen fortrakk ikke.

«Stakkels dreng. Det kan du jo dog ikke. Hvor meget er det ?»

Summen husker jeg ikke nu, men den for« mørket landskapet enda mere. Såpass stor var den da.

«Dine forældre vil ikke bli glade ved dette.»

Nei, det forstod jeg nok.

«De har heller ikke råd til sådant.»

At han, vår eneste støtte, sa dette, gjorde det enda mere uhyggelig for mig.

«Jeg skal aldri gjøre det mere,» sa jeg. «Må mor og far få vite det — enda — ? Kan jeg ikke få lov til å forsøke litt efter litt å be« tale.»

«Nei, min dreng. Jeg må underrette din far. Du bør gjøre det samme.»

Drengen torde ingenting si mer, han fikk for« nemmelser i halsen.

Men solen steg op igjen i sin vante mildhet, og jeg fikk en elskverdig hånd — og de ulykk« salige pengene. Idet jeg var ved døren, åpnet han vinduene på vidt gap. Siden gikk det op for mig at det var mine fettlærs støvler som var skyld i det.

Han bad mig også til aftensmat. Det var en selvfølge at jeg med glede var mere enn villig til å komme.

På mitt lille rum satt jeg og spekulerte på om jeg burde kjøpe et par fine sko, for da jeg kom hjem, oste det av fettsmørelse. Lukten hang igjen i værelset.

Jeg tenkte på de elendige, forkvalmte menne« sker ombord, som sikkert hadde følt sig enda sykere da de kom i nærheten av mine landlige føtter. Jeg syntes jeg så skibet ligge på havnen og lufte ut.

Jeg gikk i byen for å kjøpe det nødven« dige fottøi. Pengene puttet jeg i baklommen

på buksen. Jeg hadde hørt at der var de sikrest.

De fine skoene klædte hele min person.

Den aften hos Hegels var en oplevelse.

For første gang forstod jeg den del av den danske kultur som preget det Hegelske hjem. Jeg var innenfor murene likesom i dens ynde og dens sordine charme.

De satt og leste høit da jeg kom. En dame, jeg husker ikke hvem det var, la boken stillferdig hen, og elskelig, stillferdig kom de mig alle i møte og hilste så yndig på mig. Fru Hegel sa:

«Hvor det glæder mig at se igjen fru Karo< line og Bjørnstjerne Bjørnsons ældste søn, næsten helt voksen. De to «søde, kære» men« nesker,» la hun til.

Som de så på sønnen, følte jeg at de holdt meget av foreldrene. Det rørte mitt unge sinn. Ellers var jeg befriet. En ånnen og ny «dreng» stod foran Hegel i nye støvler og nytt humør. Men jeg var da så tynn i fornemmelsen, så jeg følte hvordan selv de gamle møbler og de ab vorlige ansiktene på veggene forlangte en viss form og en viss stil av mig. De tre som så og hørte på mig, var på langt nær så strenge. Men jeg holdt mig til de første, jeg følte mig da på den riktige siden. Jeg fortalte fra hjemmet og fra reisen. Ellers var jeg i hele min optreden den finstøvlede kavaler. Jeg tror de moret sig.

2 — Bjørnson: Bare ungdom.- 18 -

De leste nettop en norsk dikter. Det var visst Jonas Lie.

«Din fader har rigtig ført os op til det dei» lige Norge. Han var den første,» sa fru Hegel.

«Ja, til stor glæde for os og det danske pu* blikum,» la han til.

Så meget greie hadde jeg da på alt dette, mor og far talte ofte om det, så jeg visste hvad Danmark hadde betydd for far som dikter. Han var alltid takknemlig for det. I Paris, da allerede døden hadde merket ham, fikk han en ny dansk pleierske. Da hun talte, snudde han sitt trette ansikt mot henne.

«Er De dansk?»

«Ja, herr Bjørnson.»

«Det gleder mig, jeg holder meget av Dan« mark.» Varmt talte han, og dempet. Men det lyse i hans røst hadde enda sin inderlighet, så syk han var.

Jeg forlot det Hegelske hjem med et inderlig takk og farvel. Samværet den aften står igjen som en melodi fra langt tilbake. Bare et spi« nett kunde gi den sin riktige klang.

Idet jeg vilde gå inn i mitt hotell, hørte jeg nogen så vidt kalle på mig. Det var onkel og tante arm i arm.

«Jeg måtte jo se dig, min dreng,» sa hun, da de kom hen til mig.- 19 -

For en glede. Jeg omfavnet dem og tutet virkelig som den guttungen jeg var.

Slektsfølelsen tok mig inn til sig. Vi gråt alle tre.

Næste morgen reiste jeg til Berlin.BERLIN

Jeg opdaget henne i Warnemünde. Hun søkte en kupé i tredje klasse. Hun stod på perron« gen og lot øinene gli langs vognene. De traff også mig som hang i et vindu. Ivrig bøide jeg mig ut og ropte til henne på galt tysk som var det en selvfølge, omtrent slik:

«Komme her, frøken, skjønn og gode plass.»

Hun tok det med humør og nikket. Ned kom jeg og grep hennes håndkoffert. Fryktelig svær var den. Rent ufattelig. Hun så det på mig. Da lo hun.

«Det er noter.»

«Musiker,» sa jeg og bukket og pratet, og bar og gikk og fikk henne inn i min kupé som var tom. Litt stor munn hadde hun, med hvite tenner mellem de halvåpne lebene, som var fylt med morskap og oplagt til næste smil. Hun hadde en krans av tunge, blonde fletter omkring hodet. Øinene tilhørte dem hun talte med. Iallfall fikk jeg dem. Jeg var i den grad oplagt til å bli forelsket, jeg hadde en ung sterk på«- 21 -

gående lyst til å trenge inn i hennes lykkeligste fornemmelser og ta dem inn til mine. Hun talte om musikk og mennesker og alt som levde i den verden hun ferdedes i. Jeg var en tosk i forhold til hennes systematiske viden. En ivrig, gutteglad elev imot hennes ungpikealvor, opimot alt det hun hadde hørt og sett. Min beundring for henne fikk forkjærte ord og gale betoninger, men de var ekte i sin hjelpeløshet. Hennes øine kom nærmere inn på

mig, ofte i smilende forundring over denne spørrende uro« lige fyren som snakket henne nærmere, mer og mer inn i alt han følte og tenkte. Hun orket ikke å verge sig. Det så jeg.

«Store Gud!» satte inn plutselig som et gledelig, forbløffende uttrykk for begges over« raskelse da den kjensgjerning klang ned i vår lykkelige samtale at hun gikk på samme konservatorium som jeg skulde begynne på. Det «Sternske Konservatorium». Det var som skjebnen la oss sammen som to håndflater mot hverandre. Hun var 18 og het Irma.

«Jeg vil sette Dem i musikk med Irma som ledemotiv,» ropte jeg. Hun fikk vite alt om mig. Alt det jeg hadde undlatt og alt det jeg hadde vært opi der jeg kom fra. Som tysk pike visste hun hvem mitt ophav var. Jeg lot Aulestad stråle som en sol. Og jeg forstod godt at hun ikke mere uten videre kunde legge mig vekk når vi nu foreløbig måtte skilles.- 22 -

Selvfølgelig visste jeg også at hun blev den jeg skulde vie mitt liv til. Om dette skrev jeg hjem dagen efter som jeg siden gjorde det hver gang jeg var sikker på at noget lignende hendte mig. Alltid for siste gang.

Det var i min ungdoms lyriske tilværelse der ute alene i den vide verden at jeg mere enn nogensinne trengte å ha mor og far med på alt det som skjedde.

Lokomotivet hvinte i angst for noget det nu blev tvunget frem imot.

Vi jog forbi hverdagslige gater som bredte sig lik grå kjensgjerninger mellem triste sten« masser. «Hjem for mennesker.» Vi hvinte videre i vill fart under jernbroer mellem hundrer av skinner og tomme vogner i milelang uende« lighet med en brungrå himmel senket ned over oss. Byen lå tung og ulysten og lot det skje. Men i vår kupé var det høit til loftet. Der var alle tiders morgen: En ny forelskelse. Da hun bøide sig ned over sin koffert, var jeg raskere. Jeg nådde å kysse henne på kinnet. Jeg så ikke virkningen, jeg bare drog i vei med kof« ferten. Da jeg satte den på perrongen, stod hun bak mig. Jeg så skøieraktig på henne og hun på mig. Så var pakten sluttet til vi møttes igjen.

Menneskene flommet og fløt utover. Jeg syntes alle så så fornøide ut. Livlige og mere- 23 -

enn høirøstet. Jeg har aldri siden sett byen så fylt med humør som den gangen jeg var der som unggutt. Min erindring har beholdt det inntrykk. Siden forstod jeg at det var seiers* rusen efter krigen med Frankrike som gav dem styrken til all deres glede. Da jeg gikk og slepte på Aulestad«koffertene, hadde jeg ikke den slags tanker. Jeg bare så og hørte, jeg gikk alene mellem alle lykkelige «Goddager» og håndtrykk og omfavnelser. Jeg søkte efter den norske maler Bagge, som far hadde skre« vet til og bedt at han skulde møte mig. Og med en gang midt i brenningen stod han der. Slik far hadde beskrevet ham. Godlyndt, høi og bred, med mørke krøller i nakken og med napoleonsskjegg. Det var sylspisst på over« leben og bredt i fippen. To eldre damer stod sammen med ham. Disse tre gode muntre ansikter stirret jeg op imot da jeg kom gå« ende.

«Bjørn,» ropte han med sang i røsten.

«Ja, ja,» ivret damene.

Innen jeg fikk satt kofferten fra mig var vi venner for livet. Bagasjen fikk et bybud. Rett som det var stanset Bagge og slo ut med hån« den.

«Tenk at du er hans sønn. Og Sigurd er jo Ibsens. Ungdomsvennene. Ja, det var en tid.»

Så tok han nogen skritt. Stod så igjen.- 24 -

«Kunsten og gleden gikk hånd i hånd.»

Folk strømmet på og vilde til billettkiosken mot utgangen. Han enset ikke det.

«Elskede du,» sa fru Bagge.

«Elskede du,» sa hennes søster fru von Win« terfeldt, «skal vi ikke gå litt hurtigere.» Søste* ren gjentok søsterens ord.

«Vi har tid,» svarte han blidt alvorlig. «Du har noget av din far, men ikke så meget,» la han til.

Det krenket mig.

Endelig nådde vi til en drosje annen klasse.

«Dette klassesystem tiltaler mig ikke,» sa han og blev stående foran vognen.

«Den første er så dyr,» sa fruen.

«Så altfor dyr,» sa søsteren.

«Ja, nettop det er det,» sa Bagge. «Skal Bjørnstjernes sønn gjøre sitt inntog på denne måten.»

«Jeg kom på tredje,» sa jeg fort for å lette litt på situasjonen.

«Hører du, Bagge,» sa begge søstrene.

«Jeg hører det med en viss sorg,» sa han gravalvorlig.

Så satt vi da plutselig i vognen i glimrende humør alle fire. Klassekampen var glemt og opgitt. Den skinnmagre hesten tok i og drog. Det gikk meget trutt.

«Den hesten er død for lenge siden,» sa Bagge. «Det er dens gjenferd som trekker.»- 25 -

Damene lo og var lykkelige. Og jeg med.

Vi rakk da frem engang. Jeg vilde betale.

«Nei, gutten min. På inntogets dag skal ingen byrder tynge dig.»

Jeg lå hos Bagge første natten. Et vakkert hjem. Et deilig ateliërværelse.

Engang sa Ibsen til mig mange år efter, at Magnus Bagge var hans modell til Hjalmar Ekdal. Det forstod jeg med engang da han sa det. Bagge svømmet også omkring i mange ord som Hjalmar. Og alltid tok han livet over lang. Han lot sig dyrke av de to kvinner. Malte bare når det var mere enn nødvendig. Da han levde hjemme som ung, sa hans venner når de vilde dovne sig en smule:

«La oss «Bagge» oss litt idag.»

Han kalte sig von Bagge i Tyskland. Jeg spurte i all enfoldighet om hans slekt var av tysk adel.

«Min elskede gutt,» sa han, «det skal jeg forklare dig, du som er sønn av ham. Jeg kommer fra Skottland. En av mine stamfedre fulgte Sinclar til Norge. Han var en høvding, og de var alle av adel. — Det var de. Min stamfar forblev i Norge. Der har han vei av« lagt sin adel. Jeg tok den op igjen. Livet fordret det av mig. Jeg fulgte kravet. Men det har ikke skadet mig.»

De to kvinner var hans paladiner. De vernet, de hjalp, de tilbad. Kom han hjem, tok de- 26 -

hver sin sko og løsnet den. De skiftet på ham. Han satt bred i sin brede stol og nynnet, og tok «livets krav» som det forelå. Om kvelden efter et par fulle begere kunde han reise sig som var det et festbord. Han utfoldet sig og hevet sitt festlige beger i den festlige stund som var vi en festlig skare. Vi tre representerte ri« kets første, som ventet på det store som skulde komme. Så sang han.

Far sa «få Bagge til å synge».

Han fylte våre hjerter.

«Fagre dal. Lyse sommer» tok oss inn til sin makt og ynde.

«For Gu*d den allmektige bøier vi kne.»

Den har jeg aldri hørt siden, den var på tysk. Jeg skal si at Gud fikk sin allmakt, og en mandig henførelse bøide sitt kne. — Jeg har ikke hørt slikt bedre fremført av en ulært sanger.

Hvad de mange som ikke var der hadde gjort, vet jeg ikke, men kvinnene gav sin beundring så ømt som kvinner bare kan. Og jeg var rent beveget. Vi tre ropte hurra efter mitt forslag, direkte importert fra Norge. Med vemodig lykke tok han imot disse oversvømmelser. Han klappet oss på kinnet.

«Sangen,» sa han stille, «har lært mig livets kunst»

Hvad han mente med det forstod jeg ikke dengangen. Heller ikke nu.- 27 -

Stillferdig la han episoder av sitt liv frem for oss. Han gjorde det ofte. Aldri tilnærmelses« vis har jeg tenkt mig muligheten av at et levende vesen kunde nå å opleve så meget som ham. Han var neppe 50. Han trodde iallfall på alt dette selv.

Disse mennesker var vidunderlige mot mig den tiden i Berlin. De fikk mig inn i et be« skjedent lite pensjonat hos enkefru Preuss med datter. Begge to eldre kvinner. Moren med hvitt hår. Datteren med gulgråblonde, glattsit« tende strimer over det avlange hodet. De var elskeligheten selv. Ellers var der tre gamle da« mer med urgamle, mugne, konvensjonelle menin« ger. Det var forferdelig å sitte tilbords med slik syrlig allvidenhet. Jeg sloss med dem så godt mitt sprog tillot det. Det sluttet ofte med sterke utrop og henslengte servietter. Fru Preuss gikk til sengs et par ganger efter irriterende og iltre sammenstøt. Hun minnet mig om farmor. Datteren tigget om fred — gjerne uforsonlig fred, men fred iallfall.

Eyolf Soot, den norske maler, kom også inn i dette pensjonat. Like ung som jeg. Da blev hele gamlehjemmet til et opskremt hønse« hus.

Jeg hadde et mørkt værelse til gården med et oprettstående piano. En blev gretten og trist av å være der. Det øket hjemlengselen, som hang over mig som et åpent øie og så ned- 28 -

i alt som hendte. Der hendte ellers nokså meget.

Det første jeg selvfølgelig gjorde var å op-søke mitt konservatorium. Det lå i det filhar« moniske orkesters hus. Gjennem porten gikk unge og gamle menn og kvinner bærende map« per eller sammenrullede noteblader. De fleste alvorlige, tyske og grundige. Jeg skal si jeg var nervøs for «det første møtes sødme» med den allmektige direktør Stern. Når jeg sitter og skriver om alt dette, så har jeg ikke følelsen av at det er mig selv jeg skriver om, men om en guttunge jeg engang har sett og kjent rett grundig.

Ja, så gikk jeg da op til guddommen. Stern hadde et stort navn over hele Tyskland. En ikke videre høi mann med krum nese over en skarpklippet prøisisk snurrbart, med et skarpt prøisisk blikk bak tykke brilleglass. Han forsket musikalske hjerter og hjerner. Han så på mig lenge før han talte. Jeg hadde nye klær. Jeg var fin sånn.

«Hm, De er altså den unge Bjørnson. Måtte De nå op til Deres navns berømmelse.» Punktum. «Jeg har engang møtt et stort norsk talent: Nordråk.»

«Det var fars fetter.»

«Så, De har altså enda mer å slekte på.» Punktum. «Kan De nogenting?»- 29 -

«Nei.»

«Spiller De?» «Litt.»

«Tror De selv De duer?»

«Ja.»

«Deres far også?»

«Enda mer.»

«Meget interessant. Gå ut og vent, jeg kom« mer for å prøve dem.»

Punktum finale.

Strø sand på.

Det var mange som ventet. En forferdelig situasjon.

Gid jeg satt på Aulestad, tenkte jeg, langt inne i fjøset og så på grisene istedenfor på alle disse som tok mål av mig med ivrige øine uten resultat. Så stod han der. Vi gikk ned en mengde trapper. Jeg forstod jeg skulde slaktes i kjelleren. Jeg tok feil. Det skulde skje i et klasseværelse foran tomme benker og stoler. Der var jeg sikker på at alle de henrettede satt og stirret på mig. Ellers var der sorte tavler og alle slags instrumenter. Han satte sig ned ved flygelet. Det siste offer stod ved siden av ham.

«Kan De synge?»

«Ja.»

Han slo akkorder. Jeg fant tonen meget lett. Skjønt han var lumsk i overgangene.

«De er musikalsk.»- 30 -

Jeg fikk altså beholde livet.

«Kan De spille?» «Litt.»

Jeg satte mig ned og drog ivei. Jeg husker ikke med hvad.

«De har gode hender og et godt anslag. Men De kan ingenting.»

«Nei.»

«Jeg setter Dem i første klasse.»

«Takk.»

«Imorgen altså kl. 9. På gjensyn.»

Han gav mig et hyggelig, et opmuntrende håndslag. Jeg kom mig ut. Det var som gikk jeg mot noget lyst ubestemmelig. Og der stod det. En varm bølge skyllet gjennem mig. Ute i solen var Irma.

«Irma!»

«Ja, herr Bjørnson.»

«Jeg heter Bjørn, og du tilhører mig.»

Hun bare stirret på mig.

Jeg snakket med henne. Gikk arm i arm med henne, og tullet rundt med hennes begre* per om alt som angikk to unge menneskers lov og rett til i rivende fart å ta livsbestemmelser uten å spørre sol eller måne. Bare meddele kjensgjerninger og så dra frem i verden sam* men for all evighet.

At jeg i dette maratonløp sprang fortere enn hennes begreper om skikk og bruk var, forfer* det henne og smigret henne også. Det merket- 31 -

jeg. Når jeg ramlet i ord og setninger, lo jeg. — Og hun kunde heller ikke la være. Så sprang jeg videre mot målet.

«Du gifter dig med mig, når jeg om et par år har råd til det. Så blir du med til Norge imens.»

«Hvad tror du mor — Og jeg selv — Hvad mener du at —»

«Vi tar din mor med. — Jeg har skrevet hjem allerede om alt dette.»

Hun så usigelig søt ut. Det var som hun måpet inn i noget hun aldri hadde tenkt var til. Jeg lo sånn lyrisk guttelatter som tok alle hindringer.

Hun var omtrent alene i Berlin. At hun da burde flytte inn i vårt pensjonat var oplagt. Der var fullt, men Eyolf og jeg skulde nok klare å skremme bort et par gamle høner, så de flakset ut dit de kom fra.

At hun ikke verget sig mere enn hun gjorde, ikke løp sin vei fra denne gale gutten, det øket mitt mot og min fryd og min forelskelse. Vi stod der Eyolf skulde møte mig. Og han kom, og han ryddet vekk de siste hindringer. Jeg ropte mot ham på norsk at jeg var antatt.

«Henne skal jeg gifte mig med,» sa jeg på tysk.

Hun rykket til — men hun var avsatt.

«Det har jeg visst lenge,» sa Eyolf, urokkelig pågående. Det var løgn. Jeg hadde med vilje- 32 -

ikke tait om henne. Men alle slags hjelpetropp per blev mottatt med takk. Vi gikk med Irma mellem oss. Aldri har jeg sett noget mere hjel« peløst.

«Vi må inn i en kneipe og snakke om dette,» sa Eyolf.

Irma fulgte med som i trance. Så drakk vi, og Eyolf stod ut fjorden for fulle seil. Han malte landskaper som lå badet i sol og sommer. Irma gav sig. Lebene fikk sitt smil, og øinene stirret inn i Eyolfs malerier, så hun måtte holde min hånd. Eyolf hevet sitt glass, og jeg kysset henne. Hun brast i gråt. Da var hun så hen« rivende og helt hos mig, at jeg fikk tårer i øinene. Herregud, vi var så unge.

«Hu' er go'!» sa Eyolf.

«Det er hun vei,» sa jeg meget alvorlig.

«Hvad sier dere?» sa Irma.

«Det er bare én ting å si: De er deilig,» svarte Eyolf.

Vi fulgte henne dit hun bodde. Nu tok hun min arm, og vi vandret like inn i Eyolfs forlokkende fremtidsperspektiver. Så bare dem. En av de lykkeligste stunder i min ungdoms lykkelige tid var det. «Fagre dal, lyse sommer.» Det passet.

Da vi gikk hjem Eyolf og jeg, sa han plut* selig:

«Jeg har noget jeg har funnet på der vi bor. Noget med en geitebukk.»- 33 -

Jeg enset ham ikke.

Jeg var eier av himmel og jord. Jeg tok mål av mine drømmer. Jeg nådde nok op til dem engang.

Mens jeg slet i det på pianoet, lærte kontra» punkt og stod foran tavler for å skrive akkor« der og løse dem op igjen, fikk jeg høre at Johan Svendsen var i Leipzig. Og i Ge« wandthaus skulde han dirigere sin B«dur symfoni for første gang.

Far gav mig penger til å reise ditned.

Jeg bad Irma være med. Hennes lyst var stor, men hun hadde en mor, og hun hadde in« gen anelse om mig. Men da jeg stod hjemme i mørkeloftet, som Eyolf kalte mitt værelse, og pakket, kom piken og sa at en eldre dame gjerne vilde tale med mig. Jeg ante det verste. Hun som kom inn lignet Irma, men meget eldet.

«Er det Dem? Jeg er Irmas mor.»

Jeg bukket uten ord.

«De er jo en pur ungdom.»

«Ja, gudskjelov!»

«Det er jo barnestreker som jeg aldri gir mitt samtykke til. Dere vet jo ingenting om hver« andre»

«Jo da.»

«Nei,» sa hun meget høirøstet, «jeg tåler ikke slik lettsindighet, jeg er et sykt menneske.» Hun næsten skrek. «Jeg tåler det ikke, De

- 34 -

har jo snudd op ned på alle pikebarnets be* greper. Jeg tåler det ikke.»

Hun var rasende og brukte stemmen så hele gården måtte høre det. Det gjorde den også.

Eyolf stod i døren.

«Hvad foregår her? Er det min venn De brøler slik til? Jeg hørte det tvers over gangen.»

«Hvem er De?» sa hun aldeles fra sig.

«Også en nordmann. Vi tåler ikke denslags hos oss,» sa Eyolf. «Hverken av mannfolk eller fruentimmer. Vi er ikke de første de beste. Min utmerkede venn forlover sig med Deres Irma, gifter sig, får 12 unger uten å spørre no* gen. Ikke engang Irma,» brølte han og slo i bordet for hver setning.

Hun bråsank ned i en stol. Hun opløstes i gråt. Jeg hadde aldri hørt nogen jamre slik. Eyolf lå med engang på kne og talte til henne som til en unge.

«Så, så, gråt ikke, vesle tulla. Du er jo yngre enn din datter.»

Ved Gud, hun lo uten overgang. Da reiste Eyolf sig og danset en slags marabudans. Vi lo alle tre.

«Du er jo storartet,» sa Eyolf, «du Irmas mor.»

Med engang tutet hun.

«Dere skulde bare vite hvad mitt liv har vært i sorg og fortvilelse. Han var også musiker.»

«Da forstår jeg allting,» sa Eyolf. «Musikere er levende dissonanser.»- 35 -

Hun måtte le igjen. Vi fikk vite at Irma stod nede i gaten og ventet. Huset hadde to etasjer. Da jeg tok trappene, var det bare én.

«Irma.»

Det var et jubelrop. Hun spurte ikke. Hun bare løp inn i armene mine. Huset hadde mange flere etasjer da vi gikk op. Hvert annet trin blev en plattform for bedyrelser, løfter og mun« tre kyss og alt slikt som bedrives på veien op til den syvende himmel.

Moren satt i stolen, og Eyolf vandret op og ned med latterlige armer i luften.

«Irma, mitt barn, disse to guttene har over« rumplet mig. Den der,» hun pekte på Eyolf, «sier du til mig.»

«Jeg er en berømt maler,» sa Eyolf og gjorde danseøvelser på gulvet.

Irma kastet sig over henne. Eyolf omfavnet mig.

«Du Irmas mor,» sa han plutselig. «Du har nettop godt av å være sammen med vår ung« dom. Du har glemt at vi er de klokeste og overordentlig bedårende.»

Vår lykkefølelse hadde bærende kraft i sig. Den førte moren inn i vår beruselse og bar av« sted med henne like inn der hvor Irma fikk sitt første kyss og Eyolf stod fadder med glass i hånden. Der satt nu moren. Der blev hun tatt inn til sin egen ungdom igjen. Vår fryd og vår skummende vin gjorde det lett for henne.- 36 -

«Irma, jeg er beseiret. Men jeg tåler ikke såmegen glede.» Hun sa det næsten som i angst.

Vi gikk hjem til henne. Vi tok farvel. Hun kysset mig på kinnet.

Jeg fulgte Irma hjem. Eyolf hadde plutselig noget han måtte gjøre ferdig. Alene vi to. Så alene som man kjenner sig i en stor by hvor ingen kjenner en. Langsomt skjelvende i inder« lig forening trykket op til hverandre.

«Nu skal du ikke be mig reise med. Nu blir jeg hos mor. Hun fortjener det. Jeg elsker dig, Bjørn.»

En dyp mørk port åpnet sig for oss, slik føltes det. Derinne fikk hun og gav hun det kyss som bar evigheten i sig

uten ord og uten løfter.

Næste dag reiste jeg til Leipzig.

Om kvelden da jeg kom dit skulde det gå for sig. Ikke visste jeg hvor Svendsen var å finne. Men ved inngangen innerst i trappen stod jeg da han kom.

«Kapellmester Svendsen,» sa jeg og tok fast i hans ytterfrakke. Trengselen var stor.

«Wer sind Sie?» sa han mere enn brydd. Jeg sa mitt navn og at jeg ingen plass hadde.

«Gudbevare mig. Følg med mig.»

Han tok mig inntil sig. Han puffet mig forbi kontrolløren. Vi stod i kunstnerværelset.

«Men gutten min, dette var da gildt. Hvor« dan iallverden?»- 37 -

«Jeg studerer musikk i Berlin.»

«Du sier ikke det, Richard opigjen.»

Jeg blev forlegen og svarte ikke.

Der kom flere. Gamle og unge musikere. De fleste med briller og skjegg. Alle med for« håndsviden om kveldens oplevelse. Den fylte øinene og satt i deres håndtrykk. Luften var full av glede. Solid begeistring. Svendsen tok mig i skuldrene og stilte sig bak mig og viste mig frem.

«En ung norsk musiker som har brutt sig inn her. — Et godt navn.»

Han nevnte det. Jeg fikk håndtrykk som næsten bare fugale hender har dem. De var sikkert sterke, glimrende spillere. Der blev inne i salen satt en stol til mig ved første benk. Slik han blev tatt imot da han kom inn. Der stod han den glimrende mann, rank, elegant, i sine beste år. Symfonien satte inn med sine store akkorder — og gnistret videre under hans takt« stokk frem til seier.

Særlig efter scherzoen kan jeg nok si publi« kum led av tilbakeholdt applaus. Men jeg som ikke var opdratt til å høre særlige symfoniske ver« ker, jeg ante ikke at det ikke var skikk og bruk å klappe midt i komposisjonen. Jeg tenkte at jeg som nordmann iallfall ikke vilde stå tilbake. Jeg reiste mig og ropte bravo og klappet. Og dermed brøt det løs, og samtidig som de klap« pet, lo de og jublet. Svendsen vilde først være- 38 -

fin på det, og lot som det ikke fantes en sal bak ham som raste og satte sig ut over alle konvensjonelle hindringer. Jeg ropte i min uskyl» dighetstilstand:

«Lenge lebe Svendsen.»

Galt tysk altså. Da brast alle hensyn. Svend» sen måtte le han med og takke, og cherzoen fikk sin dåp, sin håndspåleggelse hadde jeg nær sagt, som slo den udødelig fast.

Den kvelden blev til en hvirvelstorm, som bar oss med sig hele natten fra sted til sted, gjennem praktfulle lokaler inn til ensomme knei» per fra vogn til vogn. Det begynte med 20 og sluttet med 2. Alle sorter viner og taler og om» favneiser med Norge i syningom. Gamle Leipzig med tradisjoner med Bach og Wagner stod frem og høinet sig høiere enn våre opstrakte glass kunde nå dem. Vi så inn i den åpne himmel. Iallfall holdt en ung temmelig beruset musiker en bevisstløs speach i den retning. Svendsen vilde betale hele nattens stormgang, hvad den nød og hvor den for frem. Ipgen protester nyttet. Han var midt inne i hvirvel» vinden og var ikke til å nå hverken med argu« menter eller bønner. Jeg var buden. Jeg hadde jo ikke kunnet være med eller«. Hvor hver enkelt blev hvirvlet hen vet jeg ikke. Jeg sluttet med en ung musiker som satt og gråt.

«De kommer til å høre om mig snart,» sa han med dyp beundring over sig selv.- 39 -

Jeg fant mig næste dag liggende i et ukjent værelse i en fremmed seng. Ved Gud stod ikke Svendsen i døren. Jeg må ha sett ut som et sykt spørsmålstegn. Jeg fikk greie på at jeg lå i mitt eget værelse, i mitt eget hoteli. Han var nu alt annet enn trett.

«Jeg er vant til å rangle,» lo han lunt og stille. «Det var morsomt det igår,» la han til.

Jeg blev spillevende.

«Kunde jeg ikke få spise frokost med Dem. Jeg vil betale for mig.»

Han moret sig.

«Først skal du si du, dernæst betaler jeg.»

«Har du så mange penger du da, Svendsen?»

«Såpass som til en frokost for oss to har jeg. Forresten har jeg lov til å ha det hyggelig og godt engang imellem. Jeg unner mig å være glad nu.»

Jeg rev på mig klærne.

«Den største glede jeg også kunde unne mig, var et lite seterhus og blekk og notepapir oppe i stillheten. Da vilde jeg komme Vårherre nær« mere og mig selv. Det er gleden over alle gle* der å tenke den tanken. Større enn å stå foran et orkester. Skjønt det er deilig det med.»

«Du kan jo komme ned engang imellem.»

«Det kan jeg,» sa han og så glad ut, og så ung.

Vår frokost var uforglemmelig den dagen i Leipzig. Hemmeligheten var at vi var like gamle.- 40 -

For en ømhet der var i den mann. Slik han talte om vårt land og om kvinnen og enkelte venner. I hans fiolinkonsert er de samme to« nene. Noget mere ømt henførende skal en ikke høre ofte.

«Norge finner du i alt jeg skriver,» sa han.

Så gutteglad han var den formiddagen, og der var i all hans fryd noget innfanget av« balansert.

Da jeg første gang forlot Nationaltheatret, stod Svendsen min siste aften på vår scene og diri« gerte. Mitt aller siste gjøremål som chef var å rope et leve for ham. Efterpå sa jeg:

«Du kom ikke op til hytta di, Svendsen — på fjellet.»

«Nei, det var galt, men der er hendt så meget galt med mig.»

Jeg gikk op til ham i Kjøbenhavn da døden var kommet langt inn på ham. Så sårt å se ham sitte der slik.

«Det kan ikke nytte mer å snakke om den hytta, Bjørn. Ditop nådde jeg aldri. Men nu får jeg en ånnen ikke større enn mig selv.»

Så syk han var. Så mektig satt han der i hvite puter og ventet på døden.

Efter den frokosten skiltes vi, og han om« favnet mig lenge.

Jeg gikk for å opsøke Herman Thaulow som var i Leipzig for å studere musikk og ølets og kvinnens sammensetning. Det siste anså han- 41 -

som sin hovedopgave. Han var bror til Fritz Thaulow som jeg før har fortalt. Vei et av de vakreste mannfolk i Norge. Høi, elegant, blond, munter og med en stilfull profil. Be» gavet som få og fylt med morskap som hos ingen jeg kjente. Det måtte da være Eyolf Soot. Herman lot sine barokke inspirasjoner løpe løpsk som gale kaniner mellem menneskene til skrekk og morskap efter som det fait sig. Jeg traff ham da han kom ut fra en kafé. Vi hadde ikke sett hverandre på evigheter. Jeg kom bak på ham.

«Goddag Herman.»

Han fortrakk ikke en mine.

«Vil du drikke kaffe ?»

Dette var Kristianiajargon dengangen ikke å vise forundring eller overraskelse.

Jeg fulgte Herman hjem. Han bodde sam« men med en russisk ung læge. De hadde en flott leilighet. I den ene sal stod der to flygler og et stort orgel. Johan Selmer var der. De ventet på Herman. Selmers «Tyrkerne går mot Athen», slik het det vei, skulde spilles. Som bekjent holdt disse tyrkerne et slikt hel« vedes leven i denne ulykkelige by, med basu« ners brøl og trommers rullende torden, med hyl og sataniske vræl, så husene burde være styrtet sammen som Jerikos murer. Dette inn« tog kom til sin fulle rett hos Herman og rus« seren med Selmer i spissen.- 42 -

Herman hvinte på orgelet og lot bassen rum* stere som den vilde. Dissonanser vred sig i smerte da de fødtes, for omkring efterpå og hylte i tøilesløst raseri, mens kvinten rispet og stakk som kniver i trommehinnene. Selmer og russeren satte uten barmhjertighet fingrene rett ned i tangentene så flygelstrengene sprang og smalt og skrek som djevler på dommedag. Jeg forstår enda ikke at taket holdt, at det ikke revnet og hele familier med kaffe og tilbehør drysset ned over oss. Jeg trodde at inntoget hadde nådd sitt høidepunkt, men nei. Med en gang åpnet en dør sig, og en norsk bon* d e p i k e i døledrakt hoppet inn og danset en ubestemmelig dans henimot tarantella og norsk «hei vil du gå». Hun sang noget som hørtes som ville skrik. Det ødela resten av min for* stand, jeg hoppet omkring jeg med. Herman bråstanset, slo lokket i og la sig frem over orgelet og lo. Vi andre gjorde noget i den retning. Bare Selmer satt med et satyrsmil og sa på sin underlige staccato måte med tykke ord inne i munnen.

«Sånn — sånn burde det egentlig opføres.»

Bondepiken var slik å forstå: en ung italiensk smellvakker elev fra konservatoriet som i ordets bokstavelige forstand bodde hos Herman. Offi* sielt hos den russiske læge «fordi hun led av en ubestemmelig sykdom som engang i tiden kanskje vilde kunne bli helbredet».- 43 -

Hun var i bondedrakt fordi der var en kunst« nerfest i kostymer samme aften. Herman hadde sin merkelige drakt spillende ferdig. Også hun. Jeg måtte da selvfølgelig være med. Russeren også. Selmer vilde ikke.

«Slikt er for småbarn,» mumlet han.

«Altså er vi det,» sa Herman, «for vi går.»

Min drakt blev i en eventyrlig fart laget tilrette. Hermans svarte bukser blev klippet av ved kneet. En kort trøie gjort enda kortere. Skoene med spenner som også var Hermans, fikk innlegg så de såvidt hang på føttene mine. Kort og godt, jeg blev til en ung «dalens døl» som Oehlenschläger kailer det. Og Herman ? Aldri har nogen sett noget frekkere på et danse« gulv. Sko hadde han med digre sølvspenner. På hodet en for stor flosshatt strøket den gale veien. Et rødt bredt bånd omkring med en svær sløife nedover bremmene. Snippkjole og rød vest belagt med blanke knapper. Og på benene? Grå tynne Jager ullunderbukser stramt sittende. Uten blygsel. Da vårt lille optog kom inn, stirret alle på oss. Herman la armene overkors og skled fremover som på skøiter, syngende tralala på en ukjent melodi. Han stanset foran vertinnen og bestyrelsen, tok flos« sen av og sa gravalvorlig:

«Seterthal, Norwegen.»

Vi hoppet efter, hun og jeg hånd i hånd så godt det lot sig gjøre. Russeren, som hadde et- 44 -

merkelig steppeteppe hengende og slengende om skuldrene, danset noget som ikke lignet nogen annen dans på jorden. Da polonesen begynte, tok Herman uten videre vertinnen, et eksemplar av en velnæret, eldre saksisk kvinne i silke og fløiel, og førte henne foran alle rundt i salene, og uten å ta hensyn til herolden med stav foran. Gikk han til høire gikk Herman til venstre. En fullstendig skandale, men så fornøielig at de fleste vred sig av latter. Han danset galopp med sin høibrystede dame. Høist merkelig. Mens han hvirvlet henne rundt i rundt, satte han rumpen ut i luften, og får omkring med henne foroverbøiet og stivbenet, stående for det meste på et sted, inntil hun opgav det innen hun fikk dreiesyken.

«Jeg tok hensyn til hennes pryster,» sa han. «De bør skrives med p.»

Russeren forestilte sig som:

«Satansthal, Norwegen.»

Vi opførte oss så spretne gærne, så alle måtte få det inntrykk at «Seterthal in Norwegen» sær» lig var et opholdssted for sinnssyke. Vi forsvant plutselig efter Hermans forslag. Gikk på en kunstnerkneipe hvor han satte sig på en stolrygg med en gitar og spilte og sang. Vi stod rundt ham. Til slutt kom alle dit. Det var Mephisto i Auerbachs kjeller i Faust, som satt der og trollsang for oss.

Hans italienske nymfe var næsten ikke til å- 45 -

styre. Hun glante med ildsprutende øine ham fortærende.

Sent den næste kvelden stod jeg i mitt mørke« loft i Berlin. Der lå et brev fra et sønderslitt lite vesen — fra Irma. Hun var reist med moren, og ikke kunde hun mere komme til mig. — «Jeg har aldri elsket dig høiere enn nu.»

Eyolf var inne hos mig. Jeg så fortvilet på ham. Han sa at han bare visste at moren var blitt svært syk.

«La henne fare,» sa Eyolf, «vær for stolt til å spørre efter henne.»

Jeg la hodet på bordet og gråt slik som bare en ungdom kan det.

«Vær en mann, gutt,» sa Eyolf.

Da satte jeg neven i bordet og skrek: «at jeg ikke gav to øre for en mann som ikke kunde gråte».

Irma så jeg aldri mer.

«Bill dig inn det var en drøm,» sa Eyolf.

Jeg skulde følge Bagge til H a n s G u d e en dag. Jeg hadde bedt Gude om tillatelse. Bagge var oprindelig et stort talent, men var segnet ned til den lettvinte almindelighet. Men på hans tid hvor skjønn«maleriet var mere på mo« ten, var det ikke fullt så meget glanskitsch som nu i vår tid. Bagge forstod det nok.

Så var vi da i Gudes atelier. Hos en grand seigneur. En av de fornemste en kunde møte. Hvor Bagge følte sig genert mens han lenge- 46 -

gikk omkring der. Han visste så godt hvad en maler som Gude tenkte om ham. Men ah likevel stod han henført foran hans arbeider. Til slutt så han op og stirret lenge på Gude. Han hadde tårer i øinene.

«Gud velsigne Dem og Deres kunst,» næsten hvisket han Vi gikk. Gude gav ham et varmt håndtrykk.

«Kom igjen, Bagge.»

Men det gjorde Bagge aldri, skjønt han nik» ket og smilte så takknemlig til den store mester.

Jeg kastet alle andre tanker overbord og bare slet og arbeidet. Jeg spilte på mitt oprettstå» ende «så den gamle kassa revner en dag», mente Eyolf. I værelset ved siden av mig uten dør imellem bodde en av de gamle hønsene «næsten uten fjær». «De hun hadde, var påsatt med gummi,» påstod Eyolf. En dag øvet jeg fem timer. Da var hun blitt så dårlig så hun hadde kastet op.

«Du blir en stor musiker,» sa Eyolf. «Den gamle høna skulde føie det som en ære at hun fikk anledning til å bli henrevet av din kunst. Skjønt litt mindre kunde kanskje gjøre det.»

Damen flyttet, og en ung fransk bedårende Alice flyttet inn.

Men jeg var dårlig oplagt til alt. Og mistet min appetitt. Johannes Haarklou, kompo» nisten, omgikkes oss, elskverdig og litt seig i optrekket.- 47 -

«Han går på adagio«ben gjennem livet,» sa Eyolf.

Han, Hårklou, fant jeg så dårlig ut, og skrev til far, «at Deres sønn sulter sig for å spare». Jeg skal si der kom brever fra mor og far. Bagges fikk ekstra penger «for i all hemmelig« het å proppe gutten med nærende føde». Fru Preuss måtte ikke vite det.

«Slike gamle folk skal en ta hensyn til,» skrev far.

«Gud bedre oss,» mente Eyolf.

Jeg fikk så meget deilig eggemat hos Bagges, og andre nærende saker, så jeg flere ganger tok Eyolf med for å overkomme alt dette. Eyolf åt mere enn jeg.

Mitt humør var noget bedre.

«Men ikke godt nok,» sa Eyolf. «Nu skal bokken på dass.»

«Hvad er det du sier?» ropte jeg.

Hele vårt kvartal hadde små haver på bak« siden av husene. I den fjerde fra oss gikk ei lita geit og gresset. Nede i vår innhegning bak nogen busker var et hus med et utskåret hjerte i døren. Dit sognet vi, og hadde da en nøkkel med, fastbundet til en trekloss.

«Den bokken låner jeg av portneren for et par skillinger. Han gjør det. Han har morskap i kroppen. Jeg kjenner 'n. Så lemper vi bokken inn tidlig en morgen i hjertehuset vårt og setter kroken på.»- 48 -

«Innenifra ?»

«Ja, jeg kommer såvidt ut av vinduet. Jeg har prøvd.»

«Du er fetter til faen.»

«Ja, og du skal le med mig en hel måned. Jeg skal rykke op den jammerdalen din med roten.»

Det skjedde virkelig. Klokken før seks en morgen hentet vi det stakkars dyret, og satte det dit inn hvor ens higen og trakten vandrer hen helst om morgenen. Kroken blev satt på, og Eyolf klarte vinduet. En fru Abrahamson var alltid tidlig oppe. Vi så henne fra mitt vindu. Hun gikk lett ruggende til sin gjerning. Optatt! Merkelig, så tidlig. Hun grundet da hun gikk uforrettet tilbake. Efter et kvarter det samme. Hun sa høit og irritabelt i kjøk= kenet at der var nogen. Hun hørte det. Flere gjorde samme observasjon. Det blev mere enn pinlig. En blek eldre kontorist løp frem og til« bake på en litt underlig måte. Vi, Eyolf og jeg, var flere ganger der nede. Forgjeves. Et par herrer fra første etasje blev stående og diskutere. Dette hadde vart en time. Tydelig trampet det omkring derinne. Eyolf var især rasende, han løp ned til verten. «Om han visste. Om han hadde hørt?» Verten var en koleriker.

«Allerede over en time.»

«Grosser Gott,» skrek verten.

Han fikk en kalott på, og nedover bar det.- 49 -

Der stod to ulykkelige av mannkjønnet og fru Abrahamson. Hun eide ikke blygsel.

Verten banket på døren.

Trapp, trapp, hørte vi. Jeg banket. Eyolf banket. Han var skrikende av sig i sin rett* ferdige harme. Fru Abrahamson rusket i dø* ren. Trapp, trapp.

En av de mannlige løp op til huset. Plut* selig.

«Mein Herr,» sa verten hensynsfull, behersket.

«Trapp, trapp,» svarte det, uten gnist av hen* syn.

Verten brølte «Mein Herr, Mein Herr».

Trapp, trapp.

«Det er upassende å opholde sig der over en time. Det er andre her skal jeg si Dem.»

Trapp.

«Spreng døren,» ropte den utrettelige Eyolf.

«Ja, ja,» ropte fru Abrahamson i vånde.

Trapp.

Da røk døren. Verten deiset innpå og skum* met med tungen ut av munnen da han kom slepende med det uskyldige dyret.

Eyolf løp omkring og bar sig.

Fru Abrahamson tok det praktisk. Hun for* svant bak hjertet.

Verten grov og forhørte alle tjenende vesener. Eieren til geita, portneren, svor på at han og dyret var like uskyldige.

Eyolf sa han så et par mugne smil. Men

ingen torde gå på disse to nordmennene. Bare én fikk vite det. Alice. Vi tre lå i mitt væ« relse og lo inn i lommetørklær og hvad som helst. Men jeg måtte spille på det oprettstående, så en fikk høre andre lyder fra mørkeloftet enn de især Eyolf slapp fra sig. Da dette lyktes så glimrende, blev han vill. Jeg forsøkte å holde igjen.

«Vi har da andre interesser som vi jo også dyrker. Musikk, teater, forelesninger og arbeide.»

Men Alice og Eyolf hadde overtaket. Det grasiøse sprudlende pikebarn danset omkring av fryd når Eyolf kom farende med all villskapen sin. Og han fant på mange ting. Fru Preuss' fredelige pensjonat blev til et hvirvelcentrum av oplevel« ser og overraskende tildragelser. Damene var overtroiske, og bankeåndene holdt sitt inntog. Møbler spaserte om natten. Djevelen lå under sengen til piken og ulte, så jenten i bare serken løp ned og vekket pensjonatet. Da ingen så eller fant noget hverken her eller der, fikk hun veldig skjenn.

Det verste som hendte de stakkars vettskremte var da Eyolf skaffet minst tyve tomme ølflasker av tynt glass og puttet dem inn i en sekke« lerrets pose, som blev sydd sammen av Alice. En aften vi var hjemme som overordentlig still« ferdige og pene unge mennesker, måtte vi tidlig trekke oss tilbake til vårt arbeide. Alle damene og Alice satt i den vesle salongen ved siden av

Eyolfs værelse. Foran døren til salongen inne hos Eyolf var et stort skap. Alice holdt damene i spent stemning ved å fortelle om ånder og spiritisme fra Paris. Hun gjorde det glimrende. Jentungen hadde skuespillertalent. Da vi hadde sittet en times tid i fred hos Eyolf, lukket han op sitt skap og tok usigelig forsiktig sekken med flaskene frem midt på gulvet. Så hev han den helt op mot taket, og da flaskene så knustes mot gulvet, hørtes det som om alt i værelset var sønderslått og flenget i filler. Sekken kom i et sekund inn i skapet under nogen klær for en sikkerhets skyld.

Fra salongen hørtes skrik og redselshyl. Alice hvinte høiest. Døren til gangen blev revet op, og inn til Eyolf styrtet alle damene — og blev stående naglet fast, da de så oss sitte i sofaen ved bordet. Eyolf tegnet, og jeg skrev noter. På gulvet eller i værelset ingen spor av knuste saker eller andre redsier. Her hersket bare freden og den rolige giede som arbeidet gir.

«Ewiger Gott,» sa gamle fru Preuss med øi= nene stive av skrekk. «Hvad er skjedd. Hvad ?»

«Ja,» sa alle som hun.

«Her er jo ingenting å se,» sa Alice forferdet. «Har dere ikke hørt oss skrike da?» sa hun.

«Jo, men vi tenkte at når De forteller noget, Alice, da kan det hende at damene skriker,» svarte jeg.

Eyolf reiste sig meget alvorlig og indignert.

«Beskylder man oss for nogenting?

«Vi ventet at hele værelset her var falt sam» men,» sa frøken Preuss. Sånt har aldri vært hørt før.»

«Nei,» sa damene.

«Dette holder jeg ikke ut,» sa Eyolf stille. «Her er jo blitt et forhekset hus. Jeg må for» late dette sted. Mine nerver —»

«Ja, dette begynner å bli uhyggelig,» sa jeg.

Det var de enige i alle de gamle stakkarne som stod og stirret inn i det ubegripelige. De så i krokene. Op i taket. Det siste var især hjernebløtt, sa Eyolf efterpå.

«Jeg forstår ikke,» sa Eyolf fra sofaen, «tror dere vi holder private ånder her på kammerset?»

«Nei, nei,» sa de gamle betuttet.

Fru Preuss gikk i den grad tilsengs, at hun blev liggende i flere dager.

Da forlangte jeg en generalforsamling. Alice, Eyolf og jeg selvfølgelig møtte frem. Eyolf reiste sig og bad om ordet først. Han foreslo president Lincoln til president.

«Han er jo død,» sa Alice.

«Ja, nettop,» sa Eyolf, «men han hadde det sprichwort: «Gjør du hvad der morer dig. Da kommer du lengst.»»

«Det har han da aldri sagt!» ropte Alice.

«Nei,» svarte Eyolf alvorlig som en aktionær foran et sammenbrudd, «det har han aldri sagt, det er en historisk kjensgjerning.»- 53 -

Alice og jeg prylte og lugget ham ned i sofaen.

Men enstemmig blev det vedtatt at nu skulde vi opføre oss verdig det alderdomshjem vi op« holdt oss i.

«Men litt efter litt, ikke for plutselig,» mente Eyolf, «det kunde ellers ta for sterkt på dem.»

Nu slet vi i det for alvor. Jeg fulgte i fri« tiden Eyolf på gallerier og maleriutstillinger, og han mig på konserter og operaer, og vi Alice på teatrene en gang imellem. Hun var i Berlin for å lære tysk. Det hun lærte av oss, var bort i fjerde veggen.

«Aber tres amusant,» sa Alice.

Vi var begge to hennes kavalerer. Et ideelt triumfvirat. En dag i et galleri grep Eyolf mig i armen.

«Men du gode Gud, der er jo Christian Krohg og Diriks og Max Klinger og Voigtland er. De kan male de, g et.»

Og der lærte jeg firenigheten å kjenne. De som alitid var sammen. På Max Klingers ate« lier holdt vi til når vi hadde tid. Der gikk det mot høiden i arbeid og viden. Ånden fikk sitt, men gleden også. Jeg slukte allting og fordøiet det så godt jeg kunde. Edvard Diriks var mer på den negative side.

«Nogen får være der også,» mente han. «Jeg er nødt til å holde ideens fane nede engang imellem. Ellers frynser den op i disse evinde« lige idealistiske vindkastene.»- 54 -

«Det var en lang setning,» sa Christian litt ubehagelig i sin nasale tone, mens han strøk sitt vakre blonde skjegg som falt langt ned over vesten. Hans skråsikre urokkelighet imponerte mig meget. Jeg har aldri møtt nogen som mere finpusset og blankt holdt sine meninger og sin fanatisme frem i lyset som han gjorde det. Den siste kunde især ta barokke former og var uten skånsel. Også ofte uten begripelse for andre.

Jeg var dengang hans ungdommelige tilbeder. Jeg elsket ham likefrem. Og han var bedårende mot mig. Da han siden fremover i tiden blev min fars store motstander, gikk det også utover min person. Skjønt jeg aldri tok affære mot ham.

For en vakker kar han var da vi var sammen i Berlin. Hvor åndfull han kunde være. Når han tok Eyolf og mig med til malerier han sver« met for, da skal jeg nok si vi fikk dem tatt fra hverandre og satt sammen igjen i hans full« endte belærende form. Hver farveovergang la han frem for oss, som gikk i en rus av stolthet og glede. Max Klinger var likesom den øverste i firenigheten. Han hadde i ungdommen blandt malerne og andre et håpefullt,

siden et berømt navn. Ikke minst hans tegninger og raderinger den gangen. Men akademiet stilte sig avvisende. Professorene var sta. Men de blev angrepet slik, at de en dag gav efter.

Den dagen husker jeg, for Eyolf formelig- 55 -

sprang inn på mørkeloftet mitt og fortalte at akademiet hadde bedt Klinger om en mappe av hans raderinger. Den var sendt. Om kvelden da vi kom til atelieret, satt de fire store opgitt av latter og megen morskap, som enda ikke hadde forlatt dem helt. Da vi kom, sprang den ut igjen, og vi øket den. Jo da, mappen hadde Klinger sendt. Men av vanvare den med de muntre s at y rte g n i n ge n e og meget annet som ikke var ment for gamle øine. Jeg husket en med fem nymfer og en satyr sånn litt for« drukken og op i årene. Nymfene var meget nærgående, vi hørte hans maktløse skrik, be« gjærende, rasende. Og nymfenes latter. Vidunderlig levende. I den ånnen tegning danset unge nymfer rundt i ring. Kåte over sin egen ubendige livslyst. Fremst satt en av dem på huk med en liten uskyldig forretning, grense« løst fortvilet over at denne avbrytelse måtte komme. De andre slang bena vilt og trippet på tå. Selv skogen omkring var med i gleden. — Den mappen kom aldri mere igjen. De gamle øinene kjøpte den til eget syn og egen glede. Så blev de offisielle også kjøpt og hengt op for alt folket. Efterpå møttes vi alle i et festlig samvær, hvor Alice og en utenlandsk veninde av Klinger representerte nymfene. Denne utenlandske dame var datter av en gesandt. Denne utenlandske dame elsket ham. Og hun- 56 -

gav ham utenlandske og innenlandske vederlag kjent over hele verden.

Lenge før vår fest hadde vi opdaget de to tett «umschlungen» på en rulleskøitebane. Vi bukket, vi skrapet, vi bøide oss og kalte ham for «kongelig høihet». Særdeles påfallende. Alle la underdanig merke til det. Klinger lo så han opgav skøitene. Hun lo så hun gjorde det samme. Vi med. Hemmeligheten revnet. Hun satt sammen med oss og sa at hun tilbad sin underfulle røde satyr, og ingen visste det uten vi fem.

«Nu blir det først deilig,» sa hun, «nu har jeg mitt ekko som svarer når jeg roper at jeg elsker dig.»

Vi svarte og drakk.

«Hun er sku nymfenes nymfe,» sa Christian og rullet nasalt på r'n. «Jeg håper han tegner henne.»

«Det billede kjøper jeg.» sa Voigtländer.

«Nymfer er farlige. De bruker altfor mange klær. Det koster,» sa Diriks litt irriterende.

Men det var nu sant. Alle Klingers mange penger gikk til deilige gevanter til henne. Nym« fenes nymfe. Klinger satt med sin ildrøde lugg ned i pannen og det ildrøde skjegget hans om< kranset et salig smil.

Far hadde skrevet til Georg Brandes, som bodde i Berlin, om sin sønns ophold der. Jeg gikk da til ham. Meget spent. Den Georg- 57 -

Brandes jeg traff dengangen, var en livlig, be* dårende mann i sine beste år, med plutselige overganger og munter sarkasme. Der var en knitrende atmosfære omkring ham, sprudlende og åndfull. En erobrer. Selv mig, ungdommen, moret det ham å fange inn. Christian Krohg fikk jeg med dit op til Brandes. Han lot ham næsten tale alene. Og Krohg var en god til« hører. Brandes også. Helst fornam han allike* vei sig selv. Jeg satt og nød ham. Livet i alle avskygninger fikk sitt streiflys fra hans lysende ånd. Kanskje ensidig, men sensasjonelt.

Brandes talte også om Danmark, som han dengang, som siden ofte, var meget sarkastisk mot.

«Denne lille pandekage, som tror den er en hovedret, også er den bare en beskeden efterret. Ret smagelig for borgerlige ganer.»

Christian blev meget begeistret for ham. Jeg ser ham ennu legge sig bakover i stolen og le uavlatelig.

Vi fikk en liten festlig tilstelning istand for Brandes oppe hos Klinger. Vi møtte i selskaps* klær. Kjole og hvitt. Smoking var ukjent den* gang. Et rundt festlig bord med oplagte ansikter omkring. Oplagte til å la sig henføre i begeist* ring over hedersgjesten. Som også førte oss dit hans spirituelle lune fant det fornøielig å drive oss hen. Han var dengang enda i venn* skap med far, og han sa et par ord for ham.- 58 -

«Denne Nordens store umiddelbare genialitet.» Jeg husker enda det glade smil jeg fikk av Christian Krohg. Det var en historisk begiven« het når en lar tankene fare til det som siden foregikk mellem de to og min far.

Brandes kom den kvelden inn på religions« spørsmålene. Han var flengende i sin kritikk over enkelte foreteelser i den kristne dogme« lære.

«Disse profeter,» sa han, «fra dem som slo det fast i bibelen og til dem i vår tid, sier oss at vi er født i synd. Først det innviede vann tar synden fra oss. Det er med andre ord fanden personlig vi kan takke for at men« neskeheten i sin syndefullhet evig fornyes. Det verste i læren er det, at de stakler som ikke kjenner noget til dette mirakelvann, evig går omkring som fandens melkebøtter, og da, sier de enfoldige kristne ganske logisk, kommer selv« følgelig disse elendige vantro tilbake til sitt egentlige ophav: til djevelen i helvede. Han får en ordentlig porsjon hver dag. Velbekomme. Denne sort barmhjertighet har sine forkynnende prester og kirker og sin tilbedelse. Jeg er stolt over å være jøde.»

Jeg husker dette han sa, som var det igår. Han døde meget gammel, men like til det siste hatet han kristendommen. Og med en impo« nerende kraft rettet han et kårdestikk rett imot dens hjerte, idet han gav ut et skrift hvori han

søkte å føre bevis for at Kristus aldri hadde levet. Modig var han til det siste.

For mig føltes det litt underlig å høre på denne opfatning av den kristne forkynnelse, for nettop i de dagene holdt jeg på å konfirmere mig i Berlin under en tysk prest i Lammets kirke. Det kom slik.

Hun var enda mere blond enn Irma. Hun var norsk. Hun studerte også musikk, mest på pianoet. Den som så riktig inn i hennes øine, eide ikke mere sig selv. Mine følelser gikk til« bunns i dem. Vi seg formelig sammen før vi hadde sagt et ord til hverandre. Jeg blev som lammet på sjel og legeme da jeg første gang var i hennes nærhet. Det blev til nyforlovet forelskelse. Bedårende hemmelighetsfull. Ingen ante noget, uten de som så oss sammen. På Aulestad fikk de det obligate brev fra mig: om «henne som var den eneste». Hun skrev til sin far.

Jeg husker ikke hvad min far svarte. Men hennes far kom til Berlin så fort han kunde. Men der foregikk noget merkelig innen han inntraff. Eyolf og Christian var de eneste jeg innviet i dette nye som hadde truffet mitt hjerte. De var begge veldig interessert.

«Syntes du hun er så festlig forelsket som du selv er,» skarret Christian ivei, mens Eyolf og jeg spaserte med ham på «Unter den Linden» en formiddag.

«Jo«o.»

«Jeg synes du trekker på det. Dette må drøf« tes,» sa han. Vi gikk inn på kafé Bauer. Chris« tian satte sig makelig tilrette.

«Her må finnes på noget som fremtvinger hennes innerste følelser.»

«Utmerket,» mente Eyolf. Han fornam noget sensasjonelt og var da straks jakthund.

«Vi må duellere,» sa Christian, så rolig og av« målt som talte han om noget vi gjorde daglig.

Jeg hadde hverken munn eller nese.

«Er'u gær'n,» sa Eyolf.

Christian talte med overlegen ro.

«Du forteller henne ganske forbigående, at en av dine venner hadde brukt et slengord om henne og du var faret i ham. Det sluttet med en utfordring, voila. Du sier efter gjentagne bønnlige henstillinger at det skal gå for sig den og den dagen, den og den timen. Alltid tidlig på morgenen. Efter duellen styrter du hen til henne. Du er uskadt selvfølgelig og din mot« part fikk et ubetydelig mavesår eller noget i den retning. Eyolf er selvfølgelig din adjutant. Den såredes navn tør du ikke røbe. Da får vi rede på dybden av hennes følelser. Jeg tror på henne,» la han til og skarret sterkt på «tror» med de to r'er.

Eyolf var vill.

«— Noget slikt — nei, ja, glimrende!»

For mig var det komedie, teater med andre- 61 -

ord. Det kriblet i mig efter å få spille en slik rolle.

På atelieret hadde jeg ofte for de andre gitt forskjellige scener, så Christian engang utalte at jeg burde gå til teatret. Han var den første som sa det til mig.

Dette Christians forslag med duellen var jo igrunnen så uskyldig — så jeg til slutt gikk med på det. Eyolf var henrykt. Om eftermiddagen allerede gikk jeg op til henne og våre gode veninder fru Pay og frøken Langaard, som bodde i samme pensjonat. Jeg spilte den ner» vøse og allikevel den mandige. Men ikke helt som ellers. De merket noget, og nu satte spørs» målene inn på mig. Et angrep fra tre sider. Nødtvungent sa jeg det altså. Da allerede fikk jeg vite hvor hennes følelser holdt til. For» tvilelse var et svakt ord. Jeg angret og var samtidig frydefull. Jeg nekter det ikke. Det ringte, og den skurken Eyolf kom inn, over» raskende for mig også, og var gravalvorlig, nær» mest bekymret og sortklaedd.

«Jeg ser damene vet det,» sa han med sorg i blikket. Han var bedre enn jeg i min rolle. Hun storgråt og bad ham hindre det. Da blev den kjeltringen fornem, litt tilbaketrukken og ytret stille:

«Nei, frøken, dette gjelder en manns ære.»

«Blås,» sa fru Pay.

Hun var den reale og uforferdede del av- 62 -

festen. Det kom til en sterk, næsten vill disku* sjon om mannens tilranede rettigheter. Eyolf forsvarte mannen mere enn nødvendig var. Vi to, hun og jeg, gikk ut i gangen. Den var mørk som portrummet dengangen. Og vi gav hver« andre evighetskysset som dengangen med Irma. Jeg hadde helst avsløret det hele skammelige komplott, men så kom Eyolf og drog avsted med mig.

«Å nei far,» sa han, «du får nok si b nu, a'et har du jo besørget.»

Vi trettet.

«Gå d u til teatret,» sa jeg, «slik en komedi« ant du er.»

Vi trettet videre om teater, maleri og musikk. Jeg sov elendig. Eyolf vekket mig før syv. Vi var allerede på duellplassen klokken litt over syv — med hver vår kaffekopp i hånden på en liten kafé. Eyolf åt. Jeg kunde ikke nyte noget. Jeg var oprevet som skulde jeg til en virkelig duell.

«Det er vemmelig å se din appetitt, når jeg tenker på at du har vært med på å bedra de stakkarne, sotn nok har hatt en forferdelig natt.»

«Ja, jeg spiser så mye fordi jeg angrer mig. Det føles lettere med full mave.»

Jeg kunde ha dratt til ham. Jeg gikk. Jeg hadde det forferdelig.

Ved Gud hang hun ikke ut av vinduet og stirret på gaten. Da hun så mig skrek hun.- 63 -

«Bjørn!»

Jeg vinket og løp — ikke op trappene, for jeg kviet mig. Men Eyolf hadde hentet mig inn, den slyngelen, og entret trappene op forbi mig. Hindre det orket jeg ikke. Eyolf hadde be« sørget fremstillingen. Jeg hadde vært en helt. Og min sørgelige motstander var lett såret i skulderen. Jeg kom på den måten op til Guds grønne enger, til de saliges opholdssted. Jeg blev beundret. Jeg blev omslynget av seks kvinnearmer. Laurbærene grodde op omkring mig der jeg stod. Jeg orket ikke helt å spille den henførte lykkelige seierherre.

«Det har tatt på'n,» sa Eyolf. Lett delta« gende.

Han blev en utmerket maler, men for en skuespiller han var blitt!

Slik endte denne seierrike duell. Men jeg angret og skammet mig mer og mer. Christian Krohg har skrevet en munter bok som heter «Duellen», jeg formoder den har dette emne. Jeg leste den aldri. Jeg hadde nok av virkelig« heten. En kveld på mørkeloftet, jeg var alene, kom piken og meldte en eldre herre. Hennes far. — Der stod min nye svigerfar som min forrige svigermor og så på mig. Han kom om« trent til samme resultat som hun, at jeg var pur ung, at det hele var en barnelek. Jeg stod og sa næsten ingenting. Plutselig for han i mig.- 64 -

«Jeg hører til min store forbauselse at De ikke er konfirmert. Deres far er da på sin måte en gudelig mann,»

Jeg svarte ikke.

«Ja, kort og godt, jeg gir aldri min datter til en mann som ikke kjenner de ti bud.»

«Jeg tror jeg kan dem.»

«Tror! Tror! De skal fornye Deres kristen« domslære, skal De.»

«Ønsker Deres datter noget slikt av mig?»

«Det gjør hun sikkert. Hun fortalte mig om dette. Om det De ikke hadde gjort. Hun er helt opdraget som et kristelig menneske i v å r t hjem.»

«Ja, hvis hun vil det så, jeg skylder henne det.»

Jeg tenkte på duellhistorien.

«Det liker jeg av Dem. De er mig ikke usympatisk. Jeg skal si henne det. På gjen* syn.»

Så gikk han.

Jeg så ham aldri mer.

Jeg stod der og tenkte på Marie Blich som jeg spilte piano med i Oslo. Hun blev siden gift med Selmer. Hun var fordomsfri, skjønt hun var datter av en høiesterettsassessor. Hen» nes klare hode var usentimentalt.

«Det mørkeste Kristiania er denne borgerlige middelstand. De vet lite og lærer ingenting- 65 -

mere. De er uten toleranse og forståelse, med kirkegang og gode inntekter.»

Jeg hadde på følelsen at noget slikt hadde stått her i stuen min. Jeg fortalte dette til Eyolf.

«Han passet til mørkeloftet han da,» var det svar jeg fikk.

Frøken Langaard og fru Pay ordnet med en prest. Han var ansatt ved Lammets kirke. Han var nu meget medgjørlig. Hvad skulde han også gjøre? Der kom en snart attenårig utlen« ding som ikke kunde behandles som mer eller mindre uutviklede tyske konfirmanter.

«Kan De de ti bud på Deres sprog?»

«Jeg har kunnet dem.»

«Kan De lære Dem op igjen?»

«Er det nødvendig?»

«Nei, kanskje ikke. De kommer jo fra et kulturelt hjem. De vet vei omtrentlig —»

«Jeg tror ikke jeg har syndet mot nogen av dem.»

Han lo.

«De gjør et sikkert inntrykk. Vet De om katekismen ?«

«Svært lite.»

Han lo på ny.

«Er Deres far kristeligsinnet?»

«Ja, det er han.»

Hvordan han var det fikk jeg vite siden, det har jeg skrevet om i min siste bok.

5 — bjørnson : Bare ungdom.- 66 -

«Jeg får da iallfall be Dem lære Deres tros» bekjennelse i Deres eget sprog.»

«Ja, det skal jeg.»

Så talte vi litt til om dette og meget annet. Han var musikkinteressert. Vi sluttet denne samtale foran flygelet, hvor vi spilte firhendig.

Alene stod jeg i kirken foruten presten og våre to veninder. Jeg kunde trosbekjennelsen. De to fadderne, hadde jeg nær sagt, hørte mig i leksen. Det var en formiddag med sol gjen« nem alle vinduene, med presten foran alteret. De to på benken like ved. Dødsens stille var det i kirken og dødsens alvorlig det jeg følte. Mine egne ord hørtes langt borte. Hun var i mine tanker og alle mine. Men mest dette store ubestemmelige som var over mig, rundt om mig, det fylte mitt sinn. Så hørte jeg ut fra stillhe« ten da jeg selv tidde:

«Vater unser, der du bist im Himmel.»

Han hadde sånn varm og melodisk røst den presten.

En annen jeg syntes det var gildt å treffe, var dikteren Berthold Auerbach. Han hadde vært tyskernes yndlingsforfatter. Især med sine bondefortellinger. «Dorfgeschichten». De var også fortryllende. Men fars «Synnøve», «En glad gutt» og flere fra denne hans periode overstrålte selv i Tyskland hos publikum og presse Auer« bachs diktninger. Allikevel holdt han av far. Han var langtfra misunnelig. Da jeg traff ham,- 67 -

var han en brutt mann. Det var antisemittismen som såret ham til døden. Han tok også i det lange løp sin død av det, sa hans venner. Vei var hatet dengang ikke organisert som nu, men den virket allikevel som tærende gift på den ærekjære mann. Ingen hadde før tenkt på ham anderledes enn som den inngrodde tysker han var, og viste sig for dem i sine verker. Feig* heten og sjofelheten hos mange «kristne» fikk utslag i gemene anonyme brever. Dette fortalte han mig da jeg en formiddag stod på hans arbeidsværelse.

«Du unge mann er din fars sønn, og jeg taler til dig som var du min.»

Han gråt den gamle, da han vandret op og ned.

«Jøde ? Ja, men tysk jøde. Ingen elsker dette land mer enn jeg. Dette folk har hundre ganger enkeltvis og på trykk sagt mig at jeg åpenbarte for dem deres tyske sinnelag og fø* lelse som ingen tysker bedre har kunnet gjøre det. Tror nogen jeg har lært slikt utenad ? Nei, født med det er jeg. Født i landets hjerte, i Schwabenland, er jeg. Hvor nedverdigende, hvor usigelig sørgelig. Forteli Deres kjære store far dette.»

Det gjorde jeg, og far tok sig uendelig nær av det.

«For en utakknemlighet,» sa han. Og like efter kom hans kjente, bestemte, små korte:- 68 -

«Ja, ja.»

Da visste jeg at han slo det fast likesom og ikke glemte det han hadde hørt.

Auerbach fortalte mig om far og den stor« industrielle Zobernheim, hvordan han bad min far til stor supé og der reiste sig og sa at far var skyld i hans store formue. Hvordan han like efter krigen ikke våget å se den ting i øi» nene at han stod på fallittens rand, men efter å ha sett «En fallitt» gikk han til kreditorene og bad om akkord, og derved bygde han sin for« mue op igjen.

«I det selskap,» fortalte Auerbach med sitt morsomme lune smil, «hevet en taktløs ung løitnant sitt glass og sa over bordet til mig: «Gid alle jøder var som Dem.» Ja, svarte jeg, gid alle kristne var — som jeg. Alle hørte det, og latteren var på min side.»

På Auerbachs skrivepult lå en slitt hammer, slik en hugger sten med.

«Den,» sa han, «skal din far ha efter mig. Den mann som hugg sig frem og opover som arbeider med den hammeren, op til ingeniør og til rikdom, han gav den til mig.» Det stolteste adelsmerke han hadde i sitt hus. Han var også fra Schwaben.

«Vi hugger oss alle frem vi som duger,» sa han.

Når jeg siden hørte Ibsens «Hammerslag på hammerslag», husket jeg Auerbach og det han dengangen fortalte mig.- 69 -

Eyolf sa plutselig til mig en dag:

«Du, jeg har så vondt for å sove, kunde jeg ikke få ligge i din seng i natt og du i min?»

Han lå tvers over gangen.

«Jo*o, tror du det hjelper?»

«Sikkert. Men si det ikke til nogen her. Det høres så rart.»

Jeg syntes også det.

Så blev det gjort altså. Jeg sovnet sent inn, og sov derfor temmelig hårdt på morgensiden. Jeg skal si jeg våknet. Der blev lagt en våt klam klut over ansiktet mitt. Jeg vrælte. Frøken Preuss hylte og for ut. Jeg begrep ingenting. Bare det at det var en kjeltringstrek av Eyolf. Jeg ut av sengen og inn i værelset mitt. Jeg var i skjorten. Døren rev jeg op. Der var Eyolf allerede ute på gulvet. Også i skjorten.

«Hvad var dette, din svinepels?»

Jeg løp rundt bordet. Han også, så jeg ikke fikk fatt i ham.

«Hvad var det, hører du, ditt pøbelspøkelse?»

Dette vidunderlige skjellsord hadde jeg fått utlevert i Kristiania engang.

«Jeg skal være på akademiet klokken åtte og må vekkes av den elskelige frøken Preuss for å bli helt våken.»

Vi sprang rundt, rundt mens han talte.

«Jeg hadde glemt å si dig det.»

Han sa det som et uskyldig barn med hodet yndefullt på skakke. Nu satte jeg rett inn på- 70 -

ham. Han rente inn i salongen. Begge i skjorten. Jenta tørret støv og hvinte og løp. Fru Preuss skrek fra sitt kammer. Alice hylte i vill jubel i en dørsprekk. Hele pensjonatet hadde alle kvinnelige nødrop til sin disposisjon. Nu hadde jeg ham.

«Nåde, nåde, jeg har et forslag. Tilgi mig, så inviterer jeg dig og Alice med i teatret i aften.»

Det lot sig høre.

På bare føtter fremdeles henimot Adams ko« styme havnet vi begge i min seng. Eyolf sang av all sin kraft fra «Sommernattsdrømmen» «Til fryd og til gammen vi møtes igjen». Frøken Preuss banket på og ropte: «Mamma sier dette er over alle grenser. Sånn kan det ikke gå videre »

«Frøken Preuss, De har belagt mig med vann.» «Gud, jeg visste jo ikke —» «Til fryd og til gammen vi møtes igjen,» sang Eyolf.

«Ti stille. De som elsker mig, frøken Preuss.»

«Herr Bjørnson, hvad sier De?»

«Til fryd og til gammen —»

«De måtte jo føie, frøken Preuss —»

«Vi møtes igjen.»

«— at det var mig.»

«Til fryd og til gammen.»

Jeg la en pute over ham.- 71 -

«Ach Gott, ach Gott, welche Jugend,» sa hun og kom sig vekk. Langt nede i puten:

«Vi møtes igjen.»

Det gjorde vi også da vi gikk til teatret. Alle tre i et humør som bare vi rådde over. Arm i arm selvfølgelig. Alice påstod hun kom til å havne i Norge.

«Gleden må være enda større der enn i Frank« rike. Og jeg kan bare leve i glede.»

«Hvem av oss to blir det da?» sa Eyolf. Hun gav oss sine koketteste øine.

«Det skal jeg skrive fra Paris, nål jeg er i sikkerhet der,» lo hun.

Tross min kjente bluferdighet, er jeg i sann« hetens interesse nødsaget til å tilstå at jeg siden fra Alice mottok dette kortfattede historiske brev:

«Bjørn, jeg omfavner Dem, jeg elsker Dem.

Alice.»

Hennes adresse ante jeg ikke. Men da jeg enda var i min storm« og trengselsperiode i Paris, traff jeg henne igjen. Det kommer siden engang.

Vi hadde ikke marsjert lenge sammen, så sier Eyolf:

«Se der går to digre vaskekoner med en kurv.»

Ja, de holdt en svær åpen kurv mellem sig. Den var fylt til randen med ren vask lot de., til. Over det hele lå et hvitt tørklæ.- 72 -

«Tror dere jeg kan hoppe over den kurven mellem de to kvinnfolkene,» sa han.

«Ja, ja,» lo Alice mer enn ivrig.

«Forsøk det ikke,» mente jeg.

Han gjorde det lel. Jeg holdt ham litt til« bake. Det var nok grunnen til at han ikke tok spurten helt, for han nådde ikke å hoppe over kurven, men bare rett ned i den, så det ene fruentimmeret slapp hanken og falt forover, mens Eyolf også klasket ned i gaten Han spratt op og sprang i vei, først med en skjorte slepende efter sig. Halslinningen klamret sig til foten. Det så ut som den var levende og hadde hug« get sig fast. Men han kom sig løs, og avsted bar det. De to stakkarne med kurven hylte. Publikum tok affære, brølte efter ham, huiet og løp. Vi også, vi fektet med armer og hender, talte høit og langet ut så godt vi kunde. Bak oss og efter oss og på siden av oss sprang folk hesblesende for å ta ham de også. Men vekk var han. Til slutt løp vi alene. Da vi nådde teatret, peste vi oss inn mellem de fredelige men« neskene som fylte vestibylen — og blandt dem stod Eyolf, lykkelig som et barn under et juletre.

Vårt arbeide tok ingen skade av all den for« rykende morskap vi får med. Jeg hadde også megen omgang med andre kamerater. De på konservatoriet som jeg talte musikk og musiserte med. Fråsett Stem husker jeg mest min gamle kontrapunkt« og komposisjonslærer. Han var- 73 -

fornøiet med mig, ja mer enn det. Ellers satt han der som typen på all urkonservatisme uten fremtidsfornemmelser i sin sjel. Wagner var for ham en forargelig låt. Han sa om «Mestersan« gerne»s herlige innledning at en mengde lire« kasser like godt kunde ha spillet hver sin melodi. Han var fullt på det rene med at

Wagner var en jøde som forsøkte å bryte sig inn i de kristne komponisters rekke med jødisk frekkhet. Og all hans ekle sanselighet var orientalsk og ikke germansk. Min ungdom hørte bare med halvt øre på hans evindelige utfall.

Jeg ser ham enda med lange magre fingrer og hvitt hår, med et mektig ansikt som hadde plass til lange, dype furer, og en stor munn med tynne leber. De smalnet til når han kom inn på det han ikke likte eller hatet. Som en avslutning på all tale slo han gjerne ned på en eller ånnen akkord i dur. Tonenes rene samklang betydde en lykkelig kjensgjerning fastslått for alle tider.

«Hører du, kjære ungdom, dette rene skjønne er en kontrast til alt det urene, grumsete i mu« sikken vi nu ødelegges av.»

Han skulde hørt de helt moderne nu. Min lærer var revnet, hadde man budt ham våre nymotens dissonanser, som ofte gnisser sig inn til hverandre kromatisk nærgående uten spi« rituell grunn.

Hans lange fingrer delikaterte sig med Mozart, især med ham, men også med de andre store- 74 -

som gikk sine nye veier i den gamle tid. B e« thoven mente han «var et genialt talent som slet sig opover til et geni». Dette har jeg for« nylig hort bekreftet av en stor musiker. Min lærer var en original. Han likte ikke lamper, bare vokslys.

I skumringen satt han «under kjertenes glans» og spilte. Hans fantasi gikk langs de gamle stier og veier. Han var glad i mig, derfor fikk jeg lov til å være urørlig til stede. Den gamle mann holdt helst til i sin stue som ikke slapp nutiden inn. Ikke langs veggene. Ikke her« nede hvor vi satt. Lys og mørke var sammen om å skape stemningen om ham. Den ene kunde ikke jage den ånnen bort.

«Jeg elsker vokslysene. Om aftnene sitter minnene i de mørke krokene og snakker med. Jeg akkompagnerer dem, ofte i timevis.»

Han smilte likesom av sig selv når han sa det. Han døde ved sitt piano. Om morgenen fant de ham der. Jeg tør ikke mere påstå at jeg husker hans navn riktig. Han seg siden ut av mine tanker, utvisket, bort fra alt jeg för med. Nu sitter han her og spiller igjen.

Vx hang utfor oppe i siste rad, Eyolf og jeg, hver gang vi hørte og så de sceniske fremførelser på den keiserlige opera. Og den største sanger og fremstiller syntes vi var Albert Niemann. Høiest nådde han i Tannhäuser der han kom fra Rom med pilegrimene. Hans skue«- 75 -

spiller kunst var fremragende som hans sang. Det er ikke lett for en syngende scenekunstner å gjengi det helt menneskelige sannferdig og naturlig. Han må sette sin fremførelse på noter, og al« likevel skape det enkle umiddelbare, som hadde han ingen optrukne veier. Ingen dirigent å rette sig efter. Niemann stod der i sin munke« kutte sønderrevet smertefylt, som fantes der hverken taktstokk eller orkester som han måtte følge, ta hensyn til. Det var som hans velde, hans fantasi behersket de andre. Hans sang var tale, hans tale var sang.

En av mine kamerater på konservatoriet var også student. Han hånte mig fordi jeg ikke var det.

«Das ist ein Plattform,» sa han.

Jeg fortalte om min fars standpunkt.

«Han kan en ikke fare avsted med.»

«Du er en pappadalt. Min far var oberst, og jeg gjorde allikevel hvad jeg vilde.»

Jeg syntes han hadde rett angående plattfor« men, og var av den grunn enda sintere på ham. Men han tok mig med på foredrag, også i uni« versitetet. Jeg kunde meget bedre tysk nu. Gav mig bøker, kulturhistoriske og andre, jeg holdt meget av ham.

Det gikk mot våren. Jeg lengtet hjem. Jeg syntes Aulestad lå deroppe og glante efter mig. Det likte jeg å tenke.

En formiddag fikk jeg tid til å gå ute i Grune*- 76 -

wald mellem haver og villaer med plener og vakre blomsterbed. En av dem hadde marmor» statuer henover det grønne gress og mellem de store trær.

Et høit, høit vannspring sendte perler op mot solen. De falt ned i glans og fryd som lange lysstriper i det store basseng.

Jeg stod og så på dette. Da hørte jeg at nogen kom humpende og stanset op ikke langt fra mig. Jeg snudde mig og blev litt underlig til mote, fordi den fyren, den krøplingen med sitt krumme ben, med sin veldige overkropp, sitt grå, umåtelige skjegg, sine store hender, sin sorte bonjour og grå, vide, altfor vide bukser, stod der og stirret på mig som vilde han ut» forske mitt aller innerste.

«Det er smukt det der,» sa han på tysk.

Jeg nikket uten å svare.

«Vilde De eie det?»

«Ja, hvis De skaffet mig det gratis.»

«Så solgte De det vei straks.»

Hans latter var grumset og litt uhyggelig.

«Ikke hvis De også gav mig driftskapital.»

«De har lett for å svare.»

«Og De for å spørre,» synes jeg.

Plutselig grep han fatt i gitteret. Han så vill ut.

«Jeg spør bestandig. De levende og det døde. Og De, ungdom? De tar vei det hele som en selvfølgelig ting. Det gjorde jeg også. Men- 77 -

nu ikke bare spør jeg. Nu roper det i mig efter å finne det egentlige. Hvorfor alt dette? Fra de uendelige stjerner ned til oss? Må man ikke spørre?»

Han er gal, tenkte jeg og gikk. Men han humpet op på siden av mig. Han kunde så* vidt halte ivei med sin svære stokk. Som sed* vanlig skulde Eyolf møte mig når han var fer* dig på akademiet. Den gamle snakket, humpet og snakket. Jeg gikk på. Han hugget ivei like så fort. Eyolf ropte da han var nær oss:

«Hvad er det for en gammel hopsasa du kom* mer dra'ene med?»

«Ha,» skrek gamlingen, og blev stående med ildrødt fjes og lo. Han bunnskrapte alt han hadde av lyd i sig og sendte det støtvis ut i luften.

«I er to norske Gutter og jeg et gammelt dansk Drengebarn. Ogsaa gaar vi her og tys* ker oss.»

«Hvem er De da,» sa Eyolf.

«Jeg er en dansk Mand fra det deilige Dan* mark,» svarte han.

«Nå, og så?»

«Saa er det inte stort mere.»

«Det var ikke mye.»

«Ja, der er jo nok det at føje til, at jeg elsker Norre. I Aanden. I Aanden,» gjen* tok han næsten truende.- 78 -

«Jeg elsker det Høieste deroppe. Inte Natu» rens Fjelde. Nei, Ibsen, Ham elsker jeg.»

Med ett slo han om. Godslig, næsten bønn* lig så han på oss.

«Kom til mig. Hvad? Til min lille Hybel. Til mig gamle Mand. I to norske Gutter? Ikke sandt?»

«Jo,» sa Eyolf, «du skal få oss mandag klok* ken 6.»

Den gamle blev glad. Så grumset han litt.

«Jeg tænkte ikke vi var dus.»

«Så får du tenke omigjen,» mente Eyolf.

Det blev til bare lystighet alt sammen. Så gav han sin adresse og haltet videre.

«Den manda'en tror jeg blir rar,» sa Eyolf.

Det blev den da også.

Op nogen elendige tretrapper i en bakgård. I tredje høiden. Fredrik Hansen stod der på døren.

«Så vet vi da det,» sa Eyolf.

Vi hørte det hinke. Så kom han. Det store ansiktet stod og smilte.

«Næ, saa akkurat på Minuttet. Dette øger min Kærlighed til Norre. Kom ind.»

Et lite værelse. En sovesofa. Masser av foto* grafier på veggene. Et elendig Ibsen*billede i ramme hang midt imellem dem, klippet ut av en avis. På bordet tre ølflasker og glass. Et par stoler. Fattigslig og litt sjusket.

«Ja, nu skulde jeg jo egentlig faa vide--»- 79 -

«Jens B å r d s e n,» sa Eyolf, og pekte på sig selv.

«Ole Høiland,» sa han om mig.

Jeg ante ikke at den vanvittige fyren vilde gi oss to beryktede tyvenavn fra Norge. Jeg gikk til vinduet. Et lurvet gårdsrum.

«Herrerne er velkomne. Her ser I min Af5 gud,» og han pekte lysende på Ibsens portrett som hadde Rembrandt malt det.

«Jeg har sett det bedre,» mente Eyolf med litt farlig betoning.

Han svarte ganske stille:

«Men jeg ser nu alligevel paa mit med Kaer» lighed og Beundring. Jeg har ikke Raad til noget andet af den store Mester. Men jeg har spared sammen til denne her.» Han hevet stem« men som en triumfator foran en forsamling. Så slengte han en bok rett ned i bordet.

«Gengangere,» ropte han. «Kender Herrerne den.»

Eyolf drog ivei og svarte brutalt:

«Vi er norske. Deres spørsmål lukter svidd, for å svare høflig på slikt.»

«Jeg er gammel og taaler ikke at De taler i den Tone til mig. De norske Gut.»

«Her fins ikke gutter,» svarte Eyolf latterlig alvorlig. «Jeg er snart en berømt maler, og min venn blir en stor musiker.»

Han lo, den gamle, noget ondskapsfullt.

«Det skulde glæde mig om Ole Høiland og- 80 -

herr Jens Baardsen blev berømte Navne i Norge.»

«Hvad vil De av oss da,» sa jeg.

Han reiste sig, støttet sig mot bordet og så oss rett i øinene og svarte dypt alvorlig:

«De Herrer skal høre paa mig.»

«Høre?»

«Ja, jeg maa faa Lov til at læse dette Dig« terværk for de Herrer. Jeg kender det. Det har Bibelens Storhed i sig. Jeg har tørsted efter denne Anledning, efter en Stund som denne. Saa træffer jeg to som maa forstaa mig. T o norske. Aa, lad mig faa Lov.»

Han hadde tårer i øinene.

«Ja, det ved Gud De skal få lov til,» sa Eyolf. Han følte sikkert som jeg. Noget slikt hadde vi ikke møtt før.

Fort satte han sig. Fort tok han boken til sig. Det som nu foregikk blev til en merkelig oplevelse. Der satt han denne mann, denne usannsynlige fremtoning, og leste virkelig med følelse og fantasi, underlig patetisk. Det hele blev på en måte løftet op på et annet plan. Og han gjennemførte det. Stemmen fikk en ny klang. Det var ikke almindelig tale. Ikke no« get hverdagslig. Det var en forkynnelse. Han forkynte Ibsen. Da første akt var ferdig, la han hodet ned på den åpne boken. Vi reiste oss. Vi tidde stille. Endelig sa jeg:

«De har jo megen fantasi og megen følelse.»

«Et talent er De,» sa Eyolf.

«Ja, eiendommelig,» sa jeg.

Da brøt det i ham. Han kjempet med grå« ten. Vi så på hverandre.

«De må da fortelle litt om Dem selv.»

Mens han fremdeles lå med pannen nedover boken begynte han å snakke.

Han hadde tenkt sig å bli — — kunstner. Hans far var en fattig håndverker. Teatret blendet ham. Så gikk benet kaputt. Han kom til Berlin i skredderlære, og aldri hadde han siden vært i Danmark. Her kjente han ingen. Litt hadde han spart. Gikk i teatret og kjøpte bøker. Alt av Ibsen. Han reiste sig

«For mig er det inte Hverdagen. Jeg ser ham højere op. Jeg grunder mellem Linjerne paa hvad der ligger bag Handlingen, bag Ordene.»

Han blev mer og mer urolig, reiste sig, satte sig. Et uvær brøt mer og mer inn på oss. Uhyggelig. Hans raseri over sin skjebne, over alt og alle undtagen hans avgud Ibsen, tok denne form.

«Djævelen staa i alt som minder, Djævelen

staa i--Nej, inte Kvinder, jeg har aldrig

kendt nogen.»

«Ja,» sa Eyolf med engang ubarmhjertig. «Så må vi si takk for oss. Det var moro å treffe Dem. Storslagent. Nu må vi gå.»

Gamlingen grep fatt i bordet. Han skrek ikke. Han brølte:

«Gaa? I Aarevis har jeg kæmpet for at give Udtryk for det jeg mener om det store Geni. Og nu vil I gaa. To storsnudede «berømte» Snottedrenge behager at vise mig en foragtelig Ligegyldighed. Jeg er jo kun en Skrædder« svend. Hvad? Gaa ad Helvede til.»

«Villskap i ansiktet og såre øine hadde han,» sa jeg siden til Eyolf. «Det er det smertelige å tenke på.»

Eyolf formelig puffet mig ut. Han slo døren igjen. Derinne hørtes det nu som om bord og stoler og flasker og glass för omkring og veltet og knustes. Jeg vilde inn til ham.

«Nei,» sa Eyolf. «Han er gal, genial, men gal. Han dreper oss og setter sig på våre lik og leser Ibsen.»

Han stupte nedover trappene.

«Kom efter, gutt,» ropte han. «Den gale mannen kaster kanskje noget i hue på oss.»

Da vi nådde første etasje, stod der et høit, svært fruentimmer, nokså pen, og formelig sper« ret veien for oss. Hun bar fra halsen og ned til føttene et slags florgevant. Det la ihvertfall ikke skjul på det hun hadde å fare med.

«De unge herrer kommer kanskje fra det vanvittige menneske deroppe? Hvad gjør han? Vil herrene kanskje et øieblikk stige inn til mig?»

Eyolf blunket litt.

«Ja takk.»

Vi gikk inn i et nokså pent plysjværelse- 83 -

med en åpen dør til en bred seng. Den stod opredd.

«Vil de unge herrer ha et glass vin?»

Hun hadde pene tenner.

Nei, det vilde de unge herrer ikke.

«Hvad bestilte det menneske? Han forstyr» rer oss om natten med sine fæle skrål og un» derlige lyder. Hvad gjør han?»

I dette øieblikk nådde Eyolf frekkhetens høide» punkt.

«Min smukke frøken,» sa han meget alvorlig. «Han er vant til å omgåes ville dyr.»

Jeg så likeså forbløffet ut som hun.

«Jeg forstår ikke,» sa hun, og stirret på oss.

«Ja, ser De, vi er ansatt ved et cirkus, og våre tropiske dyr blir om vinteren når de skal fraktes, innsydd slik at de ikke fryser. Han gjør det for oss. Især med løver og leoparder.»

«Det har jeg aldri hørt før. Kan han leve av — — ?»

«Nei ikke bare. Han tar jo også mennesker. Men De forstår, når han ikke er redd rovdyr, så — — —.»

Hun nikket uten begripelse. Så fikk hun et sukret smil og bad herrene bli hos henne. Men herrene hadde hastverk.

«Gud bevare mig,» sa jeg, «hun var da--?»

«Et ludder,» sa Eyolf mens vi kom oss av» gårde.

Denne oplevelse vakte veldig interesse på- 84 -

atelieret. Christian vilde absolutt male den gamle.

«Av slikt stoff blir profeter laget,» sa han.

«Det er riktig,» sa Diriks, «forkynnere! De gamle profeter behøvde bare å legge stemmene i de riktige folder, så kom virkningen av sig selv. Folket trodde.»

Eyolf skulde opsøke ham. Men han fant ham ikke der mere.

Mens jeg var chef for Nationaltheatret, talte jeg med Ibsen om dette med den merkelige mannen. Det interesserte ham meget. Han smilte og hadde sjeldne øine. De muntre.

«Når en dikter tåler å fremføres høist for* skjellig og allikevel med virkning, da er det smigrende for ham,» sa han, og satte sig litt tilbake i stolen. Han kom, mens han snakket, inn på alt det man trodde å se i hans figurer. Alt det de skulde bety.

«Det er meget enklere enn de tenker sig det. Hedda Gabler har nu fått høre om alt det hun betydde. Det er jo bare en fruktsommelig kvinne. Jeg har villet vise dem hvor hennes sykelige tankeforskyvninger og outrerte ideer i den

til* stand fører henne hen. Jeg har en modell.»

Han lenet sig fremover og så skarpt på mig da han sa det siste med litt senket stemme.

Jeg torde ikke spørre.

«De har jo oplevet meget,» sa han og fik* serte mig.- 85 -

«Ja, det har jeg.»

«De skulde sette det på papiret.»

Ibsen var den første som gav mig det råd.

«Skriver De op?»

«Ikke egentlig.»

«Det gjør jeg. Og ingen får vite noget om det. De tar det bare fra en.»

Han hadde det praktfulleste, litt sammen« knepne ansikt. Det lå likesom på lur. Den« gangen var det han fortalte om Bagge til mig. Da han i godt humør fulgte mig til entrédøren, lo han litt.

«Det må være morsomt for Dem å tenke på at De var den første i Norge som satte «Gen« gangere» i scene, og fikk det frem på norsk.» Han fikk et sarkastisk smil. «Det varte lenge innen våre kjære landsmenn fikk trang til å høre det på sitt eget sprog. Takk og far vei.»

Langsomt lukket han døren igjen, og nikket kort før den falt i.

Hvor det skulde drive hen med mig og mine studier, tenkte jeg lite på dengang i min ung« dom. Jeg hadde den sterkeste tro på at havnen jeg skulde til, nok kom seilende til mig, og ikke jeg til den. Det å dirigere, få andre til å følge mig og gi sig hen under mig, foresvevet mig som det herligste. Og da Stern sa noget i den retning, blev jeg henrykt. Jeg gikk ofte for mig selv og dirigerte et stort orkester på gaten. Da lo folk av mig. Dette fortalte jeg Bagges,- 86 -

og jeg fikk så lov til å stå alene i salongen hos dem og øve mig, slå takt, og utadtil og inn* vendig la orkestret bruse eller strømme blidelig efter min taktstokk som jeg gjorde som gutt i Italia. Bethovens femte tok jeg især fatt på. Jeg laget den anderledes til her og der. Han vilde få giede av mig, den gamle av dage. Jeg følte det.

Berlin har, innen døre blandt gode, fine vi* dende mennesker, ikke minst de dannede jøder, og i sin kunst fra scenen og podiet, beriket min fantasi og min viden.

Og jeg selv — mitt eget innerste jeg, oplevet der i den byen siden i mitt liv den som høinet min lyst til arbeide. Fornyet det for mig, og gav mig troen og viljen til å ta det op med livet igjen da jeg var nedfor, efter min flukt fra teatret. Og enda daglig er hun pulsslaget i min tilværelse.

Jeg kom til Berlin fra Rom, hvor jeg satt uten arbeide, trett og sliten, og der fikk jeg det telegram som bød mig vidunderlige opgaver som iscenesetter ved Hebbelteatret under glim* rende vilkår. Det gikk personlig og kunstnerisk såre godt.

Mange fordrar ikke Berlin, men de kjenner ikke det som egentlig utgjør det merkelige ved den. Dens initiativ i kunst og videnskap, i alle forgreninger og dens levende lyst til å fremme dem. Slik var byen den tid jeg kjente den. Jeg føler trang til å skrive det nu.WIEN

Jeg var på Aulestad i ferien. Det har jeg skre« vet om. Jeg husker ikke helt hvorfor far vilde ha mig til Wien.

«Det er musikkens by. Det synger i dem allesammen der.»

Det sa han jo. Men jeg ante ikke den byen og var redd for å være alene. Far kjente få der.

Sol var der i blå luft da jeg ved middags« tid kom til Wien, og noget lysere over menne« skene som jeg ellers næsten ikke forstod. Alle talte østerriksk. Denne innkoselige, snurrige dia« lekt, som straks finner frem til ens

gode humør. Da jeg stod der alene foran stasjonen og så mig omkring, bærende kofferter og pakker i forskjel« lige størrelser under armene og hvor det fait sig, da hadde mitt gode humør det ikke godt. Jeg opfattet enda ikke helt hvad folk sa. Jeg må ha sett hjelpeløs ut. En ung pike som stod et par trin under mig, kom op og talte til mig. «Er De fra utlandet?»- 88 -

Henne forstod jeg.

«Ja.»

«Vår dialekt er Dem fremmed ?»

«Ja.»

Dette siste ja hørtes vei temmelig opløst ut. Hun lo. Jeg med.

«Men Dem forstår jeg.»

«Ja, jeg taler høitysk nu.»

«Gid hele Wien vilde gjøre det samme», mente jeg.

«Nei, da var Wien ikke Wien.»

Jeg forstod først siden hvor rett hun hadde i det.

Kort å fortelle, hun var datter til en «Gast« wirth» i forstaden «An der Wieden». Skjebnen hadde igjen vært på ferde for å støtte og hjelpe mig som så ofte i mitt liv.

«Så tar jeg en vogn. Den med to hester for.»

«Men den er ikke billig.»

«Men den har gummihjul. Fint hvad?»

Jeg var blitt i så godt humør over det pike« barnet, og da jeg hadde nogen østerrikske penger, fikk den forfløine del av mitt lyriske jeg over« taket, og jeg tok en «flakker». Slik kaites to« spennere i Wien. Op med henne i den, og jeg efter selvfølgelig.

«De har gjort mig lykkelig, og det må be« tales.»

Jeg ser ennu hennes forundrede smilende- 89 -

ansikt da vi kjørte i den vakre vognen. Kusken var i pjekkert og lyse bukser, med hatten på snurr og en lang virginiacigar i munnviken. De blankpussede hestene løp avsted med piske« snerten knallende over sig i luften. Hun het Stefani, men helst Steffi. Det navnet blev i Wien avgjørende for min fremtid. Men da var det et annet pikebarn som bar det. Vi kjørte tvers igjennem byen. Først gjennem de store jøde« kvarterene, hvor jeg for første gang så Moses og Abraham med ørekrøller og lange talarer og Saras og Rebekkas kullsorte øine og brungule hud foran store utsalg, eller smilende sammen med Salomon og David, for ikke å tale om Josef fra Egypten eller enda lenger borte fra, så under« lig var han påklædd.

Vi kjørte over Donau med svære bygninger på begge sider. Dampere kom og gikk. Opover til Stefansdomen gjennem de trange gater i den indre by. Det vrimlet av folk. Det vrimlet av godt humør. Det vrimlet av vakre kvinner, vakkert klædd. Seks unge damer kom ut fra en butikkdør i Kärnthnerstrasse med en eldre dame mellem sig. Hun smilte til dem, mens de unge høit leende svarte henne og da så selgeren, en ung mann, kom ut til dem, blev latteren og mor« skapen enda livligere. Et billede på livslyst i den klare dag, så alle kunde se og høre efter« som de hadde gleden av det. Og det hadde de fleste som gikk forbi. Der var Stefanstårnet- 90 -

herlig opbygget mot den gudshimmel det var reist for. Der det frittliggende operahus hevende sig op over sine søileganger. Og så Ringstrasse, det bredeste, det skjønneste favntak en by kan eie. Og like ved Mozarts statue. Yndig i sin grasiøse rytme.

Steffi visste så nogenlunde alt om mig selv« følgelig. Derfor kjørte vi op foran det største musikkgeni verden har

eiet. Akk, mitt hjerte var allerede melodisk fylt med Wiens melodier. De Handel og Haydn skapte og den gamle av dage høinet som tinder op imot evigheten, de Mozart kastet fra sin overflod utover verden og Schubert tok inn til sitt hjerte og sang dem ut under smil og tårer. Av denne lyse fortryllelse her fikk de sitt vingefang I dens gylne luft. Her satt jeg og forstod det for første gang. Aldri siden har jeg opgitt å elske og beundre den atmosfære i dette Wien som bærer så megen inspirasjon i sig.

Og Steffi forklarte og Steffi fortalte, og Steffi smilte omkapp med alt det herlige i glans og skjønnhet som vi kjørte forbi. Hun var selv en liten Wienermelodi. Så holdt vi foran det hus som skulde huse mig en tid. Det er riktig det at havnen alltid kom til mig, for her var jeg havnet uforvarende rett inn i det gladeste Wien. Et særdeles lite, koselig hus med en innbydende øl* og vinkneipe nedenunder. Slik som hennes foreldre tok imot den fremmede- 91 -

som Steffi så yndefullt hadde fått fatt på og bragte hit!

Mitt smale, rene, lystapetserte solværelse til den livligere «Gasse» fylt med små butikker og gatesalg bak brede bord med seilduk i mange farver over sig, det var den rene morskap alt« sammen. Det måtte være lettere å føie sig melankolsk av hjemlengsel her enn på mørke« loftet hos den kjære fru Preuss. Men pianoet, hvor skulde det stå? Jeg ropte ut døren på Steffi, som jeg jo hadde kjent hele mitt liv. Hennes godlyndte bastante mor og Steffi kom begge to. Alt det vi pratet om. Fra keiseren og Burgtheatret til dukketeatret i Prater. Wiens muntreste sted, derute mellem de høie trær.

Moren var fra Bøhmen, faren var halvt ita« liensk, men det blev til wienerblod altsammen. Pianoet glemte jeg helt. Især var det musikken fra gaten som drog oss til vinduet, som var skyld i det. Et regiment fra et av Østerrikes mange land gikk mektig forbi og dunket den kjens« gjerning fast med trommer og horn og tamtam, at vi alle værsågod hadde å være frydefulle. Vi var mere enn lydige, da jeg satt nede og spiste ved det hvitskurte bord, det hvitskurte gulv, ved de trebelagte vegger med kroker, hyl« ler og skaper og blomster og keiser og keiser« inne, kronprins og erkehertuger. La oss heller si omtrent hele:

«O, du mein Østerreich».- 92 -

Vi drakk sammen «mit Lustigkeit» for alt som fantes av hygge mellem folk og fe. Jeg fortalte om mitt og verten om sitt. Høist forskjellig var det, men det gikk op i et fellesskap. Det var norsk «moro» og «Weaner Freude». Verten takket Steffi rørt «for den herlige unge nordmann» hun hadde bragt dem. Vi var like ved å drikke dus allesammen.

«Es giebt nur a Kaiserstadt Es giebt nur a Wean»

lo verten. Da så jeg fortalte dem at Wean (Wien) på norsk betydde «Wein». fordelte gle« den sig jevnt utover hele forsamlingen. Der var kommet flere til. Stamgjester fra den brede solide borgerlighet med Zitterspiel og dans og tramp og kvinnene høit til værs kast i kast. Steffi var på gulvet hun med. og søt var hun. «Die nacht geht zur ruh»,

sang en gammel tykk fyr. Og det var sant. Morgenrødmen tok imot mig på mitt værelse og la sig henover sengen. — Jeg solte mig i den og var salig.

Det gjaldt for mig å finne et privat værelse, og jeg gikk omkring og søkte. Fortvilede bre« ver skrev jeg hjem om dette. Og så dyrt allting var. Jeg kunde jo ikke bo på hotell i lengden. Far skrev til mig om å spare. Han levde på forskudd. Jeg tenkte hvor elskelig det var av gamle Hegel alltid å ta den risiko å hjelpe og- 93 -

hjelpe. Tenk hvis far skulde gå bort fra oss. Da stod vi der i sorg og fortvilelse, ikke minst fordi Hegel hadde tapt så mange penger på vår elskede far. Dem kunde han jo aldri få tilbake igjen. Jeg bedyret at jeg vilde spare og især ikke bruke mine penger til «lettsindigheter». Dermed mente jeg kvinner «som her finnes i tusenvis. Jeg holder mig ren og uberørt». Det skrev jeg, og det var sant.

Det keiserlige, kongelige konservatorium var et praktpalass i forhold til det i Berlin, og mang« foldige flere som studerte. Der var også den berømmelige skuespillerskole med Burgtheatrets største krefter som lærere. Jeg kom

straks inn på musikkskolen.

En dag for en del år siden i München kom en blek sorthåret mann hen til mig.

«Kjenner De mig igjen, herr Bjørnson?»

Det var den store komponist og kapellmester Gustav Mahler.

«Husker De vi gikk sammen på konserva« toriet i Wien?»

Javel husket jeg det.

«Husker De at Bruchner var lærer der?»

Javel husket jeg det. Møtet var hjertelig.

Den unge Mahler dengangen i Wien sa mig mange pene ting om mine evner. Også til andre talte han om mig. Jeg var usigelig glad.

Der jeg bodde hos Steffi, hadde jeg aldri spurt hvad det kostet. Jeg syntes det var leit.- 94 -

Så ung og vek var jeg. Da jeg engang gjorde det, sa verten at det ikke hastet. Jeg husker at Mahler fant det utrolig, og han og en ung juridisk venn av ham kom op til mig efter av« tale, og så bar det løs. Jeg forlangte regningen — juristen vilde gjøre det, men jeg vilde selv. Såpass kar var jeg da, når det kom til stykket. Steffi fikk noget i øinene da jeg bad om den. Jeg sa det nokså bestemt. Det varte meget lenge før hun kom med den. Juristen tok den. Efter en kort pause sa han.

«Det går ikke, vil De be Deres far å komme.»

Det varte enda lenger. Jeg ser Mahler foran pianoet klimpre litt — juristen satt på min eneste stol, og jeg dinglet på sengekanten. Tunge trin i trappene. Døren åpnet sig langsomt.

«Hva' skal skje her?»

Kolossen så ut som han innbød til noget av hvert. Juristen tok ordet. Han hadde en tørr neselyd som også innbød til noget av hvert.

«Vi to her er herr Bjørnsons venner, og da han ikke er wiener--»

«Herr Bjørnson gir mere inntrykk av å være det enn De,» sa verten.

«Herr Bjørnson trodde han var på et alminde« lig vertshus, men efter regningen å dømme har jeg gjort ham opmerksom på at han opholder sig på hotell «Sacher».»

Det dyreste og fineste i Wien dengang.

«De er en ufor---»- 95 -

«Værsågod, herr Sacher, å ytre Dem som den fine mann De er. Vi venter.»

Verten stod og grundet på et slagtilfelle. Før han blev ferdig sa juristen:

«De får stige ned og bli det De er: en almin« delig krovert og sette regningen derefter. Herr Bjørnson må herfra idag. Vi har ikke tid.»

Da han ikke fikk slag dengangen, fikk han det nok aldri. Men han begynte, med en fan« tasi som burde brukes til bedre ting, å banne som bare en folkets mann i Wien er istand til. Der er ikke den ting i sproget som ikke kan brukes til en ed. Han holdt sig mest til de nedre regioner.

«Altså går vi til det norske gesandtskap og ber det henvende sig til politiet.»

Steffi næsten stupte inn til oss. Hun hadde lyttet.

«Nein, nein, Vater.»

Det var som et skrik, og hun tok fatt i ham.

«Jeg skal tale med herrene for dig.»

Han blev stille, han blev spak, han holdt fast i bordet et øieblikk og så sløvt på oss- Så gikk han uten et ord.

«Min frøken, jeg skal vise Dem hvad jeg mener»--

Jeg ser hennes lille forskrekkede, søte ansikt op mot ham med regningen mellem dem. Still« ferdig, næsten hjelpeløs sa hun:

«I wer scho regeln I kum glei.»- 96 -

Hun glemte sitt høitysk. Hun skulde nok ordne det.

«Dette er ikke første gangen det stakkars pike« barnet oplever noget lignende,» sa juristen.

«Hun er ikke hans datter,» sa Mahler. Det eneste han sa.

Piken kom med regningen. Den var betyde« lig mindre. Jeg betalte, og de to gikk med min hjertelige takk til følge.

«Vil De be frøken Steffi komme op til mig?»

Straks efter hørte jeg henne komme sprin« gende. Hun stod et øieblikk og holdt i hånd« taket.

«Steffi, kom hit.»

Hun kom tett inn til mig som en unge.

«Din far.»

«Han er min onkel,» sa hun, «jeg kom hit som barn. De har bare vært søte mot mig. Kan du bli her i natt? Før du reiser? Jeg skal komme op til dig.»

I dette øieblikk var hun gutten og jeg den rødmende pike.

«Men kjære søte---»

Hun lo.

«Det er da ikke noget i det.»

Jeg spurte henne ikke hvad hun egentlig mente. Jeg kunde ikke bli, sa jeg, de venter på mig. Det var løgn.

«Men du Steffi kan vei komme sammen med mig siden ? Jeg henter dig, så går vi i teatret.»1878.- 97 -

Hun slang armene om mig, og jeg fikk et muntert fort kyss. Det hadde ingen evighet i sig, og ingen fremtidsløfter. Vi pakket, og nede da jeg reiste, var det bare smil og tårer. Wienerne kan glemme det de ønsker å glemme. «Das ist der Frühling in Wien.» Selv når det sner.

Vi får si som dem, «si ist halt im Herzen di

ewige Lieb--»

Det var en vals de danset og sang til der« nede om kveldene.

Det store værelse jeg fikk i nærheten av kon» servatoriet, var for dyrt. Akk som de pengene pinte mig. Jeg reiste rundt fra losji til losji for å finne et «enda billigere». Jeg plaget mor og far med min økonomi, og far mig når han svarte og bad mig spare, og så til slutt det evige omkved: «Vi lever på forskudd»

Men så hendte der da et eller annet som gledet dem, med denne gutten deres i Wien. «Jeg fanget håp av den minste luftning» enten i mitt arbeide eller der jeg fant en lykkelig stund blandt menneskene eller i vidunderlige kunstneriske oplevelser. Dem var det nok av. Efter et brev over Wien og min stigende arbeids« lyst kom dette rørende svar:

«Kjære gode Bjørn, dine to brever gledet oss i den grad, at jeg idag har gått i en eneste lykke over dig, min

egen kjære gutt, og nu i eftermiddag må jeg sladre litt med dig. Du er av et bra stoß, du har seilet det farligste stykke vei bedre enn jeg kunde, takket være din mor fremfor alle. Ja, jeg har idag vært så lykkelig over dig at jeg rent har glemt mine egne bekymringer og halvt om halvt begynt å tenke den glade tanke å måtte kunne med mor besøke dig i høst. Vi får nu se. Jeg er i stor gjeld (til Hegel), og det går jo ikke godt. Men ennu er jo ikke alle dagers ende. — — Din mor kommer sig nu synes vi alle. Hun lider av en sykdom. Hun holder for meget av dig. Hun tror, når du har skrevet et ulykkelig brev, så sitter du ulykkelig til næste gang hun hører fra dig. Hun finner sig ikke til rette i at du er borte fra henne, og (jeg erter henne) om du en dag fait på, at du var bestemt til å stå på et ben på Stefanstårnet, så svarte hun:

«Det har jeg alltid tenkt.»

Du må skrive uavladelig til henne hvis du vil gjøre henne lykkelig, frisk og fet. Ti hun lever av dine breve, de er henne både egg og champagne, og er de ulykkelige, gir de henne feber og søvnløshet. Mor er din egentlige kjæreste, gode Bjørn, og der skulde du holde dig. Ja, lev nu vei, min kjekke gutt, og vedbli å gjøre oss glade. Du er uten fedreland, vi får nu være det for dig, du er uten venner, ti-

de gamle har du forlatt. Men vi får være alt for dig. Sverdrup og Berner valgt til tingmenn for Akershus.

Din far

B. B.»

Det var ingen sak å være sønn når en fikk et slikt brev. En ånnen gang var det nu rent galt.

«Dine breve er som suppemat. De flyter ut» over. Koncentrer dig. Bli fastere.

Næsten bare unge mennesker var min omgang. De som jeg var fra K. K., som vi kalte den keiser» lige, kongelige anstalt. Vi hadde vår stamkneipe, og der et større værelse for oss. Det var nød» vendig, for de diskusjonene som der forekom; sempre forte fortissimo var ikke beregnet på publikum. Inn drev om kvelden de langhårede, de storhårede med stritt eller krøllet hår i nakken. Jeg hadde en rød veldig hårvekst. De kom i kapper, med fiolinkasser, mapper og noteruller. Maten og øiet og vinen gled prestissimo ned gjennem svelget, mens de talte, ropte, enige eller uenige. Der var wienere, polakker, italien« ske og ruthenske studerende og enkelte fra Prag og Budapest.

Vi kom fra operaen, fra konserter, vi blandet begeistring og kritikk sammen i en gryte som de forskjellige ildsjeler holdt i kok. Vårherre-

vet hvor storm og vind førte alle disse hen som føk om hverandre som agner for vinden. Det var en taifun av morskap og leven i dette vårt samvær. Særlig en ruthener, som stod i nær« kamp med det tyske sprog, overveldet oss med sitt musikalske temperament.

«Nai ham it sla rette takt» sa han om en dirigent. Dermed fosset det ut« forjav bifall og neirop. En kveld gjaldt det Grieg. Da tok jeg teten. Norsk og pågående. Min sluttsats tendte fyr:

«Ingen her kan spille Grieg,» ropte jeg. «Bare ungarere og nordmenn har den medfødte rytme i sig til det, sa Grieg selv til mig!»

Eljeen og pereat fyrop og protester, uvenn« skap, fiendskap, altsammen furioso prestissimo hørtes i alle tonearter, til det endelig smeltet sammen i en grandios finale, efter at alle disso« nanser var opløst. Bare rutheneren satt igjen. Ytterst fornærmet.

Klubben var møtestedet for vennskapelige slags« mål. «Harmonien» kaltes det. Vi slapp ingen nye inn og holdt helst vår tilværelse der hem« melig for andre. På operapremierer satt vi øverst, helst samlet hvis det gikk an. Det gjorde det for det meste . . Vi var sterkt agres« sive i vår applaus eller motsatt. Det «motsatte» bestod i isnende

taushet.

I denne tiden bodde jeg hos en vertinne jeg aldri glemmer. Hun var liten og gammel, med- 101 -

hvite ringelokker nedover ørene og hvit knip« lingslue på hodet. Alltid sirlig klædd i kjoler fra hennes tid. Fem barnebarn hadde hun hos sig. Fire småpiker og en gutt på 16 som næs« ten var den minste blandt sine søsken. De hadde mistet sin far og mor. Bestemoren var:

«Die Kleine, die Kleine.»

De sa det, kalte og ropte det efter henne. All den ømhet hun gav dem, fikk hun igjen i all deres ømhet. Alltid måtte småpikene røre ved henne, ta i henne, når de satt eller gikk omkring henne. Da jeg kom og så denne gamle damen med alle disse ungene omkring sig, nysgjerrige, lysende glade og ivrige i alle øinene, savnet jeg nogen som spilte Schubert eller et lite stykke Wien samtidig, for så kunstnerisk morsomt virket de allesammen, mens jeg stod og så på dem.

Med kysshånd blev jeg mottatt som losje« rende i en stor stue ved siden av spisestuen. Straks bad fruen mig bli til «jause», det er eftermiddagskaffe med kaker og annet godt. Rundt om et rundt bord satt vi allesammen. Beste« mor smilte og nikket til gutten, han nikket og reiste sig.

Småpikene stilte sig omkring broren i en halvkrets. Han sa noget meget bestemt. Han fikk et markant ansikt. Så holdt han sin lille taktstokk høit, og de tok på å synge flerstem« mig, så varmt, så fullblods, så de godt kunde- 102 -

ha stått slik i konsertsalene verden rundt og vunnet alles hjerter. Det var wienernes Schu« bert de sang. Mest ham. Over en time holdt de på. Jeg var henrykt, jeg måtte omfavne dem hver og en. Og de mig. De hoppet omkring, de kvidret og pludret og fortalte at de alltid sang. Og broren skulde bli en stor dirigent. Men de hadde aldri v^ert på en konsert.

«Når vi får råd, når vi får råd,» sa beste« mor.

«Det får vi nok, du Kleine, du Kleine,» sang de omkring henne. Jeg spilte fiolin alle« rede i Berlin. Og når barna ikke var på skole, kom de inn mens jeg øvet. Jeg spilte også Grieg for dem. Så satt de der og hørte og nynnet med eller lyttet. Jeg moret mig. De visste om mine opgaver, og fulgte dem fremover så langt jeg nådde å føre dem. De var som perler på en snor de ungene, når de satt foran mig på en lang gammeldags hestehårssofa, og snoren som holdt dem sammen, var musik« ken.

Jeg fikk en gang av en impressario 6 plasser til en klaverkonsert. Fyllekalk for et tomt hus. Jeg satt imellem dem. Usigelig morsomt. Man« nen ved flygelet var en djevel til å fare løs på tangentene. En ferdighet uten ånd, men tek« nisk forbløffende lærerikt. Perleraden reagerte- 103 -

ikke, så musikalske var de. Og da han raste som verst, hvisket jeg til en av dem :

«Nu er han snart i Berlin.»

Det skulde jeg ikke ha sagt. De blev sprekke« ferdige av latter. Næsten en skandale. Før han endelig ankom til sitt bestemmelsessted for« lot vi konserten. Vi gikk på konditori. Ja, vi gjorde. Sjokolade og kaker fikk vi, ja det gjorde vi. Jeg skal si de små hendene tok til sig. Men pent og velopdragent. Og gleden over en slik oplevelse lå stillferdig og skøier« aktig i den måten de så på mig og på hver« andre. Når de skulde forlate denne verden, måtte forsynet ta dem op til sig alle på én gang, tenkte jeg, så kunde de synge omkapp med evigheten. De gjorde det nok gjerne.

Da jeg var på ferie og vandret med K. K. elever i bergene, og kom hjem med fryd over gjensynet, var bestemor, «die Kleine, die Kleine», blitt livsvarig overkjørt.

Forskjellige slektninger hadde hentet barnene. Så reddsomt hadde det hele vært, at portnerens kone lå tilsengs nogen dager. Jeg følte det som var en del av mitt eget jeg tatt fra mig. Jeg fikk aldri vite mere om dem.

Den kvelden drev det mig i min ensomhet bort dit hvor jeg visste at noget nytt i mitt liv ventet mig. Det var Stefani den annen som drog mig til sig.- 104 -

En formiddag på konservatoriet kom en blond ung kvinne gående. Hun holdt hodet i høi reisning rett henimot mig. Øinene, blanke og sikre, så rett inn i mine. Hun stanset like foran mig. Hun bar en mappe med håndtak i. Et øieblikk blev vi stående. Hun lo litt.

«Jeg vet at De er fra Norge. Jeg er på skue« spillerskolen. Jeg vet Deres navn. Jeg har sett Dem ofte. Er Deres far dikteren?»

«Ja.»

«Det var morsomt. Jeg har lest av ham hvad der er oversatt.»

Hun sa sitt navn. Steffi var fornavnet.

Jeg lo av det.

«Hvorfor ler De?»

Hun sa det muntert.

«Næsten alle heter Steffi her i Wien. Også den forrige jeg traff. Men,» sa jeg leende, «hun var ikke som Dem.»

Øinene hennes fikk jeg igjen. Enda blan« kere og skøieraktigere.

«Slik ser altså en norsk ung herre ut.»

«De har sikkert talent,» sa jeg.

Hun svarte med en høi latter og meget hvite tenner:

«Ja, jeg har det, sier de.»

«Lærerne ?»

«Især kameratene.»

«Det er det sikreste.»

«Det er sant det.»- 105 -

Hun stod der lykkelig, ung, vakker, på sprang med hele sitt temperament dit hennes ærgjerrig« het førte henne. Slik så hun ut. Vi møttes oftere. Det blev til spaserturer. Alltid lengere. Altfor lange. Mitt arbeide led under det. Fra første gang vi møttes. Hun åpnet for det livs« farlige i min lengsel. Dit mange tanker hadde søkt før. De jeg trampet på for å få dem vekk så de føk unda og spredte sig. Musikken var min hjelper. Men hun talte, og hennes fantasi gav også mig vinger. Hun gav mig bøker. Først Østerrikes praktfulle lyriker Grillparzer: «Des Meeres und der Liebe Wellen.» Kjærlig« hetens og havets bølger. Hero og Leander var det. Han som tok Hellesponten i sine sterke armer og svømmet til henne.

Hvordan hver rolle burde spilles. Hele scene« riet. Og hun gav elskeren alltid, når hun fortalte, sitt eget temperament. Hun lo, hun gråt en sjelden gang, når altfor sterke stem« ninger tok overhånd. Hun var uten grenser. Livsfarlig. Og tenk jeg som bare såvidt hadde sett gjennem gitteret inn i edens have. I see« nens kunst. Inn i teatret. Mine ønsker og mitt begjær stod allerede og brøt på låsen.

Hun hadde en mor. Jeg kjente henne ikke. Hvor Steffi kom fra brydde jeg mig ikke om. Hun var sprunget rett inn i mitt livsbegjær som en beriderske gjennem et tønnebånd. Jeg trodde jeg hadde et panser, så var det bare- 106 -

silkepapir da hun rørte ved det. Jeg forsøkte å gå det av mig. Jeg løp i gatene, lå stille hen blandt de syngende barna og holdt stand og holdt stand og ventet og ventet på at det måtte rase ut i mig. Det var aller første gang jeg ikke skrev hjem om så sterk en oplevelse som denne.

Så var det en dag i Wiener Wald. Vi satt ved siden av hverandre. Solen lurte sig ned til oss gjennem de grønne

grenene som viftet frem og tilbake i sommervinden.

«Der har De en solflekk på nesen.»

«Og du en på munnen din.»

De og du om hverandre. Det var to unger som lekte sisten. Vi skjulte oss for hverandre, og så var vi der igjen. To unger med ban« kende hjerter som begge to ventet på å bli fan« get inn. Jeg sprang op. I den siste tid hadde jeg begynt å fortelle henne om våre stykker, som hun ikke kjente. Jeg hadde fortalt, spilt og agert, blandt annet «Gjengangere», fritt efter Hansen i Berlin. Jeg begynte igjen. Hun slo hendene sammen og ropte.

«Bjørn, De er jo skapt for teatret.»

«Jeg har min musikk,» sa jeg, avgjørende, urokkelig trossig.

Hun strakte de sommerbrune armene ut mot mig og lo og reiste sig.

«Det er jo deilig at De har den, tenk så storartet, når De engang skal smelte teater og- 107 -

musikk sammen til et hele. Det skjer jo ofte. Nicht wahr, Sie wilder Norweger?»

«Sludder, Stefani, jeg taler og tenker teater fordi — jeg er — forelsket i dig.»

Jeg skalv da jeg sa det. Hun stod og stir« ret på mig et sekund. Så lukket hun øinene. Så igjen op på mig og svarte beveget og still« ferdig:

«Du vet at jeg også elsker dig, Bjørn. Der er ingenting mer igjen av mig.» Hun satte sig, la hodet på armene over ryggen på benken og gråt.

Alene satt hun ikke et sekund. Jeg tok henne inn til mig. Så kom armene hennes, som alle kvinnearmer i slikt et øieblikk, tett inn til halsen min, men bare deiligere, varmere enn alle andres. Det vi efterpå sa til hverandre, var der megen mening i.

Nr. 1: Vi var for unge til å gå inn til den evige glede: Ekteskapet.

N o. 2: V måtte arbeide hver for oss for å komme dit.

N r. 3: Ingen, absolutt ingen måtte få vite noget om våre hjerters tilstand.

Nr. 4: Vi elsket hverandre som aldri nogen før på jorden.

Nr. 5: Vi hadde aldri visst hvad kjærlighet var før nu.

Dette syntes jeg var et godt program. Vi kunde leve i glansen av det evindeligen, til vi opnådde den store salighet. Den enegjørende.- 108 -

Selvfølgelig begynte skogen å synge bak oss. Det var å vente. Og sangen tok gjenklang under de veldige kupler som skogen skapte over den. De gikk inne i tykningen, vi så dem ikke sangerne. Men det var bare deiligere for oss som kunde sitte skjult i vår forelskede giede og høre og føie våre hjerter banke bryst mot bryst, som jeg så ofte hadde lest om. Nu visste jeg det var sant.

«Stefani, jeg elsker dig. Jeg har alitid gjort det. Du har ligget og ventet i mitt hjerte.»

Så kjørte vi hjem til Wien i omnibus, og da ingen kjente oss, satt vi som det vi var: to nyforelskede hånd i hånd. En gammel hyg» gelig wiener nikket og smilte til oss, og vi nik» ket og smilte lykkelige til ham igjen.

«Det hører til den riktige stemningen, Stefani, at andre føler vår giede. Det er det obligate fløitespill i vår oplevelse ikveld.»

Vi lot våre hender beholde sin lykke. I all slags viliskap filtret de sig sammen inntil vi stod foran hennes dør.

Jeg opgav ikke min musikk. Hun plaget mig ikke med det. Men vi gikk på teatret sammen, også i operaen, hun elsket musikk, men mest så vi skuespill.

«Ditt tysk vil jeg forbedre,» sa hun.

I alle parker satt vi sammen på benker, og der leste jeg høit på tysk med hviskende stemme.#

- 109 -

Hun rettet uttalen. Vi kunde treffes når vi vilde. Moren var næsten aldri hjemme. Hun hadde sitt store klientel. Hun var jordmor. Det pinte Steffi å fortelle mig det. Jeg lo bare av henne. Alt vi sa, gjorde, talte og tenkte, blev forvandlet uten at vi merket det, blev til en ubestemmelig flimrende lykkefølelse. Vår til« værelse var som et orkester mens det prøver sig frem til det finner den tonen som skaper den store ouverture til teppets opgang. Og vi fant den. Uten anstrengelse.

Den kvelden jeg kom fra min ferietur, fra det ulykkelige hus hvor barna hadde vært, gikk jeg for å søke henne og sendte en gutt op med en seddel. Hadde det latt sig gjøre, var hun sprunget fra fjerde etasje ned til mig. Men hun måtte jo springe den milelange trappen, lo hun mellem armene mine, som presset henne inn til mig.

«Du wilder Norweger, du wilder Bjørn, du wilder, wilder Bär,»

hvisket hun mot min munn. Og så hang hun sig fast i min arm og sa som forklart, at nu måtte vi gå et sted hen hvor vi kunde være bare for oss selv.

«Hjem til mig?»

«Ja, ja, jeg elsker dig.»

Slik begynte ouverturen, har jeg siden tenkt. Den bruste og sang i oss. Vi hørte den til vi var i min stue. Eros stod og ventet på oss.- 110 -

Det er sant hvad Magdalene Thoresen en gang sa til mig:

«Amor er i forgården, men der inne i det aller helligste reiser Eros sig og fører de eU skende sammen.»

Det gjorde han med oss.

Siden på kvelden gikk vi i den fineste res* tauranten. Til Sacher. Der tilgav sikkert de høie makter mig at vi drakk en flaske chams pagne sammen.

I denne tiden snek teatret sig mer og mer inn på mig. At hun aldri talte om det, gjorde det ikke mindre farlig for mig. Jeg traff på Helmesberger, den allmektige på konserva« toriet.

«Nå, min unge herr Bjørnson, der fortelles mig at De forsømmer flere av Deres timer i det siste. Er der ikke andre ting De heller kunde ønske å bli borte fra.»

Jeg svarte ikke.

«Aha, De taler uten tunge. De må endre dette med forsømmelsen. Jeg tenker at Bethoven vil giede sig. Eller foretrekker De andre komponister som ligger Deres gemytt nærmere. På gjensyn.»

Han var kjent for sin sarkasme og sin re« plikk.

Jeg følte det nedover ryggen. Men Steffis taushet hadde sterkere tunge enn min. Jeg segmer og mer over til henne. Min fantasi om« skapte mitt følelsesliv, den var på teatret, på scenen, i alle mine drømmer.

En dag stod en kvinne i sine beste år på mitt værelse. Det viste sig snart at hun var min ånnen svigermor, siden jeg kom ut i ver« den alene. Min svigerfar som forlangte de ti budene av mig, var forsvunnet og hadde tatt sin datter med for bestandig.

Steffis mor så som den forrige svigermor lenge på mig før hun talte. Jeg kjente den setningen hun så kom med:

«De er ung.»

Jeg kopierte mig selv og svarte:

«Ja gudskjelov.»

Hun gjorde noget originalt. Hun lo, men så kom svigermoren i henne igjen.

«Min datter er Deres med sjel og legeme.»

«Jeg vil gifte mig med henne.»

Hun satte sig.

«Men gudbevare mig, kan De det?»

«Ikke nu, men før De tror. Jeg kan ikke leve uten henne. Jeg har skrevet hjem.»

Det hadde jeg da også endelig gjort.

«Jeg elsker min datter.»

«Jeg også.»

Da lo hun virkelig helt ut- Vi blev svært gode venner. Og efter dette kom jeg hver dag som offisiell hemmelig svigersønn.

Det var julekvelden. Jeg stod med Steffi på deres veranda. Der lovet jeg henne at jeg vilde gå til teatret. Det kom uforvarende på henne. Så rent uforvarende. Hun grep mig i armen, så kastet hun sig inn til mig.

«Engang vil du forstå mere enn nu at jeg hadde rett.»

Det blev til en stor lykkefølelse derute på på verandaen mellem oss. Intim sødme i våre ord og våre favntak.

Da vi kom inn, bad moren mig spille, men jeg kunde ikke. I det halvmørke værelse i det åpne piano lå tangentene og gren imot mig. Jeg gikk trett og litt ør fra de to med et par avskjedskyss til Stefani, også til hennes mor, som bad om det. Steffi likte det ikke, følte jeg tydelig, for hun kløp mig i armen.

Nede i gaten hørte jeg en vakker kvinne« stemme fra et åpent vindu i ånnen etasje. Det var Schuberts «Die grüne Farbe».

Julekveldens stemning gjorde sinnet følsomt. Sangens bitre vemod tok mig inn til sig. Da hun sluttet, sa jeg temmelig høit:

«Å, syng litt mer —.»

Det var ellers stille i gaten. Husene stod og lyttet.

Men i hennes vindu viste sig en slank sil« huett. Hun stod litt, innen hun talte til mig med en bløt, litt sløret stemme:t

«De holder vei av musikk?»

«Ja, jeg studerer musikk. Syng litt mere.»

«De er ikke tysk?»

«Nei, norsk.»

«Mor,» sa hun litt høiere og gikk bort fra vinduet. Straks kom hun tilbake.

«Det er jo juleaften. Og De er alene. Vil De ikke komme op til oss?»

«Jo, meget gjerne.»

«Jeg er der straks.»

Så stod hun kort efter i den åpne gatedør. Hennes brunsorte krøller blev holdt sammen med et sort bånd. Hennes ansikt var blekt og ovalt.

«De misforstår det sikkert ikke?»

Jeg smilte bare. Så stod vi i stuen. Alt var lyserødt. Tapetene, gardinene. Møblene rød« brune, gamle. Og lys var der i de gylne lampettene > på veggene med små speil bak sig. Lys i to høie slanke kandelabre av gyllent me« tall. Lys i krystallkronen. Det var et spindel« vev behengt med prismer og lange dobber som isdrypp. De lekte med strålene fra alle de andre lys rundt om. En stue uten mennesker, allike* vei fylt med liv og glede. Ingen følte sig alene i den, selv om en var det. Det var festlig.

«Det er «der heilige Abend»,» sa hun næsten undskyldende, med et smil for alt det lys i den ensomme stue.

En dør stod åpen. Foran den hang hvite kniplingsgardiner. Jeg så en seng derinne.

«Kom inn til min mor.»

«Undskyld, jeg kan ikke komme inn til D e m.»

Det var morens stemme. Sløret og lys som datterens. Jeg gikk derinn. Sengen stod langs veggen. Alt var hvitt derinne. Et stort maleri hang så hun kunde se det. Det var en ung mann i den hvite østerrikske uniform. En offi* cer. Et fint, vekt ansikt uten skjegg. Ellers var ingenting på veggene. Datteren stod i døren. Hun var også hvitklædd med nakne armer, sorte fløielssko og en bred kniplingskrave. Et bil» lede fra Schuberts tid tenkte jeg. Det var meget varmt derinne. Moren rakte mig sine hender.

«Fra det høie Norden er De? Jeg var der aldri, men jeg elsker det. Jeg trenger dets friske poesi. Jeg leser dets diktere. Adéle — hun uttalte navnet på fransk — hent de bøkene du vet.»

Det var hvite, innbundne bøker i gullsnitt.

«Jeg har dem alle innbundne sånn, jeg leser dem ikke før det er gjort.»

Jeg så Tegnér, Andersen, Oehlenschläger og — Synnøve.

«De kjenner dem?»

Jeg smilte ja.- 115 -

Hun spurte mig ikke om mitt navn. Jeg ikke efter hennes.

«Er De syk, frue?»

«Ja, alltid. Frisk og syk. Jeg kan ikke gå mere. Det var — hun så på billedet — ham som voldte det. En forferdelig skrekk. Sånt kan komme som et lyn » Hun taug en stund.

«Adéle, syng.»

Og sa sang hun. Vidunderlig enkelt og varmt.

«Du bist die Ruh, die Sensucht du »

Det kunde næsten ikke være nogen annen sang, tenkte jeg. Og jeg har aldri hørt den selv uten å minnes de to.

«Lengselen, min unge herre, jeg lever i den. Jeg hviler ut i den. Musikken er dens muse. Ingen annen kunst gjør lengselen skjønnere. Han der,» — hun så hen på billedet — «det han gjorde mot oss» — hun hvisket næsten — «det var slemt. Meget slemt.»

Datteren gikk hen til moren.

«Men hans lengsler, de var mot det gode, det skjønne. Han maktet dem ikke. Men det menneskene lenges hen til, blir skrevet op der« oppe. Det blir der spurt efter på regnskapets dag. Hvor var dine lengsler? Hvorfor tapte du dem? De som ingen har, eller lengsler som ikke eier skjønnhet i sig, de er bare tross og hat, de blir fordømt. Uten barmhjertighet. Dette tror jeg, min unge herre. Og derfor» —- 116 -

hun smilte — «er jeg salig — tross min svak= het.»

«De kommer aldri ut?»

«Nei — aldri.»

«Og Deres datter?»

«Hun er hos mig. Her ferdes ingen. Jo, en eldre stille venn til min mann.» Hun så igjen på billedet.

«Hvad er Deres navn ?»

Jeg sa det.

«Dikterens sønn?»

«Ja.»

«Å Gud, nei hvor dette er vakkert. Det er en oplevelse. Et stykke av mine lengsler er kommet hit i den hellige julaften. Hører du, Adéle? Ja, jeg har smeltet Deres fars navn sammen med tusen lyse lengsler og tanker. Og De er musiker? De må bli en ny venn. Ikke sant? A nu er jeg trett. Nu får jeg sove.» Hun så lykkelig ut. «Nu har jeg funnet lyse tanker som hjelper mig. Godnatt.»

Hun gav mig hånden. Datteren lukket hennes dør. Vi stod der alene.

«Dette vil mor leve lenge på.»

«Skal der så lite til?»

«Et ord kan gjøre henne lys og glad en hel dag. Takk fordi De kom.»

«Og De? Har De det ogsa sånn?»

«Næsten.»

«Er De lykkelig?»

Jeg så henne inn i de store øinene. Hun be* holdt mitt blikk, men hun var på gråten.

«Stakkars liten.»

Jeg klappet hennes kinn. Da brast det for henne. Hun la hodet mot min skulder. Hun hulket næsten lydløst.

«Det er så merkelig at et menneske som De er kommet til oss. Jeg er så nervøs. De må ikke bli vred.»

Det begynte å gå litt i floke for mig. Jeg så et par andre øine — —.

«Jeg må gå — men jeg kommer tilbake siden.»

Hun smilte og nikket. Vi steg ned gjennem den mørke trapp. Der fant vi hverandre igjen et øieblikk. Det var som hun sank ned i en avgrunn. Viljeløst — uten å vite det. Så hørte jeg mig selv si godnatt. Og en fin, smal hånd famlet sig frem mot døren og åpnet.

Mens jeg gikk, tenkte jeg med engang på mitt hjem. Jeg så gården festlig i julenatten mot den hvite sne og den mørke himmel. Og jeg fikk en usigelig lengsel. Og jeg syntes denne lengsel stod i forbindelse med de to jeg kom fra. Jeg følte noget innerst inne jeg ikke evnet å na frem til. Jeg stanset. Jeg syntes et øie« blikk jeg kunde gå tilbake.

Jeg kom aldri igjen.

Den verden jeg gikk inn til, bruste larmende forbi de tanker og følelser som behersket mig der. Jeg har ofte sittet hos de to ensomme ogspurt mig selv hvorfor jeg aldri kom tilbake til dem.

Mor sendte mig i disse tider et av sine mange rett trøstesløse brever. Og især om økonomien. Men der kom et nytt moment til, der var blitt skrevet til henne fra Wien fra en mann ved navn N e u fe 1 d t som tildels gav mig

forskudds» penger, som far gav ham tilbake. Denne mann hadde de fått et brev fra hvor det stod at jeg underholdt en skuespillerinne. Jeg blev aldeles rasende. Ikke minst fordi mor lot til å tro på en slik tåpelig beskyldning, og jeg sendte mor hennes brev tilbake. Far skrev da til mig:

Nei, Bjørn, sånn må du ikke opføre dig mot din mor. Sende henne hennes eget brev tilbake. Hun som lever bare for oss allesammen. Selv om det hun skriver blir til bare bekymringer, de koncentrerer sig der når hun sitter foran papiret, og faller da over henne. All hennes søte angst for mig, for dere, kommer da innpå henne Hun som er den modigste når det gjelder. Dere barn skal lære å huske hvad foreldre, og især en mor, gjør for oss og har gjort for oss. Du skulde skamme dig over dig selv. Hun er meget ulykkelig, den kjære søte mor. Og jeg er alt annet enn glad over dig i dette øieblikk.

Din venn far.- 119 -

På konservatoriet meldte jeg mig inn på skue« spillerskolen. Jeg blev antatt med åpne armer. I min klubb blev det til et forferdelig opgjør, da jeg den siste kvelden var sammen med dem. Overløper var et kjæleord. Rutheneren kalte mig et fordømt svin.

«Selvføkelik en fruentimmer bak,» skrek han. Finalen blev jo god allikevel. Jeg blev inn« votert på ny som ekstraordinært medlem.

Arbeidet med musikken var ingenting mot det som forestod nu. Jeg slet i det inntil raseri. Men jeg forsømte ikke min elskede allikevel.

Om min beslutning å forlate musikken og gå over til teatret, skrev jeg først til far og mor en stund efter at det var foregått. Jeg kviet mig rent ut sagt.

Far svarte:

Hvorledes jeg synes om din beslutning? Ja, jeg synes jo ikke om å være redusert til tilskuer, når du fatter slike hodestyrtende bestemmelser. Jeg kan jo vente alt fra dig. F. eks. at du meb der dig som værhane på Stefanstårnet, eller som forridder hos keiseren av Østerrike, uten at din far og mor får annet å gjøre enn å se på. Men jeg tør jo ikke true noget inn du ikke selv har tro på, som det later til. Dine brever er stemnings« poesier, det kan de gjerne være. Men du får venne dig til å svare og skrive når det trengs uten å drømme dig bort fra virkeligheten. Din mor- 120 -

har det godt nu. Hun er fetere og gladere. Søte mor. Ja vær nu tro, Bjørn, arbeid på ditt og tenk på oss og hold dig bra og tenk på oss.

Din far.

Min økonomi blev ikke lettere å klare i denne tiden, for kavaler mot Steffi måtte jeg jo være, og for hennes mor som i den grad var elskelig mot mig. Steffi var skinnsyk. Moren var vak« ker. Wienerinne til kropp og sjel. Jeg holdt en stund balansen i min økonomi, for når jeg var alene, spiste jeg slapp og billig mat på usselige kneiper. Men min redningsmann blev en ung gutt. Et skuespilleremne fra teater» skolen. Klok, rapp, svarthåret, vakker, liten, tettbygget, energisk, praktisk og opofrende i sin hengivenhet, med meget talent. Han var fra Bøhmenland. Enhver må tross denne knappe beskrivelse forstå at han var jøde. Han blev siden engagert i Berlin hos L'A r o n g e, den fremtredende leder og dramatiske forfatter, den« gan g ved Deutsches Theater.

Og der gikk Willy Kraus, slik het han, bokstavelig fra scenen fordi han gjorde for« megen lykke. Han var engagert som ungdom« melig elsker. Så gav L'Aronge ham en komisk rolle. Pressen skrev at endelig var da det fag reddet inn for den tyske scene. Han blev så rasende så han opsa sin glimrende kontrakt og gikk fra scenen. Slet sig frem til å bli en be«- 121 -

tydelig forlegger, især for tidsskrifter og aviser. Han blev meget formuende. I den store krigen gjorde han sitt fedreland Østerrike gode tjene« ster. Jeg har selv lest krigsministerens aner« kjennende skrivelse til ham. Han blev kaptein i generalstaben.

Nu i Wien feiret vi hans 70 års dag med venner. Den siste gang vi var sammen på våre årsdager, var for over femti år siden i Wien nettop i den tiden jeg forteller om nu.

Far og mor holdt meget av ham. Han har mange hjertelige brever hvor far alltid begynner med «Mein Sohn Kraus».

Han reddet min økonomi. Fattig var han. Derfor lot jeg ham bo hos mig. Og det blev virkelig billigere. Han stelte med mine penger, og der skjedde virkelig det mirakel at vi hadde penger tilovers.

Han burde bli finansminister, skrev far.

Tre finner seilte inn i vår tilværelse: v. G r i« penberg, Nystrøm og Hornborg. Den første studerte ved universitetet, den ånnen var arkitekt, den tredje maler. Det blev til kneipe« aftener og så litt eftermiddagsprat på de vidunder« lige wienerkaféer. Rangel engang imellem. Steffi var med og trivdes blandt oss fra Norden.

Jeg forsømte ellers ikke arbeidet og ikke Steffi. Og Willy forsømte heller ikke å passe det slik, at vi gikk dit portemoneen orket å følge oss. Willy innviet Steffi i kassens tilstand. Og hun- 122 -

var meget søt når hun også hjalp til a skåne den. Der var stor lystighet mellem oss. Vår egen ungdom føltes ubestemmelig frydefull. Vi svang oss i wienervalsen og sang wienersangene omkapp med de innfødte. Ja, finnene lot sig gjerne høre utpå natten i de lune småkneiper. Da tok humøret alle hindringer. «Vi er ett folk du og jeg» blev drukket med omfavnelser og bedyrelser fra bryst til bryst. Og Hornborg ropte i blomstrende ordelag utover forsamlingen om den store kjærligheten mellem menneskene. Mens vinens overflod i dyp rørelse blev til rinnende tårer.

Willy skaffet oss uanede inntekter. Et halvt års elevskole var nok til at vi overraskende fikk (Willys verk) opfordringer til å optre på «musikkränzchen», musikalsk«dramatiske soiréer med dans, for et beskjedent honorar. Steffi og jeg sa frem dikt og prosa. Willy helst vektige, overdramatiske scener. Altfor store for hans lille person. Og finnene sang nordiske kvar« tetter med mig som ånnen tenor. Nachspielene var de morsomste. Hornborg drakk veldig. Vi advarte ham. Så kom det. Han begynte å se fluer en kveld. Vi fikk ham hjem. Der satt han stille en stund, så fikk han fatt i en bøtte og fylte den med «vatten». Da foregikk høide« punktet av all latterlighet. Han satt ved sin bøtte, plutselig for han løs på en kommode. Der så han, det måtte være i lite format, en- 123 -

general «från Helsingfors». Hornborg tok til-sprang og hugg ham og så ned i bøtten med ham. På stoler og bord fikk han tak i «hela societéten». Enkelte «ramlade ner på golvet», han sprang efter og tok dem.

«Der går en tjok grosshandlare,» skrek han, «ta mig tusan, ham druknar jag —»

Og riktig, han fikk fatt i ham. Alle nevnte han ved navn. Og da bøtten efter hans mening var full til randen, satt han over den og knyttet hånden og svor på at «det satans tyget ærlig og redelig skulle druknas för alla sine syndars skuld». Slik drev han på og tømte bøtter og fylte dem uavlatelig. Og tømte på denne måten også Helsingfors for alt av fint folk som fantes der. Gripenberg og jeg lå tvers over stolene og lo, mens de andre løp efter læge. Men i Helsingfors gikk hele societeten omkring uten å ane at den lå «dødad» i Wien på bunnen av en vassbøtte.

Vi hadde meget fore pa konservatoriet for» uten det rent sceniske. Fektning, dans, plastikk, foredrag, sproglære og tekniske sceneøvelser. En dag satt Steffi og jeg på en benk sammen i klassen. Hun mistet med vilje sin bok. Vi bøide oss begge efter den, og da hvisket hun: «Vi to i kveld. Alene?» «Ja,» svarte jeg. Alltid like dirrende efter henne som første gang.

Efterpå gikk jeg op til min lærer utenfor- 124 -

konservatoriet, Maximilian Streben. En fremtredende mester i sitt fag, som jeg hadde for ennu fortere å bli ferdig som elev. For siden å fullende min utdannelse under ham. Han sa den formiddag til mig:

«De ser mindre godt ut om dagen.»

«Jeg er litt trett for tiden.»

«Hvad feiler Dem?»

Smilende svarte jeg:

«Jeg arbeider meget, rangler litt og er for« elsket i Stefani.»

«Det forstår jeg. Hun er vakker og er et veldig talent.»

Jeg blev så glad, så jeg fortalte ham at jeg vilde gifte mig med henne. Han satte sig ned og tidde, så så han op på mig meget alvorlig.

«Det kan De ikke, kjære unge venn.»

Jeg følte jeg blev blek.

«Hvorfor ikke?»

Jeg hadde ingen stemme.

«Jeg skylder Deres foreldre og Dem å si det som det er. De med Deres navn må ikke tenke på noget slikt.»

Jeg for op.

«Jeg har — — —»

«Jeg forstår. Men det er dere to om.»

«Nei,» skrek jeg.

«Ikke nogen dramatiske scener, herr Bjørnson. Det er for alvorlig til det. Hun er glimrende — — men hun er for vek i visse ting.»- 125 -

«Det er løgn.»

Streben blev meget vred.

«Det ord bruker man ikke likeoverfor m De trodde hun var uskyldig. Og d e t er løgn. Merk Dem det.»

Jeg trampet i gulvet foran ham. Jeg stønnet, holdt mig over brystet, gråt, mens jeg hele tiden gikk frem og tilbake.

«Spør henne selv.»

«Nei. Så sjofel er jeg ikke.»

«Det ord, min kjære Bjørnson, lar jeg ikke sitte på mig. Vi går sammen til en bekjent av mig. Kom.» Det var henrettelsen, tenkte jeg. Hugges over skulde den, min lykke. Min rett til å være glad. Slik følte jeg, mens jeg døds« trett gikk med ham. Bare et par kvartaler var det. Jeg tenkte mens vi gikk: Jeg vil ikke. Hvad kommer dette mig ved ? Elskede Steffi, hører du, elskede Steffi. Jeg tror på dig.

I annen etasje stod på døren: von Heinrich.

En yngre mann reiste sig. Blek, med en liten sort snurrbart. Og monokkel. Det øket mitt hat til ham. Streben talte bestemt, dempet, for« klarte, begrunnet hvorfor vi kom. Det han måtte spørre om. Få det bekreftet. Han be« rørte mitt navn, med det skulde der ikke spilles va banque.

Den gode «herr von» satte sig, så ned i skrive« bordet, tok og slapp papirene som lå der, nervøs og forpint.- 126 -

«Jeg — — jeg finner ikke. Jeg kan ikke gl Dem rett--Jeg tør ikke — —»

Det var nok for mig. Jeg forstod. Jeg rev døren op, hadde min hatt i hånden. Glemte min frakk i entreen. Hørte Streben rope. Var nede. Ute. Løp for mitt liv. En skrek noget efter mig. Op fire trapper. Rev entrédøren op. Den var sjelden låst om dagen. En dør til. Stod i stuen. Hun satt i sofaen med sin mor. Bestemoren og Steffis bror på hver sin stol. Et øieblikk mindre enn et øieblikk varte det, før jeg skrek:

«Steffi!»

Det var et dødsskrik. Jeg aktet å drepe henne. Hvad hun forstod, vet jeg ikke. Men hun reiste sig, rettet armene ut som for å verge sig og skrek. I samme øieblikk var jeg over henne, grep henne så bordet næsten veltet. Suppeterrinene røk i gulvet. Hun blev hivd ned som en pakke. Hyl og fall og løp av de andre. Jeg lå knelende over henne.

«Jeg har skrevet hjem om din uskyldighet —

Hvite due, du! Von Heinrich, hører du,--

hører du.»

Strupetaket var der. Moren frelste hennes liv og mitt. Bakfra fikk hun revet mig bort. Holdt mig med overnaturlige krefter. Steffi på alle fire krøp fort som et dyr hen til sitt rum. Såvidt orket hun å reise sig, da var hun også inne, smelte døren igjen og låste den. Moren- 127 -

kjempet med mig inntil vi var alene. Vi pustet begge to efter den brytekampen vi nettop var ferdige med. Jeg lenet mig mot veggen. Hun gikk op og ned. Bråstanset og stirret på mig. Hun var efter dette optrinet enda vakrere enn nogensinne. Hun så rett inn i mig.

«Du er ingen nordbo. Du er vill som en araber. Du er vidunderlig.»

Hun kom tett inn på mig. Jeg satte min flate hånd rett inn i ansiktet på henne så hun falt bakover mot en stol. Mer så jeg ikke, så var jeg nedover trappene.

Da jeg kom ned, hev jeg mig inn i en vogn. Hvad jeg ellers aldri gjorde. Jeg måtte hjem for ikke å skremme vettet av Willy. Da jeg stod i vår entré, hørte jeg ham bære sig der» inne og skrike og tale hulkende, han øvet «Don Carlos». I den tiden fikk Schiller mere brøl og skrik fra scenen over sin diktning enn han fortjente, mindre hadde vært mere. Jeg stod på terskelen og så på Willy som stirret på mig. Det var en ukjent Bjørn han så. Jeg sa de enkle ordene:

«Det er noget dritt altsammen.»

«Hvad er noget dritt,» skrek Willy.

Så fikk han hele greia, mens jeg stod og så ut av vinduet.

«Det er vondt, men riktig,» sa Willy.

Da blev jeg rasende.

«Hvad mener du med det?»- 128 -

«Det hadde aldri gått med dere.»

«Hvorfor sa du ikke det før, ditt fe.»

«Sa? Det var aldri kommet så langt. Jeg var blitt drept, Steffis bestemor, bror, mor og så hun. Du var blitt hengt som massemorder. Dine ulykkelige foreldre hadde fått dine jordiske levninger tilbakesendt som fraktgods.»

Da lo jeg. Willy var virkelig latterlig. Det hjalp mig endel. Så tok jeg min andre vogn og kjørte ut til den første Steffi. Jeg hadde plutselig trang til det. Hun var så fin og sakt« modig. Hun var hjemme. I en mørk krok i vertshuset satt vi i skumringstimen og taltes ved. Det var lenge siden vi hadde møttes. Den annen Steffi hadde eid hver trevl av mig utenom mitt arbeide. Der var ingen plass for en Steffi til. Jeg fortalte henne — uten å nevne navn — det hele. Hun la sin lille hånd over min. Da jeg siden spilte det lille uskyldige franske lystspill «Lillemor», mintes jeg denne lille bedårende ungen i Wien. I «Lillemor» var jeg en ung fant som skulde greie verden, men bare kunde det fordi Lillemor, Johanne Dybwad, passet på mig, var om mig. Og — da det viste sig at Lillemor var yngre enn Octave — da stormet forelskelsen til hans Lillemor inn på ham. Jeg tør vei tilføie at stykket hjemme og i Danmark gjorde overordentlig lykke.

Her satt altså Lillemor og sa pene ting til Octave. Hun var som alltid en fin og bløt- 129 -

melodi jeg trengte å høre den kvelden. Med engang sa jeg og strøk henne over kinnet:

«Hvad vilde du oppe hos mig den natten da jeg reiste?»

Hun sa med klare øine:

«Vilde? Ta op en flaske vin og to glass,» smilte hun.

Med engang blev hun ildrød.

«Du tenkte noget annet? Du bist ein unver« besserlicher Norweger.»

Det lot til jeg hadde ødelagt mitt landsrykte hos henne. Jeg tok farvel og sa jeg vilde bort fra Wien. Jeg lovet å skrive og holdt det aldri. Jeg var en ødeland i mine unge dager, med anger siden, men for sent.

Slaget skulde nu snart stå. Eksamen på skuespillerskolen. Vi hadde blandt de første kunstnere på Burgtheatret til lærere. Tre en« aktere skulde fremføres. I alle tre hadde jeg hovedroller. Det var pinefulle og lykkelige dager. Å møte henne i timene var et svært til« tak. Hennes grasiøse vennlighet, artifisielle smil tok på mig. Jeg var bøielig i sammenføinin« gene som en orm i solskinn, ferdig til å hugge. Willy sa oprørt.

«Wass zum Teufel lærer dere fin skuespil« kunst for, og bruker så grove midler, så publi« kum på tredje galleri kan opdage den falske mimikk.»

Baumeister, Mitterwurzer og Hal«

9 — Bjørnson: Bare ungdom.- 130 -

len s te in het våre tre mestre fra det teater som dengangen stod på høide med de første teatre i Europa. «Théatre Francais» og «Det Kongelige» i Kjøbenhavn. De var de eneste konkurrenter.

Da aftenen kom, satt det fineste publikum og halve Burgtheater dernede i salen. Alle tanker klebet sig fast til lampefeberen i sløv angst. Jeg stod ferdig til å gå inn på mitt stikkord, da Stefani kom forbi og streifet mig meget be« veget med nogen hviskende ord: «Jeg ønsker dig alt godt.» Jeg nikket som takk. Men mine tanker var på Aulestad. Og i det jeg gikk inn, sa jeg dypt inne i mig selv: «Mor, far, allesammen.»

Det gikk glimrende. Plakaten fra den kvel* den på det K. K. konservatorium er opbevart i teatermuseets arkiv hjemme. En kvinne sendte mig den anonymt sist jeg nu var i Wien. Festen efterpå? Der var bare halvguder og gudinner tilstede med deres jordiske beundrere. Maken til pompøse ord og basunlignende taler har en aldri hørt. Steffi var der ikke. Willy hadde gjort stor lykke. For å erte ham sa jeg: «Du er jo egentlig en komiker.» Han blev rasende og drakk sig kanon å la Bachus, for å tale i gudenes sprog.

Nu begynte jeg hos Streben for alvor med hans mange elever. Stefani så jeg ikke mere.- 131 -

Jeg fikk nu tid til meget utenom arbeidet. Jeg søkte den berømmelige direktør og kjente iscene« setter for Burgtheatret, von Dingelstedt, jeg søkte Heinrich Laube, en liten busk« mann med sitt store skjegg og hår. En raring, men ofte morsom med sin sarkasme.

«Nordmenn har næsten allesammen talent, men ikke nok,» sa han bistert.

De ordene har Norge ofte gjort tilskamme, kjære Laube. Han var iscenesetter, og det alde« les glimrende. Han hadde vært chef for Burg« theatret i atten år. Men hans rørlighet og selv« stendighet passet ikke hoffets generalintendanter. Nu hadde han Stadttheater i Wien. Han skrev stykker som forglemmelsen beholdt og har tatt vare på. Jeg opnådde ikke sjelden at jeg fikk gå på prøver hos disse to når de satte iscene. Dingelstedt var stemningens mester, atmosfæren omkring ordene og de spillende. Han hadde ikke nødig å lære kunstnerne på «Die Burgh» å tale i prosa og poesi som de skulde. De lot ikke det rent menneskelige forsvinne bak klingende ord. De hadde hatt Laube til lærer.

På hans prøver i Stadttheater var det for« såvidt interessantere. Han hadde unge krefter han måtte trene. Og der

tok han fatt på det som ikke var sant helt ut, selv i de liden« skapeligste utbrudd.- 132 -

«Benene på jorden,» sa han. «Derfra kan dere svinge dere op mot Guds himmel.»

Der lærte jeg å hate den forlorne «Stimmung* machen»: det å gi ordene en eller annen søt» laden klingklang, eller la dem svinge for sig uten kontakt med det naturlige i spørsmål og svar, til de medspillende i ensemblet. De som vilde skape en slags forloren fasade istedenfor å være den de fremførte i sjel og sannhet, dem slo han kloen i. Han gikk omkring som en liten panter efter sitt bytte. For å tale om mig selv, vet jeg at jeg fra første stund jeg satte iscene hjemme og ute på de første teatre, var på vakt mot den lettvinte unatur.

I denne tid fikk jeg et brev fra far, hoved» sakelig om skuespillerkunst:

Kjære Bjørn,

den ene dag et av de smukkeste brev med noget av det smukkeste av dig selv i fine, varme, sterke uttrykk, sneidige ved sin humor. Den næste dag alt dette forbannede, som er en plage for dig selv og for oss. Nei, at du enda har gjeld.

Du Bjørn, synes oss den beste av alle, fordi du er den mildeste, fullest av sang, jeg mener ikke kunstens, men hjertets, den som er kilden i all poesi, lengselens, hengivenhetens edle krefter.

Fru Janson gav mig ditt brev om skuespiller«- 133 -

anlegget og dets arbeide. Du har rett i det at en født skuespiller alltid søker «tonen», stillim gen, blikket, minen, figuren, og at han er så øvet i det at han kan gjøre det til den utenke* ligste tid, skjønt den hele smerte, den hele glede den hele hengivelse neppe deler sig slik, at den lurer med det ene øie på sig selv, der er noget skadet i den som kan det, eller rettere: inn> trykket kan aldri bli helt i en sånn natur, han står alltid foran et speil. Det er en ulykke å bli slik Imidlertid, det er sant dette med tonen, at den uavlatelig må søkes og gripes, det er så sant at er den grepet, så lar den sig lettere reprodusere. Men så kommer det som ikke er sant, at siden kan den gjengis uten at følelsen er med. Den kan gjengis, ja, men den innviede merker forskjellen, og dette gjør vir> tuosen så vemmelig i hans øine. Saken er, at den som ikke tyvende gang kan gå helt op i sin rolle, helt fylle den med sin vilje og sin kraft, all sin fantasi, han er — en stor mimiker, stor deklamator, men ingen stor skuespiller. Dette ord i sin hele samlede tydning. I Coque* lins fag (det komiske) kan kanskje illusjonen lettere istandbringes, men jeg våger mot ham selv1 å påstå at den dag han er oplagt, d.v.s. ikke hindret av noget fra å være helt hos sin gjenstand, altså gi den sin sjel, den dag spiller han bedre, gjør sterkere illusjon enn den dag 1 Du vet han forfekter den lære jeg her bekjemper.- 134 -

han ikke er oplagt, d. v. s. fraværende og kun bruker de mekaniske midler.

Hvilke skuespillere henriver? De som kan gi oss sin sjel, de som helt selv har illusjonen, før de forsøker å gi oss den.

Jeg har sett skuespillere som kunde henrive og som var slettere kunstnere enn de som ikke kunde gjøre det. Jeg har endog sett dem ta bifallet fra store kunstnere, men som dessverre ikke lenger hadde nogen sjel å gi oss, d. v. s-var selv ikke lenger i nogen illusjon. Dette var dette.

(Du må huske, at talent og telegram skrives med en l.)

Din far Bjørnstjerne Bjørnson.

En treg eftermiddag holdt all livets glede sitt inntog hos oss. Vi satt og pugget, Willy og jeg. Hørte hverandre og pugget videre. Jeg skulde til en avveksling spille en gammel mann på Strebens skuespillaften med hans elever. Det ringte. Et telegram på tysk.

Vi kommer imorgen formiddag elleve bestill dobbeltrum med bad og to enkeltværelser.

Far, mor, Nini, Rolfsen.

Nei du evige Gud, slik en lykkefølelse. Aldri hadde jeg visst at noget sånt var til. Gruble« riene og engstelsen for

fremtiden, elendige sor* ger for det daglige og Steffi med på kjøpet,- 135 -

alt deiset unda, stupte ned i usynligheten. Vekk, bort fra det lyse landet som igjen kom seilende mot mig. Lykkefølelsen ryddet veien for mig. Vi skulde gå bånd i hånd og møte mor og far og mig selv på kjøpet, gutten Bjørn, som hadde sittet og ventet på mig så altfor lenge, syntes jeg var kommet hjem.

Willy, som et øieblikk hadde vært ute, traff mig gråtende på sofaen. Midt oppe i dette kom vår vertinne inn og sa dirrende at hun ingen tyv var. Vi bare glante. Da revnet Willy uten overgang og sprutlo. Vi hadde merket at vår kaffe i posen var minket påfallende i det siste. Willy skrev en seddel og la ned:

«La vår kaffe være i fred.»

Willy brølte til mig:

«Kaffeposen.»

Da fikk jeg mitt anfall.

«Hvordan i allverden kommer De ned i vår pose?» storlo han til vertinnen.

Hun merket med en gang sin dumhet.

«Jeg vilde — jeg hadde--Jeg er ingen tyv.»

Hun gikk aldeles rasende. Vi lot siden som ingenting. Og hun med.

Nei nettop nu var der andre ting å tenke på. Willy var sensasjonelt oplagt. Jeg splitrende, jublende.

Stueklærne røk av oss. Hit og dit slengte vi dem. De slappe buksene og de lappete jak» kene. Et bedrøvelig uryddig syn. Et billede- 136 -

på det jeg nu forlot for riktig framifrå å kunne møte min elskede mor og far, som reiste så langt for å se mig.

Selvfølgelig tok vi en vogn. Willy, den over« forsiktige, bestilte den selv. Han satt så utsøkt fin og storsnutet ved siden av mig, så jeg måtte si:

«De tror du er kronprinsen av Jerusalem.»

«Din beskjedenhet kiaer dig,» var svaret.

Vi kom til hotell «Elisabeth», slik het det nok. Alt var utmerket. Willy gav til slutt in« struksjoner.

«De må tro far er kongen av Norge,» sa jeg.

«Det vilde være sørgelig med en slik kron« prins som du.»

Timene slet sig fremover. Især de om nat« ten var jeg mer enn rasende på. Jeg måtte ofte tende lys for å se om de ikke gikk fortere.

Willy fikk jo heller ikke søvn på denne må« ten. Han reiste sig endelig op i sengen og sa:

«Jeg synes synd i din far og mor, som her møter en sønn som er blitt gal fordi de kom« mer til ham.»

Herregud, da solen var der lyste det op til fest.

Jeg gikk omkring på gulvet og sang fedre« landske melodonter og bar mig som den glad« lyndte Aulestadgutten jeg egentlig var, når jeg slapp mig til. Willy opførte sig ikke som en spielverderber. Han laget kaffen og trallet for«- 137 -

ferdelig umusikalsk nogen visestumper han trodde han kunde.

En time før tiden kom, var vi på perrongen. Willy bar våre blomster. Uavlatelig vilde jeg vite om der var nogen forsinkelser. En jern« banemann, en ekte wiener, spurte mig om det var kjæresten jeg ventet på. *

«Nei,» svarte jeg, «de kjæreste.»

Så kom toget.

Gjennem hele likegyldigheten, tvers igjennem alle menneskene som stimet mot mig, så jeg to ansikter, forventningsfulle, søkende, smilende, inntil de så mig. Da steg gleden så spontant op i dem at jeg måtte kaste mig i mors armer og stortute . . Jeg var innvendig rasende på det veke i mig, som alltid overrumplet mig da jeg enda var så ung, og utleverte mig ubarm« hjertig.

«Nei men kjære, søte gutten vår,» sa mor meget beveget. Og far strøk mig på kinnet, og over mors skulder så jeg vennen Rolfsens fine, medfølende smil og den yndige N i n i Thaulow. Willy stod der forlegen med sine blomster. Men far gikk hen til ham, tok hans hånd og tok hans blomster og tok den vesle Willy i skulderen og rystet ham litt og sa leende:

«Takk, min unge venn, for hvad De har vært for Bjørn.»

Da var det ved Gud Willys tur. Tårene- 138 -

silte, og de rant videre da mor også hadde hilst på ham og klappet ham på kinnet. Nini og Rolfsen fikk også sin del. Der var nok å ta av.

«Ungdommens oplatte umiddelbarhet,» sa far, «har for det meste mere verdi i sig enn de voksnes mugne erfaringer.»

Skjønt far var trett, var han usedvanlig oprømt. Ellers på reiser, jeg har skrevet om det, blev han lett utålmodig. Men da vi allesam« men stod på trappen derute med fiakkerkuskene i stor majoritet omkring oss, og de ropte til far:

«En flakker, Deres nåde?»

Da blev han plutselig rasende og sa temme« lig kvast:

«Nei.»

«Til beroligelse, Deres nåde,» svarte en liten fiks pen en i brun jakke og lyse bukser.

Da lo vi allesammen. Og han fikk oss op i vognen, med Willy på bukken.

Wieneropholdet blev til megen glede for mine foreldre, og til en oplevelse for våre to venner. Menneskene strømmet inn til far. Mennesker som bragte ham hyldest. Mennesker med navn i kunst og videnskap. Studentene holdt en «Commers» for ham i stor uniform med kårder ved siden. En festlig tilstelning med alle tradi« sjoner. Der blev skålt og revet «Salamandre» til ære for hedersgjesten. Krusene blev lett rystet- 139 -

mot bordplaten før de tømtes efter talene. Det klang som fjern torden. Der var hundreder av studenter.

Far holdt en tale for menneskerettighetene. Den gikk høit, og veldig blev den mottatt.

Burgtheatrets første skuespillere hilste på ham. Dingelstedt og Laube kom til ham. Jeg skal si jeg var tilstede hvis jeg kunde. «En fallitt» gikk i Stadtteater under store ovasjoner for dik« teren. Jeg husker ikke grunnen hvorfor far var mindre fornøid med forestillingen, og det holdt hårdt å få ham ned på scenen. Men da Laube med skuespillere kom og hentet ham, måtte han ned.

«Gud, når han ikke liker noget som vises ham på scenen, da er han uten skånsel,» sa mor.

Vi så at han ikke var oplagt da han kom frem. Det var noget om munnen som spådde uvær. Og bak scenen efterpå fikk især advo« kat Berent en ublid gjennemgåelse av rollen. Også et par andre. Da han kom op, teatret var tømt, følte han sig lettet, og vi gikk på kneipen med kunstnerne. Selv de han hadde ribbet var med. Det rørte ham. Og opførel« sen efter teatret blev den artigste.

Næste dag var det min tur. I den store salen hos Streben satt vei et hundre mennesker på benker som publikum. Fem lenestoler i rødt- 140 -

og gull stod midt foran scenen. Jeg så i kikk» hullet far, mor og Nini og Rolfsen komme inn, og Gud hjelpe mig

også selveste Laube.

Far hadde bedt ham for å se og bedømme sin sønn.

Sønnen skulde som sagt spille en eldre herre. En fin, overlegen herre. Willy spilte noget yngre, noget jeg ikke husker. Streben gikk i kulisene og gjorde oss og sig selv nervøs.

«Husk det og husk på det.»

Stykket var en tysk enakter laget av syltetøi og marmelade.

Når en ungdom som jeg skal op i en gammel mannsrolle, så blir figuren gjerne for olding» aktig. Om kvelden gjorde jeg den av bare redsel enda eldre. Jeg stod på scenen da tep» pet gikk op. Far nikket til mig tydelig for alle. Jeg hadde nær nikket igjen. Jeg fikk en3 slags familiehygge i mig til å begynne med. Men far blev synlig uroligere for hver scene som gikk. Til slutt sier han til Laube, så dem» pet så hele salen hørte det:

«Dette synes jeg ikke er godt.»

Laube svarte ennu mere dempet, så halve Wien hørte det:

«De må huske på at en ung begynner ikke kan spille denslags roller fullkommen. Han gir ikke illusjon.»

Far blev rasende.

«Jo, hvis han har talent.»

«Nei,» sa Laube enda sintere.

Fra salen hørtes hyssrop. De visste ikke der bak at det var olympen som underholdt sig.

Jeg var fullstendig rasende og spilte for livet.

«Dette er bedre,» nikket far til Laube.

«Ja, selvfølgelig,» svarte han.

Teppet falt.

Vill applaus.

Jeg vilde ikke ut.

Streben, som var halvt bevisstløs av forfer* deise, lallet noget til mig som betydde at han tagg mig om å gå ut. De stakkars foreldre og de andre fra den lavere middelstand hadde ingen anelse om at jeg var Jupiters eldste. De brølte mitt navn. De syntes jeg var utsatt for en utrolig behandling av de to herrer i stolene.

Gudesønnen kom frem gang på gan g og tak» ket med et apollosmil for å bli i lignelsen.

Vi skulde møtes efterpå, familien, Streben og Willy.

Far kom imot oss. Omfavnet sin førstefødte og var riktig søt mot de to andre. Mor hadde hatt et opgjør med ham. Han lo.

«De må ikke la min sønn offentlig fremvises der hvor han enda ikke kan illudere. Du er jo så ung, gutt. Det er latterlig å se dig som du virkelig er, efter denne trippende oldingen. Jeg var jo dum selvfølgelig,» sa han i godt humør.

Rolfsen holdt en tale på et litt tvilsomt

bergensk«tysk. Gravalvorlig som sedvanlig. Den utløste stemningen og skaffet oss alle en god latter.

«Kjære unge Bjørn, det var en sjelden teater« aften. To komedier spillet på samme tid i samme sal, det oplever man ikke ofte. Hvor der blev spillet best, oppe eller nede, kan der ikke være tvil om. Nede selvfølgelig. Dette skal du ikke ta dig nær av, kjære Bjørn. Din rolle lå ikke for dig. Om 40 år vil den det. Derimot passet Laube og din far ut« merket til sine. Især Laube, hans protest var ekte. Din far var for dempet. Hans replikk falt ikke

bestemt nok. Man skulde ikke tro han var en verdensberømt opponent. Og han kunde heller ikke sin rolle. Jeg må henstille til herr Streben næste gang de herrer Bjørnson og Laube optrer, å innstudere deres roller bedre med dem. Jeg var statist. Jeg lo innven« dig på de riktige steder. Jeg var den beste ikveld. Takk for det, kjære Streben, De optre« dende skal leve.»

Næste aften satt vi i Burgtheatret og hadde den største av alle oplevelser i Wien. I det gamle teater, i det intime teater tiltross for de tre losjerader, i det teater hvor alt som fikk ord blev hørt av enhver, hvor ingen var nødt til å anstrenge sig, hverken de som gav eller de som mottok. I det teater kunde keiseren gå fra sine værelser inn i sin losje. Der var det, i det- 143 -

teatret, at Maria Theresia kom løpende inn i nattdrakt og lenende sig over losjeraden av* brøt forestillingen, glad som en ung pike, og ropte ned til publikum:

«Min Poldi har fått en gutt.»

Poldi var hennes sønn, keiser Leopold II av Østerrike.

Der satt vi altså og så det tyskeste og vei også det mest germanske stykke som fins, «Götz v. Berlichingen» av Goethe.

De første kunstnere selv i de minste roller med Charlotte Wolther som toppfigur. En genial tragedienne kommet fra folkets lavere kg. . Som Kathi Frank, Laubes glimrende primadonna på Stadtteater.

Götz på scenen den kvelden og alle omkring ham skred frem mot oss skapende den store illusjon at de var de mennesker de fremstillet. Var det i sitt innerste. Der hvor Adelheid, Charlotte Wolther til slutt venter sin dom, sin dødsdom, og fra vinduet ser femrichteren, skarp« retteren, nærme sig borgen, hører ham kom« mende langsomt opover trappene for tilsist å opdage hans skygge på det hvite silketeppe som dekker den store åpne portal til hennes rum, der hun står. Det var stykkets høidepunkt. Den grufulle skyggen, med månelyset bak sig, stiger som kom den nede fra gulvet langsomt opover i høiden jo mere den nærmer sig og vokser sig større og større i hele sin lengde,- 144 -

veldig som skygge, til den river teppet tilside og står svart bare med øinene udekket, med dolken i hånden. Da skriker hun, angsten makter ikke lenger å snøre hennes strupe. Et skrik, et redselens som tømmer hennes bryst, hennes hjerte får den siste dråpe kraft til å gjøre motstand, og hun faller som en livløs masse.

«Det største jeg har oplevet å se på en scene,» sa far.

Dagen efter søkte vi fru Wolther i hennes hjem. Hun var grevinne med tjener i vestiby« len og på trappene i det vakre palé hun bodde i. Så oplagt glad og overstadig i godt humør var hun, så vi også i høi grad fulgte henne her, som vi hadde fulgt henne inn i døden aftenen i forveien.

Meiningerne var i Wien. Vi var der og så deres triumfer fra stykke til stykke. Og far beundret hertugens nyskapende instruksjon og hans ofte geniale inspirasjoner.

En dag kom hans intendant C r o n e g h til ham. Han hadde å frembære hertugens hjer« telige invitasjon til ham og hans følge til Meiningen når han reiste tilbake over Tyskland. Far takket og sa med humør, at han jo var republikaner og ikke visste om hertugen ønsket å møte noget så ufyselig. Et par dager efter var Cronegh der igjen, og lot hilse fra hertugen at — hans hustru også var republikaner, så der- 145 -

altså ingenting var i veien. Tiden blev da av« tait. Hertugen var en stor beundrer av Ibsen og far. Han opførte blandt annet «Gj engan« gere» først av alle i Tyskland, også før vi i Norge.

Far og Laube hadde et lite sammenstøt. Det var en aften far satt i Laubes losje for å se et et krasst stykke, glimrende satt i scene. Da Laube så kom i en mellemakt for å høre fars mening, fikk han en bjørnsonsk overhaling.

«Det var en skandale å ødsle spill og instruk« sjon på et slikt makkverk,» mente far.

Laube vilde til å løpe frem og tilbake som han gjorde når sinnet tok ham. Men plassen egnet sig ikke. Mor fikk dem begge ut i for« værelset. Rolfsen blev sittende og så på op« førelsen. Derute for Laube op imot far.

«De har selv hatt et teater under vanskelige vilkår, har De fortalt mig. Det publikum som vil se slikt som dette stykket, det er nu min statsunderstøttelse. Jeg tjener bare til føden her. Engang imellem går litteraturen sammen med den almindelige smak, men da må den være meget underholdende og glim« rende som «En fallitt» eller sensasjonelt som et eventyrstykke av Shakespeare eller en komedie av Laube.»

Det siste han buldret frem, førte ham på veien til hans gode humør igjen.

Mor talte inntrengende på norsk til far.

«Men kjære Bjørnson, du har jo ofte selv sagt det samme. Husk på det norske teater, du vet det stykke som foregikk på Røros, om det sa du at det var det reneste vrøvl. Men vi må jo leve Det sa du. Vær nu hyggelig mot denne ivrige, utmerkede mann.»

Far reiste sig, tok Laube i hånden.

«Jeg var kanskje urimelig i min måte å være på. Det gjør mig meget ondt. Min hustru sier alltid fra. Og hun har for det meste rett.»

Laube tok fars hånd hjertelig.

«De, herr Bjørnson, er en sjelden genialitet og en genial sjeldenhet.»

Vi gikk inn og så videre på stykket.

Far spurte Rolfsen hvordan det hadde vært det han hadde sett imens.

«Verre enn før,» svarte han lakonisk.

Flere av de som søkte mor og far, var jeg siden sammen med. Jeg kom op i et annet plan likesom. Jeg hadde flytt omkring blandt den ungdom jeg traff i min alder. Men de var praktfulle og varme mennesker de fleste. Måtte det gå dem godt, tenkte jeg.

En eftermiddag i den sene skumring kom jeg hjem. Willy var der ikke. Vertinnen blun« ket smilende og sa at der var nogen oppe og ventet på mig. Da jeg kom inn, så jeg Steffi. Hun satt i sofaen, svartklædd, og var meget vak» ker. Jeg hilste ganske kort.- 147 -

«Ja, det er mig. Jeg vilde spørre dig, Bjørn, om du har fortalt dine foreldre hvorfor vi kom fra hverandre.»

«Nei, bare skrevet at det var slik. Men jeg skrev at jeg hatet og foraktet dig. Resten har de vei tenkt sig. Vi har ikke snakket om dig.»

«Jeg hadde ønsket å tale med din mor.»

«De reiser imorgen.»

Hun kom bortover gulvet. Hun stod og så på mig en stund. Da sa hun rolig, så smerte» fullt, så det enda gjør vondt å høre det op igjen som jeg nu gjør det i erindringen:

«Du vet hvor usigelig jeg har holdt av dig. Elsket dig.»

Jeg svarte ikke. Et sekund følte jeg vek» heten komme over mig, trenge sig på for å sløre min vilje. Men jeg kjempet mot og vant. Hun gikk. Stillferdig. Og jeg var alene lenge. Jeg stod uten å røre mig. Noget var det som foregikk. Det var nok mannfolket i mig som tok feste.

Det var en fattigslig følelse å stå igjen på perrongen da de reiste fra mig. Nini fulgte med til Meiningen. Rolfsen drog hjem. Mei» ningerne ja. Det var interessant å høre far og mor fortelle om opholdet der. Han tok imot dem på stasjonen, hertug Georg av Meiningen, den staselige mann med sitt sterke blikk, sine buskete øiebryn og sitt store

lange skjegg. Et vidunderlig hode. Et sjelden betydelig ansikt.- 148 -

Hans hustru var også med. Hun som hadde vært skuespillerinne ved hans teater, Ellen Franz, nu adlet under navnet «Freifrau v. Held« burg». Det varte åtte dager det festlige op« hold. Nini, som var søster av Fritz og Herman Thaulow, gav en beskrivelse av den pompøse måte de blev behandlet på, så Christian Krohg tegnet henne stigende i serken op i en himmel« seng med søiler og gesveisninger, mens tjenere i full galla stod på begge sider med store kandelabre og belyste hennes sengeferd.

Far talte timevis med hertugen. Han fortalte ham innholdet av «Kongen», som ennu ikke var utkommet.

«Jeg sier Dem, herr Bjørnson,» sa hertugen, «den tiden er ikke så evig langt borte, hvor det ikke blir nødvendig lenger å beskjeftige sig med konger og keisere.»

Stykket og problemet interesserte ham overordentlig.

«Men visse forhold forbyr mig å spille det — ennu,» sa han med et muntert smil.

Hertugen fortalte far hvordan det kunde gå til når kongelige personer trolovet sig. Iallfall hans sønn, den senere hertug Bernhard, som siden måtte vike for republikken. Hertugens spådom gikk i opfyllelse.

«En dag,» sa hertugen, «var der bud fra hof« fet, om ikke prins Bernhard vilde komme til keiseren straks. I flyvende fart kastet han sig- 149 -

i gallauniform. Da han stod foran hans maje« stet keiser Wilhelm I, sa denne til prinsen, at nogen satt inne i salongen og ønsket å tale med ham. Prinsen gjorde stram honnør og gitt inn. Det var prinsesse Victoria, datter til keiseren. Hun reiste sig smilende, elskverdig, og sa til den forbløffende prins:

«Nu, hvordan står det så mellem oss to?» Prinsen hadde som de øvrige prinser under opholdet i Berlin gjort den konvensjonelle kur til prinsessen som de andre. Men aldri hadde han tenkt sig —

Prins Bernhard stod igjen i stram honnør og svarte:

«Jeg tillater mig å anholde om Deres hånd, keiserlige høihet»

Så var det gjort. Uten å si formeget ter en vei påstå at det ekteskap ikke var synderlig lyk« kelig. Det sa iallfall hele Meiningen.

Jeg selv skulde i Wien for første gang optre for et betalende publikum. Merkverdig nok i det samme stykke som Johanne Dybwad debu« terte i på Christiania Theater, da hun kom fra Bergen, «Den lille Heks». Jeg spilte en land« lig elsker. Willy min yngre bror. Vi gjorde lykke. Fra den dagen regner jeg min teater« karriére. Det er nu fem og femti år siden. Men dengangen i Wien sa jeg til Streben: «Nu må jeg lære å stå på egne føtter.» Og jeg søkte hvad der lå nær, engasjement- 150 -

hos Meiningerne, for å opleve den kunstform som de hadde erobret verden med. Jeg skrev ikke hjem før det var gått iorden. For denne taushet fikk jeg en ordentlig overhaling av far.

«Du ordner allting uten et ord til oss. Man kan godt være en personlighet uten å være hensynsløs.»

Den siste aften i Wien høit oppe på Kålen« berg satt vi seende ned og utover denne dei« lige byen som jeg hadde ferdes i denne tiden. Det var som den sang op til oss. Der lå toner i luften. Eller i mitt hjerte. Jeg husker det ikke mere. Jeg satt der sammen med Streben, Willy, mine finske venner. Den nye vin blom« stret, og vi drakk den. Et smertens lykkebeger. Smerten tilhørte avskjeden og lykken det nye som jeg nu skulde gå inn til, men også der var nogen bitre angstens dråper. Jeg skrev hjem om denne siste kvelden, om alle de tanker som strømmet ut og inn gjennem aftenens rike stemning.

Far svarte:

Kjære elskelige Bjørn, det er en hjertevarme i ditt brev som bever igjen i våre hjerter med lenge dirrende svingninger, du er følelsens og fantasiens barn, og du er tross all dine svak« heter så bra, så naturlig, at du engang i et rikt stemningsliv innen kunstens og omgangens ver« den vil høste fryd for de timer hvor du nu i en

trofast opofrende studietid har tvil, hjemvé,- 151 -

angst, bekymringer. En kveld som den du satt med Streben og så vemodig utover Wien ten* kende på ditt kjære, kjære hjem, vil gi dig igjen en følelse av at du vil gjøre ditt hjem ære, og at det er herlig å få leve skapende med. —

Det var mange vakre ord i det brevet til den sønnen far så ofte var bekymret for og ofte syntes han måtte være streng imot. Det viser ham i all hans uendelige ømhet og lykkefølel* sen ved å kunne være det.

Jeg skal si jeg blev glad, og det å gi giede er å gi styrke.

Så reiste jeg da for denne gangen fra dette Wien som hadde gitt mig så meget. Meget mer enn jeg har kunnet skrive om. Jeg ante ikke at jeg om ikke altfor lenge skulde komme tilbake for å opleve det underligste og mest forferdende mitt liv hadde vært med til.

Da jeg reiste, stod venner og kamerater på stasjonen. Willy fremst. Plutselig sang finnene :

«Sah ein Knab ein Røslein stehn, Røslein auf der Heide.»

Schubert var med til det siste. Småbarna hadde også sunget den. Jeg var blitt såpass kar at jeg ikke hylte. Men langtifra var det ikke.MEININGEN

Før hertug Georg ved sitt personlige initiativ skapte det teater som reformerte ikke alene den tyske scene, men som også satte sitt spor i de fleste fremtredende teatre i Europa, vei også til dels i Amerika, før dette foregikk, var landet og den vesle byen Meiningen sånn småkjent rundtenom, men ikke stort mer enn at man så nogenlunde visste at landet var der og at en eller annen hertug regjerte der.

Fra denne anonyme tilværelse steg der plutse« lig frem en veldig personlighet, en kunstner som tilfeldigvis også var hertug, med all makt til å sette sine ideer inn i virkeligheten. Han leker teater blev der sagt, før man egentlig kjente til hvor det bar hen. Et kostbart leke» tøi, for der blev i all stillhet arbeidet i årevis før verden fikk vite hvad Meiningerne betydde. I årevis i hans teater i byen med nogen tusen innbyggere blev der litt efter litt skapt et veldig ensemble av de beste skuespillere, selvfølgelig under store pekuniære ofre. I uendelige prø»- 153 -

ver, opførelser og evige endringer under her« tugens personlige førelse som instruktør, som tegner til alle dekorasjoner og utstyr. Realistisk i enhver detalj, historisk gjennemført til siste trevl.

En hånd, en mektig hånd, holdt det hele samlet. Alt annet enn stjernekomedie. Den som idag spilte Marcus Antonius i «Julius Cæsar», måtte kanskje næste aften allerede være statist eller ha en stum rolle, som det hette, og en ånnen spille Marcus Antonius. De første blandt Tysklands skuespillere hadde i sin tid vært hos hertugen. Og mange fra andre land. Den vi alle vet om, Stanislavsky, den store russiske instruktør, har i sine erindringer skre« vet at Meiningernes optreden i St. Petersburg var for ham den oplevelse som bragte ham til scenen. Han var og lærte et år hos Meinin* gerne, og skriver begeistret om denne tid. Josef L e v i n s k y, Burgtheatrets store karakterskue« spiller, satt i Wien hos far og talte om hertugen og hans teater:

«Han er den største instruktør Tyskland nogensinne har hatt. Hans dype forståelse for dikterens arbeide overstråler alle de praktfulle dekorasjoner. Dingelstedt er teatralsk, men hertugen er den store kunstner som gir oss dikterens idé uten prutning og følger ham med strålende intensjoner.»

Dit skulde jeg altså, og dit kom jeg en vakker- 154 -

høstens dag. Som sedvanlig uten å kjenne nogen. Jeg fikk et værelse ut til en å som fløt bred forbi husene i byen. Byen? Igjennem den bedårende idyll som blev kalt en by. Med sitt slott, paleer og parken hvor det prektige teater lå, og de borgerlige huser, med domkirken på den store plass, alt var så innbydende. Det fylte en med velvære. De gode gamle tider hygget for en. De hovmodet sig ikke, de var bare oplagt til godslig samkvem med menne« skene. En daglig stillferdig glede for alle som bodde og ferdedes der. En perle innfattet av Thüringerwald, som så ned i sin vakre by fra alle høider.

Jeg skulde først melde mig dagen efter hos intendant Chronegk. Jeg la merke til flere skuespillere, damer og

herrer, som hilste og kjente mange på gaten. De hadde flere av dem litt vei megen fasade, vennlig nedlatende, mens de gikk der. Men de visste jo hvad de hadde å by på : et nikk, et smil fra gudenes yndling. For det er især mannfolkene som utfolder sig på den måten. Dette var altså fremtidige kol« leger.

Jeg følte mig ringe og tynn i klærne, ytterst beskjeden. Bare en elev enda. En nyfødt, nettop sloppet ut av skoleskjødet. Jeg husker særlig der jeg satt og spiste om kvelden.

«Herren er kanskje skuespiller?» sa en inn« født, da jeg spurte ham efter en borgerlig re«- 155 -

staurant, d. v. s. et billig sted for å spise aftens« mat. Han fulgte mig. Og her satt jeg mellem mange ved et lite bord helt alene. Resten for« stod jeg tilhørte teatret. Livlig, ungt folk de fleste. De eldre — de store og større gasjer — opholdt sig på et dyrere og finere sted. Alle bordene var besatt. Der var alt til faget hen« hørende. Kommende mefistoer med skarpe trekk. Bløtlinjede Clavigoer og høibarmede Adelheider og småbrystede, slanke blondiner, ferdige til å møte Faust.

En overtydelig, tykkladen ung komiker med buttet ansikt og buttete fingrer satt like ved mig. Han hadde en Gretchen til bords. Hos dem opholdt sig en elegant, nonchalant bonvi« vant, litt smalbrystet og glattfrisert. Hele fyren var et smil, sommerlig oplagt, med lyse klær og gulhvite hansker. Jeg tenkte på mig selv, mine enkle, gråternede bukser og resten derefter. Bon« vivanten sa noe, og de andre lo. Jeg så det. Jeg har alitid kunnet se all ting. Som instruk« tør kom det mig ofte til gode. Jeg hatet ham. Han blev siden en av mine gode venner i Mei« ningen. Jeg gir ham fanden, tenkte jeg, og gikk bort til ham og de to. De to så måpende ge« nert på mig. Smilende sa jeg:

«Jeg ser at herskapene talte om mig. Jeg tar det som en behagelighet, for det gir mig en an« ledning til å forestille mig.»

Jeg sa mitt navn. Bonvivanten Mauthner- 156 -

lo hjertelig, da også de andre. Hun het S a« lingré — siden komponisten Eugen d'Al« berts første hustru. Et sjelden nydelig men« neske. Fylt med sol og andre ingredienser som hun strødde ut til dem som var om henne. Hennes daværende forlovede, komikerens navn, husker jeg ikke. Jeg skal nok si vi kom i en glimrende stemning. Siden i mitt liv blev jeg minnet om dette møte av et gammelt forslitt menneske, mager, utrangert, med hvite hår og fylt med kummer, som lå hun i nattens mørke og ikke øinet et lyspunkt. Det var i en celle på en nerveklinikk i München. Den arme Salingré hadde mistet sin ungdoms sol — også d'Albert, som giftet sig videre op til den sjette i rekken.

Heinrich Grünfeldt, den kjente cellist, Berlins vittigste tunge, sa til mig om vennen dAlberts mange koner:

«Han bør komme til den niende, der er også kor»

Om en av svigermødrene blandt de mange sa han at hun er et best. Hun bor i Venedig, og vil du sende et brev til henne, så skriv bare «Canalje Grande».

Den næste formiddag var jeg hos Chronegk. En liten spillevende, sorthåret, sirlig herre i sine beste år, talende overelskverdig med den han hadde hos sig, som var han den eneste på jor* den han hadde tenkt på og ønsket å hjelpe.- 157 -

En glimrende gjengiver og oprettholder av her» tugens ideer og vilje i ensemblet, når vi var på reiser. Jeg fikk vite at jeg næste dag måtte ta toget til Saalfeldt, hvor hertugen hadde sin sommerresidens, en halv time fra Meiningen.

Den formiddagen glemmer jeg jo aldri. Jeg stod i arbeidsværelset bare et øieblikk, så kom han og hans hustru. For en høide han hadde. Det store værelse var en snever ramme for hans person og personlighet.

«Altså sånn ser De ut.»

Han var godt oplagt.

«Jeg håper at Deres ånd er så fyrig som Deres flammende hår. Deres far og mor var det vidunderlig å treffe.»

«Ja, ja,» sa hun ivrig.

«Han har skrevet til mig om Dem.» Han lo. «Meget morsomt og meget liketil som han er. De må ikke forvennes og ikke behandles ander» ledes enn de andre her. Så det er ikke min skyld hvis vi ikke ser noget til Dem utenfor teatret. Men De er så ung, så det sikkerlig blir morsommere å omgåes Deres kamerater enn å tale med en høitidelig hertug.» De lo begge to.

Jeg måtte altså si frem for ham flere ting fra forskjellige stykker. Han nikket og så fornøid ut. Men sa ingenting. Til slutt la jeg ut med mitt glansnummer Valentins død i Faust. Gret» chens bror. Jeg lå på gulvet like innpå de to. Der glemte jeg først at jeg hadde hertugen til- 158 -

publikum. Jeg tenkte på det såreste i mine op« levelser. Jeg tenkte på Steffi og smerten og raseriet over henne. Alt det fikk jeg med inn i rollen. Min fantasi skapte illusjonen. Det er den som fremtvinger all illusjon på scenen, når den er så sterk så tilhørerne må følge dit den vil. Jeg gråt, slik tok det mig. Og da jeg var ferdig, klappet hertugen kort til mig og sa til henne:

«Gut, sehr gut.»

Da jeg stod op, kom en tjener efter hennes ønske og børstet mine kiaer.

«Jeg skal skrive til Deres far, at jeg mener De har meget talent. Og imorgen kan De så få alt ordnet også med hensyn til det pekui« nære. Altså blir De nu den yngste Meininger. Lykke til.»

De gav mig begge hånden. Og jeg blev kjørt ned til stasjonen. Jeg tørstet efter å kunne for« telle dette til en eller ånnen. Nei, til hele ver« den. Jeg måtte i Meiningen nøie mig med herr Mauthner. Vi arrangerte vilt liv og drakk et glass vin ekstra efter aftensmaten.

Jeg bandt mig for et år. Min gasje var om« trent 200 mark om måneden. Ekstra til vivre når vi spilte utenfor Meiningen, og reisepengene godtgjort. Fra den dagen jeg fikk min første gasje vei tyve år gammel har jeg ernært mig selv og de som har vært avhengig av mig i mitt liv.- 159 -

Alle ved teatret var meget hyggelige mot mig. Mitt navn var jo skyld i det. Men det gjorde ikke det kunstneriske lettere for mig. Tvertimot. Det forstod jeg jo, og likte aldri å opnå noget i livet eller kunsten som jeg ikke hadde skyld i selv. Det er et lengere kapitel til senere be« handling.

Jeg overvar en merkelig prøve på hertugens korte måte å gi anvisninger på til dem oppe på scenen når han instruerte. En ung dame skulde prøve i et par scener av Schillers «Wil« helm Tell». Hun kommer fra jakten og har et spyd i hånden. Rudens står på scenen. Damen fra et eller annet hoffteater kom hurtig skri« dende og stiller sig op nærmest ved lamperekken og legger så løs. Vi hørte hertugens stemme. Han taite meget lite tydelig, halvt saksisk, langt inne i munnen. Han umaket sig sjelden med å tale anderledes. Han lot Chronegk ellers være tolk. Han kunde tyde disse muntlige runer. Hertugen ropte op til henne. Skal jeg forsøke å skrive det ned, vil det på norsk se slik ut:

«Dertrett.»

Ingen forstod et mukk.

«Opigjen,» sa han nokså tydelig.

Hun neiet som til hoffball, gikk ut og kom inn som sist.

«Dertrett.»

Fremdeles et tomrum i hennes og vår begri* pelse.- 160 -

«Opigjen.»

Hun til å neie.

«Slutt med det.»

Hun ut igjen og inn igjen.

Dette foregikk et par ganger. Imens blev der sprunget, løpet, jaget rundt i teatret efter Cro« negk. Da han endelig viste sig, var hun og de andre på scenen nærmest fjollet. Chronegk kom springende som til et ulykkestilfelle. Da sa hertugen til ham meget tydelig:

«Bertha er trett. Hun kommer fra jakten. Hun står ikke rett op og ned efter sludrete, konvensjonelle hoffteatermanerer, men setter sig helst halvt fra publikum og taler ikke, som hun bare har spasert Unter den Linden i Berlin. Adjø.»

Han reiste sig for å gå.

«De, min kjære Chronegk, De kan jo se og høre på henne.»

Han mumlet noget og gikk i dårlig humør. Damen forsvant for alltid.

Jeg forsømte ingen prøver. Og der var nok å se og lære av. Roller jeg aldri kom til å spille, øvet jeg til jeg kunde dem utenad og ar« beidet for mig selv. Jeg kopierte ikke, jeg søkte min egen måte . . . Meiningernes realisme i sceneri og massevirkninger i gang og stillinger, som de stod og gikk, impresjonistiske, hen» slengte, plutselige overganger blandt menneskene og deres omgivelser, var i klassiske stykker helt1882.- 161 -

nye i Tyskland. Men den enkeltes tale var ikke alltid helt fri for den gjengse tyske deklama« sjon, som jo tross alt var bedre enn franskmen« nenes akademiske styltegang gjennem deres aleksandriner.

Så ung jeg var steg jeg ikke op på koturnen. I Meiningen var det fru v. Helburg som ofte holdt fast ved en syngende, litt høistemt de« klamasjon. Hertugen hugg inn med en mere forfriskende tone som i Kätchen v. Heilbronn av Kleist. Slik far frydet sig i Wien over det herlige, romantiske, halvt mystiske stykke som Meiningerne spilte, hvor de herrer robuste riddere sprellet omkring som laksen i fossen, så det formelig sprutet av festlig humør og fantasi.

Så skulde jeg da selv til. Bare med nogen ord. Det var O'Kelly i «Maria Stuart» av Schiller, som hadde å rope ut det formentlige mord på dronningen, til Mortimer.

«Man må begynne fra første trin,» sa Chro« negk. «Det gjorde også Kainz,» lo han og klappet mig på kinnet, rund og velnæret, med sitt aller elskeligste smil.

«Når det smilet stikker for sterkt, pleier det å gå ned i sorte skyer,» sa v. Raven, en mor* som, jordbunden realist, som var gladere i en flaske øl enn i en rolle. Han kom heller næsten aldri bort fra de stumme. Der var han stø i

11 — Bjørnson: Bare ungdom.- 162 -

ensemblet som en plugg i en flytende temmer» stokk.

Javisst var det bare et par linjer. Men det var jo de første ord på et stort verdenskjent teater med hertugen i losjen. Det var som stod hvert ord jeg skulde si på nåler.

Det lot til at alle interesserte sig for denne store teaterbegivenhet. En av de gamle skue« spillere, Hassel, eldre komiker og heltefedre, sa til mig:

«Det er selvfølgelig ingenting de par ordene, men De skal på hodet inn i en stemning. Det er vanskelig. De må være sa oprørt og betatt at De likesom søker efter ordene.— Sånn vil hertugen ha det. Det er ikke liketil. Også er De jo norsk.»

N e s p e r, mandig elsker i heltefaget, alltid i glimrende form:

«De bør nu komme inn som en stormvind, ordene må rase ut av Dem, det ønsker hertugen helst.»

Jeg gikk inn i en kryssild av gode råd. Alle omtrent forskjellige.

«Der arme Norweger.»

Jeg kunde — hvad vil si k u n d e — jeg hadde rollen i mig, den var uløselig grodd fast. Jeg øvet og øvet for mig selv.

«Prøve,» sa Chronegk, «er der ikke tale om. Jeg skal vise Dem hvor De skal stå og gå.»

«Maria» hadde vært opført vei hundre gan«- 163 -

ger. Alle hadde spilt i det. Nu gikk det en aften, for hertugen vilde se hvordan det eller det nye kostyme virket. Uten hensyn til abonnentene tok han stykker op for å se en eller ånnen ny gruppering han hadde komponert, eller nogen små endringer her og der. Embeds« mennene abonnerte selvfølgelig, og byens bedre borgere. Hvis nogen av hertugens embedsstand ikke kom i teatret, kunde det hende at han lot sende bud og spørre om det var sykdom. Da far og mor var i Meiningen, så de på komedie, og i losjen satt også hertugens adjutant, en major i full uniform. Det var et fra det klas« siske repertoare. Far spurte majoren efter taffelet senere på aftenen om han ikke var henrykt over sin stilling.

«Tenk all den kunst!

Majoren svarte at noget forferdeligere kunde han ikke tenke sig. Han måtte møte i galla når han satt i losjen sammen med hertugen og se for eksempel «Julius César» tyve ganger, og likedan de andre stykker. Han blev brukt til å gå op på scenen og melde at hertugen hadde sett en gal frisyre eller at den eller den hadde sprengt ensemblet ved å tale for høit. Han vilde heller utkommanderes for å dø i en skyttergrav. Kort sagt han var rasende. Far blev i den grad overrasket at han brast i latter. Det gjorde majoren enda sintere.

Så kom da aftenen da «Maria» skulde spilles.- 164 -

Jeg hadde aldri helt sminket mig selv. Med en latterlig overflødig stor, krøllet parykk så jeg ut som en gal puddelhund, og sminken midt i fjeset var uutholdelig latterlig. Hele personalet stod i kulissene Jeg hadde aldri hatt anelse om hvad det egentlig var å være redd før i dette øieblikk jeg skulde inn for å late mitt liv. Hvis det hendte en skuespiller å bli henrettet, måtte han kunne gå lettere til skafottet enn andre. Han var scenevant, hadde så å si gjen« nemgått hele redselen før, som jeg nu.

Stikkordet falt. Jeg styrtet inn. Før jeg kom til orde, blev jeg mottatt med munter uro. Mitt utseende overrasket mange. Især mine kolleger i kulissene. Allting blev svart for mig. Jeg hverken så eller hørte. Noget mumlet og hvisket sterkere og sterkere. Det var fra suflør* kassen. Jeg hørte i min villelse: «Morgen mehr.» Enda sterkere: «Morgen mehr.» Da skrek jeg det jeg hørte: «Morgen mehr!» Og jeg skulde ha sagt: «Mortimer, dronningen er myrdet.» I min hjernebløthet blev Mortimer til Mor» gen mehr.

Et brøl fra kulissene, fra publikum, fra snore« loftet, fra kjelleren omsluttet mig, min fatteevne blev utslukt. Kun forstod jeg at jeg måtte ut,- 165 -

bort fra dette som foregikk. Den arme Mor« timer som skulde spille videre på O'Kellys re« plikk, stod og stirret frem for sig og fektet med armene og trakk frem en dolk. Efter det jeg sa at han imorgen skulde få høre mer, skjønt jeg ingenting hadde sagt, var der jo ingen grunn til å drepe sig. Det måtte da være i fortvilelse over å ha sett en gal mann. Folk hvinte, inn« til Chronegk reddet situasjonen og skrek ut fra kulissen det jeg skulde ha sagt, så det sikkert hørtes over halve Meiningen.

Da jeg kom ut fra scenen, vilde nogen tvinge mig inn igjen. Det blev kampen for tilværel« sen. Halshugges en gang til. Nei. Chronegks brøl stanset det livsfarlige eksperiment. Jeg raste inn i min lille garderobe. Låste døren. Rev av mig, smurte fett i ansiktet for å ta bort sminken. Da tok det i låsen, banket og rusket. Det var Chronegk. Han vilde inn. Jeg fikk på mig en blå, fin slåbrok jeg hadde skaffet mig i Wien for å gjøre inntrykk på Steffi. Jeg åpnet, skjønt mitt ansikt må ha sett ut som bak« delen på en bavian, med alle de farvene klint utover. Jeg glemte alt slikt. Tok bare på vei mot mig selv. Og sa til Chronegk at jeg aldri mere vilde optre på nogen scene i verden! Chronegk satte sig ned og lo og lo. Med en« gang stod Salingré i døren og lo. Mauthner åpnet også døren — og lo, flere fylte døren og lo. Og da jeg tilfeldig fikk se mitt ansikt i- 166 -

speilet, blandet op med fett og farve og oveni« kjøpet med et tragisk uttrykk, da lo jeg også.

Chronegk sa leende:

«Jeg skal hilse fra hertugen, han bad mig si at han bar en stor latter i sig for lang tid. Det gledet ham. Men De skulde ikke bry Dem om det.»

Det gjorde jeg da ikke mere. Jeg tror at make til debut har verden ikke sett. Han som spilte Mortimer, blev for fremtiden kalt «Mor* genmehr». Det var v. Raven som satte det på ham. Vi bebreidet ham det. Han forklarte sig:

«Det er jo aldeles riktig. Det er den uskyl« dige det skal gå utover. Derfor gjør jeg det.»

Ikke bare klassikere blev spilt når teatret var i Meiningen. Moderne skuespill og lystspill. De arme abonnenter måtte jo ha litt avveksling. Det som gikk der i min tid utenfor reisestyk« kene, har jeg ikke lenger i min hukommelse, fråsett «Maria Stuart i Skottland» av far. Her« tugen var meget interessert i det stykket. Da han bestemte sig til å opføre det, lukket han teatret for publikum i lange tider. Så lenge prøvene stod på. Han lot bygge et podium over orkestret, for å kunne sitte nær scenen og ikke helt der oppe. Han likte ikke det. Det var sandelig en flott gestus.

Der hendte noget som fikk stor betydning- 167 -

for mig. Hertugen kalte på mig før den første prøven skulde begynne.

«De har jo sett Deres fars stykke i Norge?»

«Ja, Deres høihet.»

Det hadde jeg, men jeg var bare 9 år.

«De kan sette Dem ved siden av mig og for« telle mig Deres fars intensjoner, så vidt De husker dem.»

Jeg hadde slik en ubendig lyst til dette, så jeg tidde stille med den sannhet at jeg ikke husket nogenting.

Jeg fikk en stol ved hertugens regiebord.

Først tok ikke min freidighet den rette spur« ten. Jeg våget ikke tilspranget.

«De sier jo ikke noget,» sa hertugen ikke særlig nådig.

jL^ciiiicui x^i o lu ni. Aandelig Tait spytier

jeg i nevene og sprang inn i manesjen. Først med små skritt, men da hertugen nikket og føiet sig efter mine anvisninger, da tok jeg alle hin« dere og drog ivei som ingenting var. Spille« måten i tempo og styrke blandet jeg mig i. Dekorasjonene hadde hertugen til dels laget skisser av i Edinburgh. Jeg var opriktig for« bauset over mig selv. Og da jeg siden satte det op på «Christiania Theater», husket jeg både hertugen og mig fra de prøvene, og satte det frem hjemme til megen giede for begge par« ter, skuespillerne og publikum.

I Meiningen blev det en stor affære. Jeg selv- 168 -

var med blandt dem som raser inn med dragen kårde. Jeg husker ikke hvem det var, så noe særlig epokegjørende har det nok ikke vært.

Hertugen tok det ikke med på reisene. To «Maria Stuarter» var ikke heldig, og Schillers kunde han ikke komme forbi. Den var jo også et betydeligere dikterverk.

Når jeg skriver om podiet over orkestret, må en vei vite at hertugens orkester på femti mann også drog omkring og gjorde usigelig lykke under Hans v. Bülows geniale taktstokk. Da vi opførte «Maria», var han på reiser. Scene« orkestret var en ting for sig. Snart kom Bülow tilbake, og da hendte det noget. Der var en overordentlig vakker, ung kvinne blandt de yng« ste ved teatret. Hun het Lisbeth, og var av meget god familie. Det var oplagt at jeg sver« met for henne. Meget naturlig. En overordent« lig selvfølgelig begivenhet i mitt liv. En for« middag Bülow stod på scenen og prøvet med sitt orkester, kom frøken Lisbeth inn, og idet hun vilde sette sig, smalt sætet kraftig ned i orkesterstolen. Bülow snudde sig, så henne og sa meget høit og meget sint:

«Dumme gås.»

At jeg stod like ved henne sa sig selv. Hun styrtet ut. Jeg efter og klemte døren i bak mig. Et kanonskudd i forhold til det stakkars sæte. Hun næsten løp ut i parken. Jeg var ved hen« nes side. Tenk å såre et så fint, så sensibelt,- 169 -

vakkert og bedårende et vesen. Hun gikk hjem under taushet og tårer.

Jeg traff Mauthner. Han foreslo noget glim« rende: Baron von Knigges «Omgang med mennesker» skulde jeg sende Bülow. Vi kjøpte den, og på titelbladet blev der skrevet:

«Es sagen dir Thaliens Söhne was dir vicle sagten schon, lerne, Meister, du der Tönc was dir fehlt: den guten Ton»

og så mitt navn under.

Næste dag stod jeg blandt kolleger foran teatret. Plutselig kommer den lille Bülow hur* tig imot oss, pillende nervøst ved sin snurrbart og idelig rettende på gulloignelicii.

«Omforlatelse,» sa han på sin kjente korte måte. «Er der en herr Bjørnson her?»

Jeg gikk hen til ham, modig som en ung nordmann.

«Ja, det er mig.»

«Er De en sønn av — ?»

Det spørsmål var jeg vant til.

«Ja, det er jeg,» sa jeg.

«Utmerket,» smilte han. «Deres dikt var sær* deles morsomt. Vil De spise hos mig imorgen klokken 3?»

Det kom så overraskende, så jeg bare så på ham. Han ventet ikke på noget svar.- 170 -

«Altså er det en avtale,» sa han kort og av« gjort.

Så gikk han.

Jeg måtte fortelle dem hvordan dette hang sammen. Megen begeistring på standens vegne. Den allerdeiligste gav mig sitt deiligste blikk. Gud i himmelen hvor var jeg forelsket. Jeg følte jeg var moden til å skrive hjem.

Hos Biilow var det meget morsomt. Min musikktilværelse fortalte jeg om. Han snakket, spilte, gikk op og ned. Wagner og Liszt pas« serte forbi i hans morsomme, inntagende be« skrivelser fra den tiden. En skuespillerinne, fru von Moser, var også der, og en engelsk musiker. Som Biilow husket allslags musikk og lot flygelet tone under sine hender. Han var den første pianist, som på podiet spilte alt utenad. Så alle de andre siden måtte lære sig å gjøre det samme. Da han för rundt om i verden og tjente inn en formue for sine døtre, de han hadde med Cosima Wagner, sendtes hans program til alle de byer han skulde til. Og når han innfant sig på de forskjellige kon« serter, fikk han først der vite hvad man ønsket å høre av ham. Så gikk han inn og spilte det, selvfølgelig utenad.

Hans evne til å addere var mesterlig. Blev der nevnt to tall, store eller små, det kunde gå op i millioner, så adderte han i hodet bare et par sekunder og hadde resultatet alltid riktig.- 171 -

En gang reiste vi en del av oss til Eisenach fra Meiningen med Bülow og hans orkester. Vi skuespillere skulde opføre et fragment, «Esther», av Grillparzer. Efterpå skulde han og orkestret gi konsert. Kort før vi steg inn i Bülows kupé, fikk jeg av et postbud utlevert Griegs «Lyriske småstykker». Bülow kjente dem ikke. Han fikk notene, så på de forskjellige komposisjo« ner. Ytret sig meget vakkert om dem, idet han gav mig notene tilbake. Efter konserten satt vi sammen i et værelse og ventet på toget til Mei« ningen. Da satte han sig ned ved et flygel og spilte efter hukommelsen det han hadde sett litt på i kupeen. Og slik han spilte. Jeg fortalte dette til Grieg, som var henrykt.

«Det vilde være farlig for en komponist å ha slik en hukommelse. Han kunde snart ikke vite om musikken var hans eller en annens »

Så kastet han hodet bakover og sang ut på godt bergensk og lo:

«Det er altfor mange som ikke vet det ah likevel.»

Bülow kunde være overordentlig hensynsløs når det på en eller ånnen måte gikk inn på det kunstneriske. Da han i Meiningen ved en stor konsert merket publikums mangel på forståelse efter en symfonisats, ropte han høit til hertugen som satt i sin losje: «Kaviar for folket.»

For godt for dem med andre ord. I Leipzig,- 172 -

da det samme hendte ham, så han på publikum et øieblikk, nikket og sa meget sarkastisk:

«Engang til,» og lot orkestret spille stykket om igjen.

Alt hadde han lest av god litteratur, husket årstall på alle slags begivenheter. Et hjernefor* bruk som til slutt tok hjernens evne, og han gikk inn i evigheten som et lallende barn.

Mens jeg var hos Meiningerne, foregikk der noget som var mere enn komisk. Hertugens sønn Bernhard var særdeles musikalsk og hadde komponert en opera, «Perserne», efter den gamle greske komedie. Vi blandt de unge blev spurt gjennem Chronegk fra hertugen om vi vilde synge i koret, hvad vi ikke var forpliktet til. Bülow skulde dirigere. Musikken var gresse* lig syntes jeg. I høi grad banal. På den første sceneprøven var hertugen til stede. Også or* kestret. Ingen repetitor. Bülow stod ved pulten, som i de tider var like ved scenen. Mens vi nu var der oppe og sang, hørte vi ham stå og resonnere rasende over musikken:

«Skittmusikk, barnemat,» og så videre i samme toneart. Vi hadde vondt for å synge, så latter* lig var det. Men det blev verre. D a r i u s' ånd viser sig i bakgrunnen, og alle vi der oppe skulde falle på kne eller helst ligge på maven og synge:

«Ha, welch ein Geist.»- 173 -

og meget mere jeg ikke husker. Men det var en selvfølge at vi måtte se dirigenten. Det var synkoper som hoppet omkring som lopper. Her« tugen ropte:

«Stans.»

«Hvad er det, pappa?» sa Bernhard.

«Når nogen står op der bak, kan de ikke synge eller skrike hit ut, Ha, welch ein Geist, uten å se ham.»

«Ja, men pappa —.»

«Nei, aldeles ikke, de må og skal se den ånden.»

Biilow la taktstokken ned og så uinteressert op i sofitterne.

«Men de må også se herr v. Biilow,» sa sønnen.

Hertugen reiste sig nede i parkett.

«Jeg spør de unge herrer som synger, m å dere se dirigenten?»

Et enstemmig:

«Ja, Deres høihet,» hørtes meget bestemt.

«Da får vi sløife hele opførelsen,» sa hertugen og satte sig. Han var ikke blid.

«Det er jo umulig, pappa.»

Da fikk jeg en idé, jeg gikk bort til Chro* negk og foreslo ham at vi skulde kaste oss på kne med baken mot publikum, og da vi jo hadde korte tunikaer, så kunde vi senke hodet, så vi mellem benene kunde se Biilow slå

takten og så synge ut:- 174 -

«Ha, welch ein Geist.»

Chronegk sa storleende:

«Eine geniale Idée.»

Han gikk ned til hertugen. Vi hørte ham le.

«Herr Bjørnson,» ropte han.

Jeg gikk frem til rampen.

«Min kompliment. De har opfinnsomhet. La oss få se hvordan en bakdel vil virke i sånn en høitidelig situasjon.»

Jeg forklarte høit til Biilow så alle hørte det hvordan jeg mente det burde gjøres. Og da jeg la mig på kne med baken mot Biilow og sang gjennem benene:

«Ha, welch ein Geist,» blev der en stormlatter over hele teatret. Jeg alene hørte Biilows latterlige og ondskapsfulle bemerkning:

«Dette passer til musikken.»

Da fikk latteren også tak i mig. Vi kastet oss altså ned allesammen, og våre øine fant Biilow gjennem skrevet. Vi var bare to rekker, og da kunde vi innrette oss så vi allesammen så ham.

Darius steg op fra underverdenen, og vi sang vår redsel uten hinder ned til hertugen og hans sønn.

Jeg tror Bernhard var mellemfornøid.

«Deres retirade har reddet forestillingen,» sa Teller, en utmerket skuespiller forresten.- 175 -

Hertugen hatet alle operaattityder. Han hadde også avskaffet operaen i Meiningen. Men dette vågelige eksperiment moret ham meget. Operaen gikk to ganger.

Hele denne tiden dyrket jeg Lisbeth meget ivrig. Og jeg skrev også hjem at hun hadde min dypeste kjærlighet, og jeg vilde knytte mitt liv til hennes. Hun hadde ingen anelse om det som foregikk i mitt trofaste hjerte.

Så fikk jeg da se «Julius Cæsar». Et gigan« tisk arbeide. Oldtiden steg frem for oss stor« ladent og skjønt.

Omkring Brutus og Marcus Antonius på Forum Romanum under talerstolen stod den folkemengde som var med og bestemte verdens skjebne.

Hertugen, som også var general i den tyske armé, lot sine romerske skarer hente blandt sol« dater i de forskjellige regimenter. De måtte i fristundene i ukevis lære stikkordene som de skulde reagere på. De lærte om Brutus og Antonius. De lærte de historiske begivenheter på Julius Cæsars tid. Det var forbløffende å se hvor interesserte og tildels meget flinke de var.

I fremmede byer kom der alltid nogen hun« dre soldater marsjerende ført av underofficerer. Fremst var vi unge og eldre skuespillere fra Meiningen. Og vi var mange. Aldri hadde verden sett noget lignende på en scene. Da- 176 -

Brutus var på talerstolen, tok han mengden ved sin hederlige mandighet. Spent hører de på ham, man ser hvordan hvert ord går inn på dem. Men rolige, verdige er de mens de står omkring ham. Det første sterke inntrykk stiger op fra mengden da Brutus sier:

«Døm mig kløktig, men hør godt efter, så dere kan dømme enda sikrere. Er der nogen i denne forsamling som stod Cæsar nær, så sier jeg til ham at min kjærlighet til Cæsar ikke var mindre enn hans. Spør så denne venn hvorfor Brutus løftet hånden mot Cæsar, så svarer jeg: Jeg elsket ikke Cæsar mindre enn du, men j e g elsket Rom mere.»

Da begynte mengden å reagere. For og imot. I de pausene talerne gjorde, blev der ropt og snakket, men uten

større lidenskap. Til slutt tar Brutus dem helt ved de ordene at de skal felle:

«Tårer for Cæsars vennskap, med giede over hans hell og ære for hans tapperhet, men døden for hans herskesyke.»

Der blev en uro, så der måtte skaffes ørens« lyd. På de store scener kunde der i den akten være mellem fem og seks hundre mennesker til stede. Brutus fortsetter:

«Hvem av dere vil være en trell? Er her nogen, så si fra. Ham har jeg fornærmet. Hvem er så låk at han ikke vil være en romer? Ham har jeg også fornærmet. Er her nogen som er- 177 -

en slik usling at han ikke elsker sitt fedreland ? Ham har jeg også fornærmet. Jeg venter på svar.»

Det fikk han fra alles øine, fra hvert ansikt som stirret op til ham og ropte stigende mektig :

«Ingen, Brutus, ingen av oss.»

De vil følge ham hjem. De vil utrope ham til Cæsar. Reise ham en støtte. Brutus får endelig tale. De skal la ham gå hjem alene. Antonius kommer med Cæsars lik.

«Jeg ber dere ikke gå før han har tait.»

Havet velter med høie bølger efterat Brutus er gått. Endelig står Antonius på talerstolen. Cæsars lik ligger på en båre. Hans purpur* kappe dekker det.

Det varer lenge innen han får tale. Det kan nok være sydlendingene er i opkok. Imellem hverandre går de. Ordene slenges hit og dit. Der er skum på bølgene. Kanskje storm i vente. Nogen sier høit — beveget:

«Det er ikke verdt han taler vondt om Bru* tus.»

Røster høres langt bak og forplanter sig frem* over:

«Hør hvad Antonius har å si — Stille.»

Litt uro, litt efterdønning, så taler Antonius :

«Romere — landsmenn, hør på mig nu. Jeg kommer hit for å begrave Cæsar, ikke for å rose ham. Det onde vi gjør, det lever efter oss. Det gode går i jorden med oss selv.

12 — Bjørnson : Bare ungdom.- 178 -

Jeg taler ikke for å motsi Brutus. Jeg taler bare her om det jeg vet, til dere som har elsket ham engang og ikke uten grunn. Nu føler ingen sorg. Hvorfor? Å sunde sans, til dyret er du flyktet, og mennesket har mistet sin for« stand.»

De tar hvert ord, uroen vokser. Hvert an« sikt gir sin individualitet. Hver enkelt bærer frem sin måte å tale, rope, bevege sig på. Hver enkelt har sin rytme, derfor blir denne masse så intens innpå oss som aldri før på noe teater. Når da Antonius i sin tale fastere og sterkere for hvert ord går frem mot Cæsars mordere, og så stiger ned og river kappen til side fra det blodige lik, da blir der gråt ved båren av kvin* ner og av menn.

Så kaster Antonius inn i det lett fengelige det brennende ord om Cæsars testamente. Han kvier sig for å lese det op. Et frådende hav kaster sig op imot ham. Hysteriske skrik brø« ler og forlanger, og viljesterke armer strekker sig med truende never dit han står nede ved båren.

«Testamentet. Testamentet.»

Da de så får vite at hver enkelt romer blandt folket blir hans arving, da er de der han vil ha dem. Da vræler de mot hverandre fjes mot fjes, og lysten til mord og ødeleggelse tar viljen fra dem. De farer ut og farer inn, brennende fak« ler slikker som ildtunger mens de løper bort.- 179 -

De enkelte borgere tas for å sønderflenges. En har de som heter Cinna, dikteren Cinna. De presser det ut av ham.

«Riv ham i stykker for hans slette vers.»

«Jeg er ikke den som drepte Cæsar.»

«Det er det samme, han heter Cinna. Riv bare navnet ut av hjertet på ham.»

Alle brøler, vræler like inn i hans ansikt.

«Riv ham i stykker. Riv ham i filler. Hit med ild, kom med ild. La oss brenne dem alle sammen.»

Teppet faller, og publikum overtar da resten. De syder som de deroppe, mens de skriker og klapper.

I London var det over alle grenser. All en« gelsk treghet brente Meiningernes fakler op. De stod og gav sig hen til viii begeistring. Alle måtte ut. Alle roller. Jeg spilte Casca med behørige strykninger og kom da inn mellem de store. Til slutt lille Chronegk i kjole og or* dener. Han hadde i sin ungdom vært dame* komiker på en varieté, før han blev en utmerket skuespiller og siden intendant. Han kunde hilse og smile riktig inntagende. Da fremkallelsene endelig tok slutt, ropte han opløst, strålende:

«Telegram til hertugen.»

Nu må en ikke tro, som det så ofte skjer ved opførelser av dette Shakespeares vidunder* lige drama, at det i denne instruksjon taper i

scenesk virkning efter den tredje akten, som har slik ubendig kraft i sig.

I fjerde og femte har angsten mellem Brutus og hans venner overtaket. Den lever mellem dem, den snikmyrder langsomt deres motstands» kraft. Den når sitt høidepunkt der hvor Brutus ser Cæsars ånd. Hans hode uten kropp som svever mot ham. Fra dette øieblikk føler vi at Brutus er fortapt. Samspillet mellem ham og vennene trenger ingen ord for den redsel som alltid er der, i deres blikk i pausene når de stanser op og ser frem for sig i angst, er i at« mosfæren, det uhørlige, det usynlige, som dirrer omkring dem uten ophør.

Brutus ligger død under en skråning som stiger rett op. Antonius, Octavius kommer lang« somt ned med befal og soldater efter sig. Forrevne, sårede skikkelser som krigen har satt sin klo i. De står øverst oppe hele bakken ned« over og stirrer mot Brutus. Aftensolen legger sitt milde skjær over det hele, mens Antonius sier de deilige ordene over den døde:

«Hans liv var kjærlighet. Hans vesen over« fylt med rike evner, så allnaturen kunde vidne for ham og si til verden: Dette var en mann.»

Et mesterverk fra hertugens side.

Han skapte det altomfattende ensemble. Reinhardt og Stanislavsky går der i hans fotspor.

I disse tider i Meiningen utspiltes der et

mektig drama. Det sluttet ikke særlig tragisk. Det var godt, for jeg var hovedpersonen. Mitt svermeri for Lisbeth tok til. Jeg hadde skrevet til far og mor at nu var det alvor. Det fikk briste eller bære. Til henne hadde jeg ikke nevnt det avgjørende ord. Et nei hadde knust mig. Hun hadde mitt liv i sin hånd. En søn« dag formiddag kom jeg op for å hente henne til en lang tur. Jeg banket på hennes dør. Så vidt hørte jeg hennes «kom inn». Dette lignet henne ikke. Hun hadde ellers sånn klangfull og vakker stemme. Hun stod ved vinduet, grå« tende, halvt rasende, med et sammenkrøllet papir i hånden. Hun snudde sig helt imot mig og rakte mig papiret:

«Her er følgene av Deres fremferd mot mig.»

Nu var hun helt rasende, og jeg helt idiot. Jeg bare stirret.

«Deres far har sendt mig dette uforskammede brev, fordi De har skrevet til ham om mig. Ingen har bedt Dem om det.»

Ingen blodpropper stod til min rådighet, ikke noget slagtilfelle. Mitt sinne sprengte ikke mitt hode, så rødt det var. Min ungdom tillot mig ikke å ramle inn i evigheten på den måten. Det var en selvfølge at jeg ønsket å dø. Iste« detfor grep jeg brevet. Jeg vilde først se den skurkestrek som var rettet mot mig, før noget annet skjedde.

Far skrev omtrent følgende: At hans sønn- 182 -

langtifra første gang hadde forsikret ham og hans hustru om sin siste store kjærlighet til den eller den. Det kan jo være at han nu endelig har funnet den siste. Han vilde ikke sitte her oppe i Norge og ta bestemmelser om det han ikke hadde anelse om. Men han hen« stillet til Lisbeth ikke å forstyrre mig i mitt ar« beide. Ikke drive koketteri for å more sig over mine følelser o. s. v.

«De må forstå at efter dette kan vi ikke mere omgåes.»

Noget slikt sa hun. Jeg vet forresten ikke hvad hun sa, så fortumlet, så utslettet var min begri« pelse av alt i hele verden. Jeg stod på gaten med knyttede never. Hadde jeg hatt min far, hele Aulestad mellem fingre, hadde jeg pulveri« sert «hele greia», skrek det inne i mig. Jeg overvurderte mine krefter en del i det øieblikk, men det var en lettelse å tro at jeg virkelig orket det.

Hvad nu? noget måtte skje.

«Et telegram» gikk som et elektrisk støt gjen« nem min bevissthet.

Jeg inn og satte op et som skulde gjengi min elendighet her nede. Jeg hadde fått min gasje dagen før. Jeg sendte et iltelegram som var fylt med slagord: «hans brev hadde ødelagt mig, og at fortvilelsen var grenseløs». Noget slikt. Et iltelegram til Aulestad var dyrt. Den« gangen var der ingen telefon. Et ridende bud- 183 -

måtte bringe det femten kilometer fra Lilleham« mer op til gården.

Der oppe satt de mor og farmor og far i stille søndagsfred sammen. Plutselig ser de en rytter sprenge opover alleen. Mor som den mest mo« bile for først op og ut på gårdsplassen.

«Et telegram, Bjørnstjerne.»

Far grep det, rev det op. Der stod hele mitt vanvidd på papiret. Der blev opstandelse. Far hadde sendt det brevet til Lisbeth uten å for« telle mor om det.

Jeg gikk nede i Meiningen alene fremdeles, revnende rasende, uten utløsning. Jeg orket ikke — visste ikke. Jeg? Inn til telegrafstasjo« nen en gang til. Og et enda sterkere nødrop fra min nedbrutte sjel blev sendt som iltele« gram.

Deroppe hadde de en halvtimes tid grått og tait om mig og mine galskaper. Da ser de igjen et sprengridende ilbud opover mot gården. Far« mor skrek innen telegrammet hadde nådd op til dem: «gutten har drept sig!» Mors til« stand var ubeskrivelig. Og da de så først leste min sjels fortvilelse, da brast det for mor. Far tok det mandig og rolig og sa at han straks skulde telegrafere til hertugen. Hjalp ikke det, vilde han selvfølgelig reise ned til mig. Begge de ridende för igjen avsted med iltelegram.

Jeg kom mig hjem. Jeg bodde hos hertugens overkokk. En utmerket familie. Jeg gikk til- 184 -

sengs. Det var lys dag, men alt var mig like* gyldig. Min ungdom lot mig ellers sove riktig grundig. Klokken 8 om morgenen banket det på min dør. En hofflakei hilste fra hertugen og bad mig komme op på slottet snarest. En rolle, tenkte jeg omtrent likegyldig. Mitt tapte paradis, hvor all min giede lå, var borte for alle« tider, og min lyst til livet var gått samme vei . . . Jeg fikk på mig nogen mørke klær, og befant mig vei i dem.

Da jeg kom op på slottet og hadde stått en kort stund i salongen, kom hertugen.

«Nåda,» sa han, «De ser jo meget fornuftig ut. Deres far telegraferer til mig «Min sønn er blitt gal. Tal med ham».»

Hertugen var meget fornøiet. Dette moret ham. Han satte sig og hadde mig like overfor sig i en stol.

«Hvad er det. Tal ut.»

Jeg som ikke hadde hatt nogen å snakke med om det som var overgått mig, telegrammene var bare surrogater, jeg åpnet for all min smerte og skuffelse, og det fløt utover som vin fra en ny= åpnet tønne.

Hertugen reiste sig og sa ivrig:

«Holdt. Vent litt. Dette må min hustru også høre.»

Han hentet henne. De satte sig ned ved siden av hverandre.

«Begynn på igjen,» sa hertugen.- 185 -

Tønnen fløt videre.

Da jeg var ferdig, la hertugen hendene på sine knær, strøk dem og så på mig.

«De har jo megen lidenskap. Gjem den heller for teatret. Tror De den unge frøken er inntatt i dem?»

«Jeg vet ikke,» sa jeg.

De smilte begge to.

Hertugen ringte og sa til tjeneren at der skulde sendes bud efter henne.

Jeg var litt ille til mote. Vi ventet. Hertugen talte om far og hvad han skrev på. Det tok evig tid. Endelig kom hun. Meget forundret og forferdet da hun så mig. Hertugen spurte henne uten videre om hun følte noget for mig utenom det kameratslige.

«N e i, a 1 d e 1 e s ikke,» svarte hun meget temperamentsfullt, spontant og meget krenket.

Hertugen brast i latter.

«Ja, undskyld begge to, men nu er det hele ikke mere tragikomisk — men bare det siste. La oss være enige i det.»

Vi gikk. Hver for oss.

Far fikk først et iltelegram:

«All right,

Georg.»

Dagen efter et lengere, at alt var i orden, og at jeg skulde få en ny rolle.

Jeg fortalte Mauthner hele historien. Han- 186 -

vred sig på sofaen, så latterlig syntes han det var. Da jeg fikk brev fra Aulestad om det de hadde gjennemgått, tok han sig en ny tørn. Men jeg svor på at nu skulde ingen kvinne mer få tak på mitt hjerte.

Barnay gjestet som Hamlet. Han hadde vært elev og skuespiller der. En stor herre i sitt fag. Fascinerende som Marcus Antonius. En skikkelse i høide og plastisk skjønnhet som aldri er sett vakrere på en scene. Jeg syntes ikke at Hamlet var hans egentlige fag.

«Men Hamlet kan jo spilles på alle måter,» som Josef Kainz sa til mig en gang. «Bare døp den med din fantasi.»

Han selv spilte den næsten hektisk oprevet. I monologen «Å være eller ikke være» holder han dolken ferdig, det blanke stål er like ved hans hjerte, men den kommer i skjeden ved de ordene:

«— et noget efter døden — det som ingen er vendt tilbake fra — forvirrer viljen, så vi heller holder oss til livet og opgir døden, den vi ikke kjenner.»

En drømmer var han ikke. Men bak all hans tale dirret et hjerte i angst og sorg. Hans fan» tasi var skapende i alle toner. Ingen har hatt den større. Han hadde også gått hos hertugen i sine unge dager.- 187 -

Da Barnay var på prøve, der var bare én, sa han til hertugen:

«Deres høihet, jeg vilde gjerne som Hamlet stå til venstre og ånden til høire. Her er det jo omvendt. Jeg er ikke vant til det.»

Hertugen gav med nogen utydelige ord sitt samtykke. På de tider gikk gjenferdet dit det kom fra, ned i jorden, og

spaserte ikke tilbake til evigheten som nu. Om aftenen hendte det uhyrligste. Man hadde glemt å gi maskin« mesteren den nye ordre at gjenferdet nu op« holdt sig der hvor Hamlet før stod. Da åndens stikkord så fait:

«Farvel, farvel, og glem mig ikke mer,»

da veivet maskinmesteren alt det han orket, o g Hamlet gikk i gulvet. Andens jordiske forferdelse og Hamlets stupide ansikt da han sank, var mere enn folk kunde orke. Teppet fait under øredøvende jubel. Hertugen lo som de andre. Man påstod siden at selv åndens parykkhår reiste sig.

Barnay var en overmåte forfengelig mann, så denne jordeferd gikk sterkt inn på ham. Ufri« villig komikk var jo ikke hans fag.

Vi unge Meininger hadde omtrent ingen for« bindelse med de gode borgere udi staden. Vi holdt da sammen, undtagen enkelte par som alltid gikk alene i fjern forelskelse. Så mange individualiteter, så mange typer, så man dem- 188 -

første gangen, visste man straks hvor de hørte hjemme på scenen. Hvor inderlig forskjellige de ellers var. Men dette menneskebrygg på reiser gjorde disse eventyrlige utfarter fra den vesle byen inn i alt det nye og merkelige enda merkeligere.

Det gjæret og skummet i oss ustanselig. Gjæringen var ufarlig, og skummet mest bare morskap. Vi svermet som bier inn i hver ny kube, fikk våre påklædningsrum med kostymer og alt i orden der vi kom. Tok prøvene med statistsoldatene, og fløi så ut omkring i den ukjente byen eftersom vi hadde vinger til. N o 11 e t, min kamerat jeg alltid delte værelse med på reiser, en prektig fyr, han føk i vei straks dit der var vakrest kvinnfolk, på prome» nader, kafeer og sånn. Scydelmann, en god» lyndt fyr, som mest talte som var han rasende, hvad han næsten aldri var, gikk på museer og slikt «hvor byens sjelelige fysiognomi var å finne», skrek han, som ventet han nogen vilde motsi ham. Jeg var meget ofte med ham.

Til kveldsbruk i de nye byer hadde Raven alltid funnet en leirplass. En rummelig kneipe hvor vi efter forestillingen slo oss ned. Jeg tror at Vårherres mening med en kneipe er å komme dit efter arbeidet på teatret og få et glass øl og dampende, saftige retter foran sig. «Det er livets fornyelse,» forkynte Raven hver kveld. Sannere ord er ikke sagt på en kneipe. Ikke- 189 -

noget teatervrøvl om roller og direktører hadde vi å trette om. All ting gikk i sin gjenge som i Meiningen. Det nye var publikum. Ikke vi selv. De fleste blandt disse kunstneraspiranter hadde ingen roller. «De er ensemblerende frem» stillere av stumme mennesketyper,» sa Seydel» mann.

Jeg var i denne forsamling en betydelig solist. Casca og Wrangel i «Wallenstein» og andre op» gaver. For en slik begynner særdeles tilfreds» stillende.

«De minste roller er ofte de største,» sa Seydelmann uten særlig begrunnelse. Men det tiltalte mig.

Da jeg for første gang drog med, reiste vi fra Meiningen til Breslau. Vi fikk alle sammen penger som alltid utbetalt til ånnen klasse. Da kom Raven med et forslag. Vi skulde reise fjerde klasse, så sparte vi tyve mark hver. Det var et bumletog som næsten gikk baklengs. Vi brukte vei omtrent tyve timer til Breslau. Tid» lig om morgenen måtte vi avsted, før det egent» lige tog gikk med den høitidelige del av festen ombord. Bare unge mannfolk var vi. Vi for avsted med tomme lommer og fylte hjerter. Ekstrafortjenesten var for de fleste gått med dagen før. Vi brukte den til nyttige og unyt» tige ting.

«Lass fahren dahin lass fahren,» som vi- 190 -

sang i «Wallenstein». Raven hadde en gitar med. Til hvad? Jo, det fikk vi snart greie på. Vi holdt jo i evigheter ved de fleste skitt« stasjoner, men der gikk det oss galant. Vi hadde siste vogn med plattform bak. Fjerde klasse var som en fraktvogn.

«For dyr og kunstnere,» mente en av oss, Der var ingen benker. Vi satt på våre koffer« ter og bylter. På plattformen altså steg Raven frem i all sin verdighet, og vi fulgte, og der blev sunget viser og alskens glade

toner. Pu« blikum på perrongen stod og hørte på oss, og konduktøren fortalte at dette var Meiningerne. Hvad vi fikk? Ikke mammon, men spisendes. Fra pølser til sjokolade. Da vi kom til Breslau, hadde vi alle maver som trommeskinn. Så sent kom vi, så vi måtte på hotell og ikke i våre bestilte losjier. Vi satte penger til. Chronegk fikk tak i hvad vi hadde gjort. På første prøve måtte Raven frem.

«Dere er en sigøinerbande,» ropte han, «som lager en reisende tiggerkabaret gjennem hele Tyskland. Får hertugen vite dette.»

Seydelmann kom frem og sa ganske stille:

«Vi gjorde det til ære for vår kjære hertug, så Meiningerne en gang kan bli kjent i Tysk« land.»

«Ja, det er på høi tid,» sa Raven meget be« kymret.

Alle lo, og Chronegk mest. Men den samme- 191 -

herre kunde i hissighet bli grovmunnet og utekkelig. Det talte vi om en kveld. Han hadde fornærmet min kjære Nollet.

«Jeg skal hevne dig,» sa jeg, «og ergre ham.»

Det foregikk slik: Da vi i «Røverne» av Schiller kom gjennem skogen til vår leirplass, vi røvere og banditter, var som vanlig hertugens iscenesettelse et mesterverk. Skogen står bred« stammet, mørk og tom. Først er det dødsstille, så høres langt, langt borte noget ubestemmelig. Røster som synger? som skriker? Alt går i hverandre enda. Det kommer nærmere. Det velter sig fremover. Latter, brøl og vrælende sang. En kan ikke holde det fra hinannen. Så er helvete der. Det flommer innover. Det vei« ter sig over oss. I vill ubendighet hiver de sig neu mellem stammene, kaster sitt bytte og brø« ler den sangen som er deres. «Ein freies Leben führen, wir ein Leben volles Wonne». Fremst ligger Carl Moor uten følelse for det som går for sig, tenkende på noget langt borte. Et slikt ensemble kan bare skuespillere gi. Hver enkelt er noget for sig, og allikevel bare et ledd i samspillet.

På prøven kom jeg med de andre. Men meget stille, uten skrik eller ville utbrudd. Chronegk satt oppe på scenen. Plutselig avbrøt han og spurte mig litt irritert hvad jeg mente når jeg optrådte slik i dette ensemblet. Jeg svarte verdig:- 192 -

«Jeg er en angrende røver.» Ansiktene omkring mig var en blanding av sterk forbauselse og morskap over denne over« ordentlige frekkhet. Chronegk gikk til værs, og hans lille, runde person for rundt som en snurre« bass av bare raseri. Et slikt brudd på all disi« plin. Hans humoristiske sans var tatt til bens og flyktet for hans ubeherskede utbrudd. Jeg stod ganske stille som det ikke angikk mig. Uforskammet selvfølgelig. Og jeg hadde som teaterchef eller instruktør aldri tålt en slik op« førsel av sånn en laban den gangen. Om det som her skjedde, gikk der sagn rundt om i teatrene. Paul Lindau, forfatteren som selv blev intendant hos hertugen, har i sine erindrin« ger skrevet om dette revolusjonerende optrin og hvordan jeg forlot Meiningerne. Det var ikke alltid helt korrekt, men meget morsomt.

Da vi møttes på kneipen til middag, falt Nollet i mine armer:

«Ich habe mich gefreut wie ein Schneekönig,» ropte han, «den gamle,» han mente Chronegk, «hadde godt av det.»

Om aftenen på forestillingen raste jeg verre enn nogen, Chronegk stod i kulissen og ventet å få se «Den reuigen Raiiber», den angrende røver, men så vondt vilde jeg ham ikke. Jeg tror ikke han helt kunde tilgi mig «dies ver« höhnen des Meiningertums», som han den gang sa på den beryktede prøve.- 193 -

Fra Breslau reiste vi til Graz i Østerrike. Triumftoget oplevde sine triumfer der som ellers. En liten oplevelse var ute efter mig. Men den var flyktig som en sommerfugl og lett som den.

Da vi var ferdige i Graz, reiste vi til Buda« pest.

13 — Bjørnson: Bare ungdomBUDAPEST

Fra Graz kom vi til Ungarns hovedstad. Det var czardas i fire uker. Næste dag og natt gikk hånd i hånd. Sengen så vi på med mild forakt. Viltre oplevelser lekte omkring med våre sansers begjær som sigøinermelodier uten endskap. Meiningerne blev til en orkan som rev alle hjerter inn i sin hvirvel. Viftende hender, eljenrop og applaus med ungarsk elan og ungarsk rytme fikk vi hver kveld. Vår begeistring steg til uanede høider. Det var like ved at Wallen« steinerne, romerske borgere og riddere i rustnin« ger i vill henrykkelse hadde danset czardas på scenen for å gjøre ære på ungarerne. Efter slike forestillinger var vi unge Meininger ikke til å styre. Det var tokayerkvelder i store, lav« loftede lokaler, gylne og hvite vegger med pir« rende musikk og vakre mennesker. En stor« magnat opfattet hvordan vi burde behandles for å gi vår gledestrang den rette næring. Efter Piccolomini i Wallenstein stod der charabancer i lange rader og ventet på oss unge Wallen« steinere. Vi kom i våre drakter, løp op i vog«

nene og kjørte mot høidene i Budapest. Op til vinkjellerne og vinjerne bar det. De skulde gi vår livslyst av sin overflod. Vi var omtrent tyve. Alle høist ulovlig påklædd, enda smin« ket med skjegg og parykker på og det hele. Flere av de ville krigere hadde arr efter veldige slag. Brune og værbitte satt vi der. Altsam« men teatersminke. Kommet ned i den dype vin« kjeller red vi tvers over de store vinfatene under de store mørke hvelvingene, oplyst av fakler som stod fast i murveggene. Der fikk vi tokayer efter ønske og meget, altfor meget mere enn vi ønsket. Noget koldt med paprika åt vi i oss. Så laget vi musikk som smalt under loftet. V gikk i vei med vårt største nummer Tann« haüserouverturen. Hver lot som han hadde et instrument og gjorde det efter. Seydelmann dirigerte. Jeg har en svak følelse av at ouver« turen har vært spilt bedre rundt om i verden, men aldri med større begeistring, den natten under vindunst dypt nede i jorden. Timene glemte oss eller vi dem. De gikk ned i det evige hvelv uten at vi enste dem. Men vinen tok sig av oss. Litt efter litt veltet den de for« skjellige instrumenter ned fra fatene. Vi lå rundt om og laget snork uten takt og tone. Klokken syv om morgenen skjøt verten av en revolver nede i hvelvingen. Det gjorde ikke den ønskede effekt. Vi våknet ikke. Da brølte v. Raven:

«Rop til de kjeltringene at de skal få for« skudd, så våkner de.»

Han gjorde det selv. Brølende latter og le» ven over det hele var det svar han fikk. Da jeg lå på gulvet der, opdaget jeg litt efter litt et par gule Wallensteinstøvler op mot murveg» gen. Det var mine egne ben.

Vi slet oss opover de tunge stentrappene hugget ut i fjellet og stod plutselig under en gyllen himmel med Donau under oss. Et sølv» belte gjennem landskapet. Budapest var ennu i morgentoalett påklædd med et gjennemsiktig slør. Her oppe lå vinhavene i rødt og gull. Her ventet den drikk som skal ha vært gudenes hemmelige nydelse oppe på Olympen: Kaffe, sort kaffe. Vi orket ikke å spise. Vi drog så gjennem byen i våre åpne charabancer. Folk har tenkt at det var en reklamekjøring for et cirkus. I teatergarderobene tok vi kostymer og sminke av oss. Mere husker jeg ikke, før jeg om aftenen igjen stod på scenen i «Julius Cæsar».

Skjebnen hadde tildelt mig to unge ungarere som gikk ut i livsgleden med stort alvor. De hadde påtatt sig den sørgelige plikt å bibringe oss, særlig mig, det de kunde i den retning. Efter Cæsar om kvelden bad de mig og et par av oss til kortspill hos dem. Det skjedde. Klokken fem la de kortene ned og sa at en mann skulde henges klokken seks, fordi han hadde drept sin mor. Den ene hadde ad»

gangstegnene ferdige til fengselsgården. Hans far var en fremtredende embedsmann. Denne overraskelse hadde han gjemt som en ekstraop« levelse for oss.

Vi drog dit hen. Vi var ikke mange inne i gårdsrummet. Fengslet stod og så kaldt og vondt ned på oss. Stakkaren kom gående, grågrønn mellem to prester som bad høit heie veien til galgen. Også mens han blev bakbundet. Han fikk lov til å kysse krusifikset. Så blev der lest noget op for ham, som varte og rakk. Vi blev klamme i hendene av det. En svart hette blev satt over ansiktet på ham, det blod« løse, livløse ansiktet. En stillas blev dratt vekk under ham, to bøddelknekter tok et tak i benene hans. Et veldig tak. Noget knaket. Det var nakken. Han var uøu. Bøddelen i kjole og hvitt løftet på den svarte hetten over ansiktet hans, tørket dødssvetten med sitt lommetørklæ av li* kets panne, stakk det så i baklommen, gikk hen til øvrigheten, løftet på sin høie hatt og sa på ungarsk at det var fullbragt. Alt dette orket vi så vidt, men da bøddelen efterpå snøt sig i selvsamme lommetørklæ, klarte Seydelmann det ikke lenger. Han fikk vondt Hjemme kvit« terte han hele oplevelsen. Jeg var selv ikke høi i

hatten. Efterpå syntes jeg det var verre enn da det stod på. Men czardasen tok mig inn til sig igjen.

Chronegk fikk vite om Wallensteinernes ut«- 198 -

flukt i full uniform. Det blev til skrik og skrå» lende forbannelser. En ungdom som manglet — jeg husker ikke hvad det var. Meget tilovers blev det iallfall ikke for oss. Han vilde takke Gud den dagen vi forlot denne byen, fordi han svevet i dødsangst for hvad vi kunde finne på.

Seydelmann, som kunde tegne morsomt, laget en karikatur hvor vi så Chronegk som en liten basunengel sveve over Budapest med en lang kikkert, kikkende ned i byen efter den lettfer* dige ungdom. Nollet var ikke til å se uten i teatret. Han bodde vei viselig for sig selv. Spurte vi hvad han bedrev, gren han som en faun i skogen.

For en chevaleresk by denne Budapest. Ka* valermessig lagt tilrette som til fest omkring fru Donau i all herlighet, i all den glede den kunde opdrive i sine praktfulle palasser og parker.

Da vi var samlet på perrongen til avskjed, var Nollet der ikke. I siste sekund kom han dan* sende med en kvinne under armen. De generte sig ikke for en lang omfavnelse foran toget. Korte, faste små kyss på kinn og munn. Vi hans kamerater applauderte og ropte eljen. Den unge kvinne representerte byen og all dens far* lige charme.

Det står hos Schiller:

«Er zählt die Haüpter seiner Lieben und sieh ihm fehlt kein teures Haupt.»

Slik skjedde det med Chronegk, og han var- 199 -

glad, og han viftet farvel sammen med oss. Nol« let sang begeistret noget på ungarsk hans kvinner hadde lært ham som han selv ikke forstod. Toget gikk, og vi viftet og ropte.

Jeg var et par timer fra Wien. Dit drog jeg usigelig lykkelig som til et stevnemøte. Der var jo meget jeg hadde å glede mig til. Ikke minst til vennene. Ludvig August Frank 1, lyrikeren, og hans prektige frue og deres to sønner som var mine kamerater den siste tid i Wien. Willy var der ikke. Jeg bodde på ho« tell, og den gangen stod de ankomne i bladene. Over et år hadde jeg vært borte. Dagen efter min ankomst fikk jeg følgende billett skrevet av en kvinne, og denne kvinne var Steffis mor som hadde sett at jeg var i Wien. De vilde begge to så gjerne se mig igjen. De var forlovet. Steffi med en bra ung mann og moren med en som hadde «en stor stilling i en bank».

«La oss glemme det som bør glemmes,» skrev hun.

Jeg var jo litt opskaket over dette merkelige forslag. Jeg visste ikke ganske hvad jeg skulde gjøre. Mine to venner rådet mig ivrig til å gå:

«Fortell oss endelig hvordan det var.»

Av denne grunn var det de vilde ha mig av« sted. Vi var jo unge fylt med sensasjon.

Det var til kveldsmat jeg skulde være der. De bodde hvor de bodde før. For hvert trin jeg gikk dit op hadde jeg mange forskjellige- 200 -

følelser. Der var nok å ta av. De møtte mig begge to i entreen. Begge to vakrere enn nogen« sinne. Steffi hadde fått et større ansikt og ster« kere uttrykk i øinene. Moren var munter og liketil som det sømmer sig en inntagende wiener« inne. I min tid i Wien sang de en vise:

«A bissel Freundschaft a bissel Lieb' . . .»

Slik var moren. Jeg nekter ikke at det var vanskelig for mig å klare dette med Steffi den kvelden. Jeg blev forestilt for hennes tilkom« mende. En ung pen ubetydelighet. Jeg forstod ingenting. Morens venn var litt fyldig og for« nøiet, og raslet i tankene med alle sine penger, slik så han ut.

Så uvirkelig underlig var det å være der igjen den kvelden. Mine følelser svømmet fra og til hen i fortiden og inn i det nuværende. Jeg følte en indre uro som jeg døivet så godt jeg kunde. Vi taltes ved pent og stillferdig. Småfornøid og borgerlig. De to utkårne kunde ikke merke på oss at vi gikk på farlig grunn. En vulkan var utbrutt

der. Det skjedde igår syntes jeg. Det svovlet enda. Moren gikk ut og inn med påtagelige øine, når hun lo mot mig. Steffi kom så søt og lydløs som en an« gorapus og la poten sin inn i min arm.

Herrene og jeg taltes ved. Hadde jeg spasert ut av stuen ned trappene med henne, hun var gått med uten ord, så selvfølgelig som hadde- 201 -

hun tatt imot en blomst og beholdt den. Gjen« nem det slørlette tøi følte jeg hennes brennende arm. Hvorfor dette? Der var krefter i mig som reiste sig i sterk hukommelse. Men andre kref« ter haket sig fast i min smule fornuft og gav sig ikke.

Vi satte oss tilbords. Sant å si følte jeg Steffis fot mot min høire. Sant å si følte jeg morens fot mot min venstre. Men da kom det fra mine forfedre nedarvede glimrende humør opmarsje« rende med full musikk, og lummerheten fikk ben å løpe på. Jeg drog plutselig i vei med å for« telle fra Meiningen, og Steffis unge herre fikk noget lysende over sitt bleke ansikt, det han hadde gått omkring med hele aftenen. Og det gylne berg fikk rødlig glans. Til slutt foreslo jeg vi skulde drikke dus vi tre som var så glad i de to. Det kom litt overraskende på dem. Men jeg har jo min force i plutseligheter. Så det gikk utmerket. Kort efter kom jeg mig avgårde. Ute i entreen var de med begge to. De takket mig fordi jeg kom. De var søte og ekte i det øieblikket. Jeg hadde på følelsen at moren isaer var med for ikke å overlate Steffi helt til mig, og Steffi ønsket vei heller ikke moren den fornøielsen alene. Da hun stod på terske« len og rakte mig hånden, moren var gått inn, hadde hun det kjære fantasifulle ansikt som all« tid betok mig. Øinene var så varme og hennes smil uten glede. Jeg syntes synd i henne.- 202 -

De to så jeg aldri mere, men huset og stedet mangfoldige år efter. Jeg var da en kort tid i Wien. Det drog mig ditned. Der satt virke« lig die alte Hausmeisterin, den gamle portnersken med parykk og enda færre tenner. Hun kjente mig igjen. Jeg vilde gjerne opleve de gamle tomter. Hun vrengte lebene til et smil:

«Jo, de skal De få se.»

Porten blev lukket op, og da jeg kom inn i den store gårdsplassen, så jeg hvor jeg var. Et allemannshus. Fruentimmer på alle svalegangene, i vinduene og nede. De ropte og tilbød sig. Jeg formelig sprang ut. Jeg hørte latter bak mig. Den gamle humpet efter. Hun skrek:

«Jeg har en nyhet.»

Jeg snudde mig.

«Steffis mor døde idagmorges på Allgemeines Krankenhaus.»

Leste vi dette i en roman, vilde vi si det får være grenser for effektjageri. Her sørget livet for det selv, som jeg synes, utover alle grenser.

Jeg gikk op til Frankls næste dagen efter sel« skapet hos de to den kvelden. Frankl var første sekretær i den jødiske menighet. Han bodde ved synagogen. Der var et bryllup. Jeg hadde aldri sett en jødisk vielse. Jeg gikk inn og stilte mig ved hovedopgangen til tabernaklet. Brudeparet kom gående. Brudgommen og jeg fikk hvert vårt sjokk. Det var Maximilian Stre* ben som skulde vies til den kvinne han førte- 203 -

ved armen, en høi vakker blondine. Jeg brente efter at vielsen skulde slutte. Og da de kom nedover igjen, stanset jeg hele høitideligheten og stod hos dem. Streben sa overstrømmende glad hvor vi om aftenen skulde møtes sammen med dem og hans elever og venner.

Det blev en uforglemmelig fest. Og alle var vidunderlige mot mig. Men der var en elev av ham. Et lyrisk sprudlende opkomme, wiener* prinsesse, som jeg kalte henne. Hun hadde fått alle attributter for å kalles slik. Hun fikk sin utnevnelse utpå kvelden fra hele forsamlingen. Jeg satte et herlig diadem over hennes blonde hår Det så prektig ut sa jeg da vi hyldet henne. Alle klappet og var enige. Det var keiserens nye kiaer. Ingen så det. Og kappe fikk hun fra samme verksted. Og hun gikk under en usynlig baldakin båret av fire andre som også var av kongelig blod. Det nydeligste barne* teater var det. Jeg satte henne op på et høit sted, og hun sa frem dikt med overordentlig temperament om sommer og sol og megen kjær* lighet. For mig var hun hele festen. For henne slo

mitt hjerte som aldri før. Det følte jeg. Hun var knapt seksten. Jeg fulgte henne hjem til hennes dør. Hun bodde hos sin mor. Jeg inviterte henne til Ringtheatrets åpningsfore* stilling: «Hoffmanns eventyr» av Offenbach. Hun tok henrivende imot det. Som den eldre- 204 -

verdensberømte kollega kysset jeg henne på kin« net. Og vi skiltes.

To dager efter var jeg hos henne med billet« tene. Hun var ikke hjemme. Det blev skjeb« nen for henne. Jeg bad piken da jeg gav henne den, å si til frøkenen at hun skulde vente i vestibylen 10 minutter før forestillingen. Det glemte hun å gjøre. Da jeg dagen efter kom til teatret på klokkeslettet gikk det allerede op i luer. Fire hundre og seksti blev drept, brent eller kvalt. Blandt dem var hun. Jeg stod der halve natten. Jeg kunde ikke komme mig bort. Jeg kan si jeg slepte mig op til hennes mor dagen efter. Hun satt den elendige stakkaren og klamret sig fast til mig og gråt og snakket og snakket og gråt.

«Mitt barn, mitt barn, å hun var så inderlig søt og alitid glad. Hun likte Dem. Hun fortalte om Dem.»

Jeg måtte gi denne moren det forferdelige løfte å følge med til Allgemeines Krankenhaus hvor likene lå. Vi så nogen menneskerester. Det var henne, det uforglemmelige, deilige barn.

Jeg blev ikke lenger i Wien. Jeg reiste til Meiningen. Jeg satt i mitt vindu og så på det fredens evangelium som denne elskelige byen for« kynte, uten selv å ane hvad det betydde å være der og føie dens velsignede ro helt inn i sjelen.

Der var en syk, en blind, engang en stor skue« spiller, Weilenbech het han. Så klok, så- 205 -

følsom en mann. Der satt jeg de dagene i Mei» ningen og leste høit min fars fortellinger. Det var en lykkefølelse også for ham. Han hadde tenkt så meget der han satt i evig mørke. Han visste så meget. Jeg lærte meget av ham og hans mange bøker. Han kunde også være uhyg« gelig sarkastisk. Engang kom en ungarsk skue» spiller til Meiningen, og i avskjedsgildet for ham var også Weilenbech. Denne ungarer skrøt slik, «så en blev kvalm av det», sa de andre. Weilen« bech reiste sig og holdt en tale for denne mann som sluttet med de ord: «at noget mere beskje« dent enn deres gjest hadde ingen av dem op» levet, ti han hadde skapt verden og roste sig ikke av det».

Han kunde ikke fordra opstyltet skuespiller« kunst som broderte og laget utenpåklinte virk« ninger. En gjest, en berømmelig en, kom til Meiningen, og på prøvene ergret han de andre med alle de nyanser han hadde satt inn i rol« len. Der var ukjente pauser, der måtte den gå dit og det og det skje.

«Jeg skal belære ham,» sa Weilenbech.

Om kvelden efter forestillingen, da den be« rømmelige gikk over scenen til garderoben, så han Weilenbech lete omkring på scenegulvet med en lykt. Gjesten stanset og spurte om han hadde tapt noget.

«Nei, De har mistet nogen nyanser her i aften som jeg leter efter, så De kan få dem tilbake.»- 206 -

Gjesten blev rasende.

Da jeg forlot Meiningen for sammen med alle de andre å reise til London, sa jeg farvel til Weilenbech, som jeg heller aldri så igjen. Disse reisene bruste op i vår fantasi når vi drog av* sted i forventning mot det nye. I atten tyske byer, i enkelte flere ganger og i atten utenland» ske, optrådte Meiningerne. De hadde firti klas« siske stykker på sitt repertoare, og spilte seks tusen seks hundre ganger og vei så det utenfor Meiningen, før de sluttet.

Dengang var det London som for første gang steg frem for oss i all sin velde. Den skulde betvinges. Det blev den også.

Drury Lane teatret, det største, var vår arena. «Julius Cæsar» gikk første aften. Der var me* gen nervøsitet blandt de større rollehavende på damesiden. Især fru v. Moser, hun som prima» donna hadde påklædningsværelse sammen med flere, og frøken Haverland et værelse for sig. Det var fenghullet, og lunten som tendte det var den, at fru v. Moser fikk frisøren efter frøken Haverland, skjønt fru v. Moser skulde være tidligere inne på scenen. Da tok det fyr. Hulken og megen høirøstet tale. Chronegk, som løp omkring mellem sine tropper, hørte spetaklet. Han for derinn. Det gjorde det verre. Han kom under en kaskade av rasende beskyldnin» ger, og han blev da

også så fra sig, så han laget en virkelig vannflom, idet han kastet en diger- 207 -

vannkaraffel på gulvet foran fru v. Mosers yn* dige fot. Da skrek de alle sammen. Chronegk styrtet ut og inn til Marcus Antonius Barnay. Jeg satt hos ham klædd til Casca. Chronegk skildret det jeg har fortalt.

«Hjelp mig, Barnay, mot de rasende furier.» Barnay stod i trikot og sminket sig. Hans praktfulle overkropp var naken. Da slengte han Antonius* gylne kappe over skuldrene så han helt var tildekket, og sprang i retning av de skrikende kvinner. Jeg fulgte. Han rev døren op. Derinne satt og lå de og hylte. Han brølte til dem med sin kjemperøst:

«Hvis dere fortsetter med dette, kaster jeg togaen og da står jeg splitter naken.» Alle tidde med åpne øine. «Hører jeg disse hysteriske hylene igjen, så kommer jeg for alvor»

Vi hørte ingenting mer. Forestillingen gikk glimrende. Efter tredje akt var der en lang pause. Chronegk fløi omkring som en flue på en flaske. Prinsen av Wales, Edward, kom op på scenen; han var protektor for Meininger« ensemblet. Jeg satt i skuespillerfoyeren. Bar« nay memorerte og gikk frem og tilbake. Chronegk kom styrtende:

«Kom, Barnay, jeg vil forestille Dem for de kongelige.»

Barnay svarte og pekte på Shakespeares buste: «Jeg beskjeftiger mig med en høiere.»- 208 -

Han var vei sint fordi Chronegk ikke hadde forestilt ham først. Da så Chronegk mig.

«Men du gode Gud, der er De jo. Jeg har søkt overalt. De må jo forestilles for Deres konge.»

Jeg trodde mannen var blitt bløt.

«Min konge? Jeg er da ikke engelskmann.»

«Nei, nei, det er kong Oscar som er her sammen med prinsen.»

Og han tok fatt i mig og drog avgårde med mig. Mens vi gikk hadde jeg såvidt tid til å tenke på kongen og far og slagsmålene mellem brødrefolkene. Kongen kunde kanskje synes dette var underlig, tenkte jeg, og blev ikke skuffet.

«Her, Deres Majestet, bringer jeg Dem en ung nordmann.»

«Hvem er du?» sa kongen så svært elsk« verdig.

«Jeg heter Bjørnson,» svarte jeg.

«Å faen,» för det ut av ham.

Han så forbausende overrasket ut. Det virket komisk. Han var reist litt på ferie fra alle stri« dighetene, og det centrale i hans ergrelser var selvfølgelig far. Jeg bukket og gikk fra denne korte men innholdsrike konversasjon.

Siden i Norge minnet jeg kongen om dette møte. Han lo i den grad, at han måtte vente med følgende replikk:- 209 -

«Der kan du se. En konge kan også bære sig dumt ad.»

Han var mere enn likendes vår siste unions« konge når han var oplagt, og det var han for det meste.

Det næste møte med en bekjent mann gikk gemyttligere for sig. I London bodde jeg som alltid sammen med Nollet. Vi hadde et hyg* gelig kvistværelse. Det var en søndagsmorgen i juli. Varme var et kjølig ord. Jeg satt split* ternaken på sengen og grublet på hvad jeg ikke skulde ta på mig for å orke å gå ut. Nollet var borte ved kaffen som vi kokte, han var al* lerede påklædd i lilla underbukser og sydde en knapp i sin natt«trøie. Det banket på døren. Han reiste sig og blev stående.

inn » sa han endelip nå pns^plsk.

' -----ti tr - i r

Og det gjorde en høi, lys, sortklædd, høitide* lig herre med floss og hansker. Det var gene* ralkonsul Ole Richter. Først lo vi to, så blev det en munter trio. Jeg forestilte. Nollet buk* ket høitidelig, sprang bort til skapet, tok ut sin frakk. Resten var et nakent bryst, bare ben og de unevnelige, slik hilste han som var han en grande av Spania, slo ut med hånden og invi* terte «den høie herre» til en kopp kaffe:

«Selvlaget, Deres excellense.»

Det kan nok sies at Richter moret sig. Jeg fikk på mig noget i retning av svømmebukser. Nollet foreslo excellensen å ta et av de høitide*

14 — Bjørnson: Bare ungdom.- 210 -

lige plagg av sig. Hans jacket blev kassert, og skjorteermene kom for dagen. Konversasjonen var derefter på tysk og norsk.

«Det er som å sitte på hybel igjen som stu« dent,» sa Richter.

Så smilende hjertensgod så han ut. Da han gikk, strøk han oss to ungdommene over håret. Selv visste jeg ikke stort mere om Richter den« gang enn at han var fars gode venn. Siden blev hans navn skrevet inn i lideisenes store bok. Det vet vi alle. Da jeg spilte Paul Lange, tenkte jeg ofte på ham.

Jeg så dengangen utmerket engelsk komedie. Også siden i mitt liv. Samspill, dekorasjoner med tilbehør var fremragende. «Faust» så jeg også i en førsteklasses opsetning. Irving var en fremragende fantastisk Mefistofeles, og alle roller derefter. Det kunde ikke være bedre. Den var oversatt i bunden stil, ikke på vers. Litt fritt bearbeidet med nye effekter. Alle stod på plakaten: maler, kostymier o. s. v., bare én hadde de glemt: Goethe selv. Den store olym« pier har fra sin evighet sendt dem sitt smil.

Noget av det skjønneste var opførelsen av «Vintereventyret», som vi også spilte i London. Jeg ser dem som går der mellem hverandre i de første aktene. Kongens skinnsyke glødet innpå dem og utenom dem, inntil den slet sig løs og rev alt med sig.- 211 -

Ingensinne har Shakespeares skikkelser oppe på en scene vært oss menneskelig nærmere. Jeg husker jeg særlig bet mig fast i det, så ung jeg var.

I rettergangsscenen var luften svanger av for« ventning og angst. Alle ansikter røbet sig mere eller mindre. Det var i Sicilia. På det store torv. Folket gikk der, satt i vinduene, hang på trappene, gelendrene, og slentret langs murene og viaduktene. Kongens palass lå nede mot høire. Derfra skulde det store følge med den stakkars dronningen stige ned de høie trinene. De kom. Hun blev ført ut på torvet. Høit oppe satt kongen med sine menn omkring sig. Det var fascinerende å opleve folkets gripende medfølelse. Alle de stumme roller blev jo også spilt av skuespillere.

Jeg hører enda hertugen nede på prøvene i Meiningen.

«Tenk dere inn i denne situasjon alle som én. Dere elsker denne dronningen. Har nogen en mor, så tenk på henne. Dere er redd kongen. Skap hver av dere et menneske, en figur. Full illusjon over hvert ansikt, hver bevegelse. Dem, frøken, ser jeg på. De følger best med av allesammen.»

Hermiones tale til sitt forsvar hevet sig op i all sin indre skjønnhet og kraft mot denne bak« grunn av levende mennesker. Da så de ærver« dige gamle bragte oraklets forseglede svar til- 212 -

kongen, spurte hele folket uten ord ... liv eller død? Mens de så, glante, stirret og glodde ned mot urnen da den blev åpnet. Det lykkebrin« gende svar blev oplest, og alt folket jublet. Kongen reiste sig med ville, ubendige ord mot Apollo og gudene. Lynet slo ned mellem dem, og mørket kom med tordenbrak efter sig. Lenge hører vi de flyktendes skrik og jammer over dronningens død.

Hyrdescenene siden var fylt med grasiøse og sprudlende innfall.

I siste optrin syntes jeg at spillet i inderlighet og følsomhet nådde høiest. Så få var de som stod der for å se

Hermione. Statuen mellem hvite søiler langt mot bakgrunnen. Hun hadde farver som et levende menneske. Hertugen var den første som lot henne stå slik. Grekerne malte jo sine marmorstøtter. Kongen kan i den avstand ikke se om det er en statue eller et menneske av kjøtt og blod. Da han så sønder« revet av smerte taler til det skjønne kunstverk, kaster Perdita sig ned og hulker over farens for« tvilelse og den tapte mor. Hermione høiner sitt ansikt. Kongen er ved å segne, han må støttes av vennene. Alle i en blanding av angst og fryd tar imot underet, først uforstående, men så stiger miraklet op til virkelighet, og mor og dat« ter styrter mot hverandre.

Enda hører jeg hertugen:

«Kom frem med hver en trevl av giede som- 213 -

fins i deres fantasi. Dere er sicilianere. Spar dere ikke,» ropte han.

Et eventyr var det. Et eventyr som eide det levende liv i sig.

Fikk vi tid, för vi på opdagelsesreiser, Seydel* mann og jeg. Nollet tvang vi til å være med. Han kunde heller ikke så godt engelsk så han orket å hamle op med fruentimmerne der. Seydelmann var meget vidende og en glimrende cicerone, helst på gallerier og museer. Raven hadde som vanlig funnet en tysk leirplass. En hyggelig kneipe med øl og kontinental mat. Den engelske var ikke morsom. En formiddag uten prøve var vi der flere og hygget oss. Midt på gulvet ved en søile satt en mann og leste aviser. Den gamle betegnelse: vennlig leser, passet ikke på ham. Et verre agurkfjes hadde ingen av oss sett. Raven var irritert.

«Se på'n», sa han. «Later han sitt vann, kommer der bare eddik. Han er irret innven* dig. La oss ergre ham. Gå en av dere bort og slå ham på skulderen og si, goddag Schulze. Jeg tenker vi får opleve noget.»

«Sett han er engelskmann,» sa jeg.

«Langtifra,» forklarte raven meget ivrig. «Han er fra Sachsen.»

Vi lo, og leende gikk en av de yngste bort til ham og drog til ham over skulderen så en kamel hadde løpt løpsk hadde den fått et slikt slag. Jeg skal si der blev leven i leiren. Man*- 214 -

nen för op og skrek sig grågrønn på at han ikke het slik, og at han ikke var kommet dit for å la sig mishandle av en jypling. Denslags grove misforståelser måtte han frabe sig.

Hele kneipen kom på bena med verten i spis« sen. Vi med. Især vi. For Raven forrådte vår ærede kollega og var svært oprørt over en slik fremferd. Raven sa høit:

«De må da først undersøke hvem De mis« handler før De gjør slikt. De kan da se på den herren at han ikke heter Schulze. Han er sikkert en tysk adelsmann. Mitt navn er v. Ra» ven,» la han til og bukket.

«Jeg er ikke adelig,» skrek mannen. «Jeg er en tysk«engelsk demokratisk borger.»

Endelig kom vi da til ro.

«Litt efterdønning må jeg be om,» sa Raven, «som i Cæsars tredje på forum.»

Vi lot som talte vi ivrig videre. Med engang sa Raven:

«Nu betaler vi, gutter, så vi kan komme ut i tide.»

Han hadde noget fore. Vi betalte, og like efter kom Seydelmann. Han så mere rasende ut enn ellers.

«Du Seydelmann,» sa Raven, «se på den mannen der ved søilen. Han ser enda mye sin« tere ut enn du. Vil du tåle slikt? Gå bortog legg til'n på skuldern og si: Goddag Schulze. Da har'n fått nok for idag, tenker jeg. Ingen- 215 -

her har mot til å gjøre det. Du vei heller ikke. Du har jo puttet ærgjerrigheten din i baklom» men, sier du.»

Seydelmann så på Raven som vilde han si:

Reis faen i vold, ditt fe.

Så skjedde det. Mannen fikk et slag. Det blev langet ut som en slegge mot en ambolt. Seydelmann var meget sterk. Istedetfor å si et gemyttlig goddag Schulze, ropte han det fullsten» dig rasende inn i øret på den ulykkelige man» nen. Bladene til en side, det vesle bordet til en ånnen, mens fyren reiste sig, og da veltet også stolen. Han satte begge armene rett op i luften og brølte og snudde sig for å slå til — 1 Det var en ånnen. Da hoppet han i sinne.

«Et komplott, et komplott. Mine elendige landsmenn vil ødelegge mig. Hit kommer jeg aldri mere.»

Raseriet fosset ut av strupen på ham. Kneipen vaklet i sine grunnvoller. Verdensrummet var under opløsning. Vi løp ut. Hattene hadde vi allerede. Et sekund efter kom Seydelmann styr» tende. Han gikk ellers meget langsomt. Vi forklarte ham situasjonen. For første gang tødde han op og slapp latteren til. Vi med. Vi op» førte oss derute på gaten som indianere efter en vellykket skalpejakt. Så hev vi oss på en omni» bus og kjørte til vår arena.

Når jeg har nevnt gaten, må jeg huske på at hver aften når vi gikk fra teatret vi unge i samlet- 216 -

flokk, løp gateguttene efter oss og pekte fingre og geipet «Germans, Germans! Tyskere! Tyskere!»

Det later til at de allerede dengang i åttiårene hadde tyskerhat som skolefag.

På gaten der oplevde jeg prinsen av Wales som skulde inn i teatret. Et drukkent fruen« timmer, lurvet, skitten, med et barn ved brystet, for hen til ham og skrek:

«Fordømte prins!»

En stor konstabel bare skjøv henne tilside. Mere foregikk der ikke. Hadde noget tilsva« rende hendt i Tyskland, hadde de kastet henne i tukthuset før de hadde fått fatt i henne. Det var imponerende. England har jo meget slikt på lager. Det mest imponerende? Det var i politiretten, Seydelmann og jeg var der.

«Her er verdens rettferdighet koncentrert,» sa han.

Vi oplevde den. Dommeren, en tykldaden, eldre herre, en «sir», en mektig herre i parykk og mørk talar, satt der. Han hadde sikkert til« hørt det land i alle tider, i alle former siden England blev til. Det som foregikk i den sa« len, finnes der ingen tradisjoner for noget annet sted i Europa.

En rik kjøbmann stod der urborgerlig, med latterlig overklasse«bevissthet til å begynne med. Og en ung, blek, mager liten en var også der. Hun hadde tatt penger fra rikingen, tatt dem fra skuffen i butikken.- 217 -

«Kort og godt,» sa den strenge godmodighet deroppe til pikebarnet, «De har altså tatt penger fra Deres ehef?»

«Ja,» gråt hun.

«De skal ikke gråte her. Medfølelsen trenger det ikke, og rettferdigheten ønsker det ikke. Altså forklar Dem som talte De til Deres egen far. Eller har De kanskje ingen?»

«Nei.» Hun så på ham med klare øine.

«En mor?»

«Ja, en mor,» hun bevret, men hun gråt ikke.

«Hvorfor tok De de pengene?»

Hun så på ham, men tidde.

«Hvorfor tier du?»

«Jeg er så redd for å gråte. Jeg må vente litt.»

«Vent,» nikket han. «Vil De, min herre, for» telle mig om Deres jordiske gods.»

«Om mitt — — ?»

«Ja, De er vei velhavende?»

«Å Gud — —»

«Vi venter med Gud til vi vet om han bih liger det vi nu skal erfare. Hvor stor er Deres skatteseddel?»

Mannen stod der og rystet all sin rikdom av sig. Han blev så ynkelig fattig med en gang.

«Min skatte — — ?»

«Ja, kom med den.»

Rettferdigheten deroppe var ikke godmodig lenger.- 218 -

«Eller så skaffer jeg den selv.»

Mannen nevnte lavt en stor sum, som var den yrende liten. Der gikk en hviskende uro gjen» nem salen. Dommeren sa summen meget høit efter.

«Og du, min pike, er du roligere nu ?»

«Ja.»

«Altså, hvorfor gikk du mot Guds bud: Du skal ikke stjele?»

Piken hurtig, bønnlig:

«Nei, det vilde jeg ikke. Bare låne pengene og spare dem sammen igjen. Jeg har snart hele summen.»

«Hvorfor gjorde du det?»

«Min mor er syk. Har vært det,» la hun fort til.

«Hvor mange penger tok du?»

«Det var omtrent åtti shilling.»

Da løftet den høiedle lord sig i sætet:

«Har du bedt om et lån av den mannen?»

«Først, ja »

«Han nektet?»

«Ja.»

Lorden satte sin store allmektige hånd ned i dommerbordet:

«De rike og fattige mann, penger har De, men ingen sjel til Guds ære. De melder til politiet dette lille, fattige vesen. Jeg føler skam over at slikt kan gå for sig i England op i lyse dagen. De har handlet uten barmhjertighet- 219 -

Vi skal huske Dem. Du, mitt barn, må straffes efter engelsk lov. Jeg idømmer dig en s i x» pence.»

Publikum var neppe til å styre.

«Her, mitt barn,» sa han høitidelig som leste han en dødsdom, idet han tok en slags sølv« kopp fra bordet, «her legger jeg fem pund til dig, og vi lar den gå rundt.»

Han smilte og nikket til alle som satt og hørte på. De brøt ut i stor applaus. Alle tok sine portemoneer frem. Seydelmann måtte låne mig et pund, og han gav sitt. Pikebarnet fikk mange penger rakt ned til sig fra dommeren.

Kjøbmannen var nu helt forsvunnet.

Den lille stod der. Hun torde ikke slippe sine følelser til å gråte høit, men tårene røbet henne. De rant rikelig. Seydelmann snufset og tørket sin nese. Han var et prektig menneske.

En måned var vi i London. Albion hadde tatt begeistret imot oss. Da vi stod på skibet over kanalen, lyste Dovers

klipper i skum« ringen.

Seydelmann stod ved relingen og pekte dit hen:

«I det landet vilde jeg gjerne bli borger. Det er et unummerert folk.»

Jeg visste dengangen ikke hvor jeg helst vilde være i verden. Jo, i mitt arbeide.

Allerede i august prøvet vi under hertugen. Opfrisket «Wallenstein» trilogien av Schiller for- 220 -

Berlin. Jeg fikk Wrangels rolle i første akt. Men i «Kätchen v. Heilbronn» av Kleist spilte jeg i Berlin:

«En tjener.....Herr Bjørnson».

«Det er ikke oprivende å se det på plakaten,» sa Raven. «Men vi er alle, store og små, Thalias ydmyke tjenere. Vi får trøste oss med det.»

Til Berlin var det jo underlig å komme igjen. Jeg gikk straks op til den gamle kjære fru Preuss. Jeg så igjen de små stillferdige stuene som såvidt var kommet sig efter «at vår ung« dom og galenskap» som mor kalte det, hadde forlatt dem. Mørkeloftet var svart og trist, men musikken fra dengang sang igjen i mine tanker, og med dem var Irma der.

«Wallenstein» gikk på det nuværende «Deut« sches Theater», jeg spilte Wrangel. I losjen satt den gamle keiser og sønnesønnen. I festakten hvor vi alle var med, også jeg, omklædd som ung officer, var der en prakt, et levende pulse« rende omhverandre. Et historisk billede som alltid tok en storm.

Vi unge i hæren satt omkring et bord og drakk av historiske glass og ropte «Vivat Ferdi« nandus» som skrevet står hos Schiller. Vi var i den grad historisk jublende, så vi knuste et par av dem mens vi klinket. Mitt gikk først i knas. Det blev meldt til Chronegk, som raste inn i garderoben og kastet bannstråler omkring sig:- 221 -

«Jeg blir nødt til å melde det til hertugen,» ropte han.

«Hvorfor ikke til Vårherre,» sa Raven efterpå.

Fra «Hofmarschallamtet» kom en ukas om at de som ødela rekvisitter, skulde erstatte dem. Dengangen tyve mark for hvert glass. Det de kostet. Disse straffepengene skulde trekkes av på gasjen

Teaterbølgene gikk høit. Teaterorkanen veltet dem fremover mot beslutningenes klippe. Jeg måtte direkte henvende mig til hertugen. Jeg var den nærmeste til det. Selvfølgelig. Jeg satte mig ned og skrev omtrent slik: Deres høihet.

Dessverre er mine kamerater og jeg kommet i skade for å knuse nogen av de praktfulle glas-

Qorto cnm T^ø-røc Umi hot U Of r\øc-f-ømf- Hl 2 st Å n2

vårt bord. I vår ungdommelige begeistring har vi ikke helt kunnet ta vare på dem som vi kam skje burde ha gjort. Deies høihet har satt et stort historisk glass på et av bordene helt fremme. Det skal koste ett tusen mark, sies der. Sett at der stod et til hundre tusen, og jeg f. eks. henrevet av spillet hadde kommet til å slå det istykker, da måtte det efter Deres høihets be= stemmelse bli min livsopgave å avbetale et så kostbart objekt. Mitt livsmål hadde jeg tenkt mig ganske anderledes.

Jeg henstiller til Deres høihet på egne og personalets vegne, som er enige med mig, å- 222 -

sløife den bestemmelsen om godtgjørelse av ødelagte rekvisitter.

I ærbødighet Bjørn Bjørnson.

To dager senere var hele personalet kalt inn på scenen. Der stod Chronegk litt nervøs. Han fortalte at hertugen hadde fått et brev fra mig, av det og det innhold. Der påstod herr Bjørn« son at hele personalet var enig med ham. Han bad dem som var det, å tre frem og ytre sig. Den bekjente knappenålen som ikke fait, hørte vi allesammen. Da den hadde ligget lenge nok, gikk jeg frem og sa ganske rolig:

«Jeg ønsker efter dette ikke lenger å bli hos Meiningerne.»

«De har kontrakt,» svarte Chronegk vennlig nedlatende.

Da smilte jeg næsten høit og mente at jeg var sikker på hertugen lot mig gå, når jeg en« delig vilde. Her er jo så mange, sa jeg ytterst elskverdig.

«Vei, herr Bjørnson, jeg skal undersøke det.»

Seydelmann var i det øieblikk like ved å gå frem for å si noget. Jeg holdt ham tilbake. Da alle var gått, de gikk som efter en begravelse, sa jeg til Seydelmann:

«Du vil kanskje få din avskjed, og det kunde jeg aldri bære.»

Om kvelden kom jeg til leirplassen og var som ellers, og litt efter litt blev krusene løftet rikelig.

«Bare knus dem, gutter. De koster mindre disse glassene enn de hos hans høihet Piccolomini,» sa Raven.

Jeg skrev til far om alt dette, han gav mig rett og føiet til at det smakte av eneherskeri, det hertugen hadde gjort mot sine kunstnere. Jeg svarte, om ikke noget annet sted på jorden, så måtte der på teatret være en enehersker. Jeg tok hertugens parti. Jeg gjorde noget mere, jeg tok nytt engasjement og reiste straks.

Far og mor var i Paris. Jeg drog avsted til Schweiz.ST. GALLEN

De skotske munkers by, de som i Karo« lingernes tid kom til «Galen», bygde et kloster, samlet og skrev historien fra de eldste tider. Et storverk som uten dem var sunket ned i glemsel. Der kom bøndene og deres gårder, og andre kom til, og litt efter opstod det vi nu kailer St. Gallen.

Den vesle byen holdt sitt eget teater med et godt ensemble. Dit kom jeg for å få arbeide, og det fikk jeg mere enn rikelig. Premierene fulgte hverandre hakk i hæl. Hver uke en ny« het for det meste. Lese dag og natt. Slite uavlatelig på de få prøvene. De altfor få. Scenekunstnerens skjebne i alle småbyer.

«Jeg eier ikke tretthet og får tid til alt,» skrev jeg til far i Paris. Vi spilte nedfor: Tragedier, skuespill, lystspill, farser, operetter. Det store hendte at i Lessings jubileumsår skulde «Nathan den vise» av ham opføres. Byen lot Barnay og von Possart komme. Den første var en glimrende tempelherre, den ånnen Nathan. Jeg hadde efter dem den største rollen. Kom«

munen tok utgiftene. Det var strålende å få være med.

Efterpå var vi byens gjester, de to store og hele personalet, med kommunen og direksjonen og mange andre. En kommune med ideelle ambisjoner. Det var jo moro å treffe Barnay igjen. Possart hadde i Nathan en av sine beste roller.

«Men min aller kjæreste,» sa han, «er Deres fars advokat i «En Fallitt». Hundreder av ganger hadde han gjestet i den i Tyskland.

En fremragende kunstner var han, personlig en posør, litt fjæret i gangen. Mange år efter opførte han på München Hoftheater mitt skue« spill «Johanne». Han var generalintendant. Jeg satte det i scene. Han mottok mig på sitt kontor omgitt av instruktører og andre embeds» menn, stående foran dem med høire hånd stukket inn i vesten og den andre på ryggen å la Napo« léon, som han hadde spilt i «Madame Sans Gene». Hans tale var som en feltherres under en dagsbefaling. Faste, korte setninger. En ordre utstedte han. Den gikk ut på at jeg var en talentfull ung herre som alle hadde å være me» get elskverdige mot. Hvad de sikkert hadde vært uten Napoleons befalinger.

Jeg oplevet der i St. Gallen en underlig episode.

Mellem oss på teatret gikk en ung mann og spilte ganske utmerket komedie. Han talte neppe

til nogen av oss. Langt om lenge fikk jeg greie på at han var fra Danmark. Jeg sa til ham på en prøve:

«De er jo dansk.»

«Ja,» svarte han.

«Hvordan kommer De hit?»

Han bare smilte litt.

«Kan jeg komme hjem til Dem en dag?»

Han gav mig et vennlig «Ja.»

Jeg gikk dit. Han og hans danske mor hadde et par værelser. Hun stelte for ham. Hun nik« ket så søtt da jeg kom. Men sa ingenting. Jeg fortalte i løse drag mitt levnetsløp. Han hørte interessert efter. Hun også. Men selv sa han ingenting om sig selv.

«Vil De da ikke tilbake til Danmark?»

«Ne—i, jeg tror ikke det.»

Moren så bekymret på ham, men tidde.

Han spilte stillferdig komedie, mere diskret enn tyskerne, med meget humor uten overdrivelse. Han hadde vakre øine som fordypet hans an« sikt.

«Jeg husker ikke komedie i Danmark. Er den sånn der?»

«Nei bedre,» sa han så usigelig dansk, så be« skjeden og smilende vemodig.

Moren sa vennlig:

«Tal mere, herr Bjørnson. Norsk høres så sterkt og smukt.»- 227 -

«Ja,» sa han, «det er vårt eget sprog i større format.»

«Og kraftigere,» la hun belærende til.

Jeg drog ivei og moret dem og mig selv. Jeg hadde så lenge ikke snakket norsk. Jeg gikk omkring i mitt eget land likesom og fortalte om det. Jeg fylte hele den danske stillheten med norsk lynde, så selv de to ofte lo sammen med mig. Vi skiltes med morsomme ord og gav gode, sterke håndtrykk. På næste prøve vi hadde sammen, var han næsten stillere enn før. Og lenger borte enn før. Jeg fant ikke mere veien innover til ham. Jeg fikk snart andre ting å fare med utenom mitt arbeide. Men jeg glemte aldri de to, mor og sønn, fra den eftermiddagen.

Den oplevelsen fikk en betydning for mig jeg ikke ante. Da jeg gikk der og slang ivei og talte og pratet, forstod jeg for første gang hvor norsk jeg var. Merkelig nok. Det sprang innpå mig plutselig. Fra den dag be» gynte jeg å legge øre til. Sålenge jeg stod midt i arbeidet med det tyske sprog som optok mig som det gjorde, hadde jeg ikke plass for slike tanker og følelser.

Min underbevissthet har i de årene, later det til, hatt en trang til å føre mig på skafottet eller ihvertfall på tukthus for livstid. I Wien stod jeg på terskelen til et mord. I St. Gallen var jeg allerede nærmere. Det gikk slik til.- 228 -

Første elskeren, en høi inntagende fyr, var utenfor alle regler. Der fantes ikke alvor i ham, men talent hadde han. Han brukte det uvørent og faenivoldsk. Han kunde aldri sine roller helt, men slapp igjennem med stor freidighet. Forsnakket han sig, blunket han som oftest med det ene øiet til oss på scenen. Vi blev de blamerte ved å le eller lage ansikter på tvers av det situasjonen krevet. Jeg var verst. Direk« tøren satte mig til rette og frabad sig den sort.

Vår lettsindige elsker var også utenfor scenen den første charmør.

Hun var altfor blond, men de brunsvarte øinene seiret i ensemblet. Det inntagende an« siktet med hvite tenners tilbehør og røde leber lagt til rette i form og farve efter amors opskrift var mer enn til å se på. En dag stod vi i kulissen, og hun lenet sig til en søile kokett underfundig med små smilende ord: Hun måtte få høre om Norge,

«dikternesland», og så måtte hun få høre om kvinnene der, og deres evne til hengivelse — også i vennskap. Og jeg fulgte henne på hjemveien. Og da måtte hun videre høre om mine forskjellige oplevelser — om det — og sånn — og litt til. Hennes venner for« talte henne allting, og jeg var jo hennes siste og — med brunsvarte øine henover ordene — kanskje den beste.

Vi satt sammen en varm eftermiddag og drakk te hos henne.- 229 -

«Akk disse mange kiaer,» sa hun fjern og søt i stemmen.

Hun tok med myke fingre i kjolen, som var av spindelvev — grågrønn. Under det et annet som glitret lystent over hennes slanke ben. Strømpene gikk i ett med huden. Gulrøde og matte i farven. En grønndunet liten tøffel vip* pet ytterst på foten. Javisst var det varmt. Jeg var mere dreven nu og vilde vise det ved å si noget pikant om oss to. I det øieblikk gikk døren op av sig selv, og vår første elsker kom som på stikkord. Sikrere enn på teatret. Han strålte rent overdådig av glede over å se oss der sammen.

Vi passet som to barn i mammas barneværelse, mente han med latter og morsomme øine.

Hun var den mest drevne av oss. Ikke rød* met hun, ikke rørte hun på sig. Hun beholdt det smilet hun hadde. Mitt smil, før han kom. Jeg vilde til å kvittere for «mammas barne* værelse», da var han der med sin arm over min skulder. Og ingen av oss kom mere til orde. I hennes kopp skjenket han sin te.

«Umak dig ikke,» smilte han.

Hun tenkte ikke på det. Satt bare og så på ham med øienbrynene høit til værs.

Han stod og drakk, satte sig og talte, reiste sig og lo, drev omkring og snakket videre og var rundt om oss og over oss så høi han var. Jeg reiste mig litt brått og sa farvel.- 230 -

«Det passer,» sa han og tok også farvel.

Hun forandret ikke stilling. Jeg fikk en litt fuktig hånd. På trappen blev han stående og talte sakte smilende til mig:

«Ser De, unge kollega, hun og jeg er s å gode venner. Det vilde være synd i dere begge to,» lo han sarkastisk, «hvis noget kom imellem. De tror mig ikke? Ta Dem en promenade her utenfor iaften kl. 12, skal De få se hvor varmt vårt vennskap er.»

Han gikk hurtig fra mig og hilste med det største smil han hadde. Jeg kom der igjen før 12. Da tårnuret slo, blaffet et lys henimot et vindu og han stod bak det et sekund, la fingeren på munnen og blev borte. Ikke at jeg var vi« dere forelsket i pikebarnet, men det hele blev så snusket og ufyselig. I det triumvirat følte jeg mig som narren. Næste aften gikk «Emilia Galotti» av Lessing. Jeg husker ikke hvad jeg spilte. Men med kårde gikk jeg i garderoben og memorerte. Vi var flere sammen. Da steg han inn, glimrende oplagt, klædd som prinsen, og da han fikk se mig, lo han litt for påfallende. Da kom det over mig, det jeg ikke rådde over. Jeg trakk blank og hadde kjørt kården i ham eller tvers igjennem ham, hvis ikke vår adstadige komiker formelig kastet sig over mig så vi begge røk i gulvet. Da lo vår elsker og trakk blank:- 231 -

«Kom hit, De nordiske villmann, vi tar oss en dyst.»

Jeg var oppe, og vi fektet. Jeg hadde vært en utmerket, litt for pågående elev i det fag i Wien. Hele mannfolkavdelingen kokte over. Direktøren kom til. Han vilde ilegge oss mulkt.

Da han hørte om mitt angrep, mente han det var mordforsøk.

«Gud i himmelen.»

Da kom vår elsker i oprør.

«Det var bare min skyld,» sa han. «Jeg ante ikke at den unge nordmann var aldeles uten forståelse for min måte å spøke på.»

«Synes De ikke,» sa direktøren, «at herr Bjørnsons måte å spøke på også er helt ufor« ståelig for vårt temperament? Han må være født sønnenfor Sicilien.»

Jeg var skjelvende lenge efterpå, men da vi spilte, merket ingen på oss at vi for en stund siden hadde lekt «liv og død».

Fra henne kom næste dag en billett. «En stor ulykke kunde vært skjedd for min skyld. Det er jeg ikke verd. Jeg skammer mig.»

I den tiden studerte jeg som øvelse «Faust» for mig selv. Jeg lærte den og elsket den. Jeg brukte ofte nettene til å arbeide med den.

Hvor beundret jeg ikke den genius som hadde råd til å la dette verk ligge ukjent, jeg tror i tredve år, før han lot det komme ut. Rikere- 232 -

og dypere enn den 29«årige hadde kunnet skrive det.

«Jeg bærer, akk, to sjeler i mitt bryst,» skrev Goethe engang. Han bar mangfoldige under sitt hjerte. Han hadde råd til å la «Faust» vente.

«Er war eine Milliarden Seele,» sa en frem« tredende tysk venn om ham.

Jeg gledet mig alltid over at Goethes prakt» fulle byste stod i fars arbeidsværelse på Aule« stad.

Jeg hadde en anbefaling, jeg tror det var fra Bagges, til en særlig høitstående schweizer*kjøb« mannsfamilie. Det var solid prosa med whist« spill og god mat. De hadde aldri lest et ord av Gottfried Keller, deres egen betydelige dikter. Jeg flyktet.

«De som ingen trang har til åndelig drifts« kapital, kan en undvære,» sa Biilow engang. Han var jo meget vittig. Han kalte Schillers «Wilhelm Tell» for «Wilhelm Hotell».

Det nysselige St. Gallen hadde ellers borgere som viste at de hadde megen trang til den Bülowske kapital.

Jeg oplevde noget helt usannsynlig. Vi hadde operetten «Boccaccio» av Suppé til innstudering. Kapellmesteren var en koleriker uten hals, med hodet rett ned i skuldrene. Hans blodpropp lå sikkert på lur et eller annet sted. Ved pau« ken satt en lang, lang fyr. Han så ut som en- 233 -

øde landevei. Kapellmesteren hatet dette lang« tekkelige vesen. Aldri var det helt riktig, mente kapellmesteren, slik han slo sin pauke. Det var første generalprøve. Vi satt og så på. Første scene begynner bare med fioliner. Kapellmeste« ren delikaterte sig med de fine, stillferdige ryt« mene. Da fikk pauken ganske umotivert et veldig slag. Det smalt som et pistolskudd. Vi nede i salongen hoppet til værs. På scenen hvinte en sangerinne. Alle stirret med mange utrop ned på pauken og begrep ingenting. Der gikk et støt gjennem orkesteret. Og kapell« mesteren? Han skrek som et såret dyr i junge« len. Hodet gikk ned og skuldrene op. Lande« veien reiste sig og stirret bløtt og redselslagent på pauken og på kapellmesteren.

«Gud i himmelen,» brølte den allmektige oppe ved pulten og hev taktstokken på notene. «Vil De si mig, — vil De si mig hvor i helvete det står skrevet at Deres fordømte instrument skal ytre sig nu? Nettop n u da fiolinene alene spiller sordin. Jeg hadde håpet det var Dem som hadde begått selvmord. Skutt Dem, så forsøker De å myrde oss her.» Han skrek med kjemperøst:

«Vil De svare! Er De full eller gal ? Hvad ?»

Paukisten stod urørlig og virret litt med ho« det og svarte halvt forstyrret:

«Det må være pauken som har mistet for« standen. Jeg rørte den ikke.»- 234 -

Latter, utrop, skjellsord spratt og raste hen» over hodet på paukisten. Kapellmesteren dunket i pulten:

«Så lenge jeg — har hatt den ære — den ære — å føre et — orkester — så har jeg —»

Primadonnaen bøide sig ned mot ham og bad ham betrakte dette som utenfor alle regler og bare gå videre.

«Mannen må jo være syk.»

Hennes ord oljet det oprørte hav. Gemyttene fant sig selv igjen, og orkesteret begynte forfra.

Landeveien rystet på hodet, forsøkte å for« klare sig, beveget armene og satte sig. Opgitt. Den forskremte idyll krøp saktelig frem igjen i orkesteret.

Med engang braket det løs på nytt.

Alles begripelse fikk en knekk for livet. Vår enkleste sunde sans revnet. Den øde landevei reiste sig og blev forlenget med nogen armer som strakte sig rett op og veivet rundt. Han skrek:

«Jeg blir gal! Jeg blir gal!»

Kapellmesteren hylte i raseri og forsøkte å bane sig vei gjennem orkesteret for å utøve mord. Akkurat som jeg. På scenen opstod en hvirvelvind. Direktøren kom styrtende. Alle forklarte på en gang hvad der var hendt. Vi som var publikum gjorde vårt til for å øke larmen. Veien var forsvunnet og pauken over» latt til sig selv. Dette varte et par minutter.- 235 -

Da skjedde det største mirakel siden verdens skapelse:

Pauken gav sig selv et dundrende slag.

Den utførte sin funksjon uten menneskehjelp. Det var dens tredje slagtilfelle. Denne gangen rammet det oss verst.

Før nogen fikk ytret sig, sprang direktøren frem til lamperekken og satte i med all sin røst. Den var ikke stor:

«Dette er et djevelsk komplott. Nogen har kastet noget ned på pauken fra en av losjene over orkesteret. Søk. Spring alle. Søk denne person. Han skal få sin avskjed.»

Jeg skal si det blev en klappjakt av skue« spillere og maskinfolk. Det klappet bare ikke — for de fant ingen.

Mens dette stod på kom førsteelskeren inn i parkett, med flossen bak i nakken og de hvite hanskene i hånden og stokken under armen. Han så sig omkring:

«Hvad foregår her?»

Han var nærmest vemodig i tonen. Litt trett. Han satte sig ved siden av mig. Jeg skulde til å fortelle. Da så jeg hans berømte blunk med øiet. Og forstod plutselig at det var ham.

«De er den genialeste svinepels (Der genialste Schweinehund) jeg har møtt.»

Jeg la mig fremover på næste benk og lo ned i albuen.

Han svarte næsten smertefylt:- 236 -

«Kjære unge kollega, livet er så kort og trist, så man må gripe enhver innskytelse Gud inn« gir oss for å gjøre det lysere og lettere. Dess« uten fordrar jeg ikke kapellmesteren. Jeg hadde håpet på hans død.»

Han hadde kastet med kastanjer, forklarte han mildt og stille. De spratt vekk når de fait ned på pauken. Jeg måtte forsvinne, slik lo jeg.

Jeg traff ham igjen mange år efter. Han var da en dødsmerket mann. Men hans humør hadde enda kraften til overraskende påfund. Det han sa, lot mig forstå det:

«Jeg skal snart bæres inn i evigheten. Det er overflødig anstaltmakeri dette med døden. Lyslevende skulde vi spasere dit inn, før jorde« livet ødelegger oss helt. I stedet for å gå ut på gaten, får vi en dag bud om å gå en etasje høiere op. Rakt inn i evigheten : I dens a n« n e n avdeling. Dens første har jeg oplevet her. Begynnelsen så å si. Den jordiske. Den har bare vært ytterst fornøielig. Jeg innser ikke at fortsettelsen skulde bli mindre morsom. På gjensyn, kjære Bjørnson, De var en hyggelig fyr.»

Han var ekte nok i tonen. Han gikk med sitt St. Galliske smil fra dengang. Det jeg husket så godt. Ikke lenge

efter døde han.

Sesongen var snart slutt. Alle de jeg lærte å kjenne blandt kunstnere og andre, behøver ikke å nevnes, heller ikke alt det jeg optrådte- 237 -

i. Jeg lærte meget. Lærte å stå på egne ben. Min enestående utdannelse i Wien fikk likesom mere kjøtt og blod i sig ved sterkt selvarbeide. En utmerket instruktør ved vårt teater gav glim« rende impulser. Jeg visste at når det var slutt her, gikk det mot Paris hvor jeg aldri hadde vært, og tenk, så til mor og far. Den gleden flimret over alt mitt slit, over alt jeg tenkte og gjorde.

Det var en viss uro blandt personalet. En dag kom så et par av de yngre til mig. Jo, de trengte å tjene penger og bad mig være med på det. Den gamle komikeren hadde de alle« rede kapret. Jeg måtte også slå følge. De roste mig, og la til at hvis jeg stod på plakaten som «Meininger hoffskuespiller», så var foretagendet

... JJ,j \ r 11 ' 1i nr- . fl' 1 .

leuuci. vi var i^, lau. 10 av vare mnKesie damer.

«Men hvor da? I all verden hvor? Det fantes da ikke teater i de små byene her?»

Nei, men store vertshuser hvor vi kunde få op et slags podium. Vi skulde reise som rik« tige komedianter.

Jeg måtte le. Men det fristet mig. De kjeltringene vilde især ha «hoffskuespilleren» som reklame. Det var jeg slett ikke. Men la gå. Jeg sa ja. Det vilde bare vare fjorten dager. Paris fikk vente.

Siste aften i St. Gallen klang ut i klapp og fremkallelser og blomster, med viftende lomme«- 238 -

tørklær, favntak og kyss på kinn og et håpe* fullt på gjensyn til alle de gode kameratene som jeg aldri traff mere, fråsett den ene. En fest som var festlig holdt vi efterpå. Jeg for« lovet mig med tre forskjellige den aften, og slo op næste morgen da jeg fikk mitt hode igjen.

På min 70«års dag kunde jeg si til mine ven« ner hjemme ved det festlige bord:

«Jeg har aldri kjent den grå hverdag. Strid og kamp har jeg hatt og svære stunder i liv og kunst. Men hverdagsspøkelset fant sig aldri til rette i mitt sinn. Det som hendte var for rikt. Og så humørfylt. Ofte underlig betagende å tenke tilbake på. Alle farver hadde mitt liv. Men den grå behersket ikke landskapet. Nei.»

De unge hadde forberedt den berømmelige turné og greid op med alle tekniske vanskelig« heter, og med sans for sensasjonen.

Vi optrådte først i en antydning av en by. Det var i vertshusets største sal vi skulde op« tre. De hadde fått op et slags podium, spikret foran et rødt klæde. Det var fint, det hadde gullborder. Det så ut som et podium for en tryllekunstner med tilbehør. Riktig festlig. Pu« blikum hadde bord og stoler og spisendes så meget de vilde. Røke gjorde de også. Scener av Schillers «Wilhelm Tell» opførtes til å be« gynne med. Først Attinghausens endeligt. Vår celebre komiker agerte den døende. Så Tell alene ventende på tyrannen Gessler for å drepe- 239 -

ham og befri sitt folk. Han holder en lang enetale til fordel for sig selv. Den begynner slik:

«Igjennem denne hulvei må han komme.»

Jeg var Tell. Da Gessier, tyrannen, så kom med sitt store følge — to kanskje litt for unge riddere, røk min bue i filler, så ingen pil kunde treffe noget som helst. I fortvilelsen tok jeg pilen i hånden og hev den efter tyrannen. Den fait to alen fra ham. Gessier grep sig til hjertet og fait død om. Det måtte ha vært et slag« tilfelle. Høidepunktet blev nådd da Tell med lidenskap skrek ut at hans pil hadde truffet Gessier. Liket smilte. Publikum klappet sterkt da teppet fait. Det hadde moret sig glim« rende.

Efierpå kom en laise hvor komikeren var meget morsom. Den var i to akter og fikk stormende tilslutning. Publikum var såre ani* mert. Det hendte jo heller ikke daglig at de først fikk servert noget så utmerket av berøm» melige kunstnere. Sogar en fra Meiningen. Num» mer to servering fortsatte så med god mat efter ønske. Det var stor glede. Og enda større hos oss på den ånnen side av det røde draperi. Overalt var salget utmerket. Jeg tjente

op min reise til Paris og mere til. Og selve turen: vi kunde synge som røverne:

«Ein freies Leben führen wir.»

Det gjorde vi da også. Vi rumlet glede»- 240 -

strålende fra sted til sted i vogn eller jernbane. Bare vår komiker var lei, og leiere blev han for hver dag. Jeg tror også han var rasende over min pompøse titel. Jeg syntes den hørte med i all komikken fra de dagene. Siste aften dette vagabonderende eventyr — snipp snapp snute — skulde slutte, satt vi sammen og laget fest. Komikeren gikk særdeles tidlig. Hans grettenhet hadde klør som holdt oss i sin knipe« tang.

Da han forsvant, brøt det løs. Hevne sig vilde de. Og selvfølgelig var det noget de hadde utspekulert. Han skulde reise meget tidlig sin egen rute. Han hadde bestilt barberen til kl. halv fem om morgenen. Toget gikk kl. seks. En av banden hadde sett og hørt denne barberen. En liten tykksakk med en underlig tynn stemme. Han kunde tale efter ham. Vi satt oppe hele natten og ventet på morgenrød« men og drakk gyllen vin. På den turneen sov vi selvfølgelig svært lite. Den djevelske plan blev utført. Klokken tre gikk den falske bar« ber op til den gamles værelse og banket på hans dør. Et grynt, og en grumset stemme spurte hvad det var.

«De skulde jo barberes?» sa grangivelig den vesle frisøren utenfor døren.

En fyrstikk blev revet av, og like efter braket det løs derinne med eder og forbannelser over slikt svineri. Han skulde først vekkes kl. halv1880.- 241 -

fem. Frisøren blev sendt til helvete. Da vår venn kom inn og fortalte dette, fikk han abso« lusjon av vår takknemlige latter. Vi blev sit« tende, og klokken fire gikk han op igjen. Flere, også jeg, listet oss efter og stod på trappen nedenfor døren. Han banket igjen. Øieblikket lig blev det svart, dirrende, innett:

«Hvem faen er det?»

«Det er barberen —»

Lenger kom han ikke.

«Jeg skal barbere Dem, De fordømte dverg« idiot. De har ruinert natten for mig. De er en drittfyr (Scheisskerl). Jeg skal skjære halsen over på Dem med Deres egen kniv.»

Vi hørte ham labbende i tøfler over gulvet. Vekk var vi. Et kvarter over fire kom den virkelige hårkunstner. Han tren fornøid inn der vi satt allesammen.

«Om nogen av herrene også vilde barberes ?»

«Gå til ham som venter Dem,» blev det svart.

Den dødsdømte trippet smilende op til sin henrettelse. Vi snek oss allesammen listende efter ham. På gangen var et svakt lys. Vi kunde altså se den vesle stakkaren. Han ban« ket på. Rett kraftig. I samme sekund blev døren revet op, og en jaguar i gulplettet slåbrok og underbukser kastet sig over ham.

«De er det største fe av en djevel, så liten De er.» Han blev rystet for hvert ord. «De

16 — Bjørnson : Bare ungdom.- 242 -

kan barbere på en idiotanstalt, men ikke her.»

Den uskyldige blev slengt ut på gangen så alle hans redskaper lå strødd rundt om. Han satt på gulvet og hadde ikke spor av begripelse i uttrykket, hvis et sånt ord kan brukes. Så hendte det hjelpeløseste av alt. Han begynte å gråte. Fort og lydløst fikk vi ham ned. Helte brennevin i ham, gav ham penger, flere enn jaguaren vilde ha gitt. På den måten stablet vi ham op og sendte ham hjem. Komikeren blev fulgt på stasjonen med blomster og glade ansikter op mot kupévinduet.

«Farvel og hjertelig takk» og alt slikt. Han hadde et ansikt som ikke riktig forstod. Det stirret likesom i en anelse. Vi lo, hoppet og bar oss som klovner, mens toget gikk og han glante efter oss.

Jeg så på disse fjellene, og fikk Norge mer og mer inn i mine tanker. Jeg skulde reise fra Zurich til Paris og var av den grunn i den byen for å ta toget om natten. Jeg gikk inn et sted for å få mig noget mat. Mens jeg satt der hørte jeg to unge fyrer tale norsk. Jeg blev så glad som hadde jeg fått en stor foræring. Øieblikkelig var jeg hos dem.

«Goddag,» sa jeg.

De så op ytterst overrasket.

«Goddag?»

«Er herrene her i Zürich?»- 243 -

«Jo — ja — de var da det.»

«Hvorfor ?»

«Vi — jo vi studerer.» «Så.»

Pause.

«Jeg er her bare idag.»

«Jaså.»

«Jeg har også studert i Tyskland.»

«Så — har De det.»

«Ja, jeg er skuespiller.»

«Så,» sa den ene uten særlig interesse.

«Undskyld, mitt navn er Bjørnson.»

«Vei,» sa den ene og

«Jaså,» sa den annen.

Så blev det ikke til mere.

Tpff liarli^p alrlri foilf mio- cä flan no fla+ (rxr

j-o ------ ----——-----o —— —- -----

Det var et mislykket møte med Norge. Nei, da var fjellene i Schweiz nærmere landet mitt enn de to.

Jeg satt i iltoget gjennem Frankrike. Flott, i kupé for mig selv. Det var belønningen for de lett fortjente pengene og all morskapen. Jeg skulde møte mor og far. Det var en slags Aulestadfølelse i mig, til tross for at det gikk mot Paris.PARIS

Det blånet i luften, med lette morgenslør over engene der toget for. Bondegårdene lå inne i det. Poplene brøt gjennem her og der. Men floden var sølvgrå i soldisen og lyste for sig i landskapet. Solstrålene fulgte dem. Tå« ken hadde ingen makt over dem. Toget hvinte og brutaliserte den lykkelige sommergleden som var så vag og fin i alle toner og lykkelig i sin stillhet til vi kom farende. Min kupé var gjort istand. Jeg satt i nye klær, med lysende hansker og velstelt rødt hår under en grå reisehatt. Jeg hadde allerede satt den på mig. Jeg syntes den klædde mig. Ute i gangen, med ryggen til mig, mot vinduet, stod en smalhoftet, finbygget en, i hvit kjole med bred sommerhatt. Hun trom« met på ruten med en høiadelig hånd. Fingrene krummet sig og smøg henover glasset. Et rent ite lystspill av godt humør. Fransk var hun i linjene. Og som hun førte sig. Rent forjet» tende å tenke på for en ung nordmann. Jeg måtte se henne. Jeg gikk ut og stilte mig like nær ved samme vindu. Hun skuffet mig ikke.- 245 -

Hun var vakker. Hun lot sig ikke forstyrre av mig. Skottet litt og trommet så lydløst videre. Uvilkårlig summet jeg Ole Bulls: «På solen jeg ser.» Da snudde hun hodet mot mig med et snapt, forbauset ansikt. Så lysnet det:

«De er norsk,» sa hun på muntert østlandsk.

«Nei, nu har jeg--Jeg trodde De var

fransk.»

At det blev til latter er jo klart. Men det blev til mer.

«Undskyld,» sa jeg. «Jeg har forelsket mig i Deres hender. Kan jeg ikke få den høire med mig? Det er da så beskjedent.»

Hun snudde hele sin person mot min og strålte i godt humør.

«De må spørre min mann.»

«Mann? De ser da så lite gift ut.»

«Synes De?» lo hun igjen.

Og jeg fikk et glimt fra et par ugifte øine.

«Er han i Paris, han da?»

«Nei, i Hamburg.»

«Tysker ?»

«De sier det så iltert.»

Jeg fikk et lydhørt ansikt.

«Han er forresten det,» la hun til.

«Slikt skulde forbys.»

«Hvad ?»

«Jo, til eksport. Så sjelden vare.»

«Vare er godt.»

Munterheten forlot henne ikke.- 246 -

«Vare behøver ikke å være en melsekk. Der finnes også en åndelig med alt tilbehør.»

«Tilsalgs?»

«Nei, tilkjøps, og prisen er fagre ord og alt slikt.»

«Der er Paris.» Hun så ut.

Ja. Der lå det. Jeg fikk litt hjerteklapp.

«Jeg skal møte mine foreldre.»

«Gud, så høitidelig,» sa hun meget søtt. «Vi sees vei aldri mere vi da. De har sånt underlig smil ?»

«Jeg skal foreløbig være hele næste vinter i Hamburg ved Stadttheater.»

«Gud, hvem er De da ?» Hun gikk op i lys lue med en gang.

«Hvem er D e da,» sa jeg.

Hun sa ivrig sitt navn.

«De skal straks få vite hvem jeg er,» sa jeg. «Foreløbig bare en rødhåret ungdom, som De ser.»

Toget gled inn på perrongen. Å nei, der stod de, så søte, så forventningsfulle, mens øv nene søkte. Jeg tutet. Hun stod ved min side.

«Men det er jo Bjørnstjerne Bjørnson.»

«Ja,» sa jeg såvidt jeg kunde.

«Og De er--?»

«Ja,» forsøkte jeg å le litt. «Det må De da kunne forstå.» Jeg hadde dumme tårer i øinene.

Hun svarte helt betatt.

«Nei, noget så merkelig. Vi må da sees.»

«Det lover jeg,» så løp jeg mot dem tross alt- 247 -

det jeg slepte på. Nei, å være i armene deres igjen. Ikke bare almindelige favntak var det. Helt inn til hjerteroten tok de mig Deres uendelige godhet. Deres uendelige ømhet og deres tro til mig innerst inne følte jeg om mig som i guttedagene, når min kjærlighet over« strømmende trengte den.

Nu er de begge døde. Tross alle ord og all viden om naturens krav, så føler jeg i dette øie« blikk erindringen tar mig, en smerte som var det igår.

Vesle Bergliot hadde de med sig. Hun må ha vært omtrent elleve år. Øinene var nysgjer« rige og morsomme. Ansiktet, det vakre bårne« ansiktet hennes, var mindre imøtekommende. Hun tenkte vei, denne broren kommer her næs« ten fremmed og har rett til mors og fars kjær« lighet han også. Det gikk ikke straks å greie. Slik så hun ut. Allerede i vognen, med mor og far på baksætet og Bergliot ved siden av mig, sprang alle kaskader. Hulter til bulter fortalte jeg i rasende tempo alt det de ikke visste siden Wien. Fra hertugen like ned til pauken og den «Øde landeveien», og alt annet av verdi og moro som hadde hendt mig. Far sa:

«Du får da også se dig om, gutt.»

Plutselig gikk det op for mig hvor jeg egent« lig var.

Mor trykket smilende min hånd. Og Bergliot var plutselig, uten overgang, svært fornøid. Jeg- 248 -

har vært i Paris omtrent tyve ganger, og en gang et helt år. Men aldri har den fylt mig med indre ubestemmelig glede i duft og grasiøs fortryllelse som den dagen i juni jeg holdt mitt inntog, med mor og far og Bergliot og hele min ungdoms ubendige lykkefølelse på bak« sætet.

Om eftermiddagen kom Jonas og Thomasine.

«Nu må du fortelle, men i rekkefølge og ikke falle over dine egne ord,» sa far.

Jeg skal si jeg hadde d e like overfor mig som kunde høre. Den kunsten kunde de også. Da jeg endelig fortalte om de to fyrene i Zürich, så de på hverandre og brast i latter.

«Ja,» sa Jonas meget ivrig. «Jutulene har enda slekt i Norge.»

«Hvad mener du med det, Jonas?» lo far og vi med.

«De enser bare slikt og forstår bare slikt de selv har satt sine tykke fingrer ned i, eller luktet riktig godt på. Bare materien har verdi for dem.»

Far lo i den grad.

«Mener du ingeniørene?»

«Langtifra allesammen. Men blandt dem er de fleste av slekten. Ånden regjerer verden, de andre er våre hjelpere.»

«Si bare mere. Du har rett i så meget. Du uttrykker dig bare så morsomt.»

«Du Bjørn.» sa Jonas plutselig. «Orker du- 249 -

å være utenfor landet ditt. Utenfor det som er vårt åndsliv. Det er som å være borte fra sig selv. Det klarer du ikke

i lengden. Du er sønn av Bjørnstjerne.» Han sa det meget bestemt.

Far mente nu: at så lenge Kristiania er det Kristiania det er, nytter det ikke for en "sønn av ham å ta en mere eller mindre fremstående stilling der.

Om dette blev der stor diskusjon. Jonas mente at til syvende og sist var der en sterk rettferdighetssans hos nordmennene.

«Dette «sist» lar ofte vente på sig, kjære Jo» nas,» sa far.

«Men da kommer det også gromt når det kommer,» svarte Jonas, og så meget tillitsfull ut, som var allerede all forsømt rettferdighet på veien.

«Ja, ja,» sa far.

Han gikk op og ned. Det var blitt en an» nen stemning. Jeg var langt akterut. Andre og større ting fylte stuen. Fars «ja, ja,» hadde åpnet for dem.

Han la alt arbeide ned for en kort tid, og moret sig med å være min cicerone i Paris. Han var henrivende. Han gledet sig ved å legge sine følelser og sin fantasi inn i det vi så, og gi det liv av sitt liv.

«Jeg fører ikke bare dig, gutten min, jeg fører også mig selv. Det er en fornyelse for- 250 -

mig å gå omkring i alle disse herlige oplevelser igjen.»

Dit han først bragte mig var foran triumf« buen. Da vi var der oppe den junimorgenen og så op mot den, sa far ivrig henrykt:

«Kan du føie kunstnerens giede over sin opgave mens den blev til. Den synger i mig hver gang. En kjempe reiser sig, den er en seiershymne til det franske folk.»

Så stod vi foran den gruppen hvor de franske soldater marsjerer i ilmarsj mot grensene. Kri* gens gudinne, amasonen, høiner sig over dem, eggende dem med armene vilt op mot himmelen, med sprikende hender, skrikende, syngende Mar* seillaisen til de millioner vi ikke ser. Vei noget av det mest geniale en kunstner har skapt.

Louvre kjente far best. Dit gikk han ofte alene. Jeg husket ham foran «Mona Lisa».

«Så klokt og vidende et smil, så vagt og al* likevel så talende, er den sublimeste uttrykks* form et ansikt kan nå. Tenk å kunne innfange det med sin pensel.»

En dag blev der stort opstyr. Gjenboerne var kommet til far og hadde sagt at de ikke klarte å se våre barn tidlig på morgenen løpe omkring langs takene hele kvartalet rundt. Det var verre enn en vond drøm, for det var virke* lighet i dødsangst. Det sprang op til den høieste forferdelse da de to, Bergliot og Erling, stod foran mor og far, hvor de måtte fortelle,- 251 -

forklare dette forferdelige de hadde gjort. Berg* liot uttalte sig meget klart og kortfattet. De to som gikk på utflukt om morgenen, bodde i hvert sitt kvistrum i syvende etasje og kunde fra vinduet komme ut på taket. Det gjorde de altså, men de valgte den store rummelige tak* rennen. Der løp de.

«Syv etasjer høit. Rett ned i gaten,» ropte far, og begynte å gå omkring, oprørt og rasende. Mor satte sig til å gråte. Karen fra Aulestad, «Pariser Karen» som de kalte henne i Gausdal, fikk også fatt i lommetørklæet og snufset og bar sig ille. Jeg hadde smerter i mellemgulvet. Det var da også rimelig. Far stanset og sa rett ut det han tenkte:

«Gudbevare mig for barn du har, Karoline.»

Da blev mor rent fra sig.

«Enn dine? Enn din familie, Bjørnstjerne.»

«Noget så avsindig rivravruskende vanvittig ligger ikke for min familie,» svarte han.

«Jahnerne kunde heller aldri finne på noget slikt. De har ikke den slags fantasi,» svarte mor opreist og hissig.

«Din far, Karoline, hadde vei nokså meget eventyr i sig,» sa han litt sarkastisk.

«Enn Nordråkene? Richard og Wilhelm,» ropte mor.

Det var en treffer. Far stanset. Så litt under de buskete øienbryn på henne. Sa så avgjø* rende:- 252 -

«De hadde jeg glemt,» så gikk han.

Men storforbryderne tok mor og rusket i. De hylte.

«Hvorfor? Hvorfor kunde dere gjøre noget så forferdelig mot oss. Mot far og mor.»

Jo, noget trådt kom det for dagen at en ma< ler hadde atelier der borte, hvor han tidlig på morgenen malte modeller. Da de uten noget egentlig mål var løpet ut, hadde de set det. Nu la de sig på maven og glante ned til maleren. Noget videre påklædd var de modellene ikke. Jeg tror de fikk pryl. Det gjorde de rimeligvis. Karen satt ute i kjøkkenet efterpå:

«Det er reine uløkka å få barn. Slikt skulde ikke være til.»

Sånn sludret Karen ofte. Jeg fortalte det til far. Han lo meget. Jeg gikk op til Jonas og Thomasine. Da de fikk vite dette om barnene, grep Thomasine fatt i en stolrygg.

«Ikke si mere. Jeg får vondt.»

«Det er så usannsynlig,» sa Jonas, «at en ikke engang kan bruke det i en roman. De bærer sig ad som trollunger.»

Jeg levde i førstningen i Paris uten å få se byens indre liv, dens alvorlige kunst på scenen, og hvor den bare var lettpåtå. Far vilde helst at jeg ikke kom sent til sengs. Men mor hadde mere sans for en uskyldig rangel. Ja hun hadde selv lyst til å ta sig en munter kveld med sin sønn. Helst vilde far at jeg søkte teatrene til- 253 -

eftermiddagsforestillingene torsdag og fredag. Så kveldene kunde tilbringes sammen med fa« milien og venner. Selv gikk han i teatrene, men sjelden. Om eftermiddagene spilte de mest de franske klassikere. Morsomt å se deres stil. Men milevis borte fra min sans for det natur« lige selv i bunden form. Alexandrinene var for de fleste syngende tale, opskrevet efter noter. Vakkert ofte, men noget langtekkelig i lengden tross fantasi og følelse i fremførelsen.

Sarah Bernhardt glimret også i bunden stil. Hun fikk der tak i det menneskelige som ingen ånnen. Vi så det på Nationaltheatret i «Phedra». Henne holder jeg for det største sceniske geni fra de tider. Tross Duse. Hun kunde alt det Duse gjorde. Men Duse ikke alt det Sarah Bernhardt i sine fascinerende over« ganger i sin briljerende spiritualitet maktet å illudere i sitt spill. Hennes bisarre fantasi og pikante kvinnelige charme var overveldende. På samme tid eide hun Duses mektige indre følel« sesliv. Begge hører evigheten til.

Med stor beundring hørte jeg på de franske kunstneres behandling av replikken i deres skue« spill og lystspill. Deres naturlighet. Deres hen« førende, smilende, grasiøse form. Men de laget ikke bare lekre saker. I et skuespill jeg ikke lenger husker navnet på, oplevet jeg en bestialsk brutalitet som flenget i sønder all motstands« kraft og trampet ned sjelens ømhet for den- 254 -

elskede, myrdet det beste, det høieste i et men» neske for å opnå å gjøre alt nakent og vondt like inn i døden. Større realistisk spill hadde jeg aldri set.

Noget av det beste var Monn i Sully i «Ødipus», hentet op fra all tragediens urbegrep. Han gav oss elementært, i uendelig høihet, sitt hjertes overmenneskelige smerte.

Egil Eide lot jeg spille det på National» theatret. Det han gjorde var en fremragende kunstner verdig. Han og hele fremførelsen skrev min far begeistret om, men ingen kom og så på. Så langt var vi ikke nådd frem i teater« kultur.

Jeg lærte overmåte meget i Frankrike dengang og siden. Den muntre klassisisme i Mo liere var storslagne

prestasjoner, men ikke bedre enn de danskes beste Holbergfremførelser.

Jeg nekter ikke at jeg om kvelden, efter at huset Bjørnson gikk til ro klokken ti, klædde mig i bonjour eller snippkjole og alt ellers som hører til et mondent utstyr, og listet mig ut med Karens vidende, samt nøkkelen til entreen. En katt var et trampedyr i forhold til mine lyd« løse tåspisser.

I et selskap traff jeg en ung dansk dame, litt yngre enn jeg. Hun hadde velstående foreldre som bodde i Paris. De var også sengeliggende ved ti«tiden, og lot datteren utøve livslyst i stille ensomhet i et rum oppe på taket, hvor-
255 -

hun beruset sine ubestemmelige lengsler i bøker om mord og evig kjærlighet. Dette fortalte hun mig siden. Den første krok vi fant i vårt første selskap, blev plutselig til et intimt rendez« vous. Mellem hviskende små ord steg op en fortryllende stemning som også kalles forelskelse. Vi kom hverandre så nær da vi søtt og var« somt i vår ungdommelighet lot tanker og følel« ser gli sammen. Hun var vek i alle linjer med store, mørke, uvidende øine. Stakkars lille Adéle, du var så søt den kvelden. Hun mente det samme om mig. Det så jeg på henne.

Hun forestilte mig for foreldrene. Av moren husker jeg best hennes løse gebiss. Faren var liten, med skjegg som Fredrik den syvende. Hans nese var en blødme nedover mot lebene. Den slet og gnugget han eftersom hans humør var til. Adéle fortalte siden, til min store giede, at de bare var hennes pleieforeldre. Dobbelt lat« terlig var det da for mig, når han gned nesen og sa at den eller den gode egenskap «ved pige« barnet» hadde hun efter ham.

Sammen med dansk ungdom skulde jeg på maskeball oppe på Montmartre.

«Et lidenskapelig ball,» sa en av dem. Det hørtes jo lovende. Ved midnattstid skulde det ta sin begynnelse.

Jeg talte til Karen om hvordan jeg skulde bære mig ad. Jeg kunde ikke være hjemme før — ja før syv om morgenen.- 256 -

«Jeg er i kjøkkenet, gå den veien du. Jeg skal være der. Å er det for lettsindigheter du går på nå da?»

«Ja, ballet hetter slik.»

«Hva' for noe?»

«Lettsindigheten.»

«Og dit trenger du å gå?»

Hun lo svært. Det krenket mig.

«Morskap øker lysten til arbeide, skal jeg si dig.»

«Arbeide ja. Jeg tenker du kjører tømmer« stokker dagen etter.» Hun lo enda mere.

Samme eftermiddag hjemme lukket jeg op for Adéle. Hun smilte mig imøte helt inn i stuen. Jo, hun skulde spørre om ikke mine foreldre og jeg vilde spise hos dem. Det var om to dager. De kjente jo hverandre. Det hadde jeg fått vite av mor. Til henne hadde jeg selvføl« gelig fortalt om Adéle.

«Jeg skal på maskeball.»

Hun blev mere enn spillevende.

«Med hvem?»

Hun hadde kommandotone.

«Jo, herr løitnant,» sa jeg, «med tre svært hyggelige danske.»

«Damer også?»

«Nei, herr kaptein, bare oss.»

«Jeg vil være med,» hun satte foten i gul« vet.

«Ja, men herr general — —»- 257 -

«Nei, nei, jeg får aldri lov.»

Hun fikk tårer i øinene.

«Men elskelige pikebarn, frøken Adéle, det begynner klokken tolv. Og det får De da aldri lov til. Ballet er særdeles overmodig, forteller de.»

«Å, det generer mig ikke,» sa hun meget be» stemt. «Jeg har lest om alt. Jeg vil opleve og se.»

«Nei, hør, vet De hvad.»

«Jeg går til sengs med hodepine meget tidlig,» sa hun. «Jeg bestikker conciergen så hun ikke sier at jeg var ute. Jeg får piken til å klæ mig. De venter på mig, så kjører vi på maskeball. Ikke sant?»

Hennes små livlige fingrer tok likesom hvert av hennes forslag og anbragte dem på rette plass. Hele personen var fast og spenstig. Be» gjærlig efter en oplevelse.

Programmet blev holdt. Vognen stod for døren. Hun sprang opi. Hun var allerede maskert. Men ikke hennes glede. Den lot sig ikke dølge. Slik hun steg inn i vognen og smålo ved hver bevegelse, som satte hun sig til rette i sin egen lykkefølelse. Overmodig op» lagt til å kjøre inn i det ukjente sammen med mig.

«I aften er vi dus. Ikke sant, Adéle. Alle masker er det.»

«Ja, ja,» sa hun.

Det blev fastslått med ett kyss, to kyss og tre kyss, og et som varte enda lenger.

Danskene stod der med billettene. Vi var invitert. Hele karnevalet. Det var en reklame for nogen piller jeg ikke husker. Vi trengte dem neppe. Op trappene bølget det av masker. Øverst stod verten med lange krøller og tvedelt skjegg. Han var i toga og lysende klædebon, og hadde en glorie om pannen. Ung, vakker, smilende, med smukke, håndfaste hender. Mas* kene strømmet innover gjennem salene og lystne små, halvmørke rum, dit inn hvor musikken flommet over alle bredder og hvirvlet hele kar* nevalet inn i sin malstrøm. Taket var av glass.

Vi så «la ville lumiére» gjennem dørenes store ruter. Den sendte op til oss sin lysende vei* signelse. Og vi tok imot den.

Maskene, især kvinnene og nogen feminine mannfolk, hadde som regel ikke for meget på der hvor det helst skulde være klædebon, men der satt det så stramt så det ikke var passende å tvile på hvad det skjulte.

Adéle var dansk bondepike. Vi danset sam* men. En vals.

Dengang ante vi ikke at vår deilige dans skulde avskaffes og avløses for å bli til en spa* sergang akkompagnert av blendende synkoper i fantastiske utskeielser, i muntre disharmonier som skratter og går på tvers av all musikalsk fornuft. Uvørne og frekke, men med et humør- 259 -

som fortjente barokke dansetrin og fantasifull munterhet. Med andre ord negere. Musikkens bukkespring berører ikke dem som i Europa under disse rytmer saktelig går lett inntil hver« andre uten sans for lystigheten. I dystert alvor rugget de sig sammen inn i uendeligheten, hvis ikke musikken av og til blir nødt til å ta en pust i bakken. De veksler knær i saklig be« sluttsomhet, uten indre henførelse såvidt vi kan se. De er ikke opskaket, ikke anstrengte, i kort« pustet glad morskap, betatt over dansens hen« førende lystighet. Blodet bruser nok ikke, går ingen seiersgang gjennem deres legemer.

Selvfølgelig mener jeg ikke nutidens geniali« tet: tangoen. Den henter sin atmosfære i eg« gende bløte rytmer fra det land den kommer fra, i glødende dans under glødende sol.

Vi sluttet vår vals. Vi vekslet lydløse tanker og ønsker. Vi følte fra arm til arm hvor in« tenst vi hørte sammen i

de øieblikkene.

«Du er søt som bondepike, men bajadere skulde du ha vært.»

Jeg brøt inn i hennes tanker. Hun blev sprut rød. Efter megen champagne og lett dessert overgav karnevalet sig til menneskenes mangel på beherskelse efter det usannsynlige. Musikken sprang over til cancan, som næsten ingen kunde danse, men alle gjorde allikevel noget i den retning. Klædesplagg rev sig løs uten bluferdighet. Da kaos til slutt blev løsenet- 260 -

som alle hengav sig til, påstod en av de danske efterpå at en kvinne hadde danset splitter naken, foran påklædd med en danser. Det var selv» følgelig løgn, men morsomt. Trommer og pau« ker blev avløst av pistolskudd som en likblek, ung musiker med svarte lokker stod og skjøt av, mens han skrek noget ingen forstod.

Gjennem kruttrøken steg Paris frem dernede, med rød sol over sig. Adéle og jeg forsvant klokken halv seks. Jeg må til min skam be« kjenne at jeg alltid har gjemt en liten pose med sund fornuft til bruk i avgjørende øieblikke. Adéle vilde nu helst slenge den vekk. Alt hun hadde tenkt, ønsket, lest, hørt og lyttet til, blev levende, og overtok hennes fornuft og tanke« evne. Hun vilde ikke hjem. Eller hun foreslo mig bløtt og innsmigrende å gå op til henne og «bare sitte» en halv time for å gi henne ro.

Hadde hun bodd på landet hos en blind og døv tante, vilde hennes forslag vært mere enn henrivende. Men jeg fryktet faren. «Hans nesebor glemmer jeg aldri.» Som skrevet står. De hadde sikkert en luktesans gjennem vegger og dører. Vi slet oss fra hverandre inne i en liten, lukket, trang vogn.

Så kom jeg hjem. Hvad klokken var visste jeg ikke. Kjøkkendøren kunde jeg ikke få op. Jeg småbanket, men den fordømte jenta fantes ikke. Hun snorket enda. Jeg måtte da ned og op hovedtrappen. Oppe i etasjene over oss- 261 -

var ingen, vi hadde bare gjenboere. Som sed« vanlig når jeg kom sent hjem efter syndefallene i Paris, som til da hadde vært uten synd og fall, tok jeg mine klær av mig ute før jeg lukket op, og balanserte mig inn til sengen. Så også nu. Med en gang hørte jeg plutselig i etasjen under mig nogen stemmer som var på veien dit jeg stod. De må ha listet sig trappevis op« over like til det øieblikk jeg fornam dem. Jeg fikk så vidt tid til å sanke mine underklær sammen, så måtte jeg flykte op. Buksene lå igjen. De franske som kom op så dem og snadret løs.

«Regardez, des pantalons, qu' est«ce que cela veut dire?»

Jeg stod der oppe som Gud hadde skapt mig og skalv av redsel. Så skjedde det verste. De snadret sig hen til døren og — — ringte på. Og ringte igjen. Karen åpnet endelig og mottok buksen samt nogen franske ord hun ikke be« grep. Så hørte jeg min fars røst langt inne fra: «Hvad er det?» Karen, det nautet, svarte: «Det er Bjørns bukser.» Såvidt tordnet det der inne: «Bjørns bukser?» så gikk døren igjen. Der stod jeg. En slagen kriger listet sig ned. Skjorten hadde jeg igjen på mig, for nu måtte jeg ringe. Nøkkelen lå jo i den fordømte buk« sen. Trin hørtes, og utrop fra dikteren Bjørn«- 262 -

stjerne Bjørnson, hans livsledsagerske samt jenta, Karen fra det norske bondeland. Denne prose« sjon i merkelig påklædning åpnet døren. Jeg blev ikke opfattet som nogen deputasjon fra Norge, men som en synder iklædd bodsskjorte og ikke noget mer. Jeg stod der parat til å ære min far og mor så det kunde gå mig godt, og jeg enda kunde leve lenge i Paris. Jeg hadde fagre ord på leben, men det kom ikke så langt. Ja vi elsker dette landet begynte å le, overvel« dende, bedårende, så mor, og så Karen. Hele høitideligheten brast, og jeg fikk syndernes for« latelse.

Ved frokosten en halv time senere fortalte jeg hele maskeraden. Også om Adéle.

«Det stillferdige pikebarnet,» sa far, «skulde en ha trodd slikt. Fosterfaren kommer til å revne,» lo han. Han likte ham ikke. «Du skal vei til å forlove dig nu igjen. Det er jo blitt til en vane- Du slipper iallfall å skrive til oss. Du må ikke bille dig inn det blir den siste gangen.»

Det blev det heller ikke.

Mor syntes det var stygt av far å si sånt.

«Det at gutten alltid betror sig til oss er no« get du ikke skal ta fra ham. Det beskytter mot meget,» mente hun.

For å muntre litt på stemningen bekjente jeg alle de gangene jeg om natten hadde svevet lydløst over gulvene til mitt leie. Far visste- 263 -

ikke riktig hvordan han skulde ta dette. Plut« selig fant han en utvei. Visste Karen om det? Han ropte. Hun kom inn. Hun var alltid litt redd for far. Og alt hvad man sa tok hun bok« stavelig.

«Visste du, Karen, at Bjørn var ute om net« tene?»

«Jo — ja — jeg — tror kanskje at jeg —»

«Nei, hør nu, Karen,» sa jeg gravalvorlig. «Stå ikke der og tøis, du har da vært med mig mange ganger.»

«Nei — nå —,» skrek hun.

«Sist optrådte du som nattens dronning,» satte jeg i henne.

Hun blev aldeles rasende.

«Nei, den dronninga kjenner jeg ikke, og

-1-1-- 1---:----— - ,1 ** 4-.L.. ~

incic nai jtg va.il ui\.u ii^ü^i/' iuivi huia.

Da måtte far le. Han bare rystet på hodet og lo, mens han gikk ut. Karen vrælte i kjøk« kenet. Mor måtte snakke, tale, rope henne til rette.

Om kvelden møtte jeg Frits Thaulow, vi gikk i Chatélet teatret. Det største dengangen i Paris. Vi skulde se et utstyrsstykke som Frits hadde lest så meget om. Vi oplevet ikke slutten på den forestillingen. Det gikk slik for sig. Frits hadde sans for penger. Derfor satt vi oppe i øverste. Jeg tror det var i sjette rad. Der var også klakken anbragt. Den uundgåelige lande« plage under forestillingene på de franske teatrene.- 264 -

Klakken klasker bifallet nedover oss så uper» sonlig som plaskregn i en gate. Her hadde vi dem som sagt like ved. Studenter og butikk» svenner. Chefen som hadde skrapet dem sam» men, satt hos, og ordnet begeistringen efter stikk» ord. Spillet på scenen var sterkt optrukket og tydelig som folkekomedie på slike teatre. Det måtte det også være. Vi så dem næsten i fugle» perspektiv, gående omkring dernede som for» minskede utgaver av levende vesener. Fin skue» spillkunst hadde heller ikke nådd op til oss. En effekt jeg hverken før eller senere har sett maken til på en scene, så vi der. I dette even» tyrspill var der en dronning, ung og strålende, som hånte kjærligheten og lot alle som dyrket den, åpenlyst kaste i fengsel. En eneboer i blått klædebon, gammel og mektig, stod foran dron» ningen og spådde at hun snart selv vilde bli et offer for kjærlighetens makt. Rasende skrek hun til bøddelen:

«La téte.»

Så så vi bøddelen styrte frem og løfte sverdet mot oldingens nakke. Det blev belgmørkt i samme sekund og like fort lyst igjen. Da lå den gamles lik fremstupes på gulvet. Togaen dekket hans legeme, og bøddelen holdt hans hode i hårluggen — for våre øine det virkelige hodet. Redselsfullt simpelthen, men det blev verre. Dronningen slo til det døde ansikt lett og yndefullt, og spurte så infamt leende:- 265 -

«Når skal jeg så lære kjærligheten å kjenne?»

Da åpnet hodet lebene og svarte med hul stemme:

«Imorgen.»

Hun skrek og falt.

Teppet også.

Klakken var plutselig rent personlig overvei« dende ivrig. Hele huset hjalp til.

Det var beroligende å se den halshuggede gamle komme frem og bukke med hodet på. Plutselig hadde Frits sine muntreste gutteøine.

«Pass nu på, Bjørn,» sa han.

Langs den øverste rad gikk der et lite stål« gitter. Det var til beroligelse for dem som følte sig svimle. Når den vesle klakkchefen berørte gitteret med sin stokk var det tegnet til klakken at den skulde arbeide. Ett slag, en passelig begeistring. To slag det dobbelte. På scenen begynte dronningen å lære kjærlighet utenat, under gråt og tenners gnidsel. Uten spor av grunn raste plutselig klakken i veldig begeistring. Vi så de blev urolige dernede. De gløttet op til oss, mens de laget elskovsgry. Den vesle svarthårede klakkchefen hoppet som et esketroll op fra benken og hvisket hest de forferdeligste skjellsord til sine klakkdrenger. De fektet rundt i luften og forsvarte sig temmelig høit. Der blev hysset oppe og nede. Allkjærligheten på scenen holdt på å gå istykker. Frits lutet sin svære kropp frem imot mig og lo inn i øret mitt:- 266 -

«Det var mig som banket.»

Endelig blev det stille igjen. Men da de to dernede lå bryst mot bryst, braket det løs på ny. Det var den store kaskade som åpnet sine sluser. Klakken skrek bravo, bravo og klasket alt det den orket. Klakkchefens forstand tok til bens. Han satt et øieblikk og så bløt ut. Men da kom hans galliske raseri ham til hjelp. Han veltet sig over sine ynglinger. De lot sig ikke by nogen ting. De skrek, og huset skrek. Og armer føk omkring sammen med ukvems» ordene. På scenen røk kjærlighetsunderet i fil» ler. Oprøret i salongen gikk i retning av Julius Cæsars tredje akt. Teppet dasket i gulvet. Kon« trollører, direksjoner, direktører, skuespillere i civil og en politi kom styrtende. Et øieblikk så klakkchefen på Frits lik en tiger som ikke riktig torde ta tilspranget. Frits reiste sig i hele sin germaniske høide og spurte om Monsieuren vilde ham noget. Monsieur le tigre vilde ingen ting og trakk halen mellem benene. Vi gikk.

Vi spiste efterpå med et par franske malere og nogen østerrikere. De skrek de også, men av glede over l'ami Frits som fortalte om den debacle han hadde fått istand på teatret. Jeg husker at et par av de fyrene lo så glimrende. Der hører lyrikk, talent og kultur til det også. Der er ikke noget som fortere røber et menne» ske enn når han ler den latteren som han helt må gi sig hen til. En av malerne var så fet- 267 -

helt inn til hjerteroten, så latteren ikke hadde plass nok til å utfolde sig. Han var ved å kveles. Men hans smil hadde alle livets gleder. Det gled ut over hele ansiktet, især når han hevet sitt glass med storladen charme.

Da jeg kom hjem, gikk jeg nok forsiktig, men «nattens erobrer» snek sig ikke lenger, han smøg sig til sengs. Stor forskjell er det. Jeg lå og tenkte på byen. Andre kan en beundre, føie stolthet over, være glad i, men man er for« elsket i Paris. Marianne selv beskytter den separat for sig. Det er hennes chambre de rendezvous, hvor hele verden ligger for hen» nes fot-

Adéle var flettet inn i disse forelskede følel« ser som fylte mitt glade hjerte i Paris. Vi hadde møtesteder hvor vi var yndige mot nver» andre, og litt mere. Hun fortalte hjemme at hun var «så glad i mig». Da tok nesen affære. Der den snufset grodde ingen blomster mere. Og siden litt efter litt visnet fortryllelsen.

Ved et tilfelle stod vi siste gan g sammen, mens vi så ekvipasjene rulle imot oss fra Bois de Boulogne. Hver vogn var en fornyet giede. Det var en parade som Paris sendte av sin overflod. Selv smilte den under aftensolen, glad over den makt den eide, så den kunde erobre de følsomme sinn. Eller de som lærte å bli det i omgang med henne. Adéle stod under smilet som gav henne av sin glans, så hun- 268 -

lyste i sin hvite kjole, mens hun vinket og smilte selv.

Så meget op igjennem tidene har Paris gitt mig. Jeg kunde skrive i uendelighet om det. Denne gangen var jeg der bare henimot to må* neder. Jeg måtte til prøver i Hamburg, under den berømmelige direktør P o 11 i n i. Det Jonas Lie sa mig om mitt norske sinn, tenkte jeg ofte på. Det piplet fra et underjordisk opkomme jeg først nu virkelig visste var til. Siden veltet hele innsjøen i mig ut i min bevissthet og rev med sig all motstand.

Pariseroplevelsene drog avsted med mig. Frits Thaulow gjorde det samme. Vi gikk og opda* get byen sammen. Han kunde den jo næsten utenat. For en kulturens mann han var ved siden av sin glimrende begavelse som maler. En følte sig lettere under vingene når en hørte på ham og talte med ham. Og slik en vakker kar han var. I denne forbindelsen må jeg ta med den finske maleren E d e 1 f e 1 d t. Allerede da en berømmelig kunstner. Han var et elegant vidunder. Pariserinnene slapp sine små ivrige franskmenn ut av hendene og tok Edelfeldt til vis»vis når de kunde komme til. Og han var en dansør av første klasse. Han malte mig i sitt praktfulle atelier. Disse frokoster der ute hos ham med himmelblått pariserhumør inn gjennem de store vinduene, var sublime. En eller ånnen kvinnelig gratie fra det amorøse land- 269 -

var ofte til stede. Den unge Paris fra Olym« pens bjerg hadde ikke hatt det lett med sitt gylne eple, hadde han vært til stede hos oss. De var alle like charmerende. Et vanskelig valg.

«På et bjerg stod tre gudinder,» synger han hos Offenbach. Akk, her var så mange, mange, å utøve guddommelig rettferdighet imot.

Da Edelfeldt tilfeldig satt hos oss en dag, kom Skrefsrud, denne merkelige mann, mi« sjonær fra India, op til far. Han fortalte om sin store gjerning, om de moralske krav i San« talistan der han var. Hvis kvinnene hadde for« gått sig mot moralens bud, måtte de stå foran sitt hus og bekjenne sin egen skam. Jeg tror å minnes at de ikke var iført klædebon ved ucn anledning. Der var det vei mindre påfal« lende.

Ikke noget under at Edelfeldt uvilkårlig ut« brot:

«Kors i Herrans namn, hvis slikt skulde skje i Paris, vilde vi ikke få ørens lyd.»

Vi måtte le. Selv Skrefsrud. Ved siden av sitt misjonære alvor hadde han ikke glemt sitt norske humør. Man kan vei si at de to, Edel« feldt og Skrefsrud, var store motsetninger. Men én ting hadde de sikkert til felles.. Sitt hjertelag.

Akk, den siste aften ute i Anniéres ved Paris, den sommerkvelden vi var samlet der alle skan« dinaviske venner vi kjente, også Edelfeldt, den- 270 -

var for mig det festligste far vei til min by. Alle eier Paris hver for sig, har de forstått dens ånd og følt dens atmosfære. Ved desserten reiste far sig, enda ser jeg ham. Hans ansikt lyste over oss. For Frankrike talte han, spiri« tuelt som landet hadde krav på. Til slutt hevet han champagneglasset og sa:

«Da Europa lå i mørke, sprang i den hellige midnattstime champagneproppen i Frankrike så skummet fløt utover all verden. Vinen blev tilbake, den vi alle drikker, den som ildner oss. Frihet, likhet, broderskap. Leve Frankrike.»

Adéles fosterfar var til stede.

«Jeg kan ikke være enig med Deres far, man kan da Gud hjelpe mig ikke kalle alt det uskyl« dige blod fra revolusjonen for vin. Og de ulyk« keligcs hoder for champagnepropper.»

Da svarte jeg noget som min ungdommelighet var stolt av.

«Når vann kan forvandles til vin, kan vei blodet opnå det samme.»

Hans nese fikk en veldig omgang.

Ved triumfbuen skiltes vi. Alles stemmer og muntre utrop fløt sammen og svant hen.

Og Paris svant hen.

Jeg måtte reise fra Mariannes by. Jeg kunde strekke mine armer ut efter henne. Jeg fornam hennes lyse latter. Under blånende himmel kom hun imot mig. Hun hadde ikke sviktet mitt unge sinn. Ikke en dag. Og det fordret- 271 -

meget av henne. Alle oplevelser tok jeg inn i min lykkefølelse igjen. Det ene lyslag over det andre av muntre minner kastet glans og morskap omkring sig. Jeg hadde Mariannes rytme i blodet. Og midt i alle tanker mine

egne, mine kjæreste i hjemmet der. Slik lå min ungdom og tenkte.HAMBURG

Det første jeg hadde trang til var å komme ned til havnen. Jeg leide en båt. Noget svært noget med brunsvarte never rodde mig omkring mellem ventende havkonger. De lå der de mektige og lot menneskene pusle og kravle og losse omkring sig. Mot deres velde var de alle sammen bare undersåtter.

Jeg reiste ut til Elbens munning. Imot oss kom seilere og dampere i langsom fart. En stor» seiler blev slept inn, og den hadde norsk flagg.

Det var som hele landet kom imot mig. Jeg så op på de korslagte farvene. Og følte at jeg elsket dem.

Da vi kom utpå, hev et par småbølger sig innover dekket. Sjøsprøiten traff mig. Det var en hilsen fra det salte hav, som var mitt eie» ment i mine yngste år. Det blev skvettet inn» over dekket mot mig. Det var selvfølgelig en usynlig havfrue. Jeg hørte henne tydelig:- 273 -

«Nå da, gutten min, kommer du ikke snart hjem igjen?»

Min direktør, Pollini, var en såre bevisst mann. Et forretningsgeni sa de. Og det hadde kastet sig over opera og talescener med avleg* gere fra operetter til farser. Han hadde Ham» burgs store opera og skuespillscene. Altonas , byteater var også under hans velde. Passe høi, med mørke, sterke øine, som så dit inn hvor gullet lå gjemt også hos menneskene. Fant han ikke noget ved en eller annen stakkar, var av* gjørelsen der straks. Han forsvant. Mørkt hår, mørk snurrbart, små, fornøielige hårdusker i ørene, over håndleddet opover mot fingrene. Jeg er sikker på han var Esau over det hele. En lodden herre. Han forstod sitt yrke, det å skaffe evig fornyelse på sine teatre. Småknus» lete var han ikke når han trodde på virkningen. Han var en personlighet. Han stod foran mig.

«Hvor gammel er De?»

Jeg svarte:

«Henimot det De tenker.»

Da lo han.

«Altså er De omtrent tyve.»

«Jeg er henimot tre og tyve.»

«De ser yngre ut.»

«Jeg føler mig som sytten.»

Da lo han igjen.

Jeg gav ham mitt skriftlige repertoare. Det forholdt sig slik at unge skuespillere måtte gi

18 — Bjørnson: Bare ungdom.- 274 -

en fortegnelse over de roller de på fireogtyve timer, bare med én prøve, kunde optre i. De tyske klassikere og en masse fra verdensreper« toaret stod på min liste. I alt henved femti stykker.

«De sparer ikke på effekten,» smilte han. ««Faust» også?»

«Ja, jeg har lært den.»

«Når De har vært her i ti år, unge herr Bjøn« son, snakker vi sammen om det.»

Han nikket muntert og litt ondskapsfullt.

«Jeg skal en dag prøve Dem i leksen.»

Han holdt ord.

Hamburg var den gang patrisiernes by. Den satt bred og sikker i landskapet. Den visste nøiaktig hvem den var. Ikke noget opkomlings« skryt var nødvendig. En Hansaby. Børsen var templet, hvor den hellige mammon tok og

gav, og de gode, bredsikre borgere følte sig tilfreds. Det lønte sig å gå i templet. De gikk også rikelig i de andre. Jeg mener Thalias. De gav også rikelig til alt slikt. De likte at byen holdt sig på et siktbart nivå, Hamburg verdig. Langs Alster, dens store innsjø, lå palasser, parker, praktfulle og velstelte og følelig fornøide med sig selv. Velværet smittet. Jeg gikk der og eide omtrent det hele. En dag, en sølvergrå morgenstund, red der en kvinne på en hest som løftet benene særlig grasiøst. Selv!,'var, hun meget slank i sin sorte drakt, med høi hatt og- 275 -

hvite hansker. Ferdig til skoleritt i manesjen-Jeg lot henne ri forbi, så sang jeg efter henne «På solen jeg ser». Hun bråstanset. Snudde hesten glimrende, lettvint og holdt foran mig.

«De her nu? Allerede midt på sommeren, kommer De fra Paris?»

«Jeg vil helst forhøres hjemme hos Dem,» sa jeg «Så kan vi ta det med ro innen jeg skal dømmes »

Leende var hun enig. Leende gledet hun sig over vårt gjensyn. Og i leende galopp red hun bort.

For en masse mennesker Pollini rådet over. Skuespillere, sangere, orkester, kor o. s. v. Jeg var alltid i og omkring teatrene. Spilte alt mulig og så alleslags prøver. Ofte hadde jeg i Aitona en rolie i de første aktene, og en annen i siste akt i Hamburg. Eller omvendt. Vi blev kjørt frem og tilbake. Ekspresskomedie kalte jeg det. Pollini hadde en stor evne til ikke å la nogen gå ledige.

«Spanske studenter», den danske opera av Lang e«M ü 11 e r, skulde opføres. Sant å si hadde jeg gjort operainstruktøren opmerksom på den. Lange=Miiller kom til innstuderingen. Vi var meget sammen. En nervøs, sensibel natur, elskverdig imøtekommende. Næsten all« tid hadde han hodepine. Allikevel huset den syke hjerne hans skjønne musikk fylt med: «Danmark deiligst Vang og Vænge». Alt som- 276 -

Danmarks var i lyse voner. Fantasifull, original var den. Hans sanger og «Der var engang» ikke minst.

Som chef for Nationaltheatret reiste jeg ned til Kjøbenhavn for å se det. Jeg hadde Gun* nar Heiberg ved min side. Hans «verdens* skalle» hadde plass for de fleste foreteelser her på jorden, men for musikken var der liten eller ingen. Eventyrspill var heller ikke hans fag. Han satt der sarkastisk med negative, morsomme replikker hele tiden. Han ødela min lyst til Drachmanns stykke. Jeg hadde hele Kristi« aniajargonen innpå mig. Jeg gav det ikke. Det var en feil. En dumhet. Jeg sa ham det siden. Han lo og svarte for å ergre mig:

«Jeg hadde tatt det for Bergen, hadde jeg vært chef der. Bergenslyrikken hadde hatt godt av det.«

«De spanske studenter» gjorde ikke den lykke som i Danmark. De mente tyskerne, at studen* tene var mere danske enn spanske. De hadde ikke «Die Glut». Jeg syntes det var fylt med så megen ynde. Lange«Müller hadde nu engang mitt hjerte.

Pollini gikk alltid før det begynte op og ned foran operateatret. Han var oprindelig italiener, kom over Russiand og Køln til Hamburg. En kveld stanset han sin spasergang, da jeg kom forbi. Jeg så han vilde tale med mig. Smilende sa han:- 277 -

«De har Franz Moor på Deres spilleplan?»

«Ja.»

«Har De spilt den?»

«Nei.»

«Kan De den?»

«Ja.»

Det var nu løgn.

«Idag er det fredag. Næste fredag spiller De den altså. Er det nok med to prøver?»

«Ja.»

«De vil si noget ?»

«Kan jeg få mine scener arrangert som i Mei« ningen? Da går det lettere.»

«Ja,» svarte han. Han så litt på mig. «De er modig. Lykke til.»

Franz Moor er en av de største roller i om« fang som finnes. Jeg var som i trance. Jeg kom mig hjem. Der lå allerede rollen, tung og truende, på mitt bord.

«Jeg er ikke hjemme for nogen,» sa jeg til vertinnen. «Lag mig en meget stor kanne sterk kaffe. Sett inn brød og smør. Jeg må arbeide i natt.»

Så begynte jeg. Gående frem og tilbake, talende halvhøit, alltid som Franz op igjen — op igjen. — Ned i sofaen når jeg blev for trett. Memorerte ord for ord. Op på gulvet igjen i timevis. Litt svart kaffe, eller føttene i koldt vann. Op og ned. Frem og tilbake — — ord — ord, ord — drysset ned i dypet av min sjel,- 278 -

blev til setninger, til monologer, til svar og spørsmål. Så igjen nye ord skridende inn i min bevissthet, erobrende min hjerne, rykkende frem som armeer i sluttet masse mot den festning som skulde inntas før solen rant.

Jeg sov en og en halv time. Badet mig. Van« dret igjen videre den lange, steile skråning op mot målet. Hele dagen, hele næste natt. Videre uavlatelig til tirsdag morgen. Da kunde jeg Franz Moor. På prøvene onsdag og torsdag hadde jeg helt erobret rollen. Spilte den uten nervøsitet. Gikk på med all min kraft. Sa halvhøit mor og far, da jeg skulde inn på see« nen. Fredag aften blev en seier for mig. Jeg leste bare kritikken i Fremdenblatt, den var mere enn god. Lørdag formiddag sovnet jeg og sov i ett til søndag morgen. Atten timer i trekk.

Pollini lot mig kalle:

«Det var meget morsomt å se Dem.» Han så flere pene ting. «Men jeg beundrer mest at De lærte den på de par dagene.»

Da lo jeg:

«Forstod De at jeg — sa usant?»

«Ja,» smilte han, «jeg trodde det. Og jeg hadde rett?»

«Ja.»

«Her har De en liten påskjønnelse for den — modige — løgn. På gjensyn.»

Jeg fikk en konvolutt, i den lå hundre mark.- 279 -

Den gang meget mere enn det dobbelte av hvad det nu er.

Jeg inviterte min bror Karl Moor og et par av røverne. Vi satt i «Himmelstigen». Slik het kneipen. Vi tok minst to trin ad gangen op til det salige vanvidd. Vin, øl og jeg tror å huske champagne hjalp oss fortere opover stigen.

«Freude schöner Götterfunke,» som Schiller skriver, gnistret i alt hvad vi sa og sang og vrøvlet. Franz talte for sin bror Karl. Og Karl for sin Franz. En av røverne blev i den grad himmelbetatt, så han plutselig begynte å synge de første strofer av:

«Vår Gud han er så fast en borg.»

Han skulde ha vært teolog, og i høitidsstun« der begynte han gjerne å synge salmer. Jeg talte for Norge og hulket. Karl Moor for en avdød onkel. Han hulket også. Vi følte hans dype smerte. Det viste sig siden at onkelen enda levet. Arm i arm gikk vi, uten kraft til å holde takten. Sang gjorde vi og ropte «Lebe» for Hamburg og Altona og tilstøtende forstæder. De fulgte mig hjem. Vi tok avskjed som skulde vi reise til hver vår verdensdel. Som i tåre» lyrikkens tider, da Klopstock diktet. Gikk ven« ner fra hverandre den gangen bare fra Berlin til Leipzig, skrev de dikt til hverandre og søn« derrevne brever.- 280 -

Jeg sank fullt påklædd på mitt leie. Næste morgen var ikke god. Men om kvelden spilte jeg Franz glimrende oplagt.

En kveld kom jeg hjem og fant et brev fra henne. Jeg skulde dit til kvelds næste aften. Selvfølgelig gikk jeg. En nydelig kvinne i et nydelig hjem. Hun var ung, skjønt litt eldre enn jeg. Bare et par år. Mannen var på reise.

«Han sliter i det, stakkar.»

Det gjorde hun også med mig. Jeg eide ikke humør den kvelden. Innsjøen gikk over sine bredder. Jeg lengtet hjem. Jeg orket ikke mere å leve i fremmed sprog. Det var især den grunn som drog mig til henne. Så deilig var det å tale norsk. Og et vidunder å høre det igjen. Med en gang våknet jeg helt. Hun satt ved kaminen med en cigarett og fortalte, ufor« falsket, talte om sig selv og sitt liv. Lenge. Til sist gikk hun op og ned, snakkende evindelig, og til aller sist lå hun på kne og gråt mot min skulder: Hennes mann, hulket hun, gikk som en stillferdig, klar, kjølig liten bekk gjennem hennes tilværelse. Hun tilstod hun hadde søkt større vannfall og latt dem fosse nedover sig. Men bekken gikk i enge og rislet videre uten å fornemme dryadens sukk og lengsler efter større syndefall. Som den erfarne og eldre here jeg var, søkte jeg å tale trøstens ord. Det gikk ikke. Hun slang armene omkring mig og storgråt.- 281 -

Da stod med engang nogen i døren. Det var bekken, som straks stupte utfor den avgrunn han så foran sig og frådet som en elv. Det blev en forferdelig scene. Merkelig nok. Jeg reiste mig i hele min høide. Jeg var middelsstor. Jeg tok det koldt og fornemt, fritt efter en rolle jeg spilte i St. Gallen. Men jeg gikk før elven skulde til å fosse inn på mig. Hun ropte på tysk østlandsk. Meget søtt.

«De har vært en gentleman. Jeg takker Dem.»

Innen jeg sovnet tenkte jeg selvfølgelig: hvad vil nu skje?

Jo det skjedde at hun satt hos mig næste aften efter forestillingen. Hun bodde nu på hoteli. Hun tålte ikke mannen mere. Nettop det at jeg var norsk, gjorde det s å deilig å ha mig i disse dagene. Det var som å sitte hjemme hos sine egne i Norge. Hun skulde ikke for* styrre mig. Å nei. Ikke vær påtrengende. Men hun led. Sa gråt hun igjen. Jeg sa varsomt:

«Det er reddsomt å opleve Dem i tårer. Det var som en lek å se Dem, også til hest. Det inntagende ved Dem fikk sitt smil av mig, bare jeg tenkte på Dem.»

Hun som var spenstig, slank, bevisst feminin, blev til «e' lita pike», som satt og tutet hjemme hos pappa og mamma. Dette varte og rakk i flere dager. Hun begynte å eie mine tanker på see* nen, i kulissene og i mine to små stuer. Jeg syntes synd i henne først, men — noget annet- 282 -

begynte også å gå mig i blodet. Hun var for vakker til å legges helt til side. Også norsk.

«Norge er det som forfører dig, gutten min,» sa jeg til mig selv i all fortrolighet.

Jeg spilte en elsker i Hamburg i et stykke i toga jeg ikke husker. Men der var et vilt fruentimmer som gjest. Jeg skulde overfalle henne i et ubendig begjær.

«Ta ordentlig fatt i mig,» skrek hun rasende på prøvene. «Jeg er jo ikke av marsipan.»

«Vei,» tenkte jeg. Om kvelden rev jeg henne til mig, så hennes to bryster sprang ut fra sitt skjul og lå blottet. Hun skrek en hyenes skrik og veltet sig innpå mig. Publikum så hennes rygg, og jeg hadde hennes kjøttmasser mot mitt ansikt. Det vil si, jeg lå i den dype dal natu« ren hadde anbragt mellem dem. Hun hylte, som det stod i rollen, sitt ville hat mot mig, som søkte å forføre henne, en fyrstinne. Mens dette stod på, hadde hun armene over mine skuldre og klemte mig i vill fortvilelse. Stillin« gen gav det motsatte av ordene. Hun stod litt høiere enn jeg, og var også en smule høiere, så jeg var ved å kveles. Hennes lange, hatefulle monolog holdt på å bli min død. Da kløp jeg henne i sinne. Jeg tok et tak i siden over hoften, så hun vrælte og hev sig ned på gulvet med sin veldige bakdel mot publikum. Mens hun fremdeles flammet over med ville beskyld« ninger mot den elskovssyke unge romer. Jeg- 283 -

hadde påklebet nese og så nydelig ut. Teppet skulde straks falle. Og da en ung kamerat vin» ket fra kulissene, meget ivrig, løp jeg meget dramatisk ut av scenen.

«Bare kom,» sa han, «når teppet er gått ned, er hun istand til å myrde dig.»

Alt som var i teatret stod i kulissene og vred sig. Jeg gikk inn i hans garderobe. Og gan« ske riktig, vi hørte henne skrike bak kulissene: «Skaff mig den unge mannen hit.» Nogen må ha sagt beskjed, for døren til det værelse hvor vi stod, blev revet op, og hun styrtet hen til mig:

«Jeg ber Dem om undskyldning. De var storartet. I min fortvilelse hang jeg mig over Dem. Det var jo galt. Takk fordi De kløp mig. Ellers var jeg blitt hengende over Dem,» lo hun, «som en amasone.»

Jeg er aldri blitt mer overrasket enn over dette glade vanvidd. Min venn vilde vi skulde le videre på en kneipe. Nei, jeg hadde mat hjemme, og ønsket å lese på en ny rolle. Det blev hverken til mat eller lesning. I min stue satt en kongelig gjest: Holger Drachmann. Jeg blev så betatt, at jeg ikke kunde si et ord.

«Min kjære dreng, min kjære dreng,» sa han og omfavnet mig. Han blev også rørt over min umiddelbare henrykkelse. Noget så uventet. Der han kom, tren festen inn. Og fjær i sin hatt hadde han, synlig for alle som elsket hans- 284 -

frodige kunst og ham selv. Han brukte den brede pensel der han for.

«Når den store urkjærlighet kommer over mig,» han talte ofte om den, «omfavner jeg like så lett min fiende som min venn.»

Han strøk sitt skjegg og lo med det vakreste smil nogen har eiet. Lo op mot sin muntreste himmel. Mørknet den til, enset han det neppe. Han skrev jo selv de berømte linjer:

«Høit over alle skyer er himlen alltid blå.»

En herlig optimisme. Aldri har den fått bedre ord.

Jo han hadde hørt av en landsmann at den unge Bjørn var her i Hamburg. Det var for et par timer siden på en kneipe. Hans hustru var gått på hotellet, men han søkte mig straks.

«Tenk å sitte her og vente på mig. Det er da overveldende for meget.»

«Jeg har nu ikke vært alene, min dreng.»

Jeg forstod ikke.

«Hun satt jo her den slanke, norske frue.»

«Hun — ?»

«Ja, min dreng, nettop hun. Kom, vi går ut sammen.»

Det gjorde vi. På veien dit vi skulde, talte han om henne. Stanset, lo, rystet på hodet, lo igjen, tok hatten, den brede, grå hatt, av og på,- 285 -

lo igjen og beskrev henne, som han hadde sett henne den timen på mitt værelse.

«En time?»

«Ja, min dreng, du kan skam takke mig for at dette blir et lystspill. Hun hadde tragedien på rede hånd. Hun er forelsket i din ungdom, dine røde hår, som hun anser som en hanekam, bestemt for sig. Hun har en ubestemmelig lengsel efter din friskhet og norskhet. For du er jo tross alt dette tyske en utpreget, meget ung norsk gutt. Det er jo glimrende at du er det enda. Og gal. Selvfølgelig er du det. Jeg kjenner ikke ditt liv til nu. Men det har sak« tens vært livlig nok, min dreng. Jeg rusket op i henne og glattet henne til igjen. Jeg blev en høi og faderlig herre, og gav henne fra min vis* dom det råd å gli ut av dette ekteskap, nvis det ikke gikk, og da velge sig et mannfolk med grå hår i tinningene, men ikke på sjelen. En elegant kavaler med smukke hender og en slekts* nese med ambisjoner. Dig, min dreng, visket jeg nok ut av hennes tanker, så godt jeg kunde. Hun er dunbløt i sinnet. Så la oss nu gå inn og tale om noget annet.»

Det gjorde vi. Det vil si han. Selvfølgelig. Vi satt ganske for oss, og der tok han frem et manuskript og leste

«Puppe og sommerfugl» for mig. Lett som blomsterstøv var dette lille pro* verb. Jeg opdaget straks en ånnen slutning på stykket. Jeg la i vei med impulsiv ungdomme*- 286 -

lighet og sa hvordan jeg mente det skulde slutte. Drachmann likte det. Han bad mig skrive et utkast. Gangen i det. Vi skiltes tidlig, heni« mot seks om morgenen.

Jeg gikk og skrev til halv åtte, og bragte ham det senere på hotellet, hvor jeg traff hans hustru. Så klokt og fint et menneske var hun. Vi spiste frokost sammen. Han drakk for vår felles sommerfugl og alle kommende som skulde fly ut fra hans hjerte.

«Nåja, derifra kommer jo allting.» Han trykket sin hustrus hånd og smilte til henne. «Men du er nu fløiet d e r i n n, min venn.»

Vi drakk og var glade.

Jeg fikk «Puppe og sommerfugl» sendt fra Drachmann til Norge omtrent slik jeg hadde foreslått. Det virket utmerket. I Kristiania hadde jeg en venn fra Sønderjylland, Chri« s t e n s e n het han. Vi blev enige om at vi skulde la ham oversette det til tysk. Han hadde gjort sånt før. Han utpuppet sig til en spyflue som ernærte sig motbydelig av løgn og bedrag. Manuskriptet fikk vi aldri se mere. Så vidt jeg vet reiste han til Australia. Jeg håpet inderlig den gang at han måtte opleve sitt livs siste timer blandt menneskeetere. Drachmann tok det med ro.

En dag kom en kjær venn op til mig. En megler som var gift med en norsk dame. Jah ns het han. Hun var født Gran fra Bergen. Han- 287 -

var en sjelden mann. Vei var han kjøbmann, men han elsket litteratur og kunst. Han for« stod våre sprog, talte dem, og beundret ikke minst Drachmann. Han ønsket gjerne å bli forestillet for ham. Han vilde ha ham hos sig en kveld, sammen med venner. Det skjedde som han ønsket. Festen blev bestemt.

Et par dager før kom jeg ut for en situasjon som Drachmann betegnet som «usannsynlig» hetens høidepunkt».

«Ingen vil tro det, min dreng, når du fortel» ler det.»

Det får nu være som det vil. Jeg oplevet det. Og det fikk de merkeligste følger. Sam» men med Drachmann og flere gikk vi hjem en natt hver til sitt. En dansk prektig fyr jeg ofte var i selskap med, fulgte med mig. Min leilighet lå like ved Stadtteatret. Det var ofte kortere å gå gjennem Schwiegerstrasse. En tve» tydig gate blev det sagt. Jeg synes den var en* tydig nok. I hvert hus vrimlet det av offent« lige fruentimmer som ropte, som banket på ruten, og mere til, når en kom forbi. Riktig ufyselig.

Den kvelden gikk vi der altså. Da vi næsten var helt ute av gaten, kom der fra et av bor» dellene to mannfolk og et bastant fruentimmer. Hun var påklædt. Det var madamen. De andre bak henne i døren stod i serken. Alle skrek i munnen på hverandre. Rasende og leende, med- 288 -

sjofle ord. Den ene av mennene som først kom ut, blev holdt igjen av et stort mannfolk, som han søkte å befri sig fra. Begge bar sig ille. Især han som hadde sin ene hånd stukket ned mellem kraven og halsen på den som vilde vekk. Alle blev mere og mere høirøstet. I de andre husene rundt omkring gikk gardinene til værs, og kvinnfolk med deres nattlige gjester ropte ned og hylte at de fordømte svinene der nede ikke skulde forstyrre natteroen. De mente for« retningen. Det ene bordell skjelte det annet ut. De levnet hverandre ikke ære for to skilling! Med én gang tok jeg min venn i armen: «Du store gud. Det er jo —? Ja — det er. Hennes mann! Her? Og i en slik situasjon? Vi må hjelpe ham,» sa jeg meget ivrig.

Min danske venn var en norsk bjørn. Han buset på og rusket i den som holdt den ånnen fast. Da det ikke hjalp, la han til ham midt i fjeset, så han stupte.

«Løp,» sa jeg til min venn. Han sprang med veldig fart ut av gaten. Imens tok jeg mannen under armen. Han var litt ustø. Plutselig stirret han på mig og næsten ropte: «Det er jo Dem ? De — som — ?» «Langtifra,» svarte jeg temmelig brutalt. «Kom ikke med noget sludder. Følg mig.»

Fortere enn fort var vi i min gate. Jeg hørte politifløiten og kvinneskrik. Jeg bodde i parterre. Jeg puffet ham inn

og satte ham i sofaen.- 289 -

«Vent her,» sa jeg.

Jeg gikk ut og vekket vertinnen. Bad henne sende piken til det hotell hvor fruen bodde. Straks måtte hun komme hit. Så gikk jeg inn til mannen igjen. Han satt opreist. Hadde fått noget igjen av sin holdning.

«Jeg vet ikke hvor gammel De er,» sa jeg. «Men alle over tyve er like gamle når det kom* mer til stykket. De har ingen rett, fordi jeg er meget yngre av år, å opføre Dem som De gjorde den kvelden overfor mig.» Plutselig blev jeg rasende og ropte: «Jeg er ikke gått Deres ære for nær. De forsøkte å vise mig døren. Jeg har åpnet min dør for Dem. Det er norsk det, skal jeg si Dem.»

Jeg hadde trang til å skryte av mitt fedre* land. Stillferdig vilde han begynne å forklare sig. Men jeg sa at det kunde han gjøre til henne. Nu kom hun hit. Han glante og så dum ut, som bare en klok mann kan det av og til. Hun kom. Jeg sa til henne, før hun var inne:

«Deres mann sitter her. Vær forsiktig med ham.»

Hun blev meget blek. Så gikk hun inn. Jeg fulgte. Han stod opreist ved døren og så på henne. Ikke et ord sa han. Bare så og så, mens tårene rant nedover kinnene. Tidde og så på henne. Han fortalte henne sitt vesens innerste uten ord. Hun gikk hen til ham.

19 — Bjørnson : Bare ungdom.- 290 -

«Kom,» sa hun. «Jeg følger dig hjem.»

De forlot stuen. Jeg hørte gatedøren gå.

«Slår hun sig ikke til ro efter dette,» sa Drachmann, «men fortsetter som et lystent pike* barn, da bør hun gå inn i den gate du tok mannen ut ifra.»

Den kvelden vi skulde til Jahns, hentet jeg Drachmanns i deres hotell. Da jeg kom inn, stod han midt i stuen og lo som en skøiergutt.

«Er du i så godt humør? Fortell,» ropte jeg.

«Jeg vet ikke hvorfor jeg nettop idag, fra imorges, føler det som jeg var en tumleplass for all slags munterhet. Det holder til her,» han pekte på sin høie panne. «Her har de satt sig stevnemøte. Det er skam fornøielig.»

«Gud vet, kjære Holger,» sa hans hustru, «hvad du finner på iaften. Det er jo dog frem* mede mennesker. Husk det. Jeg kjenner ham,» sa hun til mig med lune.

«Jeg lover dig,» sa han høitidelig med mun* tre øine, «at jeg skal gresse fromt som de øv* rige lam.»

Vi gikk. Det var ikke langt dit. Gamle Jahns tok imot oss allerede i entreen. Drachmann omfavnet ham og forestilte: «Mitt aller beste jeg. Min kjære hustru »

I stuen var hele den kjære familie med ven* ner. Alle var skandinaver foruten en ung Wienerlæge som løp rundt og bad dem over* sette hvad «Der grosse Däne sagte».- 291 -

«Jeg er så glad i Hamburg,» sa Drachmann. «Det er som en stor forstad til Kjøbenhavn.»

Hans hustru så på mig. Stuene var inderlig hyggelige. Lun familieglede over det hele. Alle oplagt til å beundre Drachmann.

Bordet stod der så sommerlig innbydende med blomster og danske flagg. Drachmann hadde fruen til bords. Bergen fikk sin melodi fra henne. Hun sang den ut i hvert ord hun sa. Drachmann perlet og skummet over som sitt glass. I jevne, dempede ord drakk Jahns en hjertelig skål for ham. Hans hamburger» norsk lød innsmigrende og særlig elskverdig. En ung mann, Albert Gran, som siden blev amerikansk skuespiller, satt ved siden av den østerrikske læge, som plaget ham når han vilde ha oversatt hvad man sa. Det var svært for Gran. Han kunde dårlig tysk.

Først var stemningen litt genert omkring den høibårne herre, den store dikter, men ensemblet smeltet sammen. Alle talte snart høit, og gav hverandre stikkord til ennu mere latter og mun» ter snakk. Endelig reiste Drachmann sig. Død» sens stille blev det. Alles øine ventet. Han rusket litt op i håret, smilte og lo litt før han tok fart. Han gikk først innom Jahns og fami» lien med gylne ord og takk. Bergen fikk en kort hymne, Hamburg en lengere. Så Bergen og Hamburg tilsammen heit fra Hansatiden. Talen fløt ut som en bredfull flod, strømmende- 292 -

mot det frie hav. Det blev til et symbol. De frie, samfølende menneskesjeler skapte de høie bølger, sa han, de store stormer som engang vil føre menneskene mot fremtidens land. Han høinet sitt glass og forkynte:

«Der blir der ikke spurt efter kristendom, jødedom eller jomfrudom. Der hersker kun hjertenes rett over det hele.»

Skålen blev drukket. Glassene klang. Men stemningen var litt dempet. Vinens ånder hadde enda ikke nådd høit nok op. Det odiøse ord hadde ikke offisiell hjemstavnsrett. Vi overlot Holberg alene å boltre sig omkring i disse små uanstendigheter. Slik var det den gangen. Jahns hadde fru Drachmann til bords. Mig hadde hun på den ånnen side, og jeg fikk et øieblikk hennes øine. Min dame var den yndige Lydia, husets datter. Hun var gift, og hun moret sig med diskresjon. Men Holbergs landsmanninne sang en latterarie helt oppe fra Fløifjellet i hen« nes fødeby.

«Hun kunkje dy seg.»

Den eneste som satt uanfektet «im göttlichen Hain», var Drachmann. Husets frue talte høit og livlig som om ingenting var hendt. Vår kjære Drachmann begynte igjen å fortelle, og var sjelden oplagt. Glimrende. Jeg husker ikke hvordan talen kom på gjestfrihet. Drachmann påstod at det svenske folk var det gjestfrieste han kjente.- 293 -

«Det har jeg selv oplevet,» lo han.

«Å fortell,» sa jeg.

Alle stemte i med. Han fikk igjen sitt farlige ansikt.

«Ja,» sa han og lente sig bakover i stolen et par sekunder. «Det var den gang jeg malte. I Gøteborg blev jeg innbudt av malende kolleger. Det blev til en satans fornøielig aften med punsj og taler og enda mere punsj og enda flere taler. Vi drakk dus alle sammen. Det strålte svensk bredlaaent humør fra hver eneste en. Jeg husker så vidt at en ung, grevelig maler spurte mig, høflig og alvorlig:

«Kjæra bror, tycker du om fruentimmer?»

«Ja det vet Gud jeg gjør,» lo jeg himmel* høit.

«Du skal bli belåten, min kjæra bror.»

Jeg forstod ham ikke. Vi sollet videre. Hvor* dan jeg kom derifra, husker jeg ikke. Da jeg våknet, lå jeg i en stor, fremmed seng, og i en annen som stod ved min, lå et fremmed kvinne* menneske. Et stort, blondt fruentimmer. Jeg stirret på henne og sa endelig, overordentlig høflig:

«Med hvem har jeg den ære?»

Hun svarte rett fornærmet:

«Jag er maitresse til greve L.»

Det varte et sekund, så tok Jahns affære. Han holdt på å kveles. En slurk vin kom i vrangstrupen, slik lo han. Jeg hadde aldri tenkt- 294 -

at den stillferdige mannen eide et sånt opkomme av godt humør. Hele bordet slo følge. Gran oversatte temmelig høit for den påtrengende wiener. Kortfattet og liketil. Et utdrag:

«Herr Drachmann hat in eine Bett gelegen mit ein dicke Frauenzimmer.»

Alle hørte det og gav sig over. Ikke minst Drachmann.

«De burde bli tysk translatør,» ropte han over bordet til Gran.

De gode borgere og borgerinner satt med «vinløv i håret» innen de visste av det. Drach* mann blev mere og mere spirituelt oplagt. På langt nær med entydige morsomheter. Jeg ser enda disse ansikter vendt imot ham. Leende, som hevet de sine glass i øieblikkets trang til å ta alle inn med i sin lykkefølelse. For det var det den kvelden. En berusende glede over å være sammen med ham og se og høre ham.

Kjære Holger Drachmann, du burde aldri gjort som de andre, du burde aldri ha forlatt oss for bestandig. Ditt brede favntak var liv» givende.

Min far skrev til dig:

«Velkommen vårbud fra den ranke skog Fra havets rullen og fra kampens trav. Om titt lilt skjødesløst din streng du slog Hvor der cr rikdom, kan jo kuttes av. En kjæmpes lader alle småtroll klandre. Jeg elsker dig; du er ei som de andre.»- 295 -

Før vi brøt op, reiste han sig og talte for mig. Som jeg generte mig. Og som det frydet mig.

«Min kjære, unge venn Bjørn, du har vært bindeleddet mellem mig og mine nye herlige venner Jahns og frue. Hans hustru sa mig at sånn som iaften hadde hun aldri sett sin mann. Fortryllende har De vært, kjære venn. Er denne fortryllelse ny i dette hus, så bør De og deres bergenske lille frue med sitt bergenske humør ta ut sammen og feire bryllup på ny. Som en fornyelse. Livet må aldri stå stille. Kjære Bjørn, du er en spire, en avlegger nede i det grønne, fra det veldigste tre i skogen. Det er så visst ikke lett å vokse op under de vidstrakte gre» ner. Der faller nok sol på dig gjennem løvet, men også skygge. Som du går her imellem oss, min hustru og mig, så ser vi på dig og hører også. Jeg sa til henne igår: «Fanden vet hvad der blir av denne unge Bjørnson.» Min hustru var helt for dig. Men det er jeg med. Du har sjeldne evner til å være så ung. Du betrakter menneskene med megen forståelse, med humør og med et varmt hjerte. Du er mere enn ar* beidssom, sier alle. Din trang til viden er meget stor. Selvfølgelig hører du teatret til. Og din lille veninde i Wien som du talte om, ved siden av alt hun ellers gav dig, så gav hun dig også teatret. Takk henne for det. Din musikk, den du har arbeidet med, blir en understrøm i din- 296 -

teatergjerning, som du nok får megen giede av. Men nu kommer jeg til det egentlige. Hvad fanden vil du her lenger? Kan man spille Franz Moor på et fremmed sprog som du, har man bestått sin svenneprøve. Gå nu hjem, ta alt med i din pose, det du har lært her. Hele det tekniske og åndelige apparat. Kast i havet det som ikke passer det norske i dig. Og du vil komme til ditt fedreland som askeladden, han som har vært ute og står som en fornyet ung* dom i sin fars gård. Alle norske her er enig med mig. Velkommen til Norgel Jeg som dansk sier det til dig, for Norge betyr for dig: Hjem* landet for din kunst. Du skal leve — lenge, min unge Bjørn.»

Mine tårer rant innerst innefra. Jeg var ikke gammel nok til å kunne holde dem tilbake.

Vi fulgte allesammen Drachmanns hjem til hotellet. Et så stort selskap livlig talende og leende på gaten ved nattetid var ikke et vanlig syn i Hamburg. Vi fikk også mange ansikter efter oss.

Den natten husker jeg særlig at jeg ikke sov. Jeg var på hjemfart. Jeg var ikke mer i Ham* burg. Hele min sjel var i Norge. Jeg tenkte igjennem de mange studieårene, hvor takknem* lig jeg burde være fordi min far og mor hadde opbudt alt for å la mig få lære i stort og smått hvad jeg hadde lært her i det fremmede. Stor*- 297 -

artet hadde de fleste vært mot mig. Mine kame« rater ikke minst.

Mens jeg ut på morgenen hadde tenkt igjen« nem alt dette, og var i opløftet stemning, kom en ung nordmann inn til mig.

«Kom gutt, jeg har fått en invitasjon av en norsk kaptein til en frokost på skibet hans. En stor damper — — jeg vet fanden ikke hvorifra i Norge. Jeg kunde ta en med, sa han. Jeg tenkte straks på dig. Stå op da, gett.»

Han var bare litt mere enn sytten. Mig be« handlet han nærmest som en yngre. Jeg hev av mig hele

høitideligheten sammen med seng« klærne og sprang ut av sengen. Han gikk op og ned og klasket nevene mot hverandre.

«Ut på salten sjø,» ropte han, «og ha det

i______i:_ u____lo XT___1. .__i__»i „

iiyggcijtg. nvdu : 11U13R mai, gcu."

Han fant det forlokkende ordet, den hvalpen.

«Heisann og hopsann og ut skal vi gå, og jentene — —»

Han brølte og stod krum--«nei, dom har

vi ikke.»

Da vi kom ut, hengte han sin arm i min, og vi gikk sammen.

«Nå kan du gå dit hen du vil, for jenta di ligger og sover,» småsang han. «Tenk slikt vær da, gett. Sola skinner på heia. Jo Gu' sa jeg heia,» lo han. «Her i en flat by. Jeg vil helst hjem, jeg. Leve i fjell og på sjø. Hurra for gamla — — for Norge vei.»- 298 -

Slik pratet han ivei, og gikk i lykken og var bare 17 år. To norske sjøfolk ventet på oss og rodde oss langt utpå. Muntert oplagt nyn» net jeg halvt for mig selv:

«Den norske sjømann er et gjennembarket folkeferd.»

«Hvem er den sangen av, du?»

«Ditt fe,» svarte jeg.

«Av din far, nå.»

Vi lo, også sjøfolkene. Der lå skibet. Vi hilste på kapteinen. Det mest firkantede jeg har sett. Skapt til å rugge på dekk. Ugjørlig å velte ham. Den stormen fantes ikke. Han fikk vite mitt navn.

«De er sønn av gammel'n?»

«Ja, hvis De mener min far.»

Han gryntet etslags latter, og smilte bak skjegget.

«Sjømannssangen hans henger i kahytten min. Snildt at De kom.»

Så bar det ned i salongen. Heisan. Der lå hele landskapet vårt i oster og kjeks og sild og ansjos og annet likendes helt fra Nordland til Lindesnes. Sol var det ute, og enda mere her under dekk.

«Led oss bare i fristelse, kaptein,» sa jyplin» gen vår. «Du får glede av det. Vi eter det du har.»

Biff og poteter, norsk øl og norsk dram.- 299 -

«Nu får du tro du er hjemme da, Bjørn. Go on!»

Og Bjørn trodde han var det. Da vi også fikk skonrokker med mysost og kaffe, da så jeg guttungen vår stige op på sætet og se ut gjen= nem skeileitet.

«Hvad gjør du? Er du gal?» «Ja?» sa kapteinen. «Vil du overbord, får du gå op på dekket.»

«Nei, nei,» svarte fyren gravalvorlig. «Jeg ser efter Akershus. Jeg har aldri vært mere hjemme enn nå.»

Det kan være vi lo med ham. Min mave blev også troløs mot Hamburg, den som min ånd. Jeg sa det til kapteinen.

«Nå mangler det bare beina,» sa den skøier«

crii+t*»n rin i TVTr»rrr» w o------- ~ — " —— * * ' —

Det var mai. Jeg var yr efter å komme hjem. Jeg gikk op til Pollini og bad om orlov. Jeg måtte hjem, der hadde jeg noget å fare med. Han skulde tenke på det, sa han. «Ikke tenk,» tenkte jeg.

Hun bad mig i et brev å møte ved Alster. Næste formiddag satt jeg der og ventet. Hun kom. Langsomt gikk hun. Hun var sortklædd. Selvfølgelig. Hun føier sig som enke. Livet har forlatt henne, tenkte jeg. Hun var vakker. Blek og vakker. Velskapt i den sorte kjolen.- 300 -

Dobbelt vakker i dens stilfullhet. Hun satte sig ved siden av mig. Svanene rodde forbi. Hodene holdt de høit og så langt utover.

«Ja,» smilte hun, og så efter de hvite fuglene. «Kjære Bjørn, jeg skal synge dig min svane« sang.»

Så talte hun. Og det var slik jeg tenkte det. Hun eide ikke sig selv mere. Barmhjertighets« følelsen var flyttet dit inn hvor hun hadde rådd over sig som hun vilde. Nu var hun under dens vinger.

«Den ruger ut det nye menneske i mig,» sa hun bittersøtt. «Din sterke ungdom møtte jeg. Det gjorde mig så godt. Jeg trengte det lyse ansiktet ditt.»

Hun strøk mig over kinnet med en hånd uten hanske. Den var så varm. Jeg følte den langt inn under huden.

«Jeg reiser.»

Hun vek til side,

«Til Norge,» sa jeg, før hun fikk spørre. «For alltid, håper jeg.»

Hun tok min hånd, beholdt den, mens hun så utover vannet. Jeg lo litt.

«Vi sitter her som hadde vi døden mellem oss. Et elskende par —»

«Vilde du vi skulde ha vært det?»

«En tid ja.»

Hun reiste sig, og satte sig igjen.

«Siden jeg følte mine egne følelser for første- 301 -

gang, gikk jeg alltid og ventet på min næste forelskelse. Jeg har et farlig sinn.»

Hun så på sin fot.

«Tror du jeg kan styre det?»

Jeg betenkte mig, men så sa jeg allikevel til henne hvad Drachmann hadde sagt. Hun for< melig kastet sig sidelengs med ansiktet mot mig. Det var som hun hugg sig fast i det jeg sa.

«Ved Gud, var jeg ikke den jeg var, så tror jeg jeg sluttet der.»

Hun hulket. Den fattige stakkar'n. Hun reiste sig for å gå sin vei. Da sprang jeg efter henne. Tok henne hårdt i armen. Hun stanset.

«Nei, gå ikke slik. Jeg orker ikke det. Vi finner på noget, så avskjeden blir morsommere for oss.»

«Hvad da?»

Hun stirret et øieblikk inn i øinene mine.

«Vi klarer nok det,» nikket jeg.

Jeg følte med engang en stor giede. Side om side gikk vi fort og muntert gjennem all bor« gerligheten. Gjennem dens høiborg. Det kjære, solide Hamburg. Jeg merket de begynte å spire, de hemmelighetsfulle blomstene. De jeg kjente så godt. Deres aroma gikk inn i mine sanser og sløret min fornuft. Hjemme hos mig satt vi først uten å si nogenting. Vi hadde et lite plysjteppesbord mellem oss. Hun la plutselig to nervøse hender op på det. Mine fregnete, sterke grep dem. Uten overgang sa hun litt genert:- 302 -

«Vet du, jeg burde vært ved teatret. Som skuespillerinne ?»

«Jeg tror det. Du er så sterk i overgangene. Og hver stemning har dig helt.»

«Jeg har lest for mig selv.»

«For eksempel?»

«Vil du høre Anitra?»

«Selvfølgelig.»

Hun sprang inn i mitt soveværelse. Da hun kom tilbake var hun en ånnen. Eksotisk, langt bortefra. I gang. I vesen. Lite hadde hun på, og det hun draperte sig med hadde nettop farve* løst dekket min seng. Men allikevel. Hun sang og danset Anitra. Med en gang sprang jeg op efter Peer Gynt som jeg eide. Jeg fant frem til Peer i ørkenen. Til den frekke norske fan* ten, som laget profet og frydefull spant sig inn i «dikt og forbannet løgn». Hun var det sjelløse, det springende begjær. Jeg hev boken. Sprang op. Løp frem og tilbake. Hun blev forferdet.

«Er jeg så dårlig?» ropte hun.

«Nei, nei. Glimrende. La allting ligge og gå til scenen. Det er ikke det. Nei. At jeg ikke har lært Peer Gynt før. Ikke gått inn til mitt eget jeg. Ikke grav det ned i mig, selv efter det norske i mig — — ? Jeg er et fé.»

«Og en stor, utakknemlig torsk er du. Det du har lært, blir jo alt sammen norsk engang,» ropte hun.- 303 -

Hun slang sig omkring mig. Profeten kysset

huldren. Dryaden tok imot og gav igjen.

«Anitra! Evas naturlige datter I

Magnetisk jeg drages, thi jeg er mann.»

Og som det står hos en aktet forfatter:

«Das ewig weibliche zieht uns an!»

«Den absolutte fornuft avgikk ved døden —.» Vi

fant den ikke igjen før sent. Da gikk Anitra fra mig.

Jeg søkte Drachmann næste dag. Han blev

så glad over min endelige beslutning.

«I Norge vil de være gode og rettferdige imot

dig, og lumpne og urettferdige som overalt.

Bare hold ut, min dreng. Bær den ballast du

får. I ditt land gjør de enhver som duger, til

kløvhest. Den skal slepe idealene mot høiden.

Faller den over kampesten og slår sig ihjel, så u,,i a__________ j— v\----j..---

UU1UL1 UV ptilL LdlV-1. UVtL UC1I. IViültL UU 3U111

gammel sånn nogenlunde å nå op, vil du få det bra. Du vet gamle konger går inn i eventyr« begrepet. Som barn lærte vi det. Vi trimulerer litt, når vi taler om dem. Gamle kunstnere blir vi jo også rørt over,» lo han litt. «Men hjem skal du, hvordan fanden det så går dig. Her vil din ærgjerrighet koncentrere sig hovedsake« lig om dig selv. Det kan ofte bli goldt i leng« den. Se å skape noget som får blivende verd. Farvel, og reis med Gud, min Dreng.»

Da Drachmann på Nationalteatret overvar op« førelsen av «Gurre» og tok imot publikums hyldest, sa jeg til ham efterpå:- 304 -

«Kan du huske vår siste samtale i Hamburg?»

«Ja, ja, og nu er du chef for dette i alle deler praktfulle teater. Det er altså jeg skyld i.»

Jeg fikk hans armer omkring mig.

Pollini lot mig reise.

Tidlig en morgen stod jeg på dekk og så mot Norge. Det lyse skjær høinet min lykkefølelse. Det lot mig se landet som jeg hadde sett det i mine lengsler omkring min fremtid der. Men jo nærmere jeg kom, følte jeg en angst som imellem tok pusten fra mig.

Kanskje de ikke vil ha dig? Kanskje de ikke bryr sig om en sønn av Bjørnson? Hans mot» standere eier jo byen? Den tilhører dem. Jeg følte som i min barndom. Tenk om det hendte mig at jeg måtte reise tilbake? Kunde slikt skje? Jeg var rent opløst, mens jeg stod og så på fjell og fjord og hvite seil med viftende ungdom. Alt var bare lykke omkring mig. Hele naturen. Den favnet mig imøte, og var strålende. Og tigerstaden, den jeg var så redd for, lå perlegrå i maidagssolen og viste oss sitt beste humør. Men jeg var askeladden. Ikke velkommen på gården.

Å nei da. Der stod onkel Peter på bryggen med paraplyen under armen for å ta imot mig. Som da jeg reiste.

«Har du stått der siden sist, kjære onkel Peter?»

Han hilste familieglad og så smilende op til- 305 -

mig. Vi kjørte op til tante Laura. Jeg skulde bo hos dem. Vei pratet jeg og fartet omkring i stuen. Men om det som lå pinefullt og slet i mig, talte jeg ikke. Jeg fortalte ikke at jeg mente å bli i landet for bestandig. Jeg orket ikke å høre av dem at jeg hadde rett i min angst for byen. Det var virkelig mine barne» oplevelser som hadde fått tak i mig.

Næste morgen gikk jeg ned til Olav Thorn« messen i Verdens Gang. Han da. Han syn» tes det skulde være slik, han. Jeg skulde komme hjem nu, sa han. Og ikke anderledes.

«Her finnes jo andre folk i denne byen som også har noget å si. Men ingen må vite det enda. Jeg får la være å sette det i bladet,» lo han riktig godt.

Hans lUiic hüiiiør gäV mig iiiut ul å opsøke teaterchef Schrøder straks. På «Christiania Theater». Der traff jeg ham. Nede på gaten. Han gav mig sin hjerteligste hånd.

«Nåda, Bjørnson, kommer De ikke snart til Norge ?»

Med det samme han sa det, ramlet askeladden og alt det sludder overende. Det jeg hadde gått omkring med disse to døgnene uten å finne frem til all den fryd som lå i mig. Slikt kunde komme over mig engang imellem. I vill for» tvilelse kunde jeg bygge op hele fjellvegger som

stengte mig ut fra min egen fornuft---til

gleden seiret igjen.

20 — Bjørnson: Bare ungdom.«Ja, jeg vil mere enn gjerne,» sa jeg til Schrøder.

Det var som stod jeg i et solhav.

«Jeg kommer op til Dem imorgen, kjære Schrøder.»

Til Pollini vilde jeg straks skrive og be om min endelige avskjed.

Jeg kiørte hjem til onkel og tante. Ikke tid til å gå. Jeg fortalte dem da hvor livende redd jeg hadde vært. Jeg sang ut om Schrøder, at han i min fantasi blev alt for mig, som vilde mig vei her på jorden og i himmelen.

Da storknegget onkel Peter.

«Nei, at du enda er så ung, Bjørn. Bare ungdom. Hvad?»

Vi lo alle tre.

Så sa jeg skøieraktig og rivende fylt med mor» skap:

«Du ser riktig, onkel Peter. Jeg er meget yngre nu enn da jeg var ung.»